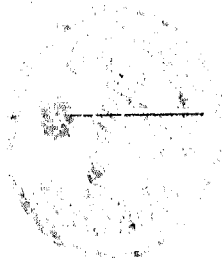

A. M. G. 3. = J. B. G.

O B R A Z Y

z rakouských zemí, národův a dějin.

OBRAZY

z rakouských zemí, národův a dějin.

ČÍTANKA

pro

čtvrtou třídu nižšího gymnasia.

Sestavil

Josef Jireček.

Druhé opravené vydání.

Cena výtisku vázaného 60 kr. r. č.

V PRAZE.

Nákladem Fridricha Tempského.

1863.

Přehled obsahu.

I. Díle spisovatelův.

A. Z literatury staré.

- X¹ ol. *Kratodvorský* rukopis 40.
X¹ ol. Václav *Dobřenský* 12. Václ. *Hájek* z Lihocán 11. 36. Sixt z *Otters-*
t 3. 72. Sigmund z *Pouchova* 68. Daniel *Adam* z *Vzteslavína* 41. 47.
X¹ ol. Vavřínc *Benediktí* z *Nudošer* 1. 33. 50. Jan Amos *Komenský*
5. 95, 110. Václav *Rosa* 6. Jifík *Závěta* ze *Závětlc* 98.

B. Z literatury nové.

- Če
ský Fr. I. 19. 57. 73. 102. 106. 112. *Erben* Karel Jaromír 42. 91. 100.
Ant. 113. *Furch* Vinc. 38. *Havelka* Matěj 104. *Holovacký* Jakub 24.
56. *) *Chmelenský* Jos. Krasoslav 17. *Jablonský* Boleslav 23. 46. 69. 79.
130. *Jireček* Jos. 7. 109. *Jungmann* Jos. 4. *Koubek* Jan Pr. 75. 112.
ičí Jan 62. *Lambt* Vilém Dušan 74. 82. 84. *Langer* Jaroslav 111.
hdček Simeon 67. *Marek* Antonín 116. *Marek* Jan Jindřich (Jan z Hvěz-
18. 29. 128. *Müller* Jan B. 64. *Němcová* Božena 86. *Palacký* Fran-
t 9. 20. 37. 110. *Peška* Bedřich 27. *Puchmajer* Ant. Jaroslav 81.
čka Antonín 127. *Soukup* Jan 28. *Sušil* František 10. 25. 35. 44.
114. *Světozor* Slovenských Novin 34. 115. *Svoboda* Václav 31. *Šafa-*
Pavel Josef 89. *Šembera* Alojz Vojtěch 101. *Štulc* Václav 93. 97. 114.
Ljudevit 48. *Tomek* Václav VI. 30. 76. *Trojan* František Bř. 77. *Turin-*
František 63. *Vahylevič* Jan 96. *) *Vacek* Frant. Jaroslav (Kamenický)
Vinařický Karel 51. 52. 53. 55. 61. *Wocel* Jan Erazim 21. 126. *Zap-*
l Vladislav 66. 88. 113. *Zelený* Václav 99.

olovacký i Vahylevič jsou spisovatelé rusinští, kteří některé o svých
články českým jazykem v Musejníku vydali a tudíž ke spisovatelům
naš
přifadují.

C. Z jiných literatur rakouských.

- Ze srbské a chorvatské:* Kačić Ondřej 65. 83. Kukuljević Ivan 45, Subbotić Ivan 5.
Z polské: Chłędowski Valentin 118. Pol Vincenty 78. 111.
Z rusínské: Zubřícký Dionys 16.
Ze slovinské: Vrtovec Matěj 18.
Z maďarské: Horvát Michal 14. 58. Jaszai Petr 60. Teleki hr. Josef 49.
Z německé: Ankershofen Gottlieb. 2. Čaplovič Jan 26. 92. Hammer z Purgstallu Jos. 70. 90. Hormayr Josef 54. Chmel Jos. 43. Jäger Albert 94. Pa-lacký František 119. Pelcel Franl. Martin 80. Pezzel Jan 107. Pritz Frant. X. 103. Rapp Jos. 115. Schönhals bar. Jos. 129. Schuller J. K. 22. Uhrovecký Mich. (Ugróczy) 105. Veselý Josef 32. 117.
Z latinské: Encas Sylvius Piccolomini (papež Pius II.) 47. Bobuslav z Lobko-vic 52. 53. 55.

D. Z národních písní.

Moravská 8. slovenská 87. srbská 61. slovinská 19.

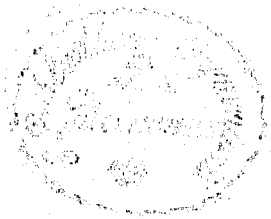
II. Dle předmětův.

1. *Žalm 95	1	41. Eneáš Sylvius	81
2. Sv. Rupert	2	42. *Mateři douška	86
3. O rovné mysli	3	43. Korunování římské Fridricha IV.	86
4. *Spokojenost	4	44. *Léta mladosti	89
5. Vánoce u Srbův	5	45. *Jihoslovanské Vily	90
6. *Náuky	9	46. *Přítel	91
7. Pohanství starých Čechův	9	47. Eneáše Sylvia řeč k pánům českým v Benešově	92
8. *Zakletá dcera	12	48. *Bojovník	95
9. Sv. Cyrill a Method	13	49. Jana Huňada vítězství u Bělé-hradu	96
10. *Smrt sv. Methoda	18	50. *Žalm 112	100
11. Sv. Václav u císaře Jindřicha	19	51. Stav literatury za Boh, z Loh-kovic	101
12. Nestálost věcí světských	21	52. *Čechy a Uhry v 15. st.	103
13. *Sv. Ivan	23	53. *Janu Šlechtovi	103
14. Sv. Štěpán uherský	26	54. Sjezd tří mocnářův l. 1515.	104
15. *Na hřbitově	30	55. *Král Vladislav	106
16. První válčení Haličanův s Uhry	31	56. Obchod po hřbetě karpatském	106
17. *Spytihněvův soud	38	57. *Uspávací vojínovi	107
18. Vipavská borja	35	58. Bitva u Muháče	108
19. *Pan Baroda	40	59. *Ze žalmu 30.	114
20. Čechové u Milána l. 1158	40	60. Příjmutí Ferdinanda I. za krále uherského	115
21. *Dacio	44	61. *Předvěká Čech podoba	118
22. Němečtí rytíři v Sedmihradsku	46	62. Zeměznalecký přehled Čech	118
23. *Rozmanitost jazykův	48	63. *Ohraz české vlasti	121
24. Noc na planině pod Černou horou	49	64. Andrea Schiavone	121
25. *Tataré l. 1241	52	65. *Smrt Zrinoviće bána	124
26. Cementové vody	55	66. Celovec	128
27. *Královský strotek	56	67. *Kletha	129
28. Sloupské jeskyně	58	68. Praha v 16. stol.	130
29. *Slepého krále smrt	60	69. *Pěvec v cizině	133
30. Založení university pražské	61	70. Porovnání kard. Khlesla s Wolseyem	134
31. *Karlovy Várův objevení	64	71. *Tři ptačata	136
32. Firnová moře a ledovec	67	72. O pokoře a skromnosti	137
33. *Žalmu 90. počátek	70	73. *Práce tichá	137
34. Císaře Karla IV. smrt	71	74. Plitvická jezera	138
35. *Zde a onde	73	75. *Na locholinské sady	139
36. Ohlžení Karlšteina	74	76. Záhuby války třicetileté	139
37. Korunování Albrechta II. na království české	76	77. *Staroměstská věz	143
38. *Činnost	77		
39. Město Hallč	78		
40. *Kytice	80		

78. Visla	144	106. *Podzim	196
79. *Nic pod sluncem dokonalého	147	107. Laudon	197
80. Ferdinand III. v Čechách . .	148	108. *Historie	198
81. Příchod jara	149	109. Prohlášení císařství rakou-	
82. Rostlinstvo dalmátské	150	ského.	199
83. *Obležení Vídně I. 1683 . . .	153	110. *Žalm 60	201
84. Bouře na moři adriatickém .	163	111. Step bukovinská	202
85. *Žalm 27	166	112. *Vřes	202
86. Kasha na Slovensku	167	113. Bela brda	203
87. *Sirotek	168	114. *Prach a drahé kamení . .	203
88. Král, hrad v Praze.	169	115. Ondřej Hofer.	203
89. *Časové	172	116. *Mír I. 1815	205
90. Mír karlovecký	173	117. Alpský prales	207
91. *Zazděná	176	118. *Láska k přírodě	210
92. Blatenské jezero	177	119. J. Dobrovský	211
93. *Ráno	179	120. *U hrobu přítele	219
94. Přechod prince Evgenia přes		121. Jezdění o závod	220
Alpy	180	122. *Požár	222
95. *Žalm 22.	184	123. Plavba z Terstu do Benátek	222
96. Huculové	184	124. *Mlčení a mluvení	229
97. *Mlčící slavík	186	125. Ochrana církve katolické	
98. Marnotratnost	186	v Orientě	229
99. Benátky	187	126. *U hrobu J. Jungmanna . .	230
100. *Král duchův	189	127. Císařská klenotovna ve Vídni	231
101. Zápas o kosírek	190	128. *Minulost, přítomnost a budou-	
102. *Všedohr	191	cnost	233
103. Bavoři v horních Rakousích .	191	129. Tažení Radeckého do Pie-	
104. *K mečíři	194	montu	233
105. Hanság	195	130. *Povzbuzení	243

O p r a v y.

Str. 3. ř. 17 zd. (Synonym). 5. na konci 5. a 7. ř. zh. (po: domu a po: stromu odpadně komma). 6. 3. zh. (koní, toužebně). 6 zh. (chvátlá!). 10. 3 zh. (dopustili). 28. 5 zh. (pokřtili). 31. 10 zh. (Či popel). 40. 4. zd. (Řezno). 42. 6—7 zd. (hojovníkův). 56. 9 zh. (robě). 57. 15 zh. (zvuky). 69. 8 zd. (přeměnách). 70. 2 zd. (častokrát). 78. 7 zd. (Děk—zpěvák). 103. 17 zh. (poleděný;). 105. 8 zh. (se znaky). 110. 12—13 (srož—uměn). 112. 17 zh. (nemusil.). 128. 8 zh. (Zrinovičí!). 135. 6 zh. (dýchody). 2 zd. (naproti Wolseyovu). 137. 1 zd. (Získá). 145. 2 zd. (pokrytá). 149. 14 zd. (pobožnost). 151. 18 zh. (přislavem gruzšským, všechno...). 152. 14 zh. (Rostliny, rostoucí...). 163. 8 zd. (rozkacených vln). 11 zh. (ne slunce). 170. 1 zh. (části její, z rozličných...). 176. 11 zh. (s největší). 178. 8 zd. (pozhyli). 196. 3 zd. (okrasy). 197. 5 zd. (na kůň). 207. 6 zh. (Obchod dílny). 210. 15 zd. (neprodíral). 214. 9 zh. (svě). 223. 4, 3. a 2. ř. d. končí se: se stra-, Tritoni.

1. Žalm devadesátý pátý.

(Od Vavř. Benedikta z Nudožer.)

Zpívejte píseň, národové, novou,
Plésejte zemští bydlitelé v Bohu,
A skroušeným srdcem dobrořečte mu,
Oznamte Božské skutky lidu všemu.
Zvěstujte Božské zázraky národům,
Zvěstujte silnou moc jeho národům.
Bůh chvály náš jest nesmrtelné hodný,
Ze všech bohův žádný mu není rovný:
Nejsou zajisté nic bohové cizí,
Jsou špalkové, jenž v brzce věkem mizí.
Náš Hospodin jest, jenž nebesa stvořil,
Slávou svatý svůj přibyték ozdobil.
Pročež lidé po všech krajinách v světě,
Na čest Boží vesměs všickni zavzněte,
Jej poctivostí náležitou ctěte,
Do sínce Božské i s dary vejděte,
Před nejsvětějším všickni klanějte se
A tváři Božské všickni lekejte se.
Zvěstujte tak slavnou tuto věc všudy,
Bůh nás že jest král nad všemi národy,
Též že chce výborně svět upevniti,
Spravedlivým soudem zemi souditi.
Plésej radostí, roztomilé nebe,
Plésej radostí náležitou, země,
Zvuk též vydávej svůj veselý, moře,
Zvuk necht vydává, cožkoli jest v tobě.
Plésej radostí, cožkoli jest v poli,
Plésej radostí les, veselá roli.
Neb Hospodin k nám v své jede podstatě,
V své slávě se skví rovně jako v zlatě,

Budeť všechen svět pravdivě souditi,
Slušným bude právem lidí řídit.

2. Sv. Rupert, zakladatel Saleburka.

(Dle Gottl. z Ankershofenu.)

Sv. Rupert, pocházející z krve králův franských, ve druhém roce vlády krále Childeberta II. stal se biskupem ve Wormsu. Katolická jeho horlivost znepřátelila ho s Ariany. Utrýzněn byv od nich a z Wormsu vyhnán, obrátil se nejprve do Říma, pak hlásal slovo Boží v rozličných končinách Itálie i Alemannie. Pověst o svatosti jeho života do dalekých zemí se rozšířila, i dostala se až k Theodovi, vládaři jedné části Bavor, který se cítil puzena ku křesťanství. Theodo úsilnými prosbami dožadoval se u pobožného muže, aby norické vlasti navštívil a učením svým osvětil. Rupert, předeslav žáky své, později sám se vydal ke dvoru Theodovu. S radostí uvítali jej v Řezně. I jal se vyučovati vévodu i dvořanstvo jeho životu křesťanskému; mnoho vysokých i nízkých obrátil ku křesťanství, přijal je křtem do spolku církve i utvrdil ve svatém náboženství. Aby i po kraji apoštolské své dílo vésti mohl, povolil mu vévoda Theodo, aby si místo jedno vybral, a tam kostel i jiná k církevní službě potřebná stavení vystavěl. Rupert nejprve plul po Dunaji až k pomezí nižší Pannonie, navštívil bezpochyby staropannonskou Ptuji a norickou Celji, a vraceje se dobře činil trpícím v Lorchu. Z Lorchu obrátil se k západu i přišel na jezero wallerské, kdež založil kostel sv. Petra. Vida však, že se poloha na jezeře tom nehrubě hodí za sídlo biskupské, počal znova s volí vévodovou ohlédati se po novém příhodnějším místě. Tu ho došla zpráva o zříceninách osady římské *Juvavum*. Vydal se tam i přesvědčil se o velikolepých stavbách, dříve tam bývalých, které však trním a chraslím byly porostlé a ukryté. Shledav to místo k úmyslu svému nejvíce spůsobné, dosáhl od vévody nejen přivolení, aby je vzdělal a s ním po své libosti, jakby v příčinách církve vidělo se mu za dobré, naložil, ale dostal darem i pozemky zvěcí dvou mil v okolí. Rupert očistil místo, vystavěl kostel, ježž ze vděčné spomínky

na biskupský svůj chrám ve Wormsu, též jako na wallerském jezeře, zasvětil sv. Petru, pak i klášter s příbytky ostatního duchovenstva, a zavedl řádné služby Boží. Aby získal více pomocníkův k rozšiřování evangélie, odebral se do své otčiny, odkudž přivedl dvanácte učenníkův s příbuznou svou, nábožnou pannou Erintrudou, kteráž na zámeckém vrchu (Schlossberg) založila klášter jeptiškám. Pak jal se putovati po všech končinách diecesí své, potvrzoval i napomínal učením i příkladem k vytrvalosti u víře, stavěl kostely, ustanovoval duchovní správce všelikého řádu a sám sobě naznačil nástupce. Vzkvěly jeho vedením osady mnišské, i zakládaly se obce klášterské, jakožto štep-nice budoucích učitelův. Tak Rupert v zemích svých náboženství křesťanské neunaveně rozšiřovala zveleboval, založiv spolu pevné místo, z něhož světlo křesťanství do zemi sousedních mohlo se rozzařovati. Pokojně mohl vzhledati ke skončení vezdejší své dráhy a k odplatě, která jej čekala, když na Boží hod velikonočný dne 27. března 623 prosřed učenníkův svých skoňal.

3. O rovné mysli.

(Ze Synonem sv. Isidora přel. Sixt z Ottersdorfu.)

Jesli v štěstí budeš, nevyvyšuj se: pakli upadneš v neštěstí, nezoufej sobě. Přijdou-li na tebe rozličná protiventví, nedej se poraziti tesknostem. Půjde-liť zase štěstí jako pod ruku, nebývej chlubný, nadutý a pyšný. A pak-li se o tebe bída a psota pokusi, nehned se v zoufání a v přílišnou choulostivost vydávej. Měj mírnost jak v štěstí, tak také i v protiventví. A to věz i také tomu věř, že Pán Bůh štěstím tebe zkušuje, aby se nevyvyšoval; zkušuje tebe neštěstím, jak by ty sobě počímal a jak by to od něho snášel. Buď jednostejně a potěšené mysli ve všech věcech. Mysli své ani radostí ani zármulkem neoblěžuj, neproměňuj a nezasmucuj. Všecky dobré věci dobromyslně snášej. K žádnému nenadálému útoku se nestrachuj, žádného neštěstí a nenadálosti tak bázlivě k sobě nepřijímej, jako by se toho nikdyž nadíti nemohl. Necht nebývá žádná taková příhoda, žádný pád, kteréhož by v přemýšlování svém předešle a prvé na srdci svém máti neměl. Předlož

sobě před očima, žeť nic toho na světě býti nemůže, což by tobě i jiným lidem přihoditi nemělo. Rozvažuj na své mysli rozličné budy a psoty, kteréž by tě potkati mohly. Rozšaf přemýšlej o budoucích těžkostech, když v štěstí jsi, mysle na to jak by potomně neštěstí a protivenství sněsti mohl. Na své paměti vždycky to měj, ať by se nic přihodilo toho nemohl čehož by prvé jako předzvěděného a u sebe zdravě rozváženě neměl; neb zajisté to povaha jest člověka moudrého, rozvažova a u sebe přemýšleli o těžkostech a nebezpečnostech budoucích. Kterékoli věci prvé jako se předzvězují, všecky k snesení lehčejší bývají. Těžkosti, jichž na sebe očekáváš, když tebe potkají, snázeji je sneseš. Přemýšlování jistě o takových věcech všecky pohromy nenadálých a budoucích těžkostí jako uhašují. S velikou těžkostí přichází to lidem, když na ně přijde, čeho oni se nenadáli. Kvapná a nenadálá zlá příhoda lidi přestrasňuje a neobyčejně je snižuje. Což bez všelijaké výstrahy nenadále na lidi přichází, všecko to lidem těžkostí znamená. Rychlá a nenadálá bouře mořská na lidi strach uvrhuj. Nepřítel nenadálý hrůzu uvozuje a snadno takovou nenadálou nad nepřítelem svým zvítězuje. Všecky věci, kteréž se v nahlosti dějí, těžší k snášení bývají. A protož připrav srdce své jak ke zlému tak i k dobrému, jak k štěstí tak i k neštěstí. A kdyžkoli na tebe přijdou, dobrotivou, spanilou, jednostejnou nepohnutelnou myslí je snášej. Cožkoli tobě se přihodí, veselou myslí to podnikěj a nes.

4. Spokojenost.

(Od J. Jungmanna.)

Život můj jest jaro tkvoucí,
 Volný, tichý, blažený,
 Ani eitem velmi vroucí,
 Ani tupě studený;
 Ne to bývá, které chřestí,
 Ale mírné, pravé štěstí.

Mramory a pyšné kovy
 Buďte panské libosítky;

Prostočisté moje krovy
 Osednuly Milostky.
 Zlatostropé pánům kryty
 Dají rovně — kráské byty.

S Pomonou mi vůkol domu,
 Libá Flora obeuje;
 Plodného mi žádný stromu,
 Chytřec nepostřihuje.
 Chromky dřev mé jako lidí
 S utrpením oko vidí.

Neznám nouze ani zbytu,
 S přírodou vždy hoduji,
 Střídám, prostě býti sytu,
 Ale zvolně libuji.
 Dobrá vůle v jídle, pítí
 Zachovává živobyčí.

Jako nebe ráno v létě,
 Klidný v duchu zjasněném,
 Rád vše vidím na tom světě
 V pěkném světle růženém.
 Člověk vše dle svého zraku
 Vidí v světla nebo v mraku.

Smrti čekám bez toužení,
 Ale také bez leku;
 Dá-li plynné, sladké pění
 Nebe mi až do věku,
 Systému chci světa hosti
 Říci sobě: Žil jsem dosti.

5. Vánočné svátky u Srbův.

(Od Jana Subbotiče.)

*Danas dan, sutra dan, preko sutra badni dan, říká se
 em, když přijde třetí den před božičem (Božím narozením);*

a když ten mine i *tucin dan* nastane, tu slyšeti odevšad: *Danas dan, sutra dan, preko sutra božić.**)

Božiče, že přijede na bílém koni toužebně čekají po celý advent; čekání přechází posléze v **nedočkavost**. Všude se ozývá radostná píseň, která se zvláštním způsobem zpívá:

Božić, božić bata,
Nosi kitu zlata,
Da pozlati vrata
I oboja poboja
I svu kuću do kraja.

Božić, božić chvátá
Nese kytku zlata,
By pozlatil vrata,
I oboje podvoje
I celý dům do kraje.

Na večír před božićem, když se rozžhou svičky, všude jsou světnice postlány slamou, z které se děti zvláště radují. Sláma se nasype i na stůl, a na ni prostře se buď ubrus z bílého plátna anebo, co u sprostších obyčejněji, koberec vlněný a rozmanitě kvělovaný.

Na stůl postaví se nejprve *božićný koláč*, který rozličnými figurkami je ozdoben. Prostřed stojí *poskurica* (hostie), a okolo ní nádobky, ovce, pláci atd.; ostatek koláče posypán jest pšenicí a ořechy. Koláč sám leží na talíři, jenž postlán jest slamou; po jedné straně postaví k němu hrneček s vínem, po druhé nádobku s medem.

Kromě tohoto koláče peče se i *zdravlje*, t. j. podlouhlý chléb z prostého obyčejného těsta chlebového. Zdravlje se jídá o svátcích při obědě místo obyčejného chleba. Ještě sluší připomenouti *čestnici*. Jest to způsob mazance, do něhož vpečen jest nějaký stříbrný peníz.

Před večerí, když se všickni domácí sejdou, přinese hospodář *badnjaky*, t. j. kmeny mladého dubí, půl druhého lokte zvýší, nerozštípané, oblé a syrové. Na Přímoří ozdobují e zeleným listím vavřínovým, břečlanovým i olivovým, jinde červenými tkanicemi. Již od rána stály před domem opřené o zeď. Hospodář naloží jeden po druhém na ramena, a nese je svátečním krokem do domu. U vrat vítají jej hospodyně, děti, bratři a čeládka, metajíce naň pšenicí anebo rýží. On je po-

*) Dnes den, zejtra den, a pozejtří štědrý den. Dnes den, zejtra den, a pozejtří narození Páně. *Tucin dan* = ten den před štědrým dnem.

zdraví: *Dobro veče! čestit vam badni dan i sulrašnji božić!*
načež oni: *Bog ti dao dobro! čestit i srěčan bio!**)

Položiv badnjáky na oheň, vypije hospodář zdravici. Potom sednou k večeři, kterou hospodyně sama byla připravila. Za jedním stolem toho večera sedí hospodář i sluha, staří i mládí. Rozmlouvají, zpívají, veselí se; člověk by řekl, že se svět proměnil, žalost i chudoba, váda i zloba že vzaly za své. Mezi večeří vezme hospodář čtyry ořechy, a hodí do každého kouta světnice jeden. Ořechů těchto nikdo po celé svátky vzítí nesmí.

Po večeři jde mladá chasa péc *zaoblíci*, t. buď celého skopa i s hlavou anebo velikého vepře na rožni. Zpívajíce, připijejíce a střílice čekají, až je upečena a až badnjáky dohoří, načež je zalijí vínem; hospodář zatím chodí naštěvovat badnjákův u přátel. Přitom badnjáky tře oharkem, až z nich litají jiskry, i přeje domácímu, kolik jisker, tolik všelikého požehnání Božího.

Mnozí celou noc probdí, zpívajíce, až je čas do kostela. Pak jdou na jiltni (*jutrenja*), která se počíná obyčejně o třech hodinách, někde i raněji. Po jiltni kvapí hospodyně, aby byla nejdříve doma. Hospodář, přijda ke dveřům, musí se zastaviti a říci třikráte: *Christos se rodi!* (narodil se Kristus Pán!) načež hospodyně veselým hlasem: *Va istinu pogodi!* (v pravdě se stalo!) odpoví a pšenice hospodáře posype.

Kdo z neřadomáciech první toho dne přijde do domu, slove *polaženik* (navštěvilel), u obecného lidu zvykleji *radovan*, i jest o tomto svátku důležitou osobou. Proto se i před tím navzájem umlouvají, kdoby kohoměl navštívit. Ten pak vstává tak časně, že nezřídka *radovan* přijde prvé, nežli se zvonilo na jiltni. *Radovan* jest po celý svátek jako členem rodiny a nejmilejším hostem, kterému všickni prokazují ve všem největší šetrnost.

Po velkých službách Božích, když přijdou domů, usednou za stůl, který po všechny tři dny, někde až do mladého božice (nového roku) zůstává nezklizen a pro každého připraven, kdo

*) Dobrý večer! blah vám budž, stědrý den i zejtřejší božić! -- Bůh ti dej všecko dobré! Blah i šťasten budž!

hospodáře po ten čas navštíví a chuť má k jídlu, k čemuž ho pobizejí, ba silou téměř nutí. O obědě, když se zaoblíce přinese, rozžhou voskovou svíci, která u koláče stojí, všickni povstanou a jmou se zpívati písně: *Roždestvo tvoje a Děva dnes*, načež hospodář rozkrojí koláč na čtyry díly, ale tak aby zůstaly ještě pohromadě. Již dříve bylo umluveno, kdo s kým má koláč lámali; ti se ho tak uchopí, aby jej roztrhli na dvě půle. Půle tyto položí se jedna ke druhé, a hospodář na prostředek obou naleje červeného vína. Ti, kteří roztrhli koláč, po třikráte víno vysrknou, ale tak, že každý srká víno z půle, druhému připadlé. Po prvé srknou, když hospodář řekne: *vo imja otca*, podruhé, když řekne: *i syna*, a po třetí, když řekne: *i svjatago ducha, amin*. Po každém srknutí podelují se na jednou. Po tomto obřadu srkají všichni ostatní přítomní trochu vína z koláče. Když je koláč rozkrájen, vezme jeden ze společnosti sekeru, a druhý někdo jde s ním, i jdou spolu do zahrady ke stromům, kteří nenesou ovoce. Kdo má sekeru, pozasekne do stromu, a otáže se: Budeš-li ovoce nésti? a druhý mu odpovídá: Budu! a tak po třikrát; pak se oba k ostatním navrátí. Někteří, a zvláště ti, ježto sv. Štěpána slaví za *krstno ime* (patrona svého) zanechávají koláče až na třetí den božiče a pak teprvé ho krájejí; někteří konečně odkládají krájení koláče až na mladý božic. Po koláči dojde na vepře, jehožto rýpák zvláštní má důležitost. O něj se totiž všickni mladí trhají, podkládajice mu tu zvláštní sílu, že každý, kdo jej při sobě nosí, komu chce koli, zalíbíti se může. — Pak rozlamují čestníci na tolik kusů, kolik je osob kolem stolu anebo v domě, a každý dostane po jednom. Tu je každý zvědav, zdali mu štěstí posloužilo, aby ve svém kuse stříbrňák našel; i rozebírají je s největší pozorlivostí, až najednou někdo zvolá: „Tu jest!“

Po obědě vezme hospodář na nůž jednu neb dvě kapky červeného vína, i kape na voskovici, ježto vedle koláče pořád hoří. Jak svíce zhasne, hledí všickni bedlivě, na čí stranu se dým z ní obrací; ten prý roku toho umře.

Odpoledne nastává nové veselí. Největší bývá radost, když je hojně sněhu. Mladí lidé ozdobí sebe i koně své, a honí

se po vesnici, ukazující, či kůň nejlépe umí běhati, a kdo z nich nejlépe umí jezdit. Starší pak nabíjejí pistole a vystřelují. Navštěvují se na vzajem, a tak po celý den hodují i veselí se, vítajíce s největší hostinností každého známého i cizího, přítele i koho jak živi neviděli.

Sláma leží celé tři dni ve světnici, a koláč na talíři ve slámě; jen čestníci snědí. Třetího neb čtvrtého dne, když se všickni rozejdou, hospodář neb hospodyně před úsvitem vyčistí světnici, majíce za to, že tím zabrání tomu, aby se příštího roku nalihlo neplech. Svátky končí se vyprovozením radovana. Při zvuku dud a hlaholu písní vedou jej všelijak ozdobného do domova jeho, po každém verši dodávající přepěvek: *Radovane, radovane, buď nam veseo!*

6. Náuky.

(Od Václ. Rosy.)

Vícě nĕtrāv, nĕhōduj, nĕutrācej, nĕž co vynāší

Dūchōd, a vĕc nĕž mās polĕbu, nĕ se nĕdluž.

Ůroky statky hryzou, a nĕchās-li, dokonce je zhltnou;

Pŕjdou pryč v krátkých svršky i statky časích.

Chečš-li nouze nĕmít, toho, což mās, mírnĕ požívej;

Přestati na skrovnĕm vedle možnosti umĕj.

Buď tedy, buď moudrým; lĕp mít nedostatky se statkem;

Býti malým pánem lĕp, nežli nouze chlapem.

7. Pohanství starých Čechů.

(Od Jos. Jirečka.)

Náboženství pohanských Čechů a Slovanů vůbec zakládalo se na ctění a zbožňování přírody. Obloha i podnebesí, prameny řeky, skály a hlubiny, hory a lesy, oheň i lěsa nebeská byly samé příbytky a působiště vyšších mocí a bytostí. Všecky roměny, ježto se koli ve přírodě dály, byly jen účinky jejich. Ony vládly i člověkem, jemuž podle příznĕ neb nepřiznĕ jejich šeccko se buď dařilo buď kazilo.

Vyšší tyto bytosti myšleny byly dvojího řádu: jedny pohou dobré, druhé povahou zlĕ. Onyno sluly bozi, tyto bĕsi.

Vyšší moc přičítána bohům; bésové jen tehda vůli svou na lidech provozovali mohli, když jim toho buď z hněvu buď z nedby popustili bohové. V životě přírodním nabývali bésové pravidelně jednou do roka vrchu nad bohy; proměnu časů ročních vysvětlovali sobě zajisté staří Slované tím, že jaro a léto přičítali moci bohů, jeseň a zimu moci bésů. Též i slunce a měsíce zatmění pokládáno za skutek bésů.

Běsům zvláště přičítali všecky zhoubné případy tělesné jmenovitě náhlé ochabení a ochromení těla, pak zlé vášně, bujnost, vztek a šílenost, vůbec tedy všeliký slav, kde vášeň aneb choroba překáží volně smyslů užívatí. Též účinky jedu sčítáno na běsy. Podobně i jiné nehody.

Bohům naopak přičítáno blaho pozemské. Bozi byli dárkové všeho dobrého, jak duchovního tak tělesného, soukromého i veřejného. Z jich vnuknutí pocházely a pod ochranou jejich trvaly dobré zákony a řády národní. Na vůli jejich záleželo zdraví a nemoc, vítězství a přemožení. Bozi byli působitelé a pěstounové života v němé přírodě, u lidí i u zvířat. Nadšení pěvcův, hojitelná moc lékův původ svůj měly v účincích bohů. Panství jejich vztahovalo se nejen na svět vezdejší, ale i na život posmrtný. Proto sluli pohanům českým jednak *spásy* (ochránci), jednak *věkožizní* (věčně živi).

Nejvyšší bůh, jemuž připisována vláda nad nebesy, původ světla, tepla i bouře, jakož i vrchpravi nad bohy nižšími, slul *Svaroh*. Synové jeho byli *Slunce* a *Oheň*. K nižším bohům náleželi jmenovitě *Veles*, *Vesna*, *Siva* (*Živa*) atd. Bésové byli: *Mořana*, *Třas*, *Vodníci* a j.

Počátek model u Slovanů byly podobizny předkův. Věřili totiž, že svazek rodinný ani smrtí nebývá přetržen. Proto záhy začali dělati obrazy otcův zemřelých, chovajíce je u sebe, kdekoli sídlo své měli. Slěhující se do nových vlastí, zasněcovali jimi novou zemi za dědinu a otcínu. Tímto během vyvinula se pocta bůžků domácích: *dědů* a *šelků*.

Mimo bohy, běsy a dědy znali Slované čeští rozličné tvory nižšího způsobu, kteří povahou svou lidem se blížili, jim sloužili a škodili, je těšili a škádili, jakož byli *poludnice*, *dasi*, *skřeti* a j. Velikou moc přikládali také věstcům a věsticem,

lo jichžto řady náleželi jmenovitě *vědi* a *jedibaby*, mající síllo své v povětrí; povahou svou vůbec byli nepřivní, tak že se blížili k bésům.

O *duši* lidské myslili, že přebývá v prsou. Vyjdouc z těla, doletovala prý po stromech, až pak se odebrala buď do *navi* aneb zesnula v *noc černou*. Nav byla příbytkem dobrých, černá noc příbytkem zlých po smrti. Druhdy prý však duše dlouho po světě blouditi, bludnou býti musila, nežli pokoje došla.

Bájeno bylo i o takových lidech, z kterýchž prý těla v noci vycházela duše, dílem v podobě zvířecí se toulajíc, dílem ve stromech a býlí do dne meškajíc, dílem jako stéblo nebo papěr do domu se vkrádajíc a lidi ve snách dusíc i mořic. Lidé, kterým přimýšlena povaha posledně jmenovaná, nazývání jsou *móry* a *morúsi*. I po smrti nedávali prý pokoje: duše jejich opouštěla prý hrob a vně provozovala rej svůj, přičemž i tělo zůstávalo v jisté míře krevnato a živo. *Vlkodlaci* zejména slouli ti, jichžto duše při takém potulování brala na se podobu vlčí. Později s mórami a morúsy v jedno splynuli.

Osudu Slované neznali. Nevyhnutelného napřed určení neuznávali: všecko dle víry jejich záviselo na vůli bohův. Proto bohům, svým spásám, chlice od nich užiti zdaru, slibovali oběti, a byvše šťastni v díle svém, přinášeli je neobmeškávali.

U Čechův nenalezáme žádných zpráv, že by byli mívali chrámy. Bohuslužbu svou konali v hájích a lesích, kdež se nacházely obrazy bohův. Oběti také rádi vzdávali na vršcích skal a hor. Ale i kromě hájů a vrchů posvátných voľno, ba dlužno bylo obětovati bohům za milost, kdykoli se komu stala.

Úctu bohům zevně jevíli poklonami, bitím se v čelo, hlásáním zpěvů bohulibých, „*milých slov*.“ Za obět dávano pokrmý, jimiž se plactvo posvátné, krahující, živili, oruží pobitých vrahů, jež zavěšovali na stromy, a páleno zvířata některá. Přepěkně líčen jest obřad obětní v rukopise kralodvorském: Na vrše skály plápolala oběť, a v sloupech dýmu vlála k nebesům; úvalem kol oběti braly se voje, po jednou jdouce a oruží nesouce. Každý, jda kolem, slávu hlásal bohům a údarem na zbraň přizvukoval.

Bohuslužbu konali otcové v rodinách, starostové a knížata v plemenech a národech. Kněží zvláště k tomu určených Čechové neměli. Knězem byl otec, starosta, vévoda, kníže.

Mrtvé zprva spalovali. Ano i ženy života se zbavovaly, aby se spolu s manžely zemřelými na též hranici daly „*sžéci*.“ S mrtvolami pálena i zvířata a popel skládán do popelnic. Později obecně se rozšířilo pochovávání mrtvol do země. Přátelé zemřelého u hrobu činili „*nařiekánie*“ čili žalostné hořekování. Nad hroby provozovány *bryzny*. Mrtvým na hrob krmě kladeny.

Hlavní slavnosti výročné byly: slavnost zimního slunovratu, kdež nejhojnější oběti se daly, zvláště zemi a vodě; slavnost konce zimy, slavená utápěním Mořany a velebením Vesny; slavnost jara (letnice), kteráž konána nočními hrami nade hroby po rozcestích; posléze slavnost slunovratu letního, kdež obětováno ohni (kúpadlo).

Z přehledu tohoto viděti, že pohanstvo české nedošlo nikterak onoho rozviti, jako v Rusích za knížat z rodu varjažského až po Olgu a Vladimíra, neřku-li takového, jakéž spatřujeme u Slovanů polabských.

Právě tato jednoduchost a prostota kultu pohanského velmi hověla blahodějnému obratu náboženskému, přijmutí křesťanstva. Bez hlučného odporu, bez meče a válek, tiše, písmem a naukou vstoupila víra Kristova do zemi našich.

8. Zakletá dcera.

(Píseň moravská.)

Putovali hudei,
 Tři švární mládenci.
 Putovali polem,
 Rozmlúvali spolem.
 Uhledli tam dřevo,
 Dřevo javorové,
 Na húsličky dobré.
 „Podme my ho staťi
 Húsli nadělati.
 Budú z něho, budú
 Troje húsle hlasné.“

Ponýprv zarubli,
 Dřevo zesinalo,
 Po druhé zatali,
 Dřevo zaplakalo.
 Po třetí zatali,
 Dřevo promluvilo:
 „Nerúbejte hudci,
 Prešvární mládenci;
 Nejsem já to dřevo,
 Jsem já krev a tělo.
 Kořen vykopejte
 Otcí mě dodejte,
 Otcovi na radost,
 A matce na žalost.
 Ta mě zaklnula
 Dyž sem vodu brala:
 Ostaň, dcero, ostaň
 Javorem vysokým,
 Lístčkem širokým.“

9. Sv. Cyrill a Method.

(Od Fr. Palackého.)

Cyrill a Method, synové solunského patricia Lva, vynikali věku svého mezi učenými cárhradskými jak známostmi tak pobožností života. Zvláště pak *Cyrill* (jehožto z mládi Kon-
 antinem nazývali) uměl se zároveň ve věcech i Božských světských, a slynul neobyčejnou známostí jazykův řeckého, inského, slovanského i chazarského. Jsa důvěrný přítel kon-
 antinopolského patriarchy Photia, známého z rozdvojení se cír-
 e východní a západní, neváhal předce postaviti se tytýž i v
 por smyslům jeho. Když Chazaři, na Černomoří, ve dnešních
 ních Rusích panovavší, požádali sobě učitelů křesťanských
 Konstantinopole, poslán jest Cyrill do země jejich, a blahočinin
 ze několik let v tomto, již od židovských a mohamedánských
 učitelův všelijak pokoušeném národě, osvobodil jaté u nich
 stany a vyzdvihl kosti sv. Klimenta, někdy biskupa ří-

ského, jenž podstoupil okolo r. 102 v taurickém Chersonesu smrt mučennickou. Starší jeho bratr *Method*, mnich na hoře olympské a malíř spolu, dostav se okolo r. 860 ke dvoru bulharského krále Borisa, šťastně jej na křesťanskou víru obrátil, nejprv vyobrazením posledního soudu, potom i vyučováním.

Zdárný účinek ten, že dva národové, křesťanstvu a evropejské osvětě posud nejnebezpečnější, konečně sami k nim přilnuli, roznesl pověst slavnou o působení bratři obou až do dalekých zemí. Pro Slovaný pak ještě vážnější a zajímavější musila býti zásluha ta, že Cyrill, vynalez r. 855 zvláštní litery, nyní hlaholici zvané, jenž všecky rozmanité zvuky jazyka slovanského až do nejjemnějších rozdílův podivnou určitostí, jasností a úplností značily, písma svatá i knihy církevní do téhož jazyka, podle nářečí tehdáž u macedonských Slovanův užívaného, překládati byl počal. Písmem zajisté, otevřevším Slovanům bránu k osvětě novoevropéjské, zdomácnilo a zúrodnilo se teprv křesťanství mezi nimi.

Také Rostislava moravského donesla se pověst o tom, co u jižních Slovanův, Bulharův a Chazarův se bylo stalo. Vypraviv poselství do Konstantinopole, požádal císaře Michala o slovanské učitele; neb ačkoliv národ jeho již byl přijal křest od kněží německých, však pro nedostatek u vyučování ještě křesťanství bylo do mysli jeho se nevštipilo. Císař Michal, radost maje z poselství toho, vypravil k Moravanům oba slavné bratři samy, potřehami na cestu hojně je opatřiv.

Tímto způsobem dostavše se Cyrill a Method s učenníky svými do Moravy, dovršili zde blahocinné dílo své. Překlad slovanský písem svatých a potřebných kněh církevních jimi tu dokonán, a v částem po všech krajích moravské říše cestování hlásáno slovo Boží lidu v řeči jeho vlastní. Příčiněním jejich mnoho kostelův budlo nových stavěno, budlo, jako kostel sv. Petra v Olomouci, lépe nadáno. Slovanský způsob služeb Božích rozšířil se brzy netoliko v Rostislavově říši, ale i u pannonských Slovanův, nade kterýmiž tou dobou kníže Kocel panoval.

Bavorští biskupové, jichžto biskupské okresy a práva tím nju trpěly, nemohli proto utajiti stížností svých u papeže i u

cisare; ohled na počínající se právě tehdáž různice mezi římskou a řeckou církví naskytuje nám, že žaloby jejich vztahovaly se také na pravověrnost obou bratří, v podezření a pochybu ji uvozující. Naproti tomu pochybovali nelze, že papež Mikuláš, duchem výtečný, slyše o blahoplném počínání apoštolův slovanských a jistě také od Rostislava za ně přímluvu máje; nechtěl soudem svým se ukvapiti a působení jejich náhle zastavovati. Povolal jich tedy k sobě do Říma, aby dověděli se mohl od nich samých, co a kterak učí. Oni pak sami tím ochotnější byli k cestě té, aby tam svěcení učenníkův svých na kněžství nabytí mohli. I nastoupili tu cestu, apoštolovavše v Moravě půl páta leta; Cyrill vzal i nalezené kosti sv. Klimenta s sebou, aby papeži a Římanům v dar je přinesl. Dříve pak nežli do Říma došli, umřel Mikuláš (867); nástupce jeho Adrian II, vyšel pro uctění svatých oněch reliquií, které přinašeli, bratřím vslířce ve slavné processii až za brány městské, přivítal je u sebe co nejlaskavěji.

V Římě zdrželi se oba bratři až do r. 869, mnohé jak s papežem Adrianem, tak i s učenými na jeho dvoře biskupy pojednávání měvše. Adrian přesvědčil se o úplné pravověrnosti jejich a schválil i zavedený od nich způsob služeb Božích, nabýv důkazův dokonalého jich poslušství. Zatím pak Cyrill, ochuravěv, odřekl se další ve Slovanstvu práce, a učiniv se mnichem, umřel již den padesátý po vstoupení do kláštera, t. 14. února 869, zstáří let 42. Na smrtelné posteli napomínal ještě bratra svého k setrvání v díle počatém „Hle, bratře, (di) posavad jsme dva soupeři byli, oba jednu brázdou láhnouce; nyní já na leše padaje, končím věk svůj. Ty však setrvej v díle spasitelném a nedej se láskou k domovu zavésti, abys je opustil.“ Method, chtěv ostatky bratra svého, po vůli matčině, ve klášterě svém Olympu dáti pohrobíti, k prosbě biskupův římských svolil ku pochování jich v Římě ve chrámě sv. Klimenta. Mezitím, když Rostislava jiné zaměstnávaly péče osudné, přišli od Kocela knížete pannonského poslové do Říma, o propuštění Methodiovo do vlasti jejich žádající. Adrian vypravil jej ke všem třem knížatům slovanským, Rostislavovi, Svatoplukovi a Kocelovi, s bullou, ve kteréž netoliko dílo apoštolův slovanských bylo chvá-

leno, ale také neukrytě vyrčeno, že krajiny knížat těch neposředně pode správu římské stolice náležejí. Než poněvadž ohromné zatím převraty a bouře do Moravy jíti bránily, zůstal Method ve vlasti Kocelově. Tento pak uživ příležitých chvílí, poslal jeho brzo nazpět do Říma s prosbou, aby pannonské biskupství, k římskému někdy patriarchátu počítané, obnoveno, a Method první opět na stoliici jeho povýšen byl; čehož i bez nesnáze dosáhl.

Padly tyto důležité církevní proměny do doby, ve kteréž na Moravě a Dunaji veden byl nejtěžší boj mezi Rostislavem a králem Ludvikem německým. Rostislav z boje vyšel sice nepřemožen, za nedlouho však od ctižádostivého svého synovce Svatopluka jat a německému Karlmannovi byl vydán. V té době zrady Svatoplukovy počalo se zmíněné již nahoře Methodiovo biskupování v Pannonii a Moravě; a i při něm nezachoval se nový panovník tak, jak čest jeho žádala. Když biskupové němečtí proti Methodiovi se vzepřeli, jakoby částky diocesi jejich bezpravně k sobě potahoval, Svatopluk pro apoštola slovanského, na vlastním jeho dvoře stíhaného, neměl než jalová slova ku politování, aniž postavil se na odpor, když oni, pohnavše jej mocí k soudu svému do Němec, tam půltřetího léta jako u vězení ho chovali. Nepochopili pak ho dříve, než až od papeže Jana VIII., Adrianova nástupce, kletbou proto stíhání jsou.

Však i Svatopluka stihla brzy pomsta za tak nešlechelné se chování. Vládaři zajisté Karlmannovi v Moravě obžalovali ho z nevěry. Povolán byv ku Karlmannovi, když přišel, uvržen jest, jako předlim strýc jeho, do žaláře. Nemohše však ničím doličiti nevěry jeho, propustili jej co nevinného na svobodu; a Karlmann, chtěje udobřiti uraženého, neoštlidal se k němu s úctami a s dary. Ale Svatopluk nehleděl než pomsty; pomámv vojsko německé, vedení jeho poručené, v zemi své je potřel nesmírnou porážkou, aniž mohl předsevzatou na to velikou výpravou německou v poslušenství býti uveden.

Potomstvu zatím to, co zdědil, učinilo Svatopluka důležitějším, nežli to, co vlastní snahou spůsobil. Dílo meče, mladý stát moravský, zahynulo hned v pohromách věku následující-

ciho: dílo ducha, Methodiovou apoštolskou horlivostí vykonané, odolává ještě i tisíciletím. Na vrchu štěstí svého vzpomenuv sobě panovník konečně na zásluhy učitele, požádal Jana VIII. o povýšení jeho na důstojenství arcibiskupské. Papež povoliv tomu (r. 874?) stal se nápotom nejhorlivějším ochráncem nové předříležitě metropole, která slibovala potáhnouti do lůna svého celý rozlehlý svět slovanský. Ke jménu Svatoplukovu a Methodiovu poji se tudíž i nejvážnější děj staročeské historie: *křest Bořivojův a Ludmilin* a v něm spolu konečné zvítězení křesťanstva nad pohanstvem v Čechách.

Ačkoliv pak podnes křest tento ve všech starých kronikách českých rozhraní působí mezi věkem povídačným a dějinným: přece však v nejstarších písemných památkách o tom, kdy, kde a jak se stal, tak chudé a z částky i zjevně mylné zprávy nám pozůstaveny, že již nesnadno jest dobrati se jádra pravdy. To pak vždy nepochybně jest, že teprv arcibiskupu Methodiovi, ne bez pomoci Svatoplukovy, podařilo se, Bořivoje ku křesťanství skutečně skloniti a pokřestiti, po čemž i celý dům knížecí, i většina českého národu na víru křesťanskou se obrátila. Stalo se to, dle vši pravdě podobnosti, v Moravě na dvoře Svatoplukově, a to brzy po Methodiově z Němec vybavení r. 873 neb 874. Staré paměti v tom se srovnávají, že první od Bořivoje v Čechách vystavěný kostel byl chrám sv. Klimenta na knížecím hradě Levém Hradci, půl druhé mile pod Prahou nad Vltavou ležícím; druhý byla kaple sv. Klimenta na Vyšehradě. Nelze pochybovati, že i Method sám osobně přišel do Čech, ne-li pro křest sv. Ludmily, aspoň aby radou a pomocí přispěl při vštěpování tak šťastně pučící se víry nové.

Ostatně zdali Methodius nově získanou zemi za přirostek svého vlastního arcibiskupství považoval, aneb zdali právo k ní pouštěl biskupům řezenským, kteří pro pokřestění čtrnácte letchův r. 845 Čechy za své pokládali, nedá se více rozsouditi. To však vždy jest nepochybné, že tu již i za Bořivoje vedle slovanské užívalo se také latinské liturgie, ježto brzy potom stala se panující. Aníž pak domnívati se sluší, žeby Method, poživaje přízně a ochrany papežské, proti latinským spůsobům byl horlil, an jim v diecesi své, ba na samém dvoře

moravském, místa dopřál, jakkoli mnohá příkoří snášeti musil od protivníkův, u papeže i u Svatopluka všelijak osočován byv. Pro takovéto sočení povolán byl od papeže Jana VIII. opět do Říma. Přišel však tam r. 880, ospravedlnil se tak dokonale, že papež, potvrdiv jej v důstojenství arcibiskupském, pōdrobil vrchní jeho správě všecko i slovanské i latinské duchovenstvo v říši Svatoplukově. Přece však tím různice a půtky neukončeny, ano po smrti svatého muže toho vzrostly až i v zjevné násilí proti přátelům a učenníkům jeho. Method zemřel dne 6. dubna 885 i pochován v chrámě Panny Marie na Velehradě ve zdi na levo za oltářem.

10. Smrt sv. Methodia.

(Od Fr. Sušila.)

Co se to hemží cestou k Velehradu?
 Snad to vlašťověnky berou spolu radu?
 Radu berou spolu, kde být pohostinu,
 Jak se rozdělití mají o krajinu?
 Vlašťověnky to tam nebdí o domovy,
 Sedmero to bratrů chvátá k Methodovi.
 Žádný nerozpráví, po tichu jdou všecci;
 Což to ukrývají v hrudi tajné věci?
 Došla jich zlá zpráva náhle o Methodu,
 Že ho anděl smrti volá k nebes hodu.
 Proto pospíchají tito věrní chodeci,
 Aby promluvili ještě k svému otei.
 Tam již docházejí Methodova bytu,
 Tichost odpovídá smutnému jich citu.
 Již jsou uvnitř domu, než však k otei stanou,
 Utírají slzy, jenž jim z očí kanou.
 Netřpytí to snít se ve slunečné záti,
 Skvějí se to vlasy ob otcovu tváři.
 Tvář co slunko svítí, hlava jak lesk sněhů:
 Jest to věští prokmit z nadhvězdových břehů.
 Na ložci on leží, a má ruce spjaté,
 Ústa pohybují v modlitbě se svaté.

A když vidí svatých sedmero těch bratří,
 S přívětivou láskou z lože na ně patří.
 A jak obstoupají děti rodiče,
 Tak se vinou bratří k Methodovi cele.
 Nepadá to rosa na bylinu suchou,
 Řeč to padá svatá v mysl dobroslychou.
 Method všechněm žehná a se s nimi loučí,
 A je Kristu Pánu ve stráž odporoučí.
 A jsa blížek smrti, jak hlas jenom zdolá,
 Horazda tu zvláště ještě k sobě volá.
 „Dal jsem těmto krajům tebe za biskupa,
 Jak si vyžádala svatá kněží kupa.
 Buď jim otcem dobrým, veď si nenádherně,
 Pas to stádo Páně, pas je veždy věrně.
 Každ jim slovo Boží, každ jim veždy právě,
 Vychovávej národ tento k Boží slávě.
 Aby náboženství blahodějně kvetlo,
 Předě vším jim tvého příkladu svět svělo :
 Drž se Spasitele, drž se Krista přímě,
 Drž se také jeho náměstníka v Římě.“
 A to povídaje sotva ještě hlesá,
 A své zraky mroucí zvedá na nebesa.
 Líbezný to vánek nezavívá z jihu,
 Jest to šepot duše k nebi na postihu.
 Poslední z ust prosba Methodovi zněla,
 Jakoby se palma dechem Božím chvěla.
 Když duch jeho zbožný opustil svou schránu,
 Otvíralo nebe pro něho svou bránu.
 Na rtou však mu ještě libý usměch tanul,
 Jakby po nich anděl perutěma vanul.

11. Svatý Václav u císaře Jindřicha.

(Od Václ. Hájka z Libočan.)

Císař Jindřich znamená, že se k smrti přibližuje, obe-
 slal k sobě mnohé pány a kněžata do Řezna, chtě s nimi něco
 o obecné dobré rozmluviti. Obeslán jest také k tomu sjezdu
 Václav kníže český, a tu přivítán a přijat od císaře s nemalou

poctivosti. Při tom sjezdu bylo rokováno o císaře budoucího, a císař žádal knížata a pánův, aby po jeho smrti císařem byl Ota syn jeho nejstarší. Jakož pak i se stalo. To rokování mezi císařem a knížaty trvalo za čtyřmécitma dni. A tu císař na každý den sedal v své císařské přípravě na stoličce, a knížata okolo něho v svém pořádku, jeden každý jakž náleželo na svém místě. I přihodilo se dne jednoho, že kníže Václav celou tu noc předešlou chodě po kostelech obmeškal se, tak že svých hodin a modliteb, kteréž měl obyčej na každý den činiti, dlouho nevykonal, a tak prodlil do rady přijíti, až císař již se na stoličce posadil, a z knížat též již každý na svém místě seděl. A tak jednání pro nepřítomnost knížete českého se prodlévalo. Císař o to se velmi hněval, a přikázal pod svou milostí všem knížatům, aby žádný proti Václavovi knížeti českému nevstával, ani kterakého znamení poctivosti aby jemu nečinil pod uvarováním hněvu císařského. A tu jsou začali věci obecně jednati. Tol kníže české otevřev dvěře vstoupí a stojí, a císař rychle vstav s své stolice císařské, jde proti němu, a přistoupiv k němu velmi nízko se před ním uklonil, a pojav jej, na své stolici posadil a sám sedl níže. A tu jest v té radě rokováno bylo o věci k císařství náležité pořádku až do hodiny nešporní. A opět ráno sešli jsou se k císaři jako prvě knížata, a kníže Václav prodlil. I otázali jsou se císaře knížata, pročby včera tak těžkou záповěď jim o českém knížeti učinil, a sám že jest jemu velikou učinil poctivost? I řekl císař: „Snad jste vy neviděli, ale já jsem viděl, že Václav kníže jda do dveří měl jest kříž zlatý velmi skvoucí na svém čele, a dva andělé jej vedli, jdouce okolo něho. A když on se zastavil, a z andělův těch dvou každý zdvih prst mně hrozil, nesměl jsem toho jinak učiniti, než jej na svém místě posaditi. A z toho jsem jistě poznal, že jest to člověk svatý.“

Hned toho dne pozval císař knížete Václava k svému obědu, a při stole na svém jej posadil místě. Když bylo po obědě, uvedl jej císař do svého příbytku mezi své klenoty, a snažně jeho prosil, aby před Pánem Bohem i lidmi byl jemu přítelem. Přitom jeho žádal, aby z těch klenotův jeho vzal sobě, cožkoli chce. Ale on pravil, že zlata a stříbra nepotřebuje. Tu císař

velikými jej k tomu nutil prosbami, aby něco aspoň pro památku sobě vzal. I uzřel kníže Václav mezi jinými klenoty v stříbrě svatého Vítu mučenníka ruku, i žádal jest za ni císaře. A císař s velikou ochotností vzav ji políbil, a knížeti hned do jeho rukou dal. Kníže to od něho s vděčností přijal, a třetího dne, rozžehnáv se s císařem a s knížaty, do Čech se obrátil.

12. Nestálost věcí světských.

(Od Václ. Dobřenského.)

Všecky věci, kteréžkoliv jsou na světě, vždycky v jedné míře, v jedné váze a rovni trvající a věčně zůstávající nejsou: ale to všecko, co se pod sluncem spatřuje, toliko časné a pomíjející jest a ostává. Neb některým věcem vzhůru jde a jiným dolů schází, proto že světem, jako kolem nějakým šlěstí vždycky točí a zaháletí mu nedá. A jako dnové jedni po druhých vždycky mijejí a jiní nastávají: tak všelike věci v uložení čas rychle vzházejí, a po nich jiné věci čas na svělo přináší. Slunce uložným časem svým rychle vzejde, a hledíž po malé chvíli, již zase k polední vzhází a z poledne k západu se schyluje. A nemůže na jednom místě státi, proto že musí časem svým běh svůj vykonávat. Neb když den pomíjí, tehdy slunce hned také svítiti více nemůže, ale hned zase zmizí a pomine, jakž summon o tom moudrý Ecclesiasticus takto na rozum dává: Co jest prý jasnějšího nad slunce, však proto musí i to pomínouti. I poněvadž taková krásná, mocná a veliká svělla na nebi tak věčně neostávají, ale pomínouti a zjinačeny býti musejí: i jak mnohem víc jiné porušitelné a nedokonalé věci budou moci věčně v tomto světě stále a zůstávající býti?

Tak všecky věci živé, na světě od Boha stvořené, časem se spravují a po něm jdou. Člověk vždycky dítětem malým jednostejně neostává, ale bez jeho chtění, když v tom vůle Boží jest, k prostředním neb k starým letům přijde, kdež potom, uhlédaje jiného mladého skákati a radovati se, na svou mladost vzpomíná, že jest on také tak vesel býval a již nemůže, a snad kdyby možné bylo, chtělby zase mladý býti.

V tom pak životě svém jaké strasti, bidy, těžkosti, starosti, neštěstí přeměje a počije, kdož by se ho ptal, umělby o tom vypravovati. Však v té jedné váze nezůstává; neb mezi tím zase radost, potěšení, mír a pokoj, odpočinutí, štěstí a vůle naplněná dostává tak dlouho, až právě přijde jeho uložený čas, když se narodil, že také umřítí musí. I sejde ze světa, a jiných kolik na to místo na svět se jich urodí, a ti takovýž běh v světě vedou, jako i první, kteříž již ze světa sešli, jakž Eccesiastes toho potvrzuje a podobenství dává, řka: Rovně jako se děje při zeleném listí na krásném stromě, ano některé dolův padá a některé zase roste, tak se také i při lidech děje, že někteří mrou a jiní se rodí; neb každá věc pomijející musí konec vzítí, a kteříž se s ní obírají, i oniž konec berou.

Živočichové pak nerozumní, ti též rozličně svůj život zhovalilý vedou a svého času docházejí; neb bydlejíce v lesích, hájích, bořích, na pustlinách, v jeskyních, tam se schovávají a krmí: některá zvířata jedno druhým živo jest, a jiná i lidi dáví. Tolikež ptactvo rozličné a všeliký hmyz, počnouc od orla až do včelíčky, vidí se zjevně, kterak v svobodném povětří a po širokém světě se proletují, a živnost svou vyhledávají buďto v rozkošných krajinách neb na poustích. Kdež ačkoliv ta nerozumná zvířata rozličnou a divnou povahou, vlastností, chytrostí, silou, hbitostí a obyčejí tak obdařena a ozdobena jsou rozmanitou postavou, pěknou ušlechtilostí a krásou: však proto Pán Bůh to nařídil, aby lidé nad takovými zvířaty a plactvem panovali. Nebo lidé svou rozšafností, moudrostí, opatrností, rozumem a vtípem tu všelikou divokou a lítou zvěř krolí, lapají, chytají a jí k svému pohodlí užívají, zabíjejí, k lékarství požívají, jich koži se odívají, a vedle své libosti ta hovada k dílu, k pokrmu, a ptáky k zpívání neb všednímu pohodlí berou a obracejí. Co se ryb a zeměplazův dotýče, vidomě se spářuje, že ani ti v jedné váze, v jedné míře a v stálosti nezůstávají, rovně tak jako živelní věci, totiž země, vítr, voda a oheň.

Summou, čas ztráví železo i ocel, čas poráží a boří zdi, domy i věže, a jest taková nesytá věc čas, že proti němu nic neobstojí. Čas přeměňuje a sežere hory, doly i roviny, moře vysušuje, ano také nebe i zemi ohněm spálí. Protož předkové naši nazvali

čím, že čas všechny věci ztráví. I přijde na to, což Šalounoutrý král pověděl, že všechny věci svůj čas mají, a změřeným během mijejí všechny věci, kteréž pod sluncem

Marnost nad marnost, všecko jest marnost,
Ale slovo Páně zůstává na večnost.

všech věcech proměny jsou a jakž časové jedni za i jdou, tak potěšení po zarmoucení. A nic na světě není, nepřicházelo k nějakému proměnění.

13. Sv. Ivan.

(Od Jindřicha Marka.)

Aj, z hor den zavítal rúžojasný!
Živo v hájích, živo na prostore,
Aj živo i na telinském dvoře.
Slyš ten hlahol loveů mnohohlasný! —
Již se hří z brány smělý roj,
A v jich čele — kníže Borivoj.

Na plecech mu šípý v loulu chřestí,
Stříbrný roh visí mu po boku,
Bujný broů ho nese v rychlém skoku,
Za ním sbor si dráhu klestí.
Zavzní hájinou roh stříbrný,
A k svým loveům kníže takto dí:

„Nuže, druzi, pobodnětež ore,
Ať nás nesou v houště tmavých lesů,
Rychlým letem ve divokém plesu.
Tamo k příkré obraťme se hoře!“
A až od podkov se jiskřilo,
Klopotem za ním vše pádilo.

Hle, laň šedá vyskočí tu z houští,
Prímo běží k blízkémn potoku;
Lovei v palách za ní v divém skoku,
Až se octnou na divoké poušti.

Aj tu kolmá pne se vzhůru stráň,
Před ní klesne uchvácená laň.

Laňku knížečí proklane střela;
Aj tu vyjde kmet ze skály klínu,
Vetehý, stříbrovlasý, roveň stínu;
Z jeho ust však řeč věhlasná zněla,
Cizí sic, a přece známá všem,
Jak by předkův mluvil jazykem.

„Proč jsi usmrtil mi zvíře milé,
Které živilo mne drahá léta,
Když jsem na poušť zašel z těku světa,
V jáře věku, mládenecké síle?
Dávaloť mi mléko vlažící,
Snášelo kořínky léčící.“

K starci velevládě vece kníže:
„Jáť chci sám ti sloužit v každé době;
Neb že křesťana jsem shledal v tobě,
Svědčí tvář mi tvá — i ten znak kříže;
Pročež rei, ó starče, která vlast
Vypudila tebe v tuto strast?“

„Blaho mé, dí kmet, nazýváš strastí?
Aj, co může sladšího zde býti,
Nežli o samotě Kristu žíti,
Všech pozemských odřící se slastí?
Co mi žezlo zlaté pomůže,
Když mi víru dáti nemůže?“

I já jsem se zrodil k panování,
Žezlo zlaté souzeno mi bylo;
Ale temno bludu ještě krylo
Zem charvatskou, mou kolébku ranní;
Mně však blahá zář již svítila,
Duše má se Kristu kořila. >

Když anděly slyším ve snách pěti,
 Aj, tu dí mi jeden v říze zlaté:
 Prohni tam, kde též se brzo svaté
 Náboženství bude rozvíjeti.
 Žij tak dlouho v pusté samotě,
 Až tě hlas můj zbudí k jasnotě!

• Poslušen jsa hlasu andělského,
 Vzehopím se a prchnu v cizinu.
 Anděl uvedl mne v pustinu,
 V skalní skrýš, u toku bublavého;
 Ozbrojil též proti duchům zlým
 Tímto svatým kříže znamením.

Načež kníže vece k starci ctnému :
 „Se mnou budeš bydlet na Tetíně,
 Skvostně dám ti vyzdobiti síně,
 Příslušně knížeti charvatskému;
 A choť má, jenž vřele Krista ctí,
 Mile obstará tě, starče etný!“ >

„Ó nechej mne umřít v skály klínu!“
 Vece kmet; leč kníže lovcům káže:
 „Vložte zvolna jej na silné páže,
 A pozorně neste ke Tetínu!“
 Aj, u brány kněžna Ludmila
 Vstříc panošům věrným kročila.

Políbivši kmeta v bledé čelo,
 Žádá jej o svaté požehnání,
 A pak lůžko přichystá mu k spaní
 V kobce, kde se zlatem všecko skvělo.
 Ivanu však se tu těsno zdá,
 On na myslí jen svou skálu má.

Tělo jeho slábne víc a více,
 Smrt se blíží na perutech míru;

Aj, tu kmet, jenž bojoval pro víru,
 Zhasíná co dohořelá svíce;
 Ústa ještě jen zašeptnou mdle:
 „Pohřbete mne tam u skály mé!“

Všecko v zbožném smutku dlí u lůže,
 Líbá s uctivostí tělo svaté,
 Kteréž uloženo v rakvi zlaté
 Vonné kryjí lilie a růže;
 Ozdoba však těla svatého
 Kříž jest — místo žezla zlatého.

Aj, jaký to z hradu průvod slavný,
 Jaké množství manstva knížecího,
 I žákovstva žalmy pějícího —
 Skoro prázden jest hrad starodávny!
 Podle mežské řeky kráčí sbor,
 Kde se táhne řada kolmých hor.

Stanuvším u skály vráskočelé
 Vážně kyne Ludmila kněžhyně,
 A lid spouští zvolna do jeskyně
 Tělo Ivanovo růžoskvělé.
 Vůní, jež kolem se rozleje,
 Každý z lidu divně okreje.

Bohivoj pak káže vystavěti
 Chrámek Páně pod vrchem té hory,
 Kdežby klidně mohly vážné sbory
 Mnichů ctných o slávě Boží pěti.
 A tu vznesla hned se svatyně,
 Již v té podnes uziš krajině.

14. Sv. Štěpán, první král uherský.

(Die Mich. Horváta.)

Kníže uherské Gejza za manželku měl Šaroltu, křesťanku, ženu mužského ducha. Za něho konečně přestaly vpády Maďarů

do sousedních na západu zemí. Šarolta mezi manželem svým a císařem Otou III. způsobila užší přátelství. Za tím se mezi Maďary křesťanství již znenáhla ujímalo, dilem že je mezi podmaněnými národy již byli našli, dilem působením pasovského biskupa Pelhříma. S volí a vědomím císaře Oty III. přišel nyní do Uher pražský biskup Vojtěch, i jal se sám i pomocí kněží, které přivedl, křesťanství s takovým zdarem rozšiřovati, že i Gejza ke křtu se skloňoval. Jakož však bylo předvidati, že tuto proměnu v náboženství nebude lze provésti bez odporu lidu uherského, zděděných obyčejů a náhledů pevně se držícího, vymohl si Gejza k ubezpečení svému německé oděnce od císaře. Jak mile tito a přizvaný Vojtěch přišli, dal se Gejza s Vajkem, jenž přijal jméno Štěpán, i s celou svou čeledí pokřtiti (r. 994). L. 996 byl slaven sňatek Štěpána s Giselou, sestrou bavorského vévody Jindřicha. Štěpán ve svatebné smlouvě přísahou se zavázal, že i sám věren zůstane přijaté víře, i že se snažiti bude, aby lid svůj k ní přivedl. Nedlouho potom sko-
nal Gejza l. 997.

Štěpán, jemuž národ již l. 993 přiznání byl učinil, ujal ve slo vlády s pevným úmyslem, že křesťanství v lidu svém udomácní. Ale sotva že obnovil rozkazy, již za Gejzy vyhlášené, aby každý Maďar křest přijal a křesťanské otroky propustil, ihned rozvřelo se po vší zemi nebezpečné vření. Kupa, vojevůdca šomoďský a knížecí příbuzný, shromáždil kolem sebe nespokojence a l. 998 vztýčil veřejně praporek vzpoury, jsa odhodlán Štěpána s trůnu svrhnouti a sám se vrchu vlády zmocniti. Štěpán, zpraven býv o povstání, sebral skrovný počet Maďarů, na křesťanství již obrácených, zástupy starodomácích Slovanů a německé pány, u dvora jeho pobývající, i hnul se proti Kupovi, obléhajícimu Bezprem. Před bitvou učinil Štěpán slib: dá-li mu Bůh vítězství, že desátky z úrod šomoďských daruje klášteru na hoře sv. Martina, již od Gejzy založenému. Boj byl krutý, vítězství nejednou semo tamo se klonilo, až vůdce Vencelin, v ohni bitvy utkav Kupu, v souboji jej porazil. Vojsko, zbaveno jsouc vojevůdce svého, nedlouho odporovalo, i dalo se na útěk. Tělo Kupovo bylo rozčtvrceno a na postrach po nejhlavnějších místech v zemi rozvěšeno. Boj tento roz-

hodl vítězství křesťanstva a družné s ním osvěty nad pohanstvem a surovostí.

Zvítěziv jal se Štěpán přísnějších prostředků. Vydal rozkaz, aby každý pod zrátkou svobody a statkův do jisté lhůty dal se pokřtiti, do sousedních pak zemí vypravil posly, aby přivolal kněží, kteří by dílo jeho dokonali. Štěpán sám, domnívaje se, že obrácení prostého lidu na menší překážky uhodí, když hlavy jeho s novou vírou prvé se spřizní, velmože k sobě shromáždil, a s apoštolskou horlivostí hlásal jim učení Kristovo.

Po několika letech, vida, že se křesťanství šťastně zmahá, přistoupil k pořádání církevnímu. Zemi rozdělil na deset církevních okresův, mezi nimiž dal přednost ostrěhomskému, každý bohatými statky a desátky obdaroval a biskupy opatřil. Mimo to pro řeholi sv. Benedikta svatomartinský klášter dostavěl a čtvero jiných opatství založil.

Poněvadž pak všecka tato zřízení potřebovala potvrzení od hlavy křesťanstva, vyslal Štěpán na počátku l. 1000 Radlu, někdy společníka sv. Vojtěcha a opata břevnovského, nyní pak pod jménem Anastasia na arcibiskupství koločské ustanoveného, se skvělým průvodem do Říma, žádaje papeže Silvestra II., aby obrácené Maďary přijal v počet křesťanů, ustanovené pak biskupy i učiněná zřízení církevní aby potvrdil.

Štěpán umínil si k radě císaře Oty III. přijmouli název královský, aby před národem nabyt vyššího důstojenství, i žádal tedy u papeže také koruny. Silvester, zradovav se nad obrácením tolika tisíců, nejen že vše potvrdil, ale dal Štěpánovi a nástupcům jeho i moc, aby příště sami pořádali věci církve uherské; posléze pak dvojitý kříž a korunu, pro Boleslava polského právě chystanou, odeslal knížeti apoštolsky horlivému.

Štěpán, přijav korunu od papeže poslanou, 15. září l. 1000 sebe a choť svou Gizelu korunovati dal v Ostřehomě, i stal se tudíž prvním králem uherským. Učiniv pak, na mnoze dle vzoru řádův slovanských a německých, předůležitá zřízení, v dějích uherských na věky památná, všelikou péči obrátil k upevnění mladého křesťanstva. V sídlech biskupských vystavěti dal chrámy skrze stavitele povolane z Řek i Němec, mezi nimiž

zvláště vynikaly chrám ostřehomský a bělehradský. Mimo to nařídil, aby každých desatero osad vystavělo sobě společný kostel, ježž pak sám opatřil nádobím chrámovým a rouchy; opatření kněh a péči o kázeň duchovní vložil na biskupy.

Ale z apoštolského tohoto zaměstnání vytržen byl již ve druhém roce kralování svého. Pohanství přemožením Kupy nebylo docela vykořeněno. Mnozi jen ze strachu přiznali se k víře nové, aniž by v srdcích svých byli proniknuti Božským duchem jejím a v myslích svých přesvědčení o pravdě její. Mimo to i desátek kněžím povinný, od něhož ani šlechta nebyla prosta, trnem byl v očích nespokojenců, poplatkům nezvyklých. V čelo nespokojených postavil se Ďula, králův příbuzný, sídlem v Sedmihradsku, kterýž, spojiv se s Keanem, pečeněžským nebo bulharským knížetem, a s pohanskými Maďary k němu uteklými, počal pustošiti pomezí uherské a mařili šíření křesťanstva. Štěpán vytáhl proti němu polem, v bitvě jej porazil a se dvěma syny uvězil. Potom Sedmihradsko úzeji k Uhrům připojeno. K snadnějšímu šíření víry křesťanské založeno biskupství v Bělehradě tamním (Alba Julia).

Nieméně porážka Ďulova neodstrašila divokého lidu Keanova od pustošení Sedmihrad. Štěpán následujícího l. 1003 opět do země této a odtud do Multan za Keanem se vypravil. Cesta byla nebezpečná; Kean lid svůj vedl horami; posléze podařilo se Štěpánovi přibezděčiti jej k bitvě, v níž Kean padl, voj jeho byl rozprášen a celý tábor s ohromnými poklady, v Řecku naloupenými, vítězi zůstaven. Štěpán opět všelikou snahu obrátil k upevnění křesťanstva a nového zřízení zemského. V tom mu věrnou pomocnicí byla Gizela. Co se Štěpán stavbou chrámův i klášterův a zřizováním při nich škol zanášel, královna se svými paními připravovala kostelní roucha a nádoby oltářní. Památný mezi nimi jest plášť od Gizely zhotovený, zlatem bohatě prošíty, kterým se králové uherští odívají při korunování.

Po několika letech Štěpán opět byl dvakrát přinucen sáhnouti ke zbrani; nejprvé proti Achtumu, který si v nynějším banátu temešském osoboval neodvislou vládu, až skrze vůdce Čanada byl zbaven života, pak proti německému císaři Konrá-

dovi, který z neznámé příčiny Uhrům válkou hrozil; nežli se však důrazněji počala, zjednán byl mír po některém vzájemném pustošení, přičiněním Jindřicha, císařova syna, l. 1031. Od té doby až do své smrti mohl Štěpán bez překážky pracovati o oblažení lidu svého.

Horlení jeho vůči hledě krásným zdarem bylo odměňováno: křesťanství i evropejské zřízení začalo se udomácňovati a národ působením obou se vzdělávati. Řemesla a rolnictví, kterých se Maďari jako prací otročích štilili, zvelebovány; pořádné zaměstnání spolu s učením nového náboženství a příkladem usedlých v zemi cizincův šlechtilo mravy; loupeže i jiné neřesti pohanské divokosti pořád více řídnyly.

Ale štěstí toto často kalily nehody rodinné. Synové Štěpánovi již v dětských letech poumírali; zůstal mu jen jediný, Emerich, v němž se skládala všecka radost otcova, všecka naděje králova. Již ustanoven byl den, kdy stavové zemští měli učiniti příznání mladému knížeti. Té radosti však Štěpán nedočkal; Emerich šest dní před tím odebral se na věčnost (1031).

Ránu tuto těžce nesl král, kterého nyní krušné péče o dědice skličovaly.

Cítě blížící se smrt, obeslal k sobě velmože duchovní i světské, i poručiv jim za nástupce sestřence svého Petra, napomínal je ke svornosti a k věrnému setrvání při křesťanství a při otčině, načež svatě, jakž byl živ, skonál l. 1038. Po čtyřiceti pěti letech přijala jej církev spolu se synem Emerichem v počet svatých.

15. Na hřbitově.

(Od Fr. Jar. Vacka.)

Vůkol klid a ticho vládne,
Vše mlčí, jen já vzdychám;
Neslyším zde mluvy žádné,
Jsem živý tu já jen sám!

Sídlo mrtvých — místo děsné!
Prachnivisté sil a mdlob;

Lůžka jsou zde — rakve těsné,
Ložnice slovou tu — hrob!

Mořana v té říši králí:
Ti, kteréž si podmaní,
Jsou její ve službě stáli,
Tiší jsou to poddaní.

Všickni, jenž byli před námi,
V lůně tom spočívají;
Hrobové jejich neznámí —
Či popel ukrývají?

Stůj, noho! svatá to země,
Zde šlapeš praotcův prach!
Těsně dech tají se ve mně,
A svatý mne jímá strach.

Tam ve stínu lípy ladné,
Tam za tou starou věží,
V té posvátné zemi chladné
Můj otec i děd leží!

Zde i já po zdejší době
Někdy rád bych lůžko měl;
Vedle nich tichém ve hrobě
Odpočívati bych chtěl! —

V tom, hrobníku! lůnu země
Ložnici mně připravuj;
Zde bude se spáti jemně,
Spít zde otec i děd můj!

16. První válčení Haličanův s Uhry.

(Od Dionysia Zubříckého.)

Východní část Haliče náležela za starodávna knížecímu rodu Rurikovu, který vládl nad celou Rusí. Jako v Čechách a

v Polště, konal i na Rusi vrchní vládu veliký kníže, ostatní pak jemu podřízeni potomci dostávali úděly; ale jako mezi Přemyslovci a Pjastovci, tak i mezi knížaty ruskými pocházely z tohoto rozdělení moci panovnické ustavičné spory a přivolávání cizí pomoci, když některá strana sama o své síle úmysliv svých provést nemohla.

Takovými údělnými knížaty na zemi halické stali se smlouvou Ljubečskou r. 1097 Rostislavici Volodar na *Přemysli* a Vasilko na *Treboři*. Vasilko dříve však téměř, nežli ve svém úděl se byl uvázal, vladiměrsko-volynský údělný kníže David očernil u velikého knížete Svatopluka kyjevského, oslepil jej a země jej zbavil. Brzo však sám vyhnán byl i ze svého vlastního údělu od Svatopluka a utekl k Polákům. Než sotva že se Svatopluk z mestného tažení na Davida do Kyjeva byl navrátil, již se i jemu samému zachtělo knížectví trebovského a přemyslského (1099). Vasilko a Volodar, uslyševše o tom, uzavřeli postavili se na odpor, i vzali s sebou kříž, který byl celoval Svatopluk v Ljubči, na slavném sjezdě, slibuje s nima mír a lásku. Rostislavici setkali se s nepřitelem. Slepý Vasilko, pozvil kříž, zvolal: „Kříž, jež jsi celoval, prvé nežli jsi mně vzal zrak očí mých, rozhodniž mezi námi!“ Pluky obou stran srazily se, bitva byla krvavá, a Svatopluk vida, že podléhá, utekl do Vladiměře. Odtud vypravil syna svého Jaroslavce do země uherské ku králi Kolomanovi, prosit pomocného vojska proti pokrevným svým, proti Rostislavicům.

Vítězové dali příklad velikodušné, ale ne docela opatrné mírnosti; nechtíce dobývat, zůstali na bojišti i pravili: „Dostí nám jest státi na pomezí svém.“ Zatím David, hlavní vinník oslepení Vasilkova, nabaživ se chleba a soli polské, nenadále se zjeví v Přemysli, z nepřitele stane se spojencem Rostislavicům, poručí ženu svou Volodarovi a vypraví se na stěp k Polovcům hledat pomoci proti společnému nepříteli, proti velikému knížeti Svatoplukovi.

Co se toto dalo v Přemysli, podařilo se Jaroslavci vyprositi v Uhrách pomocné vojsko.

Sám král uherský Koloman, zeť velikého knížete Svatopluka, manžel dcery jeho Přeslavy, v průvodu dvou biskupů,

s velikými pluky svými položil se táborem na pravém břehu řeky Vjary, ježto pod Přemyšli v řeku Sán vpadá, a oblehl město, ve kterém se Volodar byl zavřel. Obležení prodloužilo se po několik dní; darmo krále Kolomana na kolenou prosila ovdovělá ruská kněžna Ljanka, aby města nšetřil; král, povrh prosbu její, nepřestal napadati na obklíčené město.

Kvapem chvátal David ke kočovným stanům Plavcův; ale již na cestě potkal smělého jich vůdce Boňáka, an se chystal k výbavě obleženého knížete přemyšlského, jenžto žil v stálém přátelství s Plavci. I sebrali skrovné, vůbec jen 400 mužů čítající vojsko a spěchali ku pomoci stísněnému městu. Na posledním noclehu, někde blíž Přemyšli, vyšel Boňák o půlnoci kradí z tábora a začal víti jako vlk; nejprvé odezval se mu jeden vlk, a po chvíli zavyli mnozí. Tu vrátiv se k Davidovi a ke shromážděným vojínům, zvěstoval nepochybné zejtra vítězství. Hadačství dodalo srdce malé hrstce pověřivých vojinů. Ráno rozdělil Boňák skrovné své vojsko na tři oddíly; hlavní oddíl s korouhvi poručil Davidovi, sám pak ukryl lid svůj po zálohách, a jednoho z nejlepších svých hrdin, Altunopu, vypravil s 50 lidmi, aby chytrým nápadem vymámil nepřítele z ohrad. Leš se zdařila. Altunopa přirazil k první zástavě, vystřelil šipy a odtrhl nazpět. Uhři pustili se za ním; ale když minuli utajenou zálohu, udeřil jim Boňák v týl, Altunopa vrátil se v boj, Volodar užil příležitosti k výpadu, i nastala krutá bitva, a Boňák podle slov letopiscových: „bil Uhry mečem, jako sokól bije kavky.“ Uhři dali se na útěk, mnozí utonuli ve Vjaře a v Sálu, mnozí zhynuli na útěku.

Volodar a Vasilko zůstali ve svých knížectvích, jež obě Vladimírko, syn Volodarův, l. 1141 spojil i s úspěchem bránil, sídlo své přeloživ do Haliče.

17. Spytihněvův soud.

(Od Jos. K. Chmelenského.)

„Vzhůru každý, kdož vojin jsi věrný,

Zrada knížecí má znáti hněv;

Pokoren buď Radoš, man nádherný!“

Takto z Vyšehradu Spytihněv. —

A hle! polem a borem,
 Lesem, dolem a horem
 Koruny se české manové jeví,
 Půl sta jich — co podmanův, se neví.

Jedou ryčně. — Kolikrát vzhůru
 Hlednou k sídlu mnichův, zbožných děv:
 „Zdráv buď!“ — tolikrát zavzní z kůru —
 „Otec klášterův, kněz Spytihněv!“
 A v to polem a borem,
 Lesem, dolem a horem
 Pospíchají sirotci a vdovy,
 Žehnajíce svému ochráncovi.

A tak jako u vítězoslávě
 Táhne dálným krajem Spytihněv;
 Ať, byt zraďy zračí se jim právě
 A lví se již duje korouhev!
 V tom žena unavená,
 Prostovlasá, zděšená
 Uchopí za uzdu bujnou brůnu,
 A dí taktó k pánu vlasti trůnu:

„Přikolí se nuzné vdově stává
 Od toho, jenž jí má chrániti;
 Nikdo dítek mých nehájí práva:
 Chtěj ty, pane, sám nás brániti.
 K ochraně siroby vstaň,
 Utlačené vdovy braň;
 Sám tě Bůh posílá v tuto chvíli,
 Velká nouze velkou žádá pili.“ —

„Má se tobě, ženo, právo státi,
 Jak jen vraha svého pokorím!“
 Kníže tak — a dál chce brůnu huáti,
 Nedočkavým kyná manům svým.

Než vdova potlačená,
 Prostovlasá, zděšená
 Zastaví mu opět mocně brňnu,
 Tato slova pravíc k pánu trňnu:

„Žezlo vložil Bůh do lůna tvého,
 Bysi slahým ochranná byl věž!
 Nechceš soudit mne a vládce mého?
 Spravedlivost odložit—li chceš?
 Těžko se bídě čeká,
 Strašně ji pýcha leká;
 A pak, jak budeš při soudit moji,
 Jestli — to jen rozvaž! — padneš v boji? —

Možno jest to, můj milostný kníže,
 Až se toho každý leká Čech!
 Na bojišti hroby nám jsou blíže,
 Jedna střela zmaří žití dech.
 Chraň vdovu utlačenou,
 Čiň sirobu blaženou.
 Zatoť s nebe splyne požehnání,
 Za to snad i Bůh tě nám zachrání! —

Zastaví se náhle kníže statný —
 „Pravdu řekla“ — vece k manům svým —
 „Vyřknuto buď vdově právo platné,
 A pak teprv k vlastním bojům mým!“
 A co pravil, vyplnil,
 Vdově dosti učinil;
 Pak se k spravedlivé mstě obrátil,
 A zdrav na svůj slavný trň navrátil.

18. Vipavská borja.

(Od Matěje Vrlovce.)

Vipavskou dolinu ode dávna pokládali za krajinský ráj.
 Aby pak obyvatelé její, požívajice rozkoši rajských, nezpys-

něli a na pomíjitelnost světskou nezapomněli, přicházívá časem *borja*, aby je ochladila. Jiným krajům jsou vysoké hory obranou před větry; sever, když na ně dotírá, rozletí a roztratí se po výšinách, a jižní podhořané málo čeho o něm zvědí. Vipavská dolina nemá za zády svými žádné vysoké hory, která by větrů stavila a odrážela, za to pak za sebou má vysokou planinu, pahornatou sice poněkud, ale nikoliv tak, aby větrům byla překážkou; na opak větrové, po ní přicházející, nezřídka s neodolatelnou mocí valí se do doliny, a to jest *borja*.

Sever, přijda od pólnočního pólu, opoví v Hamburce mráz, letí po Německu a za 24 hodin ohlašuje se ve vipavské dolině. Najde-li na rychlé své pouti na Hořensku oblaky, z kterých tam prší anebo se chumelí, stiskne je mrazem, až otěhnou, i žene je přes Nános do doliny se strašným hukotem a lomozem jako vystouplé moře, které dolinu hrozí náhle potopiti. Ale nech oblaky sebe větším úprkem a mocí dolů se valí, přece se všecky na jistém místě, kde vzduch je teplejší, náhle roztopí, jakoby je nůžkami rozestříhal, načež se roztratí a zmizejí. Oblaky tyto jsou patrné znamení borje; Vipavané jim říkají *zástava*. V blízkých končinách benátských a na adriatickém moři poznávají po zástavě, která k vlásence s vlasy na čelo přihlazenými není nepodobná, kdy je borja ve Vipavě a tedy také v Terstu.

Ze zástavy prší se po celé dolině za nejčistšího a nejjasnějšího času tenká rosa, někdy z ní i silněji prší. Je-li mráz, lítají z ní po celé dolině holomraznice, nad míru drobný to sníh, který najde každou i sebe menší díрку neb skulinu, a prodere se zimními okny na chráněné květiny, ba i do světnic a ložnic. Čím hůř se chumelí, tím více metá borja sněhem po dolině a zavívá ho do zátiší, dělajíc z něho veliké záměti, kterých rozházení nelze, leč když borja ustane.

Nejednou se přihází, že touž dobou, když v Idrii, na Černém vrchu, v Logatci a v Planině mají tichý déšť nebo sníh, u Vipavanů při čistojasném nebi běsní strašná borja, u Goričanů pak onen tenký i tichý německý mráz, před kterým je třeba nos i uši skrývatí, aby neozábly. V tak blízkých krajích a v týž

s tak rozličná pohoda! Na horách se povětrnost tak náhle ne, že lidé, přicházejíce z tiché strany, po všech čtyřech seji přelézati hřbet, za nímž borja kruté hospodaří.

Kdekoli je poloha taková, jako za Vipavou, tam bývá i býti sí borja domovem. Tak se vrhá borja z Občiny na Terst; buráci z kavkazských vysočin po černém moři, že na něm rok několik lodí utone; takovou borju mají pod Janovem Vizzy, takovou i na mysu Dobré naděje, kdež se stolných hů věje.

Borja je Vipavcům, a všem, koho stihne, velmi obtížná. yž zůří, zvláště v zimě, není radno, ani z podstřeší vyjiti. avané pokrývají své střechy po vlasku křidlicemi, a kladou ně hranaté kameny, aby jich borja nechala na pokoji. Přijde-li k borja velmi zlá, rozmetá kameny i s křidlicemi, a běda tomu, nu by něco takového sletělo na hlavu. Okolo kostelních oken e často s takovou prudkostí, až se zevnější vzduch ztenčí, a třní v kostele, jsa těžší, skla v oknech vydme a roztrhne.

borju musí se každý dobře oblekem opatřiti; poulník, lehce oděn, snadno zmrzne, jestli že ho borja nenadále překvapí. ednou se to již přihodilo, zvláště starým a slabým lidem; i mladých takové neštěstí neušetří.

Často podejme borja prst po polích a vinicích, vynese ji ůru a utvoří z ní, jako z silničního prachu, bělavé anebo dotemné mraky. Proto obkládají, zvláště na Krasu, pole ením, aby jim borja neubrala prsti. Na nebezpečných mí- h třeba vinné kmene, když je na jeseni obřeží, obložiti rož-, aby je borja kamenčím nepotloukla a aby o zdravé kůře taly živý.

Nejvíce neštěstí stává se po silnicích vozům. Není vozu velikého ani tak těžkého, aby ho borja, jest-li jí v cestě, cácela. Viděti bývá po zlé borji mezi sv. Videm a Vipavou ukách až pět skácených vozů, mnohdy tak rozbitých a řištěných, že není kusu na kuse. Nehody takové udávaji aké v Rebernicích, na Gabriku a jinde. Cestující najímaji plik lidí, aby jim vozy drželi. Ti vůz ováží provazy, a drží o vlekou jej proti borji. Na Luizině silnici nad Rjekou

hned s počátku vystavěli obranné zdi proti borji. I při železnících staráno se o takové obrany.

Borja dráhu svou má od severovýchodu k jihozápadu, a ztrácí se na adriatickém moři; všecko stromoví, ježto jí v cestě roste, obráceno jest k jihozápadu; dub, na takovém místě stojící, všecek bývá skroucen a stočen, dřevo má rozpukané, že se nehodí ani na duhy, a tak křehké jako plénivé železo. Jen oskeruše se borji nepodává a roste pěkně do pyramidy.

Čím více se smráká, tím hůře borja běsní, bouří, vyje a hučí, až děti strachem trnou; nebo z každé díry vydává jiný hlas. Soused přijde, sedne k ohništi mezi rodinu, i vypravuje o neštěstí, které se právě na silnici přihodilo; tu jme se jeden, tu druhý počítati škody nynější borje na stromoví v zahradách, na vině, které již rašilo, i všickni začnou naříkati na obmeškání díla a na nesnáze v uživení dobytka. Otec chlácholí rodinu: „Nikdy nesluší zoufati, milé děti! Borje jsme mívali, borjí nepřebudem, a jestliže nás posud nebeský otec opatroval, neopustí nás ani příště!“ A matka dokládá: „Modleme se, děti, modleme, aby Bůh vítr utišil; Božím slovem jistě utichne.“ Celou noc borja strašně lomcuje i burácí, že takové nepamatuji; druhý den je hora sněhem zakryta, an hluboko sahá do údolí; sem a tam viděti malé záměti z holomraznic, pořád ještě litajících; množství ptáků docela neznámých a pěkných, jež borja z vysokého hvozdu do doliny byla sehnala, leží buď mrtvo od umdlení po ulicích, buď plahočí se před domy i v domích jako prosíce o potravu; tak mdlí, krotcí a hladovití jsou, že se rukou nechají chytati. Tak zhynula a skryla se ona krásná, toužebně čekaná, všecka kvitím ověčená děvice, kterou Vesnu jmenují! Co bylo zeleného nebo kvetoucího, spáleno je mrazem, i uschne a v prach se promění; kolik mírných, slunečných dnů bude zapotřebí, než se opět všecko znova zazelená!

Přijde-li borja o 14 dní později, když vinné révy již na píd dlouhé větvičky vyhnaly, aj tu klátí, trhá jimi a posléze roztřepá i pobeře všecko listí s nich, že zárody dočista holé na větvičkách zůstanou. Z takového zárodu, kdyby hned se z zelenal a nepohnil, není mnoho očekávati; nebo nikdy více

nevzroste na tolik zrn, na kolik byl založil. Ozábl-li v útlejších svých částech, rozkveté sice, ale jen na plano a brzy oprchá. O sv. Janě, když kukuřice na dvě pidi vzrostla, ohne ji borja, jakoby ji svině podryly, a je-li zem vlhká a měkká, docela ji skáci. Zralé žito vytřese a ječmen tak omláti, že v něm ani zrna nezůstane.

Jinak si počíná borja se senem anebo s otavou; nejprvé trávu rozhrabanou zdvihá, objímá a celuje, laškuje s ní a skáče čím dále tím u větších kruzích, až ji všecku vysuší; tu ji chce odnésti, ale trávu již suchou takový nepokoj omrzí, i ujde a skryje se někam za vitr, tak že sedlák, který ji za tichého večera byl posekal, druhý den ani lístku na louce nenajde.

Vipavská dolina podobá se ku kotli, ve kterém v letě strašně parno bývá. Holá je jako Kras a Istrie a tudíž podrobena suchotě. Noční rosy, které jinde nahrazují déšť, jsou pro veliká parna Vipavanům docela neznámy. Neprší-li 10—14 dní, již všechno po dešti prahne; i ptactvo umlkuje anebo jinam ulělá. Místy musí lid sobě i dobytku vodu voziti. L. 1804 vozili vodu z jediné studánky u Terstu, a prodávali ji po číších i sklenicích. Mírný a plodonosný déšť přichází od jihu. K jihu tedy všecka pozornost hospodářů obracena. Včera večír nebo dnes ráno bylo slyšeti mnoho zvonění od jihu, pozývajíce k modlitbám o déšť; to povi souseď souseď, tím chlácholi matka žalostnou rodinu; neustále ohlíží se všecko na jih a hle! již se ukazují obláčky, podobné k sivým beránkům, proměňují se u veliké mraky, jenž se shromažďují a dva dni již a dvě noci po Nánose se přehánějí. Nebe se zalemní, hrom zahučí a veliké kapky přeletují; ale co by okem mrknul, ohlásí se borja, a než mine hodina, ani obláčku na obloze není; borja pak věje dva dni a tři noci, že všechno třikrát více poschne. Není tedy divu, žeby Vipavci raději měli borju tři neděle v zimě, nežli v letě tři dni.

Všechny jiné nepohody Vipavanům tolik neuškodí, jako sama borja; ta stenčí výtěžek jejich kolikrát na lřetinu, a kdyby se vše, co tu o borji pověděno, opakovati mělo každý rok, museli by věru jinam se vystěhovati.

19. Pan Baroda.

(Slovinská píseň, přel. Fr. L. Čelakovský.)

Mluví pán k panoši svému:

„Rychle ohledej mé rány!

Jsou-li rány mé krvavy,

Pro hojíce mi doběhni;

Ale jsou-li rány černy,

Pospěš hrob mi vykopati,

Hrob široký a hluboký.“

První ránu prohlížeje,

Viděl panoš až do mozku;

Druhou ránu vyšetřuje,

Viděl mládec až do srdce.

Promluví tu pan Baroda:

„Když se k rodině mé vrátíš,

Budou se tě na mne ptáti:

Kde slechetný jest Baroda?

Ty rei jen: Zadu přijíždí.“

A když panoš vykopal hrob,

Hrob široký a hluboký,

Káže takto mu Baroda:

„Dobře okuř mě jalovcem,

Pevně oblož trninami,

Ať mé tělo šerí vci

Nevyhrabou, nerozervou.“

20. Čechové u Milána l. 1158.

(Od Fr. Pa lackého.)

Na počátku měsíce června dal se král Vladislav z Prahy v pochod přes Řezno a hory tyrolské k náhřeží řeky Adiže. Strádaje velice nedostatkem potravy, předeslal posly do Bressanona a Tridenta, aby přivábili dovoz zaručením úplné svobody a bezpečnosti trhu. Nad Veronou postavil most přes Adiži jak

pro své tak pro císařovo vojsko, za ním táhnoucí. Potom rozloživše se Čechové nad jezerem gardským mezi stromovým olivovým a granátovým, jali se surově porážeti je za palivo a pici pro koně a hověti nad míru hrabivosti své v zemi nepřátelské. Veronští podávali králi znamenité sumy, jen aby, opustě okolí jejich, táhl dále ke Bressii. Na rovinách brescianských prohlížel Vladislav vojsko své a čekal na císaře, jenž o dvě neděle později tam přibyl. Tu počaly se první boje, v nichžto utrpěvše Bressiané, prosili krále i biskupa Daniele o přmluvu, a obdrželi sice císařovu milost, ale pod výminkami dosti krutými. Mezitím přiblížily se také ostatní částky vojska císařského. Vojsko, vzrostši přes sto tisíc bojovníkův, táhlo pak dále a rozložilo se po březích řeky Addy.

Tato řeka, sama v sobě nebezpečná a tehdež ještě rozvodněná, naskytovala se Milančanům co první jich čára obranná. Všecky mosty na ní strženy, všecky brody lidem osazeny a hájeny. Jen u městečka Kassana zůstalo tolik mostu, když tam císař přitáhl, že stržená částka dala se v krátkce zase nahraditi; ale tam na stráži stál hlavní zástup nepřátelský. Kdekoli vojska po obou březích proti sobě se ukázala, Milančané stavěli svá pračata i kázali loučeti přes řeku, kteréž však přeloučiti nemohli. S lítostí a hněvem patřil císař, jakové nesnáze a posměchy jemu stropeny hned při prvním setkání.

Asi míli pod císařovými postaveny byly stany Vladislavovy. O polední dne 23. července, když král s bratrem Depoltem a biskupem Danielem obědvali, křik radostný zdvihl se v ležení u břehu; i pospichali tam. Smělý bojovník český, Odolen Strižovic, odváživ se prudkosti řeky, pustil se byl přes ni v průvodu dvou druhův. Když octnul se v nejsilnější peřeji, proud unášel jej tak mocně, že se zdálo, jakoby potácel se brzy pod koněm, brzy nad ním; nicméně dostal se šťastně na druhý břeh, a za ním také druh Bernart Soběslavic, kdežto třetí méně srdnatý v polovici proudu nazpět se obrátil. Král Vladislav, vida je na protějším břehu, dal v okamžení udeřiti v bubny. „Jako ti dva, tak (pravil) může i tisícero jiných přepraviti se.“ Tudíž vrhnul se první do proudu, za ním celé oddělení vojska, kteréž u něho bylo. Arci že zahynuli při takovém

pokuse mnozí, ba pravilo se, že až ke 200 osob; ale vždy se bylo podařilo přepravití znamenitou moc brannou, kde se jí nepřátelé nejméně nadáli a proraziti tudíž první čáru jejich.

S vítězným hlukem, ke hrůze a omračení nepřátel, pospíchal nyní Vladislav druhým břehem k mostu kassanskému, aby sehnal odtud vojsko milanské. Když pak z německého tábora spatřili najednou neobyčejné pohyby mezi Milančany, domníval se císař, že jim přibýlo vojsko ku posile; ale brzo vytrhlo jej z omylu, s radostným jeho překvapením, známé bubnování české a zmatečný útěk nepřátel. Solva uvěřil očím svým, dívaje se na krále, an činí přípravy k opravení mostu, co zatím chrabrému jeho bratru Děpoltovi dána úloha, honiti nepřítele až do noci co nejdále možná. Mnoho zámkův a vesnic lehlo tu popelem, a jatých bez čísla odzbrojeno i přihnáno.

Ale oprava mostu, jakkoli se namáháno, nepodařila se. Noc zastavila práci a uvedla osamělé vojsko české v nemalé nebezpečství. Italiáni nabyli času vzpamatovati a sebrati se zase, a hned za jitra následujícího, dne 24. července, viděti bylo silné jich zástupy, ježto táhli odevšad proti Čechům. Vladislav, jenž v noci byl dal okopati ležení své, na úsvitě svolal vojenskou radu, i uzavřeno, nečekati v ležení na nepřátelé, ale rozdělití se v tlupy hojné a vytáhnouti proti nim do pole.

Nastal tu boj krutý a příliš krvavý, ve kterémž české udatnosti a válečnosti poštětlo se zvítěziti konečně nad počtem a jarotou Lombardův. Mezi Čechy v tom boji padlymi litováno zvláště župana mělnického Zvěsta; jiný vzácný pán, Diva, poraněn smrtelně. Ztráta však Milančanův byla náramná.

Nežli minul den, dokonána oprava mostu kassanského, a císař pospíchal mezi předními přeseň, aby objal krále a účastnil se boje nebezpečného. Ale když vojsko německé davem přílišným se hrnulo, most opět se zbořiv, pohřbil mnoho bojovníkův u vlnách. Čechové pro vlastní svou potřebu byli se jali stavěti také druhý most; ale jak mile počato po něm jezdit, probořil se i on pod hrozným návaem zvláště jezdcův uherských, z nichžto mnozí také ve vlnách Addy řeky utonuli. Teprv dne 25. července postaveno a opraveno tolik mostů, že konečně celé vojsko císařské bez další nesnáze přepravilo se.

Podobných zásluh, jako při řece Addě, nabyli sobě Čechové také před samým Milánem, ježž obklíčilo vojsko císařské dne . srpna. Pro velikost a rozlehlost hradeb městských, dobře bsazených, nedalo se ani mysliti na ztečení jejich; i ustanovil dy císař donutiti města přísným sevřením a hladem, aby se zdalo. Celá moc císařská rozestavena okolo města v sedmeru elických odděleních, z nichž každé hájeno velikými okopy.

Menší pŭtky a harce mezi městem a ležením přiházely e každodenně, a Milančané dali důkazův dosti, že uměli vésti braň. Při hlavním jejich výpadu proti dvěma oddělením, ježto tály nejbliže brány sv. Dionysia, Čechové opět rozhodli boj. 'od večer zajisté vrhli se obleženci takovým útokem proti těmto věma nejslabším oddělením, že proskočivše je, veliké v nich působili krveprolití. Kdyby úmysl jejich byl se podařil, chytiť bratra i strýce císařova, byla by válka celá tím se ve zlé brátla.

Ale král Vladislav, uslyšev, co se dalo, zaletěl tam ve latoskvoucí zbrani své, pokud ještě kdy bylo ku pomoci-ezdcové čeští hbitě skákali přes náspy a okopy do ležení vábského, a hlahol bubňův i rohův jejich, nenadále v něm se ozléhající, roznášel široko daleko zánět radosti a zoufání. Naledovala ukrutná seč až do soumraku; Vladislav sám probodl opim Dacia, předního vůdce Milančanův.

Když již veliké mnozství udatných mužův s obojí strany ylo padlo, teprv nepřátelé počali couvati do města; Čechům řekazila noc se blížíci, že nevrhli s nimi spolu do brány.

Po tom boji Vladislav usadil se bytem v opatství sv. Dionysia, nedaleko brány téhož jména; však Milančané nepokukili se již o nic podobného. Šlechetni jinochové čeští, kteří hrdinském tomto zápase padli, pochováni jsou nazejtří od biskupa Daniele u velikém smutku v opatství Chiaravalle.

Zmáhající se hlad, nemoci a vnitřní rozbroje donutily konečně hrdé měšťanstvo, prositi o milost a pokoj. Skrze některé iskupy obrátili se nejprv ku králi Vladislavovi s prosbou, aby čině se prostředníkem mezi nimi a císařem, zjednal městu' klíččenému mír a oddech na základě úplného podrobení. Císař lal se tím snáze nakloniti, protože letní parno, veliký prach

a puch z mrtvol byly již i v jeho vojště daly podnět k nebezpečným nemocem. Výminky míru umluveny ve stanu králově, a našemu kronikáři Vincenciovi, kaplanu a písaři u biskupa Daniele, dostalo se cti, povolánu býti ke spisování jejich. >

Obřad pokorení Milanských konán byl v den narození Panny Marie. Přední mužové z města kráčeli po dvou v dlouhé processi od bran městských až ke stanu, kdežto císař seděl na trůně: nejprv knězstvo ve svých ornátech, potom představení městští bosonozí, každý nesa nade hlavou nahý meč, jež skládali u nohou císařových. Konsul Uberto, veda slovo, přiznával se k zavinění města i prosil o odpuštění. Tu teprv císař, ohlásiv svou milost, stal se konečně dobrotivým a přívětivým.

Duchovenstvu nařizeno posvětití to smíření slavnou službou Boží a pěním hymny sv. Ambrože dle původního způsobu milanského. Při slavení té mše císař v přítomnosti všech knížat světských i duchovních sám svou rukou vstavil králi Vladislavovi na hlavu korunu drahocennou, kterouž byl nedávno před tím obdržel darem od krále anglického.

21. Dacio.

(Od Jana E. Wocela.)

Na věže hrdé Mediolánu
Stříbrné lešky luna rozsvívá,
Zástupů četných hlučné plesání
Z mediolanských zdí se ozývá.

„Ejhle náš prápor tamo se vznáší,
Trouby vítězné hlásají zvuky,
Dacio vůdce, obrana naše,
Tam Alemanů rozbíjí pluky!“

Takové s hradby, věží a chrámů
Rozradované hlaholí hlasy.
Lidstvo vynáší k hvězdám nebeským
Oslavu Dacia, národu spásy. >

Luna se topí do sinavé chmúry,
Za mrakem černým k západu pluje:

Obraz vítězných Dacia činů
Ve tmavé roucho noc zahaluje.

Slyšet jen rachot sudlic a kopí,
Úpění bolné, strašlivé stesky,
Slyšet puklétův drnkot a mečův,
Krvavé zřít jen ocelů blesky.

Na věže hrdé Mediolánu
Dennice záře temné rozsívá,
Veškeré lidstvo s mlčením brozným
S mediolanské hradby se dívá.

Padli již silou mediolanskou
Švábů a falckého hraběte voje;
Ejhle však nové cválají sbory
Perutí víchru semo do boje.

Jsou to severní oni zbrojenci,
Ježto do syré skáceli trávy
U řeky Addy sáhovým mečem
Mediolanských jinochů davy.

„Běda, jich kopí krvavě bodá
Našich miláčeků bělité těla!
Běda, jich palcát vzlekle rozráží
Jinochů našich kadeřná čela!“

„Strašlivý vůdce v stříbrném havu
Co střela smírná do pluků víří —
Dacio, spáso, nádeje naše,
Po tobě orel vítězný míří!“

Kmeti, nevěsty, malky a dítky
Na sirých hradbách k zemi klesají,
Slzavé tváře, sepjaté ruce,
Pláče a prosby k nebi zdvíhají.

„Vůdce přehrozný v stříbrném havu,
 V pukléti nesa orla černého,
 Dacia prohnal krvavým hrotem,
 Položil k zemi reka našeho!“

Na věže hrdé Mediolánu
 Slunče již lesky ranní rozsívá,
 Veškeré lidstvo s úpěním bolným
 Žalosti hořké slzy prolévá.

22. Němečtí rytíři v Sedmihradsku.

(Od J. K. Schullera.)

Léta 1211 daroval uherský král Ondřej II. řádu německému krajinu Burzenland zvanou, blíže nynějšího pomezí valašského. Krajina ta byla tehdaž zpustlá pro vpády kumanských hord, proti kterým jí novi osadníci měli obraňovati. Nezávislost od vévody sedmihradského, osvobození od hoštění jeho, volnost ode všech daní korunných, právo zaváděti trhy a tržná cla vybírat, k obraně proti Kumanům stavěti dřevěné hrady a města: toť byly výhody, které řád obdržel s darovanou zemí. Král sobě nevymínil nic jiného než vrchní panskví, nejvyšší moc soudnou a polovici výtěžku ze stříbrných a zlatých dolův.

První dílo rytířův, když se v krajinu uvázali, bylo zakládání hradův; ale již v tom překročili meze své, vystavěvše l. 1212 za hraničným potokem tartlovským tvrz Kreutzburg. Časté boje s Kumany a nové osady z Němec přiváděné nutně požadovaly takových pevných míst, která by nájezdům nepřátelským mohla odolati a spolu osadníkům ochranou a útočištěm býti. Tak dokazoval řád německý hned s počátku onu ráznou činnost, která v dějích jeho všude vyniká; rychle a pěkně vzkvétala země jemu svěřená.

Nedlouho však trvalo pokojné jeho sezení. Moc královská rozdarováním státek a důchodů zemských za panování Arpadovců hluboce byla klesla. Spory mezi potomky rodiny královské, povstávající pro nedostatek určitého dědického zákona, nutily krále, ač chtěl-li se udržeti na trůně, aby si štědotou

jednal přívržence. Svrchovanou měrou dalo se to za Ondřeje II., tak sice, že syn jeho Bela, chtěje další oslabování trůnu zameziti, vymohl, aby všechna darování králova od zvláštních soudů byla vyšetřována, nezasloužená pak zrušena. Takový osud hrozil i německému řádu, a král skutečně r. 1221 krajinu řádu darovanou odejmouti kázal. Než působením papežským hned příštího potom roku 1222 stalo se smíření a král novou listinou velmistrovi Heřmanu ze Salcy dar svůj obnovil a potvrdil.

Bouře tedy, která se nad hlavou řádu vznášela, minula bez pohromy, a mohutněji, nežli kdy prvé, stál opět v Burzenlandu. Majetnost jeho byla pojištěna, práva a svobody rozšířeny a utvrzeny, ochrana králova jemu zaručena. Ale jakkoli pevnou moc řádu býti se zdála, přece nezdolouho svržen byl s výšky, které po tak dlouhém usilování byl dostoupil.

V práva svá sotva znovu byvše uvedeni, vystavěli rytíři na kumanské půdě hrad, a porazili divoké jich hordy pode zdmi jeho rozhodným vítězstvím. Osud zemí, prostírajících se na levém Podunaji až k černému moři, ležel nyní v rukou řádu. Tu Heřman ze Salcy, chtěje řádu, kdyby v Palestině věci se změnily, zabezpečiti nový domov, navrátiv se r. 1224 z Východu do Říma, uprosil papeže, aby zemí, kterou rytířstvo německé od krále uherského jako poušť dostalo a velikými obětni zvelebilo, prohlásil za majetnost stolice apoštolské. Král takovým jednáním v právu svém jsa dotknut, stěžoval si v Římě, a když porovnání nepřišlo k místu, vrhl do Burzenlandu, vypudil rytíře z jednoho hradu i vyzval je, aby země docela byli prázdní. Honorius III., zpraven byv o tom, nařídil opatům cisterckým z Lilienfeldu, Zircze a Egřeše, aby stav věci na místě samém ohledali. Tito přišedše shledali brzy, že na pokojné srovnání pomýšleti nelze. Rytířstvo německé o závazcích, které při osazení byli na se vzali, ani slyšeli nechtěli; králi před papežskými plnomocníky odpověděli, že raději volí v boji zahynouti, nežli navrátiti, čeho na nich žádá.

Král nicméně k přimluvě svatého Otce odvolal rozkaz řádu daný, aby ze země odešli, i přestal na žalobě do Říma.

Rozhorlen jsa takovou neustupností rytířův, změnil Hono-

rius svou přízeň k řádu a jal se přísných prostředků. Nežlí však nové vyšetřování se počalo, byl král rytíře z Burzenlandu již vyhnal. Nevole proti řádu byla tak veliká, a jak sám papež uznal, vinou jeho vlastní způsobena, že všeliké usilování o návrat bylo marné.

Rytířstvo, k pozvání vojvody Konrada Mazovského, přestěhovalo se na pomorí baltické, kdež se řád německý později stal zakladatelem mocnárství pruského.

23. Rozmanitost jazyků v.

(Od Boleslava Jablonského.)

Synu! slyš, jak v letném pluku
Bol i rozkoš zjevuje se:
Tolik hlasů! tolik zvuků!
Až se srdce slastí třese.

Jinak zní milostné zpěvy
Okřídlenec v stinném lese,
Jinak svoje city jeví
Pěvec, jenž se k světlu nese.

Jinak volá svá mladátka
Zádumčivá holubice,
Jinak vábí svá děťátka
Zvučná k sobě zezhulice.

Jinak ve svém plesu pěje
Zlatých klasův milovnice,
Jiný zvukův proud se leje
Z ust švitorné vlaštovice.

Jiným hlasem projevuje
Skřivan to, co srdce želá,
Jiným hlasem prozpěvuje
Sladkozvuká floméla.

Truchlivé byly by sady,
Kde by jedna píseň zněla:

A svět neměl by své vnady —
Kdyby jedna řeč být měla.

24. Noc na planině pod Černou horou.

(Od Jak, Holovackého.)

Chladný vítr zavál a zachřestil bujným průškvorcem a širokolistým šťovíkem. Z daleka s výšiny spouští se stádo ovec a hemží i strakati se na temnozelených travách, jehňata bečí, hlas zvonečka z daleka se ozývá a mezi tím slyšeti melodií, kterou pastýř vyluzuje z fujarky*) a zvuk její rozchází se po celém prostoru, odráží se o daleké lesy a mechovité skály. To *turma* ovec, jež ženou na nocleh.

Slunce zašlo za hory; již jen vrcholkové k východu odbíjeli paprsky jeho, na západě pak vypadali jako modré pyramidy, tlkvější na zlatočervené půdě, a tím vznešenějšími, tím vyššími, tím hroznějšími býti se zdáli.

Ztemnilo se na celém obzoru. Rosa padá na kosatou trávu, hory se oblékají v temný blankyt; Černá hora zasmušila své vznešené hrozící čelo; nad ní stojí bílý mráček a vždy dále se rozširuje, čili jak Hucul říká, „ona chmúry rodi.“

Hustá mhla osedla na celé planině a již se dobře smrákalo, když nás průvodce Hucul vedl na planinu řečenou *Kostrýč*. Zde nás napřed přivítali ostražití psi. Vyběhli dva mladí chlapeci a uvedli nás do *kolyby*, t. j. do salaše čtyrhrané, sroubené z kmenů, jejížto dvě naprotější stěny jen až do polovice výšky druhých dvou stěn sahají, nahoře nechávajíce otvor, který jest i za vchod i za okna. Vnitř hořel oheň, a nad ním visel měděný kolkík s vodou. Po stranách na seně stály soudečky na bryndzu, kbeliky, koněvky a jiné nádoby, pak vařečky, lžíce, všecko ode dřeva, díla velmi řemeslného; neboť Huculové výborně umějí bednařiti a soustruhovati. Za kolybou u plotu je košara, z níž chlapec, bičem praskaje, hnal ovce a kozy k dojení. Pod malým přístřeškem sedělo osm *ledínův***)

*) druh hoboje.

***) *ledín* (z maď. legény) = mladík, chasník, pachotek.

se škopky; ovce a kozy z košary vycházející jednu po druhé zadržovali, podojili je a pustili nocovat pod široké jedle.

Práci svou dokonavše, sešli se ovčáci se škopky mléka do kolyby. Přišel i *vataha*. Byl to chasník vyrostlý; dlouhé vlasy visely mu na ramena; černou košili oblečenou měl přes modré široké spodky; výpuly přepásán byl opaskem koženým a mosaznými knoflíčky pobitým, za nímž tkvěl dlouhý nůž a dvě pistoli; přes rameno zavěšenou měl torbu (dzobieňku), též mosaznými knoflíčky ozdobenou. Vítal nás velmi zdvořile, a předce s jakousi vážností. Prikázav něco lednům, vyňal kus *budzy* (t. j. sýra jako šveycarského), pokrájel ji na čistém dřevěném talíři, posolil a prosil nás, abychom tím nepohrdli, neboť prý nic lepšího nemají, čím by se hostům zavděčiti mohli. Potom zavěsili nad oheň větší kotel s vodou a vařili kuleši z kukuřičné mouky, kteréž také nejprve nám, jako hostům, oddělili částku s bryndzou, sami pak jedli ji jen osolenou a bez omastku; bylť právě půst, i nemáš na půst tvrdšího nad Rusiny národu.

Po večeri začali mléko *glegati*, t. j. zahřívati. *Vataha* vzal ručnici s kolíku, vyšel za kolybu a vystřelil pro postrach divokým šelmám, aby se nepřikrádaly pod košary. Výstřel rozlehl se po horách a vyplašil orly na nedalekých jedlích nocující. Druhý pastýř vyšel s *trombetou* z jedlové kůry, na půl-druha sáhu dlouhou, opřel ji o větev mladé jedle a vyrážel z ní tony smutné v trylkách, podobné ke hlasu zoravímu. Konečně na druhé straně pod košatou jedlí u planoucího ohně začal jiný pastýř na *sopilku**) hráti, k čemu se i druhý s *kobzou* (dudy) připojil. I zazněla horská hudba a rozlévala své souzvuky po vsi planině. Všecko mlčelo; někdy jen zazvonil tam kdesi zvonec na krku berana zavěšený.

Usedli jsme okolo ohně, začala se rozmluva o všeličem, až se proměnila v hlasitý hovor. Povídali o loupežnicích, od nich *pustaky* či *opryšky* nazývaných, kteří i pokojné pastuchy napadají, jim bryndzu, kotlíky, mouku, sůl, ano i berana pobírají. Jsou to obyčejně vojenští zběhové, toulající se po ho-

*) pol. soplačka, podobná ke flétně, ale beze dna.

rách. Pastýři o nich s ošklivostí mluví. O dávných však zbojnicích, o Doboši, Marusjáku, vypravují s jakousi úctou, podobně jako Slováci o svém bohatýru Jánošíku.

Dověděl jsem se, že v tom okolí po obou stranách Karpat každá ves má planinu sobě vykázanou, na kterouž z jara okolo polovice května vyhánějí stáda, doma napřed *vatahu i skotury* vyvolivše.

Tam na planinách pasou až do první Matky boží, t. j. do konce srpna.

Vataha má nad pastýři vládu čeledního otce; všickni ho poslouchají a mají v uctivosti; on je i trestá, jestli že se v čem proviní. Slovem, najdeš tu ještě zbytek prvotního života patriarchálního, který se nikde tak zachovati nemohl, jako mezi pastýři na svobodných horách.

Již i měsíc vysoko se povznesl a osvěcoval celý obzor. Stříbrný blesk rozsil se po kosatých travách zkoupaných rosou, a lesknul se tisícerymi perličkami na širokém listí štovíku. Všickni jasnomodraví vrcholkové hor strmí se svými homolemi do čistého blankytu nočního; jediná Černá hora stále se mračí, stále jen chmúry rodí. Nad lesnatými, sinou barvou povlečenými čerény hor cosi lehkou mlhou osloněno hraje a laškuje, majky to provádějí své obřadní čarovné tance; po jedlových leších duní jakýsi šum, tajemný, hluchý, daleký, jakoby podzemské bytosti počínaly svůj rej, když veškeré stvoření zemské tiše spočívá; v hluboké propasti nesmírné rokly ustavičně něco vře a hučí, a černý stín hustých jedlí ještě zvětšuje tuto hrůzu.

Vrátil jsem se do kolyby a ulehl jsem vedle tovaryšův svých, již snem pojatých, umíně si, že zejtra záhy vstanu, abych spatřil východ slunce; ale usnul jsem tak tvrdě, že slunce již vysoko se vzneslo a ovčáci již vyháněli na pastvu, když jsem se probudil. I sebrali jsme se, rozloučili se s hostinnými horáky, a při žehnání těchto prostoduchých lidí vsedše na své koníky, pustili jsme se dále.

25. Tataré l. 1241.

(Od Fr. Sušila.)

Vím já horu spanilou,
 Vsemu lidu přemilou,
 S láskou na kraj zírá,
 V němž se rozprostírá.

Ó pojď s úctou hlubokou
 Na tu horu vysokou!
 Jest to Hostejn svatý,
 Divy přebohatý.

Pojď a zem tu poceľuj,
 V Bohu se tam zveseluj,
 Tam vlast tvou Bůh vsľavil,
 Pohanstva ji zbavil.

Do ubohé Moravy
 Přišel pohan z dálavy,
 Loupil, bořil, kácel,
 Až kraj zakryácel.

A lid před ním utíkal,
 Teskným hlasem nařikal:
 Kdož nám bude schránou
 Před tou hroznou ránou!

Leč se zmuži důvěrou,
 Vzplanou duší veškerou
 A co statní muži
 Hnou se pod oruží!

Viz! tam táhnou k Hostejnu,
 Prápor vlaje po hejnu,
 Zbroj se v slunku svítí,
 Srdec ohněm nítí.

Na prostranném podchlumí
 Rozstupují se tlumy,
 Ale v spodní stranu
 Srážejí se v hranu.

A jak táhne mračnem prach,
 Tak jde s rykem divý vrah,
 Běda v té zlé době,
 Běda, lide, tobě.

Tatar v šíř se rozplazil,
 Křesťan v šíř naň vyrazil,
 A slal všemi praký
 Na něho střel mraky.

Hučí střelba, plaje seč,
 Toul rachotí, máchá meč,
 Voj jak diví tuři
 Proti voji zůří.

Vzduch se svítí leskotem,
 Země duní dupotem ;
 Zdá se, sami běsí
 Že svět peklem děsí.

Z každého se stává sup,
 Jenžto padá na svůj lup,
 Smrt vidí se řinout,
 Jakby svět měl zhynout.

Havranové ve vzduchu
 Polétají po puchu,
 Letíc nad zástupy,
 Sborují se v kupy.

Však ach ! hoře, ne sláva,
 Ach již křesťan ustává :
 „Ach ta velká trýzeň,
 Zahladí nás žízeň !“

K Hostejnu tu zvednou zrak,
 Vyhlédají deštný mrak;
 Zdá se jim, že v kruhu
 Vidí jasnou duhu.

„Máti, máti přemocná,
 O budiž nám pomocná!
 Ach! viz naši záhu,
 Dej nám s nebe vláhu.“

A aj mrak jde za mrakem,
 A noc vzniká zázrakem,
 Blesk se bleskem vznímá,
 A hrom strašně hřímá.

Hrozné ohňův přívahy
 Chrlí bouře na vrahy,
 Na křestany padá
 Vlášha milochladá.

A vrah z toho posílen,
 Ale křesťan posílen
 Proti vrahu k boji
 Důrazněj' se strojí.

Prouz jde seč a boj a lom,
 A křik hučí jako hrom.
 Ó již Tatar coufá,
 Kleje, padá, zoufá.

Tam jich leží jako much,
 Lidomorný z nich jde puch:
 Vrány již se paste,
 Vraha zcela zkazte.

Ejhle vrah ten, země bič,
 S ostatkem se žene pryč;
 Voj tu v krvi leží,
 Jen jich hrstka běží!

Vzniká plesot, vzniká hluk,
 Jako proudu šumný zvuk ;
 Křesťan na zem klesá,
 V díkách Bohu plesá.

„Přijmi, Pane zástupů,
 Díky za dar výkupu !
 Mocnou tvou jsme rukou
 Ušli před zlou mukou.

A ty, matko nebeská,
 Panno korunobleská,
 Jenž vždy nebes vládce
 Prosíš za své stádce,

Za milostnou úlevu
 Díky přijmi v prozpěvu !
 Tobě budem k chvále
 Sem putovat stále.“

26. Cementové vody.

(Od Jana Čaploviče.)

Znameníť vzácnost přírody uherské jsou cementové vody, kteréž se nalézají ve Smolníku na Spiši, ve Španí Dolině a Libětově na Zvoleni nedaleko Báňské Bystřice. Podobná cementová voda jest i také v Železné stolici u Břečlanova kamene (Borosztyan-kő) v tamních sirných a kamenouhelných dolech, ve Veliké Báni (Nagy bánya) a Jilové (Illoba) u Salmáru, konečně u Sásky v Banátu.

Měď cementová dobývá se takovýmto způsobem. Cementová voda, budouc buď strojem vyčerpána anebo štolou vyvedena, teče po železných žlabích. Do žlabův těch nakladou malých kusův železa, a to sice ve Španí Dolině takových, které již k ničemu jinému se nehodí; ve Smolníku pak boře se k tomu nové železo. Každého třetího neb čtvrtého dne třeba usedlinu cementovou pometlem vymétati, sic jinak by se železo obalilo škráloupem měděným a další jeho proměňování by se tím překazilo. Na

cent čisté cementové mědi spolřebují se dva centy a 80 — 90 liber železa. Železo ve Španí Dolině do vody položené, nech je nové nebo staré, nerozpustí se a zůstane v celosti. Proto kladou do ni všelijaké ze železa zrobené věci, jako kříže, podkovy, číše, klíče, lžice atd., které, proměnivše se ve měď, podobu svou zachovají. — Proměňování děje se podle velikosti vložených kusů za dvě i více neděl. Měď takto nabytá znamenitě je vláčná, tak že se jako stříbro na tenounké listky dá roztepávati a v jemné nitky roztahovati. V Báňské Bystřici robi z cementové mědi rozmanité číše, tabatěrky atd., které se jako vzácnosti buď doma chovají anebo do cizích zemi vyvážejí.

27. Královský sirotek.

(Od Bedřicha Pešky.)

V tom žitavském kostelíčku
Svatý Václav oltář má,
Před ním malém na stupníčku
Mládeneček klekává.

Oděv jeho nebohatý,
Ale zbožnost veliká,
Pohled jeho smutný, svatý,
Až nebesa proniká.

Tváře teď má uplakané,
Květtem druhdy zardělé,
Z ústou prosebný hlas vane,
Jak by pěli andělé.

Tak se modlí z bolných citů
Hlasem dětsky nevinným,
A lid všecken v Božím bytu
Pohnutý se modlí s ním:

„Buď mi otcem, Bože věčný,
Buď mi matkou milenou;

Zhynul otec můj statečný,
Matku mám, ach, vzdálenou!

Chraň nás, Pane! a ty svaté
Kníže české při nás stůj,
Před záhubou želem spjaté
Milostiv nás opatruj!“

A tu zbožné pacholátko
Hořké slzy ronilo,
A své čelo na klekátko
Před oltářem sklonilo,

A po chrámě jako tíseň
Zbožnost tichá kráčela,
Svatováclavská až píseň
Mocným kouzlem zazněla.

Jak dozněly svaté zvuky
Rytíř k chlapci přikročil,
Uchopiv se jeho ruky
Takto k němu promluvil:

„Otakara rekovného
Synu, neplač, králi náš;
Již jsi prost ochránce zlého,
Vlast svou zase uhlédáš.

Vykoupen jsi láskou lidu,
Spěchej se mnou do Čech zpět,
Bys nad námi vládl v klidu,
Nový pěstil vlasti květ.“

Tu chlapeček ještě s pláčem
Zdvihl zbožně očka svá
Vzhůru tam, kde nad oltářem
Svatý Václav stánek má.

A pak vesel z chrámu Páně
 Z města ven, do Čech se bral,
 Kde se s touhou v každé straně
 Věrný lid naň radoval.

28. Sloupské jeskyně.

(Od Jana Soukupa.)

Mezi přírodnické znamenitosti krásné Moravy náleží ok sloupské, asi tři míle od Brna k severu se rozkládající. M ravske tyto Šveycary došly jména evropského, zvláště co posledních dob příroda s uměním sestersky se tu poloučí. Miníme velikolepé a rozsáhlé dílny železnické na stanicích kr žete Salma, jimiž oživen celý žleb divoce malebný od Macoc až ke Blansku.

Hned u samého Sloupa několik set krokův vzdálí otví se brána ke světoznámé oné podzemní říši, ježto již na tisí obdivovatelův uvítala v tajemném lůně svém.

Jeskyně sloupské připodobniti lze k báječnému bludi starého věku, s tím toliko rozdílem, že v onom nebylo tře než notného klubka niti, aby se člověk zase vypletl, zde vš nevyhnutelně potřebi jest bezpečného průvodce a hojných sv tidel či draček, jelikož nižádný paprsek slunečný do hluk těchto neproniká. Vzduch, ač vlhký poněkud, neškodí vš nikterak lidskému zdraví.

Přirozený vůdce do skalného podzemí jest malý potůček kterýžto, ubíraje se vedle poutního chrámu sloupského, hned osadou do temné hlubiny pod skálu se ukrývá, aby teka vn kopců míle zdělí vnitřnosti její napájel, hrůzy plnou Macoch se provinul a teprve opodál Blanska z podzemského temna v vázl na denní světlo. Za času letního nežírdka se přihází, potok docela přeschne, že by ani ptáček z něho se nenapo. Plyne pak podél ohromných skalných stěn, na vrchu maleb lemovaných bujnými křovinami, ježto přikrostí svou a podi nými rozpuklinami zdaleka již pozornost poutníkův k se obracejí. V jedné takové prostopádné skále viděti asi čtyř sů zvýši jako okrouhlou bránu, ku kteréž vytesané schody vedc stará pověst tomu chce, že tu před časý bydlíval poustevn

Vchod do jeskyň k půlnoci hledí; sotva však několik roků popostoupíš, spatříš nesčíslné chodby, any se na všechny strany rozbíhají. Nejznamenitější z nich vine se k polední straně. Z počátku každého téměř obklíčí hrůza, kdo do kamenného hrobu vstoupí, i zdá se mu, jakoby kostrbaté klenutí již ž sesouti se chtělo; čím však dále pokročíš, tím více ustupuje pocit hrůzy a mysl tvou zaujímá podivení nad velebností řírody.

Asi sta kroků zdělí běží cesta po rovině ku pahorku, na nějž pro větší navštěvovatelův pohodlí misty stupně vedou a dkdud podzemní ulice z vápenného kamene na všechny strany e rozbíhají, pravidelného vespolek spojení nemajíce. Na některých místech sotva jediný člověk sehna se projde, jinde ase na sta lidí postaviti se může jako v nějakém prostraném chrámě. Posaváde mile sobě připomínáme nevyslovný dom, jakého jsme zakusili, když tu před několika lety sbor užských hlasů zanotil srdcejemnou nábožnou píseň. I viděli sme se v duchu v katakombách pravěku křesťanského, kdežto e na hrobech svatých mučenníků konaly oběti, modlitby a pěvy.

Chodba k jihu táhne se as hodiny cesty zdělí; kdoby šak všech přístupných ulic shlédnouti chtěl, potřeboval by tomu pěti i šesti hodin. Znamenati tu stopy všech skoro tavitelských slohů, ovšem toliko rukou přírody vytvořených; loh gotický převládá.

Z klenutí kamenného mokvá zde a onde čistá voda, nepů- obic žádných skvrn na šatu příchozích; prýští se velmi zpo- olna, časem ztuhne a zkamení v *krápník* tak řečený, na spů- ob dutých střechních čili rampouchů visících na sklepení, mí- stem i více než půl druhé stopy zniží. V jedné chodbě na- hází se celý balvan zkamenělé takové kapaliny, z něhož l. 775 tehdejší kníže Karel Salm zhotovili dal dva stoly šesti stop zdělí a tři stop zšíří, jichžto uhlazené plochy podobají se alabastru. Posud je chovají v knížecím zámku v Rejci.

Čarokrásný je pohled na rozmanité podoby krápníkem utvo- ené. Onde spatříš hebouunké záclony, onde bohaté krumplo- vání, onde malebný vodopád zkamenělý, onde rozličné nádoby,

jakoby uměle pracované na způsob velikých lastur, onde hlavy zvířecí a pod.

Jako povrchní krajina naše pověstna jest světoznámou propastí Macochou, podobně i jeskyně sloupské Macochu svou mají. Asi dvou set kroků vzdáli ode vchodu octneš se v prostranné gotické síni, v jejížto středu rozevívá se černý kotel, mající v objemu asi 18 sáhů, kterýž se čím hloub, tím více ouží. Hodě do něho kámen, zviš teprv, jak velikou propast máš před sebou. Kámen letí s temným rachotem, odrážeje se od strany na stranu tak dlouho, že až do 30 z povolna napočítati můžeš, nežli se šramot utiší. Hloubka tohoto děsného srázu cení se na 70 sáhů. Rána z pistole v tomto místě vypálená podobá se výbuchu těžkého děla.

Hořejším černého kotle otvorem dolů sestoupiti nelze; nicméně našli l. 1786 poboční chodbu, která na způsob kataraktů oklikami vede až na prostrannou planinu, odkudž onen obrovský dymník 70 sáhů zvýší střími. Bylo potřebí 131 dřevěných schodů, mimo mnozství řebříků provazových, nežli po svislých skalách cesta byla vykonána.

Sestoupivše skoumatelé na rovinu, viděli se býti jako v dolním patře podzemního tohoto paláce, kdež opět nesčetné chodby co obrovští hadové prorývají vnitřnosti zemské. Užasnutí dostoupilo vrchu svého, když se před nimi objevila rozsáhlá řeka, jejížto hloubku, vezouce se na čluně, vyměřili ke 100 sáhům. Zdá se, že netoliko potok sloupský, nýbrž veškeré okolí ohromnou tuto vodárnu živí, která na způsob velikého jezera až do Macochy vody své odesílá.

29. Slepého krále smrt. 10/11-46, 16/17

(Od Jana J. Marka.)

Bojovný král Čechů Jan seděl ve staně svém,
 Kol něho čeští páni v rouše ocelovém.
 Slyšeltě král z podálí zbraní ohromný třesk,
 Slyšel mečův stýkání, nezíral však jich blesk.
 Uchem poslouchal bystrým, divý jak bouří boj:
 Nepřítel vílěz-li, či statných Čechů roj?

I zatruchlel nemálo slepý kmet v srdci svém,
 Že jemu též nedáno na loži klesnout ctném.
 Ha, tuť v uších mu zazní divý nepřítel ples,
 Dupotem se ozývá planina, straň i les,
 A vezdy blíž a blíže valí se rázná seč! —
 Tuť král, vzhopiv se, váží v ruce svůj pádný meč,
 A každý, kdož u krále, pobízí k prehnutí,
 An odevšad nemynlé hrozí zahynutí;
 Avšak jakým to hněvem královská tvář se rdí?
 I táže se: „Kdo jsou ti, jenž takto mi radí?
 Potomstvo má-liž říci: Hle statný Čechův král,
 Pověstný rek to druhdy, jsa stár, umít se bál?
 Kdo z vás volí padnouti společně s pánem svým,
 Nuž svažte poutem pevným své koně s hřebcem mým“.
 Poslušni krále svého rytíři vše plní,
 A tam vedou slepého, kde bitva se vlní.
 Tisícové tu klesnou pod mečem královým,
 I klesne slepý kmet též — a čeští páni s ním.

30. Založení university Pražské.

(Od Václ. VI. Tomka.)

Karel IV., od dětinství byv chován v cizině, lépe byl ve francouzských a vlašských krajinách užil času svého než otec jeho Jan, kterého jen žádost rytířské slávy, hračky a rozkoše vodily po světě. Karel naučil se znáti důstojnost a cenu královského povolání, a když ve hravých a obyčejích cizokrajných byv vychován, do vlasti se navrátil, přišel nicméně co pravý vlasti své milovník, a též i dle jazyka a způsobu zase Čechem býti pilně se přičinil. Tak byl sobě povahou své osoby již prvé, než co panovník na stolec dosedl, tu náklonnost všech myslí získal, že pak na všechna předsevzetí jeho s větší důvěrou bylo hleděno, než prvé na úmysly přirozených králů z rodu Přemyslova, kteří na náklonnost poddaných svých příliš málo ohledu bráti byli obvykli.

Cenu vědeckého vzdělání, jehož poskytovaly university romanských krajin, poznal Karel vlastním studováním ve školách

pařížských, odkudž lásku ke vědám po všecken život zachoval. Nějaký mocný pramen toho vzdělání přenést do království svého, byla proto jedna z prvních myšlenek jeho, kterou hned při počátku svého panování usiloval ve skutek uvést. Aniž mohlo které město daleko široko tehdáž tak šťastně jako Praha zvoleno býti k založení obecného studia.

Na rozhraní mezi slovanským a německým světem, v zemi, kdež dvojího kmene obyvatelstvo ode dávna přebývalo vedle sebe v jedněch krajích, v jedněch městech a domích, a která na všecky strany obchodem i politickými svazky stála v rozmanité vzájemnosti, nemohly se dobře zřízené školy nikterak minouti s hojnou návštěvou z blízkých i dalekých vlastí. Tím více, když téhož času Karel v Praze své stálé císařské sídlo chtěl učiniti, do kteréhož se ještě rozmnožiti musil nával lidí ze vsí říše i jiných okolních království.

Ovšem také ani žádný kníže v zemích, k říši německé počítaných, nebyl tak mocný jako Karel, aby byl ve své zemi obecné studium tak velikolepě mohl založiti.

První, čeho při úmyslu takového založení bylo třeba opatřiti, bylo povolení papežské; bez takového povolení nebyla věc podle mínění, již dávno obecného, zákonně vyjednána. Karel jednal o tu věc hned toho roku, kdež otec jeho u Kreščak padl, skrze svého plnomocníka při papeži Klimentovi VI. v Avignoně (1346). L. 1347 dne 26. ledna vydal papež list svůj na povolení obecného studia v Praze, pod bullou olovenou, kterýžto list brzy potom byl do Čech přivešen a slavně prohlášen.

Arcibiskupa pražského ustanovil papež Kliment za budoucího kancléře tamního učení.

Druhá věc, na které mnoho záleželo, bylo svolení stavů království českého. L. 1348 položil Karel stavům sněm, na kterém stavové též k založení studia svolení a žádost svou přičinili.

Dle toho vydal Karel zakladací list obecného čili svobodného učení pod zlatou bullou královskou dne 7. dubna 1348. Obsah listu byl přioděn slavným způsobem řeči, jaký miloval Karel vůbec v začátcích listin na důležité věci se vztahujících: „Inter desiderabilia cordis, mezi žádoucími věcmi srdce jeho že jest obzvláštní péče a starostlivost myslí, kterak by krá-

království české, kteréž přede všemi jinými dědičnými i jinak šťastně abytými zeměmi s obzvláštní náklonností duše objímá, tak jako přirozenou povahou oplývá hojností potrav tělesných, rovněž velikým počtem moudrých mužů způsobením jeho bylo ozdobeno, by věrní obyvatelé téhož království, kteří po ovoci dobrých mění bez přestání lačni, nemusili o cizí almužny žebřati, nébrž připravený stůl k nalévání v království svém aby měli, a kteréž přirozený ostrov tip duchů v předsevzetích činí důmyslné, aby: známost věd činila vzdělanými; a nejen aby nuceni nebyli, vyhledávání věd kraj světa obcházeťi a cizích národů se protiti, by se jich dychtivosti dosti stalo, než i to aby sobě poládati mohli za slávu, když by jiných přesporních k té libosti jiné, k účastenství takové rozkoše vyzývati mohli.“

Universita rozdělovala se na čtyry národy: český, bavorský, olský a saský. Údové university jakož i národů dle krajin, z které kdo rodem pocházel, byli mistři a studenti bez rozdílu.

Studenti ve čtrnáctém století byli, jako v jiných obecných čeních, tak i v Praze, z většího dílu starší než za našeho věku, zvláště ve vyšších fakultách, totiž theologické, právnické a lékařské, do kterých se vstupovalo teprv po odbytém učení na kultě artistské.

Obyčejně byli posluchači fakult těchto vyšších osoby již rozličném povolání, dílem u vysokých úradech a důstojenstvích, zvláště duchovních, postavené.

Počet kanovníkův byl z cizích zemí mimo Čechy v poměru větší než farářův a nižších kněží, pro nedostatek prostředkův a zdržování se v universitě při osobách méně hojně nadaných. Veliký počet kanovníků takových a jiných beneficátův byli synové ze šlechtických rodin jak domácích tak přesporních, často ještě nejsouce vysvěceni, nebo přicházející se svými paedagogy ili informatory, kteříž pak obyčejně se svými vychovanci seávali zapsali a konali svá studia.

Nemenší byl počet studentův ze zámožných tříd tehdejšího stavu městského ze vsí říše a jiných okolních krajin, synové obhatých kupcův a penězníkův, kteří zde vedlé studií svých zastávali také obchodnické záležitosti svých otců, přijímajíce a ozprodávajíce jich zboží i zase jiné skupovávajíce.

Chudší študenti ze vzdálených zemi přicházeli co famulové čili služebníci (servi, servitores) bohatých praebendatův a panských synův, jsouce jich spolužáci. Jini pomáhali si žebrotou, vysílajíce z prostředka svého posly po rozličných osobách, zvlášt duchovních a školských v Praze, s listy neb verši společně k tomu skládanými, ve kterých rozličné vtípné i nevtipné žerty provozovali. Co tak jako na způsob koledy sebrali, k. p. o sv. Martině, o posvícení a jiných svátcích, o to se k nadlepšení svému dělili.

31. Karlových Varů objevení.

(Od Václ. A. Svobody.)

„Aj vzhůru, vzhůru v širý les,
 Na lov se myslivci mi mějte —
 Rohů tam vesele zazní ples,
 Tam chrtové hlasně těkejte :
 Nuž rychle v hon,
 Toť mužný kon!
 Zvěři chrtové rouče v zápětí,
 Ať honba mi les kvapem proletí!“

„Halloh!“ tu v trysku přes hradní most
 Komonstvo veselé cválá;
 „Halloh!“ tu spěšně ve hustý hvozď
 Lovectvo po zvěři pálá;
 Horem, dolem,
 Křovím, polem
 Šemo tamo se rozpouští klopotem,
 Hvozď všady se rozlehá štekotem.

„Aj jelena! Toť krásný tvor,
 Jak pyšně parohy zdvíhá!
 Za ním, za ním (skrz) širý bor
 Ať hon mi pruďce ho stihá! —
 „Jelínku stůj,
 Máš býti můj!“

Vece král, a příkopem a potokem
Chvatným se po něm žene útokem.

A pádí lov dolem horem,
Jelen ujde hbitými mu skoky;
Komonstvo za ním valným borem,
Každý chtě předhoniť soky.

Král ve předu
Hledí sledu;
Ješitno vše, jelen ten tam,
Ať pádí po něm kůň i on sám.

,Bych i kraj světa měl se po tobě hnát,
Tebe mítí, jelínku, mi nutno!
Nech doly mi, nech hory naproti stát,
Mně bráníti všemu ješutno.'

Rouče skrz chrašť
Přese propast
Král bystře se pouští v útok,
A jelenu již skoro jest v boku.

Tu náhle stává běh kolmý sráz,
Zmrsk pod ním rozškleben valný;
Aj psů davu tam jelen vyvázl,
Dada se skokem ve zmrsk skalný.
Než v jistou smrt
Za ním též chrt

Do rokle se vrhl, zkad slyšeti jest
Opodále podivný hluk a chřest.

Vrátí se Karel, dolů skalinou
Po stezce za jelenem spěchá,
Tu chrti jemu se vstříc vyřinou,
A přebolestně každý vzdechá!
Král ustrne,
Neb se hrne

Ze skály šedivý vzhůru čmoud,
Ježžlo vtělý zhůru zvířá proud.

Tu stane Karel jak vytržen,
 Radostí zrak se mu blyští;
 Slnicí mrak jemu přetržen,
 On patří v blažené přístí,
 Jak ze všad sem
 Lid jde davem,
 Zázračný lék kde zlý pro neduh
 Čechům seslal všemocný Bůh.

Tu král se svlékne z oděvu
 A vstoupí v klokotné vary;
 On první pokusí úlevu,
 On první blažené dary.
 Dí zotaven:
 „Buď Bůh slaven;
 Jím lov nám dnes velmi požehnán,
 Jím spasný dar vši zemi dán!“

I klekna Karel spne zbožně dlaně
 Zázračné Pánu za líky:
 „Skvostný světa tvorci chrám zde staň
 A jev jemu vroucné díky
 Za dnešní dar,
 Za léčný var.
 A městem ohradte mi spasný dar,
 A jméno budiž jemu *Karlovo var!*“

I mnozí ze všad sem putují:
 Dověrně ku Karlovu varu;
 Jak on, za úzdravu děkují
 Blahotvornému tu daru.
 Lid ze všad sem
 Táhne davem,
 Cít zbožný jim plane ve zraku,
 Moc Páně slaví v tom zázraku.

32. Firnová moře a ledovci.

(Od Jos. Veselého.)

Hranice sněžné leží na Alpách rakouských mezi 8000 a 8600 stopami nad mořem.

Nad touto čarou ani teplo slunečné neroztápi sněhu. Jen nejhořejší vrstva roztaje, a sněhová voda vsákne do hlubší vrstvy, proměňujíc ji v zrnatý, krupný sníh (firn). Rok od roku firnu přibývá. Tlak tím rostoucí, zvláště pak natálá voda, čím hlouběji vniká, tím více zhušťuje nejspodnější vrstvy, až je docela promění v led (Gletschereis); to však se děje tehda jen, když vsákající voda netratí se do země anebo nějak jinak neodtéká.

Něco podobného vidíme nezřídka i na našich nížinách. Když země silně zmrzne a pak nastanou sněhy, nemůže natálá za měkkého počasí voda vnikati do prstí, i proměňuje nejnižší vrstvy sněhu v led, který našim ozimínám někdy velmi bývá na škodu.

Že však čerstvý sníh ze strmých strání se osmekává a s vrcholů, slemen i hran horských bouřemi bývá odváť, tvoří se firn obyčejně jen v úvalech, na prostranných čerenech a na planinách. Vrcholy totiž nejvyšší, zvláště v prvohorách, ob-
stoupeny hývají rozsáhlými a plochými úvaly, kteréž jsou počátek nižších údolí. Odlud se žádný sníh neodvěje, ba z příkrých hran sem se smeká a rozmnožuje se závějemí s vrškův a slemen.

Končiny firnem takto pokryté pro rozsáhlost svou dobře zasluhují název „firnových moří.“

Slovy nelze vyobraziti velikolepon pustotu a jednotvárnost firnových moří. Nesmírné na pohled plochy sněhu, led a skály jediná jsou živlové krajiny takové. Svah tak jest skrovný a sněhová pole tak velká, že dlouho třeba jíti, než se oku naskytnou předměty nové. Nic nás neupomíná na velikou výšku, ve které se nacházíme, než hluboká modrola oblohy nad námi, anebo tu i tam některý lednatý štít alpský, jehož bílé rysy pro velikou prozračenost vzduchu a tmavost pozadí

vystupují v divokrásné jasnotě. Jinak myslíme, že máme před sebou nekonečnou step v zimním odění. Málokde modré rozpukliny a doupata ve firnu pustotu ruší. Oko, nenalezajíc tu žádné míry k porovnávání, vzdálenost vždy téměř podsazuje a prozračnost vzduchu ještě mam tento množí. Často zdají se nám výšiny, vlnovitě ostře k nebesům vynikající, jakoby byly hranicemi firnového moře, kdežto se za nimi ohromné zpousty rozkládají znova.

Bezhlasná tichost zvyšuje dlouhou pustotu osamělého ferneru. Zřídka kdy vyděsí nás dunění laviny, hlomoz padajícího kamene anebo praskot pukajícího ledu z trudného rozjímání, které mimovolně v mysl se vluzuje.

Rostlinstvo v končinách těchto větším dílem již vymřelo. Nikde neviděti souvislé pažití; jen mechy a lyšejníky semtam pokrývají jednotlivé balvany skalné a strmé boky bezesněžných skal.

Nejnižší vrstvy firnového sněhu v úvalech prvohorských přecházejí vždy téměř v led; na vápenci děje se to jen zřídka a poměrně v malém rozsahu. Zde totiž sněhová voda, k utvoření ledu potřebná, buď zaniká do četných štěrbin skalných, anebo po půdě silně schýlené pod firnem vytéká.

Sebe starší a pevnější ledovec není tak hutný, jako obyčejný vodní led; nikdy nepozbude zrnatosti své a chová v sobě nesčíslné štěrbiny a bunice, pocházející z mezer vzduchových ve sněhu. Na ledovci, ba i na starém firnu může se bez závady rozdělati oheň, aniž by zhasnul; ba na ledu ani velikých stop po ohni nezůstane.

Ledovec vždy jest menší, nežli firnové moře; obyčejně činí třetinu neb čtvrtinu jeho.

Že ledovci a fernery se posouvají, o tom již není pochybnosti. Široké kraje pohybují se vždy zdělavěji než prostředek. Pohybování to jest způsob toku, i spravuje se podobnými pravidly jako tok vody. Zároveň pak v letě nejen hořejší, ale i spodní vrstva znamenitě taje.

Ledovci nezřídka o 4000 stop s výšin dolů sestoupají, ba firnový snih v roklinách stinných přetrvá letní parna ještě

2500 stop nad mořem. Druhdy sestupuje ještě asi o 1500 stop níže.

Skály, po kterých ledovec se ssouvá, jsou zbaveny všech hran, zokrouhleny i zhlazeny, někde jako zrcadlo zleštěny a rovnoběžnými brázdami i šrámy protrhány. Po kraji loži bývalých ledovcův naskylují se řady kamenů, které tam patrně ledovcem byly zanešeny. Postavení i poloha jich ukazuje, že nebyly s blízka strženy, ani vodou na své místo doplaveny, a sklad jejich svědčí, že ne ze sousední skály, nýbrž z dalekých výšin pocházejí.

Povrch ledovcův vždy jest více méně drsný. V letě ustavičně taje. Černé věci, které na něm leží, sluncem silněji bývají prohráty než led, a jsou-li tak malé, že silnější toto oteplení dojde za den až na spodek, tehdy se vtápějí do ledu, voda pak tím roztálá obyčejně rychle se vypařuje. Vitr nanáší na celý povrch ledovce hojnost kaménekův, pískových zrněk, práškův anebo zdechlého hmyzu a jiných věcí organických: všecko to se vtápi, zůstávají samé malé dírky, tak že celý povrch ledovce jako žiravinou nějakou vidí se býti proleptán. Proto se také po ledu tom pohodlně chodí.

Kameny zase, kterých slunce pro lhoušku až na spodek nemůže prohráti, leží-li na ledu, chrání jej od rozmrznutí. Led totiž, rozpouštěje se, kolem do kola pořád vklesává, pod kmenem však tuhosti své nepozbývá, tak že kameny naposledy na ledových sloupech uváznou. Když pak sloup dosáhne největší výšky, podlehne i on jižním paprskům slunečným, přelomí se a kámen spadne k jihu. Tu se počne znova, co se nahoře dalo, a opakuje se pořád, až sléhující se balvan někde na suchu zůstane.

Tvoření toto v rozličných zároveň objevuje se přeměnách onde balvan se sloupu spadlý plosko na ledu leží, onde na nízkém, onde zase na vyšším, někdy až 7 stop majícím sloupě třetí. Za každým kamenem strmí dva i tři ledové pahorky co zbytky ze sloupů přelomených, ale docela ještě nerozmrzlých.

Vrstvy sněhu, zvláště za jednu zimu napadlého, rozeznávají se tenkým pokrovem prachovým, jenž od jedněch sněhův do druhých větrem byl nanešen.

Vnitřní teplota fernerův a ledovcův v létě, když roztálou vodou jsou prosáklé, vždy jest 0. — V zimě pak, kde tání přestane a voda docela vyteče, klesá teplota velmi nenáhle na — 2°. Roztopená voda, vyhlodávajíc na povrchu ledovce okrouhlé strouhy, stéká nesčíslnými silně pokroucenými potůčky. Mnohem dříve však, než vody tyto doběhnou dolního konce ledovcova, roztratí se po děrách jeho a šklabinách, vnitř pak dále tekou, až posléze všeckny, spojíce se v jeden veliký potok, širokou branou (Gletscherthor) ven vyhrknou.

Někdy se vody z ledovce shromáždí v učiněné jezero, na jehož hladině ledové kry plovou.

Každé těleso do ledovce zapadlé po jistém čase opět se dostane na vrch, poněvadž led nad ním ustavičně rozmrzá.

Člověk, octna se na ledovci, myslí, že v této bezhlasné tišině, v této ztuhlé přírodě on jediný jest živý. Ale tato ztuhlost, tato samota přec jen jest šálení. Pod ním mocná zpousta ledová denně o palec ssouvá se. Na vrchu teče po ní, oživeno jsouc sluncem, tisícero jasných potůčkův. Celý ledovec, mnoho set stop tlustý, houbovitě protrhán jest nesčíslnými žilami vodními. Milliony písečků vrtá drčky do ledu, tisíce balvanů koná zdlouhavou cestu k jihu. Milliardy neviditelných bytosí samočinně pohybuje se ve vláskových šklabinách ledu a mezi zrny firnovými, hledajíc potravu. V nesčíslných malých vodojmech hemží se hejna čilých blech ledných, kterým příroda prachověčernou barvou zvláštní dala vnímavost pro paprsky slunečné. Z krátka, v utuhlosti této všude pohybování, v smrti této všude život.

33. Žalmu devadesátého počátek.

(Od Vavř. Benedikta z Nudožer.)

Pod ochranou Božskou kdokoliv sedí,
Na nějž okem Bůh přívětivým hledí,
Bezpečně ten můž odpočívat,
Zlého se nic mu nepotřebí bát.

Já čas krát říkám tobě, můj Pane,
Ty's můj pevný hrad, štít, útočiště mé:

Kdož útočiště v něm koliv máš,
 Přívětivost k sobě Páně poznáš.

Od tvých nepřátel vysvobodí tebe,
 Věrným pomocníkem bude Pán s nebe:
 Nic rány morní nestrachuj se,
 Nakrašení pověří neboj se.

Pod křídla bezpečná tebe Pán skryje,
 V čas nebezpečný tebe přikryje:
 V čem Pán se nejvyšší zamlouvá,
 V skulku se to vše tobě splnit má.

Nočního nechtěj se strachu nic lekat,
 Oblud daremných nelieba nic se bát:
 Na šípy ostré ve dne nedbej,
 Jen v Bohu Hospodinu spoléhej.

Nedbej na kalné nic pověří v noci,
 Neboj se morní hrůzy plné moci,
 Denním časem nic nestrachuj se,
 Příhody nic morové neboj se.

Padneť po jednom tvém boku jich tisíc,
 A po druhém jich padne deset tisíc:
 Ostrý lidem zlým kord ublíží,
 Zlého se nic k tobě nepřiblíží.

Zarmoucené ty příhody nezkusíš,
 V síllosti bezpečné na to pohledíš,
 S hříšníky jak Pán Bůh zachází,
 Odměna jim že krutá přichází.

34. Císaře Karla smrt.

(Ze Světozora Sl. N.)

Těžká choroba zmocnila se dobrého císaře Karla; zlá zimnice trávil živelné síly jeho, poutajíc jej na lože. Povážlivě

pokrčovali lékařové rameny; marně hledali ve svých hlavách a ve svých knihách prostředku, kterýmž by dovedli uzdraviti císaře. Strachu a naděje, modlení a očekávání, žalosti a smutku plno bylo po městech prazských i po celé zemi, kamkoli se zpráva o tom donesla.

A ticho, trudno bylo na Karlštejně, oblíbeném sídle císařově, jež byl sám vystavěl a po sobě pojmenoval. Truchlivě chodili zámečtí po hradě, tesknost panovala na zámku. Tušili — a přece ostýchali se říci to sobě! — že císař nikdy snad více nevzkročí na místa tato, že nebudou více vidati obličej toho velebného a spolu tak laskavého, že již nebude rozlévati se duch tiché zbožnosti po všem hradě jako prvé, když Karel, přebýváje zde, celé dni na modlitbách meškával v kapli svatokateřinské!

Zatím uplynulo léto r. 1378 a i jeseň chýlila se ku konci; nastal čas, kde se dnové víc a více krátí, kde se obloha šedým zastírá mrakem a kde žtrnulost ovládá bujné předtím role a nivy.

V ten čas jednou podvečer, podvečer sobotního dne 29. listopadu, seděl zvoník karlšteinský v jizbě své s rodinou, promlouvaje o neustupné chorobě císařově, a že posud marně čekáno na potěšitelnou novinu z Prahy. Připomínal o nevyrovnaných vlastnostech císařových, o jeho zbožné mysli, o jeho dobrotě a laskavosti.

Nedomluvil, pojednou ustane v řeči, všickni naslouchají. Překvapení a rozhorlenost jeví se na obličejích zvoníkův. Vždyť na klekání zvoněno již před drahnou chvílí, slunce dávno zašlo za vrchy, a přece — slyšáno to jasněji a jasněji — přece zní zvonek kaple kateřinské, ano i ostatní zvony znějí a hle všechny zvučí společným hlaholem v tak dojmavém souhlasu, jako když zvoní veliká hrana

„Kdo mně vzal klíče?“ zvolá zvoník u vytržení; ale klíče visí na svém místě v jizbě. I chopí se jich, chytne svícen a kvapí po schodech na věžku, přilelí ke dvířkám; dvířka jsou zavřena a zvony zvučí nepřetržitě v dojmavém souhlasu, jako když zvoní veliká hrana

Třesoucí-se rukou, dech v sobě taje, otevře zvoník dvířka,

vkročí a jako omračený stane: „Zvony se pohybují, srdce bije o kov rázy pravidelnými, odměřenými, ale žádné ruky tu, která by vládla zvonem, živé duše tu v celém sklepení . . .!“

„Bože Hospodine! což se to děje!“ šepce zvoník. Náhle jako blesk prolétne mu hlavou myšlénka i zkřikna padne na kolena: „Císař umírá! Císař umírá!“ A hradští vidoucí, co se děje, spinají ruce a na kolena padajíce volají po něm: „Císař umírá! Císař umírá!“

A nazejtří, ještě za úsvitu, stane jezdec před hradem a zpráva, kterou nese, zní: Včerejšího dne večer třetí hodinu po slunce západu skončil na hradě pražském císař Karel IV.!

Co se stalo na Karlštejně, opakovalo se na hradě pražském i i po všech kostelích měst pražských; zvony třemi rázy zavzněly a dobrý císař pravil ke svým: „Slyšíte-li, dítky moje, již mne volá Spasitel můj! Bůh s vámi!“ Dořekl a anděl smrti přistoupil k němu, blažený úsměch rozhostil se po líci císařově, jenž vešel ve slávu onoho světa: pro tento svět nebylo ho více!

35. Zde a onde.

(Rondeau od Fr. Sušila.)

Co má člověk na světě?
 Jenom tužby bez pokoje,
 Divé boje v proletě.
 Co má člověk na světě?
 Libuje si v rozkvětlé,
 V klamech jen a zmatečích stoje.
 Co má člověk na světě?
 Jenom tužby bez pokoje!

Kdysi bude v lepší záři,
 Pláč mu uschne v trudné tváři,
 Navždy zhyne každá strast.
 Kdysi bude v lepší záři!
 Nebeská mu vzkyne slast,
 Všemmu bolu nesouc masť.
 Kdysi bude v lepší záři,
 Pláč mu uschne v trudné tváři.

36. Obležení Karlšteina.

(Od Václ. Hájka z Lihočán.)

Přijel do Prahy syn velikého knížete litevského Vitolda, jménem Korybut, a Pražané i jiná města, zapomenuvše na Sigmunda, syna někdy Karla císaře pána svého, jej sobě za pána volili. Ale páni zemští nechtěli tomu svoliti. Pražané odpověděli: Chtějte nebo nechtějte, vy ho za pána mítí musíte. Páni, poradivše se, vzali jsou korunu královskou a jiné ozdoby královské a donesli je tajně na Karlštejn, a ten zámek dobře špihovali i osadili. Pražané, v svou moc a sílu doufajíce a Jana Žižku že budou mítí na pomoc, rychle proň poslali, žádajíce ho, aby jim pomohl koruny dobývali. Ale on Žižka dal jim odpověď, že toho učiniti nechce.

Pražané tedy, sebravše svou všeckumoc, táhli ku Karlštejnu a tu u vsi Mořiny položili se. Ale páni toho času, vzavše korunu a svátosti z Karlšteina, poslali to tajně, toliko v desíti koních, na Velhartice.

Pražané první a druhý den dělali zákopy a tarasy, skálu lámajíce, třelí pak den ukrutně a hrozně střeleli počali, až se velmi v okolních horách rozléhalo.

Ti, kteříž byli na zámku, statečně se bránili, a několikrát z zámku vybíhajíce, něco Pražanů zbili a zase utekli. Střelbou také nemálo z zámku hubili dobývajících. Dobývající pak všemi obyčejí obleženým škodu činili, zvláště na krovích cihelných a skřidličných. Sloupy kamenné a výborně tesané, kteříž již stáli v kostele Panny Marie sněžné, kázali Pražané zase rozbíratí a to kamení ustavičně na vozích k Karlštejnu vézti. A tím jako kulemi z prakův házeli. A oni, kteříž na zámku byli, dali nadělati na všechny podlahy les proutčných, a na to válkův neb otýpek dubových, a mezi to koží hovézích suchých. A tak oni z prakův nemohli žádné podlahy prorazití, ani z děl žádné zdi kulemi kamennými prolomiti, ač velmi hustě střeleli.

Potom dobývající na sv. Václava učinili příměří na čtyry dni. Ty čtyry ani, pozravše některých obležených, spolu slavně hodovali. Při tom hodování oni obležení, ač již nemalou úzkost od potavy měli, velikou hojnost pokrmův, jako chleba,

masa, ptákův, zvěřiny nové a ryb živých že mají, Pražanům vypravovali, a více než za tři léta že se brániti mohou, pravili. Hodokvašené, poděkování z toho kvasu učinivše a přátelsky se rozžehnavše, na zámek se navrátili. Po odjiti jejich veliké u vojště různice byly skrže to, že jsou ti obležení tak hojnou stravou opatřeni. Někteří pravili: „Nic není jiného, než že oni tajný průchod z zámku mají nějakými skrže hory stolami; tudy že jim těch věcí podávají. Dobývej jich, kdo chce!“ Po mnohém o to rokování na tom zůstali, aby ještě tu trvali až do slavnosti sv. Martina.

Obležených taková věc tajna nebyla, proč se z toho nemálo radovali. Na den pak slavnosti všech svatých stání mezi sebou učinili, tak aby k zámku, ani oni s zámku nestříleli. Ten den před ochtábem všech svatých obležení žádali slyšení, a když jim dáno bylo, oznámili, že mají míti na ten den v zámku svatbu a že budou míti veliké hodování. To když se stalo, tu jsou oni kázali k tanci housti, pískati a bubnovati, ač žádný nelancoval. Mnozí to u vojště slyšíce, nemálo sobě stýskali, pravíce: „Oni jsou tam veselí, pijí, jedí a hodují, a my zde zimu trpíme a svá opouštíme řemesla. Protož jich déle dobývati nechceme, neb jich nedobudeme. Rozumíme tomu, že oni tam v zámku žádného hladu nemají.“ Ale obležení již co jísti neměli, než jednoho kozla, kterýž tu po zámku chodil. I toho kázali zabít a na čtyry čtvrti rozrušiti, a yzavše čtvrt zadní, dobře jsou ji okrvavili, a vylahše srsti srních z pod sedlem z podkladu, tím jsou ji posypali a vůdci Pražanů poslali. Posel, když ji přinesl, takto mluvil: Pane hejtmane nejvyšší vojska tohoto! pan hejtman všech rytířův na zámku obležených z toho přiměří vám velmi děkuje, pro to že jste se v něm jako ctní rytíři tak vedle svého přirčení zachovali, a oni na zámku že jsou tu slavnou svatbu mohli tak pokojně a to hodování vykonati. A ženich také vám děkuje a teď Vám poslal čtvrt srny včera zabité, abyste jeho svatby a toho hodování také účastni byli.“ Hejtman, to slyše, vděčně přijal i poděkoval, nemálo se tomu divě, kde jsou novou zvěřinu vzali. Jiní pak pravili: „Daremné jest toto naše dobývání, poněvadž jsou to sami pravili, že kdychli mají novou zvěřinu, též i živé ryby. A již teď to skut-

kem ukázali.“ A hned tu déle ležeti nechtěli, ale na Martina všechna vojska se pryč hýbala. Obležení pak, již velmi hladoviti, nemálo toho byli vděčni.

37. Korunování císaře Albrechta II. na království české

(29. června 1438.)

(Od Fr. Palackého.)

Den před korunováním vyjel král z dvoru svého u nedivky na hrad pražský slavně a nocoval tam v paláci tom v neděli dne sv. Petra a Pavla při úsvitě byl již denáramný na hradě, a biskupové konstantský, olomoucký, sinský, jeden z Italie a litomyšlský, pak probošt a děkpitolní, všichni v infulách, kanovníci pražští a pánové ve skvostných oděvech s processí slavnou vyšli „hledat jakož obyčej jest,“ až našedše jej v komnatě na loži, jej a oblekli v roucho královské. I vedli jej ve průvodu něm do kostela sv. Víta, nesouce před ním Hynek I z Lichtenberka meč, Václav z Michalovic žezlo, Havel Valdšteina jablko zlaté, Oldřich z Rosenberka, Menhart z ce, Zajíc z Kostí a Hanuš z Kolovrat korunu všickni čtyřspolu. Když přišli k oltáři sv. Víta, král pokleknul před a dály se obrady nábožné mnohé, mezi nimiž král trohsahu složil. Potom vzavše páni korunu, zdvihli ji vysokode všech viděna byla, Rosenberk pak řekl hlasitě: „Páchové, aj, koruna česká! Jest-li vůle vaše, abychom jí vili králi na hlavu a korunovali jej na království české I zvolali všickni: „Jest, jest!“ Pak ptal se jich opět: „Te-li jej míti za krále, a býti jemu poddáni, věrni a poslušní I volali zase: „Rádi, rádi!“ Na to biskup olomoucký spolny českými vstavili Albrechtovi korunu českou na hlavu spatřivše to mnozí, jali se plakati srdečností, ruce k nebesům najice a Bohu děkujíce, a téměř stejnou dobou zazpíváchové: „Svatý Václave,“ kněží pak Te deum laudamus bubny a píšťaly daly se mocně slyšeti. Když takový hluk kterou chvíli potrval, stalo se ticho z rozkazu pánův, Rosenberk mluvil opět na hlas: „Páni Čechové, vizte, tento jest pánem koruny české!“ načež se všech stran o

zvučný hlas : „Jest, jest!“ I veden jest král a posazen na vysoký trůn nad oltářem u hrobu sv. Víta, pánové pak stáli okolo něho, až se skončila mše slavná. Po ní dán jest králi meč dorukou, jimžto pasoval přes sto osob k rytířství: a purkrabě hradu pražského ve jménu jeho zval všechny pány, rytíře i města, náležející ku koruně, aby přišli k němu k obědu. I šel král pod korunou ve slavném průvodu z kostela zase do paláce, jež císař Sigmund na hradě byl vystavěti dal. Tam bylo přes 40 stolův krytých pro hosty a jeden vyvýšený pro krále, k němuž on posadil se sám, a dva mladi páni, jeden z Rosenberka, druhý z Hradce, drželi nad ním korunu, pokud obědval, jiní pak stáli s mečem, berlou a jablkem jemu po boku; hosté pak rozsázeni jsou po stolech svých. Pan Krušina byl truksasem, a před každým jídlem, ježto nošeno na stoly, chodilo asi 30 pištěčův a bubenkův; takéť provozovali před králem umění své zpěvci, kejklíři a šaškové rozliční, mezi nimiž vynikali zvláštní hbitostí dva mladici, jež nejvyšší mistr pruský králi byl poslal. Po obědě jel král na koni, a s ním pánův množství, do Starého města, při čemž rozhazovány mezi lid peníze. U radnice staroměstské čekali naň konšelé, a odevzdali několik svých vězňův v jeho moc, jež on na místě propustil na svobodu. Dále na staroměstském náměstí potkal se s táborem a hradbami vozovými, na nichžto stáli cepníci a jiní vojíní divoce přistrojeni, prostřed nich pak jezdil na koni muž hrozného vzezření, volaje, že on jest také králem, a zejména králem polským, a že chce také na království korunován býti, až po dlouhé hádce, z posměchu nad Poláky*) ustrojené, uznal, že zmeškal prý svůj čas, a dal se Albrechtovi na milost se všemi svými. Takž dojel král dvoru svého, a slavnosti a radovánky toho dne ukončily se teprvé v noci.

38. Činnost.

(Od Vinc. Furcha.)

Dlouhý život vésti,
Z toho nejde sláva,

*) Jichž král se též snažil o korunu českou, i od některých byl podporován.

Často kratší doba
 Větší blaho dává.
 Žij však život živě,
 Byl i byl jen krátký,
 Nechť jš ze dne ve hrob
 Jiti bez památky.

Čin tvůj hledí na tě
 Otevřeným okem;
 Nejrychlejším nelze
 Ujít jemu krokem.
 Čin tvůj přetrvá tě,
 Čin má život stálý,
 Věčně tebe zhyzdí,
 Věčně tebe vzehválí.

39. Město Halič*).

(Od Jakuba Holovackého.)

Na rakouské Rusi jen jediná kamenná církev z ruských časův přečkala všeobecnou proměnu, které církve ruské pod vládou polskou podlehly, totiž církev v Haliči nad Dněstrem. Máli všech církví v zemi přežila všechny plenitele, zkázy plné bouře, požáry a bity, jaké nešťastný osud na toto město přivodil. Tuším však, že kromě samých zdí nic na ní již starožitného není. Snad byste ji navštívili! Ďák ukáže vám kulatý kámen před církými vraty prostřed církve, na němž kněz stával, maje k lidu kázání, jakož v církích ruských potud

*) Prostý Rusín nazývá tu část Haliče, kde národ jeho bydlí, *Rusi*. — V církách řeckého obřadu rozděleno jest sanctissimum od ostatní prostory *iconostasi*, kteráž ozdobena obyčejně obrazy a má tři brány, z nichž prostřední *círskými vraty* se zove, a přímo před velkým oltářem stojí. — *Ďakz* = pěvák církvení. — *Stovo o pluku Igorově*, básně maloruská z 13. století, objevená teprvé r. 1795. Předmět její jest výprava válečná knížete Igora novohradsko-severského na Plavce. — *Jarostav Osmomysl* Haličský, syn Vladimírův, zemřel r. 1187. — *Družina* byli stáli společníci knížat ruských, nerozdílné bratrstvo, jehož hlavou byl kníže. Nazývali se i *bajary* a *muži*. Osadivše se později na svých statecích, proměnili se v dědičnou šlechtu.

bývá, kde zvláštní kazatelny není; na tom kameni spatříte erb, představující podkovu, a okolo něho písmena: B. F. A. B. Dák bude vám čísti: v hodu (roku) tisícim druhém vystavěna jest cirkev tato. Rádi byste tomu počítání dákovu uvěřili, ale vážnějších důvodův nikdo vám nepodá. — Nuzní sousedé haličští budou vám vypravovati, kterak Halič jest Lvova starožitnější a slavnější, budou vám povídati o časích, když Halič býval hlavním městem v zemi, o jeho bohatství, o jeho někdejší rozšířenosti na pět mil vůkol, dají vám zprávu o haličské tvrzi, jak ji dobýval *Boňák*, i žádným způsobem dobytí jí nemohl, až se mu podařila lešť, jak totiž od každého domu a dvoru za výkup pár holubův si dáti kázal, jak potom nedaleko odtáhl, holubům hořící svíčky k nohoun přivázati a je pak pustiti kázal, jak holubi do svých hnízd nazpět letěli, domy zapálili a město ke vzdání přinutili. Takovéto pověsti budou vám vypravovati, jestli Halič navštívití chcete.

Přišel jsem na Dněstr, převezl se přes vodu, s uctivostí vstoupil jsem na posvátný břeh, a prošed náměstí, prohlížel jsem řady zánovných stavení. Dvou- a jednopatrové domy židovské stojí na náměstí, dřevěné slamon kryté chalupy rusinských měšťanů po předměstích jsou rozptýleny a v sadech ukryty. Zřídka kdy potkáte měšťana v modrém županě; spíše žida, talmudistu nebo karaima. Hle to! někdejší stolice haličská!

Vystoupil jsem po příkrých stezkách na horu podívat se na smutné rozvaliny zámku. Zbořené a rozsypané rupy cihlových zdi červenají se na zemi, rostou po nich buřany a kopřivy; zde otvor nějakého sklepu, ale kdo se odváží vlézt v to hnízdo hadův a ještěrek? Ještě strmí jedna věž beze střechy, shnilé břevno čouhá z jednoho rohu. Pohlédl jsem na okolní krajinu — překrásný to obraz! Celá poloha někdejšího Haliče připomíná nám polohu Libušina města nad Vltavou. Město jako Malá strana k patě hradu přiléhá a výšina táhne se v poloukruhu nad pravým břehem Dněstru; na druhé straně máte rovinu ověncenou dalekými pahorky; tamto na jihu modrají se tmavé vrcholy Karpatů, zde přéúrodné role, květoucí luhy prostírají se před očarovaným okem. V nížině plyne veliký vážný Dněster, od jihu Lukva, od severu Lipa vody své jemu přinášejí;

ticho plovou po modré hladině dlouhé vory; po březích rozply-
 luji se nizounké domky, okolo nich květoncí sady, všude tišina,
 všude mutná tesknost! Není již ani zlatého Vladimírkova přestolu,
 neviděti chrabré knížecí družiny; zmizela vladarská mohutnost
 Jaroslava Osmomysla, kterému píše slovo o pluku Igorově:
 „Haličský Osmomyse Jaroslave, vysoko sedíš na svém zlato-
 kutém stolci! Podepřev hory uherské svými železnými pluky,
 zastoupiv královi cestu, zavřel jsi Dunaji vrata, metaje bře-
 mena skrz oblaky, soudy řidě až po Dunaj; hrůzy tvoje po
 zemích tekou: otvíráš Kyjevu vrata a střílíš s otcova zlata stola
 sultany za zeměmi!“ — Vše to minulo, zaniklo, zhynulo!

40. Kytice.

(Z rukopisu kralodvorského.)

Věje větříček

Z knížeckých lesův:

Běží zmililká

Ku potoku,

Nabírá vody

V kovaná vědra.

Po vodě k děvě

Kytice plyne,

Kytice vonná

Z viol a růží.

I jme se děva

Kytici lovit,

Spadne, ach spadne

V chladnou vodici.

Kdybych věděla,

Kytice krásná,

Kdo tebe v kyprou

Zemici sázel,

Tomu bych dala

Prstének zlatý.

Kdybych věděla,

Kytice krásná,

Kdo tebe lýkem
 Heboučkým svázal,
 Tomu bych dala
 Jehlici z vlasův.

Kdybych věděla,
 Kytice krásná,
 Kdo tě po chladné
 Vodici pustil,
 Tomu bych dala
 Vínek svůj s hlavy.

41. Eneáš Sylvius.

(Od Dan. Adama z Veleslavína.)

Eneáš Sylvius, přijímám Piccolomini, narodil se v městečku, Corsiniano řečeném, kdež otec jeho stateček svůj měl, a vyhnán jsa z města Sieny s jinými zemany od obce, tam se s manželkou obrátil. Eneáš pak v dětinském věku nejprvé tu v Corsinianu velmi rychle a pamětlivě naučil se literám a grammatice, náramně skrbný a tvrdý život veda, tak že pro chudobu rodičů svých všechny práce a díla sedlská na poli i ve dvoře podnikati musil. Potom jsa již v osmnácti letech mládenec, dal se do města Sieny, odkudž otce jeho byli vyhnali, a maje pomoc na vychování od příbuzných a přátel svých, slyšel básníky a řečníky lalinské a v tom obojím umění tak mnoho zdárným vtipem svým a snažnou bedlivostí prospěl, že v krátkém čase dobré verše jazykem latinským i vlaským psáti a vydávati mohl. Oddal se i k umění práv cisarských, od něhož však brzo upustiti musil. Nebo že tehdyž nevole a válka vznikla mezi Sienskými a Florentskými, Eneáš jedno drahoty se obáváje, druhé nedůvěře se obci, kteráž všechny zemany v podezření měla, dobrovolně z města ustoupil a přivínil se k Dominikovi Kapranikovi, muži slavnému, kterýž rovně toho času skrze Sienu do Basileje na sněm jel, aby na Evgenia papeže žaloval, že mu úřadu kardinálského dopříti nechtěl, jímž ho předek jeho Martin papež daroval.

Tou příčinou tedy Eneáš do Basileje se dostal, a jakžkoli mnohá zaneprázdnění měl, jsa u téhož Dominika sekretářem,

však proto vždycky nějakou chvílku sobě ujal k učení a knihám, s nimiž se rád obíral.

Po nemnohém čase opustiti musil Dominika s nemalou žalostí svou, a to pro chudobu a nouzi jeho (neb mu byl Evgen všecky důchody a platy jak z duchovenství, tak z otcovského dědictví jeho odjal) a dal se k Bartolomějovi, biskupu novarienskému, s nímž také do Florencie, kdež byl papež Evgen, přijel. Ale toho nechav, že papeži v nemilost upadl, přichytil se Mikuláše kardinála sv. kříže, kterýžto na poručení Evgeniovo v městě Arrasu pokoj mezi králem franským a knížetem burgundským smluvil a sjednal. Však s týmž kardinálem do Vlach nejel, věda, že k němu Evgen nemá chuti, ale do Basileje se navrátil, kdež také u veliké cti a vážnosti držán byl. Nebo zajisté písařem byl toho slavného sněmu a listův apoštolských relatorem a k tomu jedním ze dvanácti pánův, kterýžto úřad na tom sněmu znamenitý, přední a soudský byl, poněvadž od žádného nic zjevně jednáno býti nemohlo, leč s povolením těch dvanácti pánův a také, byl-li jest kdo k sněmovnímu jednání nehodný, ten od nich vyvržen a vyobcován býti mohl. > =

Mnohé tedy věci Eneáš na tom sněmu řídil a působil, a nejednou o věcech potřebných a platných s pochvalou mluvil. Anobř i v poselstvích od sněmu často jezdil: do Štraspurku třikráte, do Tridentu jednou, do Konstancie dvakrát, do Frankfurtu jednou, do Savoje po dvakrát.

Když po mnohých rozepřech Felix V. na papežství volen byl a Evgen z toho důstojenství složen, a obráno z každého národu osm osob, kteréž by největší moc na sněmu měly: Eneáš úřadu toho k sobě přijíti, ani sekretářem papežovým býti nechťel. Potom jsa poslem k císaři Fridrichovi, tak se mu bystrým vtípem a výmluvností svou zlíbil, že ho císař korunou básnickou daroval, a přijav ho k svému dvoru, sekretářem, anobř i tajným radou svou učinil.

Císaře Fridricha s Evgeniem papežem, kteříž spolu v nesrozumění a roztržitosti byli, od jednoho k druhému často pracuje, srovnal a smířil, a od císaře k papeži poslán jsa, ozná-

mil, že on i všechny krajiny německé Evgenia v Bozských i světských věcech poslouchali a jím se řídili chtějí.

Toho času, když on ještě v Římě byl, Evgen papež umřel a na místo jeho Mikuláš V. volen, od něhož Eneáš vzav odpuštění i jel do říše. Na té cestě, nic o tom nevěda, od císaře i papeže biskupem terstským učiněn.

Opět po smrti Filipa knížete od císaře k Milanským poslán, napomínal jich ke zdržení víry, a snad kdyby ho byli obyvatelé tehdaž uposlechli, ještě dlouho svobody své užívati mohli. Kdežto podruhé z rozkazu císařského se navrátil, s velikým nebezpečenstvím sotva do města vjel, kteréž již od Františka Sforzy těžce obleženo bylo: ale nic nespůsobiv, na poručení císařské k Alfonsovi, králi neapolitanskému se obrátil. A toho času biskupem Sienským, odkudž sám rodem byl, od Mikuláše papeže učiněn.

Spůsobiv přibuzenství a švakrovství mezi králem Alfonsem a císařem, do Němec se navrátil a císaře napomenul, aby se, co nejdříve může, ku přijetí císařské koruny do Vlach vypravil. Tak císař, jeda do Vlach, Eneáše napřed poslal, aby pannu Leonoru, nevěstu a manželku jeho z Portugal jedoucí, v Toskaně uctivě přivítal. I příjev Eneáš do města Pisy, kdežto Portugalcové připlouli, nevěstu k císaři, kterýž tehda v Sieně byl, přivedl. Odtud příjev s císařem do Říma, všechny věci, malé i veliké, sám řídil, až císař s manželkou svou korunován byl. Císař také, maje odjeti k Alfonsovi králi do Neapole, krále Ladislava mladého, kteréhož Uhři a Čechové častokráte krádi vzítí usilovali, v Římě pod stráží Eneášovou, je muž nejvíce větil, zanechal.

Odtud navrátil se do říše, z rozkazu papežského vypravil Eneáše s plnou mocí do Čech a do všech rakouských měst. Nebo před tím vznikla byla nevole a nesnáz mezi nimi a mezi císařem o krále Ladislava, kteréhož oni vždy, aby jim vydán byl, žádali. Tu nesnáz spokojiv a mezi obojíma pokoj spůsobiv, poslán byl na sněm říšský do Řezna, kdežto jsa komisařem císařským, v přítomnosti Filipa burgundského a Ludvika bavorského o turecké ukrutnosti a těžkostech říše křesťanské tak horlivě a hojně mluvil, že téměř všechny k lítosti a k pláči

přivedl; zvláště pak Filipa burgundského k tomu chvalitebnému tažení tak ponukl, že ihned všickni jednomyslně na tom se snesli, aby proti Turku válku zdvihli. Ale ta potom zanechána byla pýchou a nerozumem těch, kteříž se domnívali, že jim všecko náleží.

Opět v též příčině poslán byl od císaře do Frankfurtu, kdežto také všemi náramně k válce hnul. Ale již to dávno skutkem shledáno, že kdož se snadno pohnouti dadi, ti také velmi brzo oblevnjí.

Třetí sněm o též věci držán byl v Novém městě, na kterémžto Eneáš vší snažností o to pracoval, jednoho každého obzvláště i vůbec napominaje, aby tažení proti Turku předsevzato bylo, pro zachování svobody všech knížat i národův křesťanských v Evropě. Aniž pochyboval, že by to svedl. A v tom poselství přišlo, že papež Mikuláš z tohoto světa se odebral, jehožto smrtí všecko to jednání zrušeno.

Potom Eneáš poslán byl od císaře k novému papeži Kalixtovi, kterýž ho u sebe v Římě zdržel a po nemnohém čase kardinálem učinil a tak na něho laskav byl, že jemu k vůli posly své k Sienským, kteříž se toho času proti sobě bouřili, vypravil a obce té k svornosti a ku pokoji napomenul.

V Teplicích viterbských zdržuje se za příčinou nemoci své, kroniku českou psáti začal. Uslyšev pak o smrti Kalixtově, hned do Říma se navrátil, kdež ho tak žádostivě očekávali, že veliké množství lidu římského, vyšedše mu v cestu, jako papeže prorockým duchem ho vítali; nebo na něho všickni jednomyslně toho důstojenství podávali.

Všed do konklave, ode všech kardinálův jednosvorně za nejvyššího biskupa vyhlášen 20. dne měsíce srpna, a co Pius II. korunován 3. dne měsíce září léta Páně 1458 v kostele sv. Petra.

Poděkovav Pánu Bohu a utvrdiv pokoj církve, všecken se na obhájení říše křesťanské oddal. Nejprve země vlaské spojil, a kde jaké mezi knížaty a městy různice a války byly, ty rozšafně zvilhl a srovnal. Potom sněm položil v Mantově, kdež se množství knížat a legatův téměř ze vší Evropy a ze všech národů sjelo. Sám tu Pius II. přítomen jsa, původem toho byl, aby válka proti Turku zdvižena byla, sám cesty uka-

zoval, kterak by to předsevzato býti mělo, sám nebezpečenství předkládal, kteréž by křesťanům nastávalo. Vzplakali a zszluzeli všickni, slyšice vypravovati těžkosti těch ubohých lidí, kteréž ukrutní turečtí pohané každého dne v ohavnou služebnost podrobují a zavozují. Rozhorlili se všickni, když jim ukazoval, kterak Turci, opanující řecké země a illyrské, také i do Evropy dále potáhnou. Nic zajisté toho neopustil, což k ponuknutí srdci křesťanských přináleželo.

To a jiné když se na sněmu mantovanském jednalo, zatím všecka téměř Evropa, opustivši válku pohanskou, na domáci se oddala. Zdvihli se Němci jednak sami proti sobě, jednak proti Uhrům, kteřížto k válce turecké největší platnost přinésti mohli. Roztrhla se anglická země na dvě roty, z nichžto jedna starého krále, druhá nového, vyženouc starého, míti chtěla. Hispani také svorni nebyli, k nimž se i Francouzové přimísili. K tomu ani vlaské země pokoje neměly; nebo Jan, Renata krále syn, Ferdinanda z království neapolského vyhnati usiloval. Z toho se knížata a města vlaská rozdvojila, když jedni Ferdinandovi, druzí Renatovi pomáhali, tak že ani Pius II. papež bez zaneprázdnění a války nebyl.

Ale však s nemalou těžkostí z toho se vypraviv, opět tažení do Asie před sebe vzal, připojiv sobě krále uherského Matyáše, Filipa kníže burgundské a Benátčany, kteříž mu se k tomu boji nad jiné hotovější a chtivější býti zdáli. Rozeslal své posly s listy apoštolskými k národům křesťanským, kteřížby knížat i lidu oboecného k takovému a tak polřebnému tažení napomínali. Sám zatím do Sieny odjel, chtěje se odtud, když by čas příhodný byl, do teplie petriolanských dáli, kteréž znal býti zdraví svému nejpohodlnější.

Tam novinu uslyšel, že kníže burgundské, kterýž před tím sliboval, že sám osobně s vojskem svým na tu vojnu potáhne, úmysl svůj proměnil. Srozuměl také, že mnohá knížata jsou, netoliko cizí, ale i vlaská, kteříž z pýchy a závisli to předsevzetí zbořiti a zrušiti chtějí. Ty on, jakž na papeže slušelo, otcovským napomenutím k nápravě přivésti usiloval.

Z Teplie do Říma se navrátil, kdež za několik dní ukrutnou bolestí noh a těžkou zimnicí trápen byl a za tou příčinou

ke dni uloženému v Ankoně najít se dáti nemohl. Ale jakž mu nemoc pooblevila, posly knížete burgundského, nepřítomnost pána svého vylouvajíc, slyšel. Pak povolav k sobě kardinálův, Jiřího krále českého, proto žeby o viře obecné křesťanské scestně smýšlel, k jistému dni k sobě obeslal.

To vykonav, z města vyjel, dav se nésti do Ankony. Na cestě veliké mnozství lidu potkával, ani z Němec, z Francie a z Hispanie na vojnu proti Turku táhli, jichž on větší díl, zvláště Němcův, domů propustil, proto že ani dobře odění nebyli, ani útrat k tomu tažení s sebou neměli.

V Ankoně jsa a očekávaje na loďstvo a kníže benátské, umřel ztrápený od zimnice 16. dne měsíce srpna l. P. 1464 okolo třetí hodiny na noc. Byl papežem šest let méně šesti toliko dní. Živ byl let 58. měsíců 9 a dnův 27.

42. Mateří douška.

(Od Karla J. Erbena.)

Zemřela matka a do hrobu dána,
Siroty po ní zůstaly;
I přicházely každičkého rána
A matičku svou hledaly.

I zželelo se matce milých dítek,
Duše její se vrátila,
A vtělila se v drobnolistý kvítek,
Jinnž mohylu svou pokryla.

Poznaly dítky matičku po dechu,
Poznaly ji a plesaly;
A prostý kvítek, v něm majíc útěchu,
Mateří-douškou nazvaly.

43. Korunování Fridricha IV. na cíсарství římské.

(Od Jos. Chmela.)

Dne 9. března 1452 král Fridrich slavně vjel do Říma. Celá branná moc králova i vojenstvo papežské byli ve zbraní.

Korouhev sv. římské říše nesl purkrabí Michal z Maidburku, s kterým táhlo asi 500 hrabat, pánův a rytířstva v nejkrásnějším odění, každý provázen jsa služebníkem svým. Před korouhví jelo 200, za ní 600 jezdců, z lidu vévody Albrechta. Vévoda sám, maje držeti ruku nad pořádkem, přejížděl celým průvodem. Němci i Vlaši byli nádherně oděni. Podle jezdců s prápory jela cizí šlechta a vlaská. Pak šli vyslanci vlaských knížat a republik. Za nimi následoval mladistvý král uherský a český Ladislav s komonstvem. V jeho pak zápětí nastupovali senator a praefekt města. Po nich jel maršálek Pappenheim, nesa obnažený meč před králem římským, kterýž sám jel, překrásně jsa ozdoben a povznešen svým důstojenstvím. Biskupové sienský, řezenský, kercký a terstký, královští radové a množství hrabat a dvořanstva byli po něm nejbližší. Dvě stě vojákův s prápory zavírali komonstvo královo.

Po nějaké odstavce jela královna Leonora, skvějící se vrozenou i strojenou krásou, provázená vévodou Vladislavem těšínským a markrabím de Valença i velikým dvorem; vedle každé paní a slečny jeli dva rytíři.

Panstvo z měst římské říše, v ozdobném a vybraném odění jeli za ní, v počtu pěti set rytířů.

Papežská jízda, asi 3000 mužův, ve skvostném brnění, se svitčícími-se helmami a s chocholy, byli závěrkem krásného průvodu, za nimiž ještě jako zadní voj kráčelo 200 pěších pancéřníkův.

Hlahol trub a rohův při každém oddělení rozmnožoval dobrou mysl zvědavého lidu četně shromážděného, kterému peníze byly rozhazovány.

U brány městské králi v ústřety přišel papežský vikář, biskup spoletský, s mnohými preláty a duchovenstvem, v processii nesa svaté ostalky, jakož i množství vzácných Římanův a Římanek. I vedli krále i královnu pod bohatým baldachýnem až ke chrámu sv. Petra, na jehož stupních v úplném ornátě papežském seděl Mikoláš V., na trůně ze slonové kosti, obstoupen jsa kardinály, výborem římských prelátův a velmožův římských. Tu pozdravil krále Fridricha s přívětivou tváří a slovy velmi laskavými a otcovskými; král pak z úcty a k vůli „Kristu Panu

a sv. Petru“ papeži políbil ruku i nohu i obětoval peníze, načež papež, laskavě se skloniv, krále políbil v líce.

Biskup Eneáš Sylvius jménem královým promluvil několik slov, jakož se slušelo ke schůzce obou hlav křesťanstva. Potom král Ladislav, vévoda Albrecht a královna Leonora a po nich mnoho jiných pánův a paní svatému otci líbali nohy.

Královna Leonora odebrala se do uchystaného pro ni příbytku, papež a král šli, důvěrně spolu hovořice, ku kostelu sv. Petra, od jehož vchodu papež s kardinály se vrátil, král pak s průvodem svým modlil se chvíli před oltářem sv. Petra, prohlédl ohromnou velikost vznešeného chrámu, obdivuje se náramným jeho sloupům. Když se setmívalo, vrátil se do paláce, který mu za byt byl upraven.

Papež ustanovil den 19. března ku korunování Fridricha na císařství. Devíti dní až po tu dobu zbývajících král *proti* starodávnému obyčeji, podle kterého je měl ztráviti v samotě, užil k tomu, aby se po památkostech římských ohlédl.

Král Fridrich žádal papeže, aby jej korunoval i korunou lombardskou, neboť v Miláně právě toho času zúřila morová nákaza, a Milánští nad to nehrubě se ukazovali povolnými k říši římské; k čemuž papež po některém rozmyšlení také svolil. Marně protivili se tomu vyslanci milánští. Korunování toto dalo se spolu se sňatkem Fridricha s Leonorou portugalskou dne 16. března s velikou slávou v chrámě sv. Petra.

V neděli na to slavilo se korunování císařské insigniemi říšskými, které Norimberští byli přivezli do Říma.

Před oltářem sv. Petra seděl papež na vysokém trůně, po pravici jeho kollegium kardinálův, po levici biskupové a preláti. Za zábradlím vyslaveny byly dvě tribuny, pro Fridricha a Leonoru. Král Fridrich, provázen jsa několika kardinály, veden byl ku kapli mezi věžemi, kdež učinil přísahu věrnosti a oddanosti svatému Petru a nástupci jeho Mikuláši V., tak jak ji prý učinil Ludvík Pobožný, Karla Velikého syn. Potom jej oděli albou, a přijavše ho mezi kanovníky chrámu svatopetrského, dali mu bratrské políbení. Kardinálové vedli jej ke hlavní bráně, kdež ho kardinál svatého Marka blahoslavil; v kapli sv. Jiří oblečen byl v ornát císařský, prostřed kostela po druhé a při

kazatelně sv. Petra po třetí blahoslaven, přioltaři sv. Mauricia na pleci a pravém rameně pomazán sv. olejem spolu s královnou Leonorou. Pak se oba dva zase vrátili na svá místa. Papež sloužil slavnou mši svatou, a po evangelium před se vzalo bylo korunování Fridricha a Leonory, kteříž po přijímání přistoupili ke stolu Páně.

Po veliké mši vrátila se císařovna do paláce svého, papež pak a císař, oděni jsouce pluvialem, vyšli po stupních kostela sv. Petra; u posledního stupně vsedl papež Nikolás V. vedle starodávného zvyku na mimochodníka, při čemž císař vsedajícímu držel sřmen a pak koně několik krokův vedl za uzdu.

Papež od kostela Panny Marie, ku kterému s císařem byl dojel, vrátil se do svého paláce; císař pak při velikém jásání velikého davu lidstva jel k mostu andělskému, i pasoval tam bratra svého Albrechta a 300 šlechticův na rytířstvo.

Po ději tom, který dvě hodiny trval, ubíral se císař po západu slunce ku kostelu sv. Jana na Lateránu, kdež od kapitoly přijat byl za kanovníka. V lateránském paláci nastalo pak hodoování, které pozdě do noci se prodlilo.

44. Léta mladosti.

(Od Frant. Sušila.)

Tvorčí památka když zbudí
Mladosti léta růžová,
Tu slast provívá mou hrudí,
Jak když zefyr si s kvítky hrá.

Blahý to byl tenkráté máj,
Pln sladkovonných výkvětův,
An ten pozašlý dávno ráj
S vyšších na zem přibyl světův.

Tu hudba jen, tu ples jeden,
Tu jen radosti prozpěvy;
V každý přejasně slunko den
Novými plálo úsměvy.

Kolem samé zlaté hory,
 Rudé z večerní záplavy;
 A hvězd miloskvělých sbory
 Blahost' mně zály z dálavy.

Ó přehlabé ony doby!
 Na mysli jasná obloha,
 A nitro, neznajíc zloby,
 Medem kojíno od Boha.

Ach, již zapadnul ráje sad
 V skrytou dravého vodstva hloub,
 A vyplynul mi odtavad
 Jedin šeré památky sloup! —

45. Jihoslovanské Víly.

(Od Jvana Kukuljeviće.)

Víly jihoslovanské přebývají dle pověry lidu ve třech živlech: v *oblacích*, na *zemi* a ve *vodě*. Podle ducha svého jsou prý buď dobré anebo zlé. Víly oblačné vždy jsou dobré, vodné vždy zlé, zemské pak tu dobré tu zlé.

Vůbec je každá Vila žena krásná, věčně mladá, lící bleďých, oblečená bíle. Dlouhé plavé vlasy visí jí rozpletené po čele i po šíji až k zemi. Ztratí-li jeden vlas, hned zhyne. Ve vlasech prý záleží i síla i život její. Tělo Vílino štíhlé jest jako jedle, lehké jako ptačí, neboť má i také křídla, někdy zlatá. Oči její svítí se jako blesk, hlas její tak je milý a lahodný, že toho, kdož Vilu jednou uslyšel zpívati, samou rozkoší srdce rozbolí; od té chvíle nemůže prý lidského hlasu snést. Kdo Vilu jednou uvidí, tomu již není na světě žádné krásy. Člověk takový hyne touhou, až zahyne. Jen málokterí silní lidé, kteří buď náhodou anebo pozvání byvše přijdou do kola Vil, mohou bez záhuby s nimi obcovati. Lidé takoví, buď mužští nebo ženské, naučí prý se od Vil všelijakým náukám, a ač jim Víly udělují jen částky svých vědomostí, přece stanou se velmi moudrými a umělými. Kdo se s Vilami pobratří anebo posestří, může každého ve všem

přemoci, neboť mu posestrima Vily vždy jest nápomocna. O Marku Kraljevići vypravuje lid, že byl zvláštní milenec Vil. Jednou prý, když horou putoval, uhodil na místo, kde horské Vily tancovaly kolo. Jak jej zhlédly, přizvaly ho do kola, aby s nimi tancoval o závod, chtějíce ho přetancovati a potom upoutati. Ale Marko byl čerstvý na nohy; začne s Vilami tančiti a tancuje tak dlouho, až všecky tancem přemůže, tak že všecky do jedné umdleny na zem sklesnou. Přemožené Vily pokořily se mu a vedly s ním v pobratimství; a od té doby prý všude mu pomáhaly ve štěstí i v neštěstí. — Vila se může proměnit, večkoli chce; to však málokdy se stává. Vila je moudrá prorokyně, hadačka a lékařka, i může každého člověka přemoci moudrostí i silou a obdařiti všelikými poklady. Jen dva junáci byli na světě, o kterých lid zpívá, že Vily převýšili silou, Kraljević Marko a bán Sekula, sestřenec Sibirjanin Janka.*)

Vily mimo to znají všelijaká umění. Kují šavle, které prosekou železo i nejtvrdší kámen; rychlé lodě stavějí, na jakových lidé nikdy nepluli; města budují, jakých svět nikdy neviděl; darují divné koně, jakým na zemi není rovno; působiti mohou větry, bouře, déšť i krupobiti, zvláště když někoho honí.

46. Přítel:

(Od Boleslava Jablonského.)

Co jsou sličné luny tváře
 Kraji nocí zakrytému,
 Co jest teplá slunce záře
 Poupěti zde růžovému,
 Co jest slavík zpívající
 Háji smutkem sevřenému,
 Co jest pramen zčerstvující
 Poutníkovi žíznivému,
 Co jest krůpěj rosné vláhy

*) Kraljević Marko, báječný hrdina jihoslovanských písní; tolikéž i bán Sekula. Pode jménem Sibirjanin Janka kryje se však Jan Huňad, otec Matyáše Korvína.

Kvítku parnem vyprahlému :
 Všecko toto, synu drabý,
 Jestli přítel srdeci tvému.

47. Eneáše Sylvia řeč k pánům českým na sněmu benešovském.

(Od něho samého sepsána, přelož, od D. Adama z Veleslavína.)

Když císař Fridrich za příčinou koruny císařské do Vlach jeti umínil, Čechové, Uhři a Rakušané, každý zvláště posly své vyslavše, císaře snažně žádali, aby jim Ladislava krále vydal. Všickni v svých žádostech oslyšáni.

K Čechům za dobré se císaři vidělo řečníky vyslati, k nimž i my (Eneáš Sylvius) přidáni jsme byli. Stavové, jimž rok v Praze uložen byl, protože tam měli, do Benešova se sjeli, k nimžto my jménem císařským na plném sněmu, kdež přední místo držel Jiří Poděbradský, v tento rozum řeč jsme učinili:

„Žádali jste císaře, páni Čechové milí, aby k vám Ladislava, krále někdy vašeho syna, poslal. To též Uhři a Rakušané žádostmi a prosbami na císaři míti chtějí. Jestli vaši žádost naplní, tehdy onyno rozhněvati musí: pakli oněmno povolí, vaše prosby potupí. Kdyby jedno z toho dvěho učiniti musil, vaše přátelství jiným by slušně předložil. Nebo staré smlouvy jsou předkův jeho s národem českým a čerstvá ještě pamět dobrodini, s oboji strany činěných a přijatých.

Ale císaři toho času nevidí se ani možné ani užitečné, k vaši a jiných žádosti přistoupiti a jí povoliti, proto že v tom věku je Ladislav, kterýž ani vám ani Uhrům ku pohodli a prospěchu býti nemůže. Nechl jest tak, že by Ladislav přišel do Čech, co z toho království tomuto dobrého přijde? Zdali mezi odporňma stranama co za právo vypoví? zdali obec království tohoto a správu jeho v řád uvede? úřady zemské obnoví? proti nepřátelům s lidem na vojnu potáhne? a to, což k boji aneb pokoji náleží, konati bude? Nicť on toho řídití nemůže: ještě mu poručníka potřebí.

Královské přípravy bude mu potřebí, krásných palácův, velikého komonstva a mnohých služebníkův, aby dvůr svůj jako jini králové, předkové jeho, slavně a poctivě vésti mohl. K tomu

se všemu mnoho peněz býti musí. Vy pak, jakž slyším, žádného pokladu nemáte, žádných obecných peněz, žádných platův, žádných cel královských. Tak tedy král váš musí se k vašim statkům utéci, od vás pomoci hledati.

Vidím také mezi vámi mnohé pány, v radě, v podstatě, v rozumnosti, anebož i v bohatství a moci sobě téměř rovné. Správa a opatrování krále mladého jednomu, a ne všechněm, poručiti se musí. Ten tedy za pána, ten za krále vašeho jmín bude, v jehož moci královský život stane. A kdo z vás jest, jesto by samému sobě raději, než jinému, té cti a vyvýšenosti nepřál? Příčiny k různicem a svárům žádáte, jestliže se prvé za jednoho nesnesete a z sebe neobeřete, komu byste krále svého poručiti chtěli.

Té práce a těch nebezpečností zbavuje vás císař, kterýžto na svůj náklad sirotka královského chovaje, podpal svárův a různic vám odjímá. Aníž vy toho neznáte, že král váš v tomto dětinském věku svém žádného jiného poručníka a opatrovníka lepšího, v jehož by moci a péči zůstával, míti nemůže, nad císaře. Nebo on jest nejbližší krevní strýc jeho, z téhož rodu pošlý, a k tomu císař římský. A kdo sirotku královskému příhodnější poručník dán býti může, než král nad králi?

Budě-li mezi vámi a Uhry odpor před některým cizím soudcím o stráž a opatrování krále mladého, pře vaše i jejich za rovnou usouzena bude. Obojí krále žádáte, obojí důvody věrnosti své ukážete. Ale oni v tom vás přemohou, že král u nich se narodil i korunu přijal. Před císařem daleko spravedlivější pře vaše bude, nežli Uhrův: avšak i on lepší právo se míti pravi k opatrování sirotka strýce svého, nežli vy máte.

Spravujte sami království, jemu sirotka zanechte, kteréhožto, jak nejdříve k letům přijde, vám nad jiné svěřiti chce. Že pak poslové vaši oznámili, že byste sobě jiného krále vzíti chtěli, tomu císař tak rozumí, že více pro ustrašení slova ta mluvena jsou, nežli abyste toho konečného úmyslu býti měli. Nebo ani neporušená až posaváde věrnost vaše toho dopustiti nemůže, ani předkové Ladislavovi, kteříž vám mnoho dobrého učinili, takové nevděčnosti na vás nezasloužili, oni nevinný mladý věk jeho čeho toho hoden jest aneb příčinu k tomu dal.

Dále rozjímajte prvé na mysli, jakž na moudré lidi sluší, koho byste tomuto Ladislavovi předložili chléli, kterýž, jestliže na rod matky jeho pamatujete, ze krve čtyr slavných císařů římských se narodil: pakli se na rod otcův vyptáváte, pět císařův z domu rakouského bylo.

Kdo na takové jasnosti nemá dosti, hoden jest, aby ve tmách mrákoty hledal. Přičiňte k tomu moc, přátelství, přibuzenství, poddané! Rakouskou zemi vám blízkou drží, Moravané a Slezáci jsou mu poddáni, Uhři z poddanosti mu se nevytahují. Císař, k jehož správě království vaše přísluší, krevního přítele svého neopustí a práva rodu svého nezanedbá. Knižata bavorská i saská, markrabové brandenburští a téměř všecka knížata říšská blízkým přátelstvím a přibuzenstvím tohoto Ladislava se dotýkají. Nemůžete sirotku tomu ublížiti, abyste veškeré říše proti sobě nepohnuli.

Nepochybují, že zbytečně a bez potřeby tyto všechny věci vám připomínám: ale takové mám poručení od císaře. On sirotka nyní do Vlach s sebou pojme, a s sebou ho zasedomů přiveda, když k letům svým přijde, k vám nejprvé, pokudž byste u věrnosti stáli byli, odešle. Vy zatím, jakž na čest a upřímnost vaši náleží, to bedlivě opatrujte, což by k dobrému i království českého i mladého krále vašeho býti mohlo. K tomu vás císař napomíná!“

Dostí podobná viděla se Čechům řeč naše a dobrotivě přijala jest, kterouž také příjemnější učinil tovaryš náš, Prokop Rabšteinský, kterýž jazykem českým těm, jenž latině nerozuměli, slova naše vykládal.

Roškázali nám na malou chvíli ven povystoupiti, a hned zase nás povolavše, touto odpovědí odbyli, že císaři velice děkují, že toto poselství k nim vypravil a v přičině vydání mladého krále jiným národům Čechy předložil. Protož Čechové mile přijímají zdravou císařskou radu a chtějí svého národu urozenější mládence vyslati, aby císaře jedoucího do Vlach provodili a jemu sloužili. Mezitím pokojně očekávají budou navrácení jeho, kteréhož mu veselého a šťastného od nebeského Pána Boha přejí a žádají.

48. Bojovník.

(Od Ludevíta Štúra.)

Dolů Váh se dolinami
 Bystrým žene tokem,
 A po břehu na koníku
 Letí jinoch skokem.

Lidé po všech a po cestách
 Volají: Mladíku,
 Kam tak letíš, kam tak letíš
 Na vraném koníku?

Hoj do boje, lidé moji,
 Do boje, do boje:
 Válet budem, až dobudem
 Čestného pokoje.

A se všech stran ohlas volá:
 Do boje! do boje!
 Válet budem, až dobudem
 Čestného pokoje.

Koník řehce a vějící
 Vítr během honí,
 A jinochův na Pováží
 Meč do boje zvoní.

A odevšad ohlas letí
 V zápětí mladíku,
 A jinoch jen dále cválá
 Na vraném koníku.

Dále cválá, Váh od něho
 V levo se uchýlil,
 On na pravo ke Dunaji
 Do tábora pilil.

A jak Váhu břeh opouští,
 Ohlédne se zpátky,
 Tam dolina se zvírá,
 V ní dům otce, matky.

Slza kane z očí jasných,
 Než letu nestaví,
 Až se na břehu dunajském
 V táboře zastaví.

49. Jana Huňada vítězství u srbského Bělehradu.

(Od Jos. hr. Telekyho.)

Došla zpráva sultána Mahomeda, že loďstvo římské přeplavilo Hellespont a tam přimorské krajiny hubí. I bylo tedy zapotřebí, aby pospíchal s dobytím Bělehradu. Rozděliv vojsko své na několik dílův, aby se mohly vystřídávati a tak vždy čerstvou silou na nepřítele dorážeti, nařídil všeobecný útok na den 21. července. Neobyčejné hnutí, jež v tureckém táboře povstalo, prozradilo Bělehradským dosti v čas úmysl nepřítelův, i jali se činiti přípravy k odporu. Obojí strana horoucí modlitbou chystala se k velikému, osudnému ději. K večeru teprv hnuly se husté houfy turecké, směřující přímo k městu, jehož zdi větší dílem zříceny, příkopy pak římem zasuty byly, otevírajíce přístup do vnitra. Huňad a Kapistrán nevyčkali nepřítele, nébrž šiky své, ač zhola nevyycvičené, špatně ozbrojené a beze štítův, ale k mučnické smrti odhodlané, vedli mu v ústřety. Za nedlouho nastal krvavý zápas. Povzbuzujícím heslem rozléhalo se v řadách křesťanův jméno Spasitelovo, v řadách Moslemínův Mahomedovo. Oblažující cit víry, láska k vlasti a mocný osten žádosti slávy dodávaly srdce jednolivým bojovníkům, vůdcům nejředněji bojujícím i celému vojsku, ustavičným zápasením rozčilenému. Nejednou pochybný byl konec bitvy, tu jedna tu druhá strana ustupovala; dvakráte prodrali se Turci do města a tolikrát též od křesťanův byli zahnaní.

Nicméně Osmané umdlené své řady vystřídávali vždy svěžími, v boji posud nebyvšími houfy, kdežto skrovný hlouček

křesťanův bez ustání zůstával na bojišti. Huňad byl všude, kde nebezpečnosti požadovalo osobné jeho přítomnosti, bázlivých pobádal, srdnatých udatenství rozněcoval, ve všem dobrém sám jsa příkladem; s druhé strany horlivý Kapistrán, nedbaje na nebezpečnosti, s vysoké věže, kdež ho křesťané stále mohli viděti a slovo jeho slyšeti, snažil se vroucnými vzdechy, povzbuzujícími modlitbami a útěchami víry rozjařovati v nich sílu duševnou! Posléze po čtyrhodinovém urputném boji křesťané byli nuceni ustoupiti větší a pořád více na ně naléhající síle a ukryti se za zdi městské. Radostí opojení Osmané hned udeří za nimi, zmocní se zevnějších hradeb, i vnikají až do města. Tu na náměstí obnoví se krutá bitva; ale všecken odpor křesťanů již marný. Osmané zaujmou celé město, vtisknou křesťany za těsné zdi hradské, ba někteří odvážlivější vydrapují se již i na zdi hradu; jeden z nich na znamení vítězství, ku povzbuzení hrnoucích se za ním, korouhev tureckou na hradbě vztyčuje. Tit Dugovič, chtěje tomu překaziti a nemoha odolati protivníkovi kolikrát silnějšimu, s hrdinskou odvahou jej sevře do náruči a vrhne se spolu s ním do hlubiny; tam oba dva, roztržitivše se, našli slavnou smrt. Nejkrvavější boj táhne se již k mostu, kterýž město spojuje s hradem. Dobřeť věděli útočníci, že jen touto cestou zmocnili se mohou hradu, dobře obleženci, že, ztratili most, po všem bude veta. Se slepou odvážlivostí dobývají ho onino, s tuhou odhodlaností bráni ho tito.

V takovém stavu zastihla ranni záře bojujících. Krvavě rozbrěskující se paprsky vycházejícího slunce objevily očím obležených nebezpečnosti, ve kterém vázli. Celé již město bylo v moci pohanů, zaplavujících je množstvím krvežíznivým a přesvědčeným o vítězství. Bojující u mostu hrstka křesťanův v nerovném zápase umdlěla, počínala ochabovati v odporu i ustapovati přesile. Vnitřní náspy hradu již byly též v rukou Osmanův; bez odporu téměř vylézali tito po ssutých zdech vzhůru. Za několik okamžení po všem veta! Mezi křesťany mnozi, i sami nižší vůdcové, majíce všeliký další odpor za neprospěšný a zbytečný, myslili již na to, aby hrad opustili; jen vyšším duchem vedený Kapistrán a neohrožený v nebezpečnostech Huňad zachovali důvěru v sebe. Z rozkazu jejich začali obležení věnce

z roždí, namáčené ve smole i síře a pak zapalované, a kusy jiných zápalčivých hmol metati se zdí hradeckých do nejhustšího davu nepřátel. Chytlavý plamen, na vše strany vrhaný, zňav se v oděvu Turků, hned se šířil, a pohybováním ještě více jsa rozdmýchován, pokryl celé vojsko nepřátel jedním mořem plamenným. Podařilý tento úklad poděsil a v okamžení do velikého zmatku přivedl pohany. Rozmnožil jej Huňad tím, že chopiv se nejpriznivější doby, v průvodu Michala Szilágye, Ladislava Kanizsaje a Sebastiana Rozgoně s celou posádkou z hrány na zděšeného nepřítele se vyřítil. Odpor nepřítele pořad více ustává, každý myslí jen na zachránění života, ulíká kam utéci může, a nezadlouho není již živého Turka mezi zdmi. Veliký byl padlých pohanův počet; z těch, jenž do města vnikli, málokterí se zachránili; ztráta křesťanův ve přirovnání k tomu velmi skrovná, ale tím větší počet raněných.

Huňad, obávaje se nepřítele, vždy ještě silnějšího, přísným rozkazem pod těžkými pokutami zapověděl vycházeti z hradu a z města, zároveň pak průlomky ve zdech opatřil strážemi, neveliký počet vojska ustanovil k obraně města, i hotovil se nepřítele, kdyby mu přišla chuť k obnovení útoku, neustupným udatenstvím přivítati. Křižáků však kázní nezvyklých a nenadálým vítězstvím rozjařených zdržeti lze nebylo. Po jednom vybihali na prostor, dělící město od tábora, setkávali se s harcujícími tam Turky a pobíjeli je. Osmané z tábora soudruhům svým pádili na pomoc, což křižáci vidouce též zástupně vypadali, přese všechny prosby, přese všechny zákazy. Tak se ponenáhlu, bez plánu a bez rozvahy, nový predešlého krvavější všeobecný boj počínal z jednotlivých pútek. Kapistrán, který tou dobou byl na levém břehu Dunaje, s počátku všemožně usiloval, aby křižáky zadržel; brzy pak, přesvědčiv se o neprospěchu svého namáhání, celý případ připisoval vyššímu Božimu ponuknutí k jistému vítězství. Sám tedy uchopil se holi, jediné své zbraně, a šlechtný korouhevník Petr posvátného práporu; spolu s druhy svými, mnichy Ambrožem a Tagliacozzem, převezli se na malém člunku do hradu, a odtud vyšli, aby vedli stádo věřících. Marně se snažili stráže, plníce rozkazy vůdcovy, aby je zdržely: Kapistrán s více než 2000 křižáků vytrhl do pole. „Hospodin zástupův“, tak zvolal

ve svalém zápalu, „neopusti nás již; s trůnu jeho vylije se na nás síla nepřemožitelná; nuže ve svaté jeho jméno vzhůru, věřící! vzhůru k vítězství kříže!“ Brzo ukázalo se jasně, kolik dovede učiniti jediný muž silou víry s celým vojskem. Nové nadšení a vyvýšená k slepé odvaze srdnatost zmocnila se křížáckův, když spatřili duchovního vůdce svého. Nic nemůže zlomiti udatnost náboženskou až k fanatismu rozplameněnou, nic nemůže odolati odvaze, životem pozemským zhrdající, nic nemůže zastaviti nápor křesťanův: nejchrabřejší řady Osmanův roztráští se, nejtěžší šiky rozprašují se před nimi, ani pronikají až k táboru.

Mahomed, vida slepou odvahu malého houfce, dilem aby jim návrat přerval, dilem aby tábor, zbavený vši téměř ostrahy, zachránil od náhlého zapálení, stáhl všecku sílu z náspův okolo hradu, a vrhl se za nimi. Bystrozraký Huňad hned zpozoroval, že sultán, roznicěn jsa pomstou, zapomenul na obranu náspů a tvrzí je chráničích, i chopě se této příležitosti, s pozůstalými ve městě vojiny bleskem vytrhne, zanechanou malou pasádku, dříve nežli se k pravidelnému odporu sešikovati mohla, rozseká, a náspů i tvrzí se zmocní. Mezitím Mahomed hrstku křížáckův a husarův, kteří až k táboru se dostali, jej zapálili a rozházeli, snadno dostihl, sám veda na ně svou jízdu a jednoho uherského jezdce vlastní rukou rozsekav. Když se navrátil, chce se opět usaditi v náspech a tvrzích; ale již je nalezne v rukou křesťanův, kteří odtud s vlastních jeho děl záhubu soptají do řad jeho. Poděšen ustupuje až do tábora i káže janičarům, aby vypadnouce, ztekli náspy a tvrze: ale ti u velikém zmalku již se tehdá dilembyli rozprchli. Okolnost ta popudí sullána na agu jejich Hassana, kterýž, chtěje ujiti zlých následkův, s malým houfem vrhne se do nejhustšího tlumu křesťanů, odevšad na tábor dorážejících, a nalezne smrl, kterou patrně úmyslem hledal. V táboře samém prodlužuje se ještě chvíli bitka; i tu však Turci, odevšad sklíčení jsouce, ustupovati musejí křesťanské udatnosti, až v tom 6000 spáhiův, kteří se ze stráží vrátili, obnoví odpor, a křesťany nemalým úsilím vytisknou z tábora. Křesťané pro tmou noční dalšího boje neuznávajíce radným, beze všeho stihání odtáhli do vzatých Turkům náspův, aby zde če-

kali rána. Huňad nicméně, ještě nevěda, ba ani netuše celé rozsáhlosti zmatku tureckého, nepokládal místa toho dosti bezpečným k nočnímu pobytu; proto na kvap dal zaházeti příkopy, rozbořiti tvrze, probítí děla, kterých odvézti nemohl, v noci pak vrátil se na hrad.

Všecky tyto opatrné přípravy byly zbytečné; nebo když se setmělo, nastal útěk bez pořádku v táboře tureckém, a panický strach zmocnil se houfů vespolek pořád více se matoucích. Rozmnožila zmatek smrt jakéhos velmože a poranění oštěpem sultána samého, kteréhož poloumrtvého přinesli do tábora. Celé vojsko turecké ještě té noci bylo na útěku, nesouc s sebou raněného a pořád ještě bezvědomého sultána, a zapálivši prvé stany, kterých nemohli odnésti. Mahomed teprv ve městě Saroně přišel k sobě: tam dověděl se o ztrátě tábora, o porubání nejpěknějšího dílu svého vojska, o zahynuti nejlepších svých vůdcův, o ostavení všech příprav válečných nepříteli rovnak nenáviděnému, jako opovrhovanému. Toť muže štěstím odchovaného a nehodám nezvyklého tak rozhořčilo, že jedem chtěl konec učiniti omrzelému životu. Vojsko turecké tak bylo poděšeno, že ho nemohli ani v Sofii zastaviti, ačkoli utíkajícím smrtí hrozili a sultán sám ve hněvu svém několik vojínů vlastní rukou posekal; ale nezadlouho zmohl se strach i Mahomeda, tak že ku konci sám byl první z utíkajících.

50. Žal m stý a dvanáctý.

(Od Vavř. Benedikta z Nudožer.)

Nuž vzdejte všickni Pánu čest,
 Větší kterýž nad všecko jest;
 Pozdvihna každý věk hlasu,
 Každého jej vzývej času.
 Na výhod i v těch pustinách,
 Ve všech na západ končinách,
 Buď jméno Páně chváleno,
 Buď všech lidí zvukem etěno.
 Neb kdy kdo vyšší byl jeho
 Ve všech světa stranách všeho?

Čí sláva tak rozšířena?
 Čí chvála tak rozhlášena?
 Nemůž se žádný vybrati,
 By mohl se Pánu rovnati,
 On ač v nebi trůnem sedí,
 Však až na zem k tichým hledí.
 Ráčí chudým pomáhati,
 Je s knížaty srovnávati:
 An jak prvé seděl v prachu,
 S pány stolí již bez strachu.
 Týž Pán vzdělává neplodné,
 Jim dítky dává ozdobné:
 By Pána svého chválily,
 Tak věk v radosti strávily.

51. Stav literatury za věku Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic

(umř. 11. listop. 1510).

(Od Karla Vinařického.)

Před zůřivými Turky, do Evropy úsilně se tlačícími, uteklo se mnoho učených Řekův do Vlach a přineslo s sebou zbytky staré vzdělanosti hellenské. Z Italie se rozšiřovala známost a obliba pěkné staré literatury do púlnočních krajin. V Čechách již za věku Jiřího z Poděbrad jsou listy z kanceláře královské vyšlé důkazové chuti vytlejší. Ve škole slovútného mistra Řehoře Prazského učili se již r. 1462 mladí Čechové znáti vzory staroklassické. Rovněž také v Uhrách roznécovati se počínala láska ku pěkným uměním od té doby, co znamenitý básník a řečník, Janus Pannonius, rozený Slovan, Jana Vítěze, biskupa varadinského synovec a slavného Battisty Guarina žák, z Italie r. 1460 do Uher se navrátil, brzy potom biskupem pětikostelským učiněn a ke dvoru krále Matiaše povolán byl. Král Ladislav rovně sobě vážil učených, a ke službám dvorským je povolával. U dvora budinského žil také biskup bezpremský Vítěz, hlava literární společnosti videnské, založené od latinského básníka toho věku velmi proslulého, Konrada Celtesa. V tomto

spolku stáli také učení přátelé Bohuslavovi a královští sekretáři, Jan Šlechta ze Všehrd a Augustin Olomoucký. Členové sdělovali sobě vespolek knihy, scházeli se časem k literárním zábavám a kratochvilím, čítali vespolek své práce aneb posílali jich vzdálenějším ku posuzování přátelskému. Takovýchto spolkův literárních bylo tehdáž v říši německé několik. Jeden z nich, wittenberský, po smrti Matiaše Lupina zvolil Bohuslava z Lobkovic za náčelníka svého.

Rejdištěm sofistiky a polemiky náboženské byly tehdáž vysoké školy pražské. Kathedry ozývaly se vůbec jalovými a naruživými hádkami. Fanatismus theologických doktorův pod obojí překážel souhlasnému zvelebování věd. Strany u víře rozdvajily i duševné síly národu českého. Valdenští pohrdali naprosto vším vyšším vzděláním. Stálá ctitelkyně pěkného umění, jak víru římskou, sám pod obojí jsa, M. Vavřinec Třebovský nazval, byla vypuzena z vysokých škol pražských. Bývalé jejich slávy nemohla jediná zachovati strana pod obojí. Řečnictví právnické však prokvítalo vesele. Bohuslav vychvaluje znamenitou výmluvnost právníkův českých; v listech českých Jana Šlechty nacházel ozdobnosti řeči klassických, i velebil sněmovní přímluvy nejvyššího kancléře Jana ze Šellenberka pro zvláštní jazyka čistotu, jadrnost, lahodu a hojnost; ve svých básních slaví často výmluvnost řečníkův českých n. př. Ctibora Tovačovského z Cimburka, Jana z Roupova, Viléma z Pernšteina, Alše místo-komořího u zemských desk a j.

O to však v bídějším stavu vězelo básnictví české. Slýchání téměř jen ohlasové divoké Taboriady. Hádky o víře také veršem se vedly. Málo který zpěv duchovní vybědnul z tohoto kalu rozumu a srdce. Pěkné národní básnictví odkvětlou dobou kralodvorského rukopisu. Na místo jadrné síly vstoupily nechutné divtípnůstky, na místo ušlechtilé prostoty a vážné důstojnosti vstoupila churavá mdloba a sprostácká chudoba myšlének. Jalových slov podobné echo byl rým. Překlady z latiny bývaly neméně matné. Jediný distichon rozvodňoval se v šesteru českých ledabylo rýmovaných a sotva počtem sylab odměřených veršikův. Takové skládání nemohlo po chuti býti mužům, jejichž ucho navyklo slýchati umělé zpěvy klassické Musy. Proto

také není divu, že na nezapomeného českého překladatele svých latinských básní Bohuslav se rozhorlil.

Zanedbání a řídkého tehdejšího všímaní sobě pěkných umění u nás, ve svých básních často ostře nabíral Bohuslav, chtěje krajany probudit ze sna k činnějšímu usilování. Znalť on, že se Čechům nikoli vtipu, ale příčinlivosti nedostává; věděti a uměti také mnohem více, aby se byl již tím upokojil, co se posud ve vlasti ku prospěchu umění bylo stalo; nebyť z počtu těch, kteří všecko domácí nad oblohu velebíce, také k vadám svého národu slepi bývají; všeho spanilého ve vlasti sobě vážil, ale neřestem, kdekoli a u koho koli se mu projevíly, nikdy neprominul.

52. Čechy a Uhry v XV. věku.

(Od Boh. z Lobkovic, přel. K. Vinařický.)

S Uhry běží v závod vlast česká. Mého dle soudu

Uhry mají zlata víc, více vojenstva Čechy.

Obě mají rovné urozenstvo, i lid poleďelny,

Než co Čechy vzdělané, ještě Uhersko není.

Valně Čech Labe má, valně jsou proudy dunajské;

Pannonský i Budín, na slovo bere Prahu.

Vlast naše Slechtu, Uhersko dalo světu Jana počtu.

Síťatný Čech miluje vojnu, neměně Uher.

Vírou nás toliko přemohou; tu mají dosaváde

Uhři celou: my však na strany roztrženou.

53. Janu Šlechtovi.

(Od téhož.)

Jednomu purpurový šat a valně statky se líbí

A skvestné v obytech nádoby mramorových;

Rod vznešený a třída dědů drahná, a na Pádu

Neb Dunaji dobytá sláva druhého těší;

V mocné síle hledá a v půvabné těla kráse

A v rychlosti nohou chválu a štěstí třetí:

Leč jediný ty mravům vzdělaným a šlechtě duchovní
A zbožné dáváš, Šlechtu, předeck povaze.

54. Sjezd tří mocnářův r. 1515.

(Dle J. Hormayera.)

V noci ze dne 15. na 16. července 1515 blížili se k sobě panovníci trojího mocnářství: *Vladislav*, král uherský a český, od Brucka nad Litavou, *Sigmund Starý*, král polský od Haimburka a *Maximilian*, římský císař a pán zemi rakouských, od Trautmannsdorfa, a když nastal den, sjeli se na rovině, prostřed které okázalý strom vrchol svůj povznášel. Od východu přicházel Vladislav, pro nemoc nešen jsa na křesle, a při něm ve čtverospřežném povoze jela dcera jeho *Anna*; v průvodu jejich květ šlechty uherské, české, moravské, slezské v oděních rytířských. Od půlnoci sestupoval Sigmund v šarlatovém havu, sedě na koni; při něm jel, leskna se od zlata, perel a klénotův, bratřec jeho *Ludvík*, s komonstvem ve blankytném oděvu, s senatory, biskupy, vojevody a kastelány, a za nimi na koních i pěšky družina lidu polského, litevského i českého. S návrší trautmannsdorfských sjížděl sám císař s knížaty a pány z Bavor, Würtemberka a Meklenburka, v průvodu knížat a hrabat říšských, vyslaneův španělského i anglického a rytířstva v odění knížecím; pohled to při východu slunce neméně bleskem ozdob jako okázalosti pětitisícné družiny podivem naplňující. Přistanuv na místě věčně památném, pozdravil císař hosti své slovy biblickými: „Haec est dies, quam fecit dominus; exultemus et laetemur in ipsa,“ načež Sigmund za bratra nemocného odpověděl: „Utinam felix faustusque sit ille conventus noster universae reipublicae christianae.“ Po tomto pozdravení přistoupili dvůr a pánové k líbání rukou královských s prosbou císařovou, aby zejtra přijali pohostinství v sídelném dvoře.

Zejtřejšího dne, na vyzvání Sigmundovo: „Za mnou, komu chuť a vůle,“ hnuli se bratři králové s celým dvořanstvem do Švechatu, kdež je mocnář rakouský s pány a lidem svým očekával, i společně dali se odtud ke branám města, kdež celá Vídeň vyšla uvítat královských hosti.

Tlupy lidu stály po celé dráze od Erdberka až k městu. Od Erdberka 1500 vzácných synkův vídenských na koních v šarlatu a radní městští ve stříbrných pancéřích se 600 lanc-knechtův bohatě oděných zprovázeli přijíždějící hosti ke Stubenthoru. Tam je s radou městskou očekával purkmistr, stojíce v čele měšťanů, cechů a celého obyvatelstva, s pozdravením i uvítáním. Duhovenstvo, vysoké školy, mládež školská, ze znaky tří spojencův, v širokých zástupech a přenesmírné množství lidu obecného obstupovali vchod branou do Waldzeilu. Napřed jel Sigmund s Ludvíkem na koni, za nimi Maximilian a Vladislav nešeni na křeslech, kolem nich velmoži pěšky, provázějící kněžnu Annu, vezoucí se s dvorem panenským na kočářích. Čtyry sta jízdy německého rytířstva zavíralo průvod s nepřehledným množstvím povozův, koní a lidu. V tom pořádku blížili se krokem do zámku cisarského, kdež měli čekati svatebního veselí do čtvrtého dne.

V umluvenou tedy dobu, dne 22. července o deváté hodině, zaskvěl se hrad cisarský nádherou dvakrát okázalejší. Nesčíslný počet dvořanstva, rytířstva a panstva, všichni prepýšně oděni, postupoval před mocnáři a za nimi, ani se ubírali slavně, ač s pokorou, pro požehnání Boží do svatyně sv. Štěpána. U stupňů oltáře Hospodinova v přítomnosti nuncia papežského, kardinála gorického, čtrnácti biskupův a prelátův, v přítomnosti osob královských, a důstojenstva tří státův zavázal kardinál primas, arcipastýř uherský, svazek víry, lásky a vzájemného spolku mezi Maximilianem, zastupujícím nepřítomného vnuka Ferdinanda, i Annou Jagellonskou, potom mezi králevicem Ludvíkem uherským i českým a Marií Habsburskou.

I obnovena tu a utvrzena smlouva dědická, ježto učiněna byla za císaře Karla IV. a Rudolfa IV, za císaře Fridricha IV. a Matjáše, a za nedlouho stala se základem stálého spojení korun uherské a české s panstvím zemi rakouských v domě Habsburském.

55. Král Vladislav.

(Od B. z Lohkovic, přel. K. Vinařický.)

Válkami sobě jiný jména výtečného dobývá:
 Tobě, Vladislave, mír chvály a slávy podá.
 K válce hrůtův nebrousíš, lid nevedíš na potyčky,
 A brannou netasíš nástroje války rukou.
 Říš tvoje pevná je přec, bujně tobě národy slouží,
 A milióny lidu tvému se žezlu kóří.
 Dív Polabí a Dunaj ke tvé se hlásily vládě,
 A však i Visla nyní k tvému se trůnu klouí.

56. Obchod po hřbetě Karpatském.*)

(Od Jak. Holovackého.)

Neuvěříš, jaký činný obchod nepřetrženým řetězem spojuje všecky horáky od hranic valašských až do Slezska a Moravy. Obchodní cesta jest jim vlastní, původní, nezávislá od politických ustanovení, a proto musí býti prastará. Vrchovina položením svým jest prostředek toho řetěze; Vrchovinci chodí k Huculům, kupují od nich ovce, a ženou je planinami k sobě. Sem zase přicházejí v ustanovených časech kupci (*hosté*) z Krajiny a Makova, Rusíni a Slováci. Ti bývají nejdřív po všech dobře častováni; každý hospodář všecko vynakládá, aby je dobře uráčil. Potom se scházejí rychtáři z jistého okresu, a ustanovují na ten rok neb tu lhůtu ceny ovec, beranů, jehňat, podle okolností časů. Cena v právnickém jejich jazyku zove se *tokma*, a cenu ustanovili slove *tokmyty*. Ta se pak ohlašuje po všech vesnicích, a nikde se ani draže ani laciněji prodávati nesmí. Krajiňák a Vrchovinec zvláště jsou poctiví: můžeš mu bezpečně na pouhé slovo beze všeho upsání tisíce zapůjčiti, a buď jist, že ti v umluvený čas buď peníze přinese, anebo o prodloužení lhůtu prositi bude. Koupené ovce ženou kupci do svých

*) Vrchovinou zove se hornatina v západní části stolice marmarošské a severní stolice herečské, pak ve stryjském kraji. Krajina jest hornatina v užhradské a zemenské stolici. Košary jsou pohyblivé ohrady, ve kterých skot po nějaký čas bývá držen, až zemi zmrví, načež se košara zase dále odnese.

dědin, pasou je přes jaró a léto, mrví košarami svá pole, a jednotliví podnikatelé, sebravše stádo několika lisíc, honí je pak hřbetem Karpat (Beskydů) až přes moravské hranice, kdež po vsehch projednávají seno na nocleh a krmení, obyčejně na úpisy od krémářů psané, jež pak návratem z Olomouce neb z Hustopečí, prodavše ovce, svědomitě vyplácejí. Tím způsobem dostávají se huculské skoty až do českých a německých měst. Na halické straně gazdové Rusíni ze sanockého a jaslenského kraje, z nichž mnozí několik tisíc zlatých v obchodu mají, pro ovce na stryjskou Vrchovinu mezi Bojky chodí, kdež na statečích hraběte Potockého rychtářové čtyřmécitma vesnic jednu tokmú ustanovují. Odtud též a od Huculův pochází ona oblíbená „uherská brindza“, rozesílaná po celém Rakousku. A co ještě vlny, kožichův, loje atd.

57. Uspávací vojínovi.

(Dle Wall. Scotta od Fr. Čelakovského.)

Hov si, vojíne! skončen boj,
 Snů blahé podej se moci;
 Zaspí válek nepokoj,
 Hřízné dny, bezsenné noci!
 Rukou v čarokobkách tajnou
 Hotoví se lůžko tvoje,
 Brzo v dřímotu ti zajmou
 Smysly libozvukův roje.
 Hov si, vojíne! skončen boj,
 Zaspí válek nepokoj;
 Snů blahé podej se moci,
 Zabuď pracné dny a noci.

V sluch tu neráží luzy hluk,
 Braně břinkot, koňské ržání,
 Jezdců dusot, ryčný pluk,
 Trub a bubnů rozléhání:
 Jen skřiváneků švitoření
 V poli vítá mladé zore,

Neb bukač kdys zabubení,
 V mělkém síti plesy tvoře.
 V sluch tu neráží blízký hluk,
 Křik ponůcek, zbrojný pluk,
 Braně břinkot, koňské ržání,
 Trub a bubnů rozléhání.

<58. Bitva u Muháče.

(Dle Mich. Horváta a jiných.)

Zprávy o zbrojení se Turkův na Uhry zněly pořád hrozněji; v Uhrách nedělo se žádných příprav. Zemské důchody tak byly vyprázdněny, že král Ludvík, aby stůl svůj opatřil, Židům zastaviti musil stříbrné nádoby stolové. Soliman, jak se proslýchalo, chystal se vtrhnouti přes Sávu Sremem. Tomory, arcibiskup koločský, vyslán byl tedy k obraně Petrováradu, bez vojska však i bez peněz. Pevnost našel docela neopatřenou, šajkaše pak, kterým žold ode dávna již byl zadržen, tak rozjitřené, že hrozili, nebudou-li vyplaceni, lodě opustiti a rozejiti se.

Jako anděl útěchy zjevil se prostřed těchto zmatků Burgio, vyslanec papežský, zvěstuje, že sv. Otec hotov jest, kromě poslaných již peněz, v krátkém čase novou pomoc dáti, pod tou však výminkou, aby sám král a panstvo do pole šli a aspoň třetinu jmění svého na obranu vlasti obrátili. Panstvo s radostí a děkováním slíbilo všecko, ale jak špatně slovu dostálo, ukázala nezadlouho smutná skutečnost.

Šlechta domácimi rozepřemi tak byla odvykla všelikému hrdinnému zaměstnání, ačkoliv ustavičně nájezdy turecké nazbyt příležitostí k tomu poskytovaly, že v celé zemi uherské, ve vlasti reků před čtyřiceti lety po celé Evropě proslavených, nebylo ani jednoho muže, jemužby nejvyšší vedení vojska bezpečně mohlo býti svěřeno. Jediný k tomu působný Kristof Frankapan, který s Turky již častěji vítězně byl bojoval, pro urážku nějakou vstoupil ve službu arciknížete Ferdinanda. On a Mikuláš Salm povoláni byli k vrchnímu vůdcovství; oba však, znájíce svrchovanou nepřipravenost země, nepřijali toho. Tomory, který po nich největší měl ve válčení zkušenost, buď že nelibě

nesl opominuti, anebo že peněz k válečným přípravám dostati nemohl, vzdal se i velitelství petrováradského. Příkladu jeho následovalo ku konci máje několik velitelů pohraničných pevností, předstírajíce nedostatek peněz i vojska; neboť posádky, nemohouce se dočkati platu, všude řídnuły, a šajkaši se rozprchli.

Ve smutných těchto okolnostech ještě nejméně byl papežský vyslanec Burgio. K Tomorovi sám šel, a opatřiv ho něco penězi, přemluvil jej, aby velitelství opět přijal; v Římě pak vymáhal, aby kostelní poklady směly býti vydány. Přivolení k tomu v skutku přišlo v červnu. Ale již bylo pozdě; ze sebraného stříbra a zlata nemohlo se tak na kvap raziti peněz, aby na přípravy válečné mohly býti obráceny. V zemských důchodech na počátku června nebylo ani tolik, aby se poslové, sem i tam posílání, mohli vypláceti; posly, kteříž k palatinovi, do Oseka vypravenému, a k Tomorovi s nařízeními byli posláni, musil papežský vyslanec z vlastního jednati. Není tedy divu, nebylo-li v Budíně ani jedné lodě, ani jednoho polního děla; na špiži nikdo ani nemyslíl. Rada králova denně sice se scházela, ale den větším dílem zbytečnými spory promařila, a k večeru ještě u větším zmatku se rozcházela. A kdyby i prospěšné rozkazy byla vydala, nebylo, kdoby jich vykonal.

Dne 12. června konečně, když došly již bezpochybné zprávy, že Soliman pole zdvihl, vyhlášena byla obecná hotovost zemská, kteráž na začátku července u Tolny shromážditi se měla. Tomáš Nádaždi poslán byl k arciknížeti Ferdinandovi a k říšským stavům o pomoc, ale mimo sliby ničeho nedosáhl. Dva dni později odejel hrabě Hardek do Vídně, aby nakoupil děl, prachu a jiných potřeb válečných. Král psal do Čech se snažnou žádostí, aby stavové proti společnému nepříteli křesťanstva vypravili pomoc výdatnou. Tam však pan Zdeněk Lev z Rožmitálu mezi nejvyššími úředníky a Pašek z Vratu ve stavu městském přičinili se pilně, aby se dle žádosti krále nestalo než čto nepozději. Podle starobylého obyčeje nešen byl krvavý meč po vsi zemi uherské, aby lid přiveden byl ku povědomí hrozícího nebezpečí a k hájení vlasti chopil se zbraně.

Po několika dnech přišly zprávy, že přední voj turecký již u srbského Bělehradu táborem lehl a část jeho že hned

Sávu překročila. Aby se i přechodu přes Drávu nezmocnili, dán byl palatinu Bátorovi rozkaz, aby, sebrav lid z dolejších žup, Osek opevnil a nepříteli přejíti nedopouštěl. Bátory však již 30. června byl z Oseka v Pětikostelích, předstíraje, že s ne-
 cvičeným a malým vojskem, ze sedláků sebraným, nic nesve-
 de, šlechta pak že slov jeho neposlouchá a do pole táhnouti ne-
 chce. Podobné žaloby přišly i od Tomora, jehož celé vojsko
 nepočítalo leč 1000 pěších a 500 jezdců; jemu šlechta na Po-
 tisí, když ji ke zbrani přizýval, odpověděla, že se nehne, do-
 kud král sám do tábora nepřijde. K tomu přimnožila se je-
 ště pověst, která ku konci června v Budíně začala proskako-
 vati, že Zápolský, vévoda v Sedmihradech, s Turky je sro-
 zuměn. Zápolský nicméně dostal rozkaz, aby spolu s valaš-
 ským vévodou Radulem vtrhl do Bulhar a tureckému vojsku
 do zad udeřil.

Mezitím Soliman sám dne 2. července s vojskem silnějším
 dvou set tisíců přitáhl k srbskému Bělehradu a jal se vší silou
 dobývat Petrováradu. Břehu dunajského bránil s 1000 jezdcí, 3000
 pěšimi a 40 loděmi Pavel Tomory; ale po kruté bitvě (15. čer-
 vence) vida, že se skrovnou silou svou osmi slám tureckých
 lodí neodolá, zanechal pevnosti osudu a s táborem svým ucou-
 nul až k Báci, králi pak úsilně radil, aby Solimana, by měl
 i k poplatku se zavázati, žádal o mir; královská rada však,
 bojíc se šlechty, nesvolila k tomu. Petrováradská posádka vítěz-
 ně odrážela zúřivé útoky janičarů; pročež Turci, změnivše
 plán svůj, vypálili Futoka a více jiných osad, i zasazovali dobý-
 vací děla, aby jimi na pevnost se čtyř stran ve dne v noci
 střídali. V tom jeden z posádky, provlek se šťastně tureckým
 táborem, přišel do Budína a vypravoval, že hradští vítězně odo-
 lávají Turkům, ačkoli tito na jednom místě vystřelili průlom
 čtyřiceti loket zšíří, a přispěje-li rychlá pomoc, že bude snad
 ještě možné, pevnost zachrániti. Král tedy vévodě Zápolskému
 po mladém Štěpánu Bátorovi poslal nové poručení, aby s lidem
 svým spěchal k Tolně, sám pak, ku pobádání arcibiskupa
 ostřehomského Szálkána a papežského vyslance, dne 20. čer-
 vence s 1200 jezdcí a 2500 pěšimi, od Burgia na pomezí morav-
 ském sebranými, vypravil se z Budína. Koje se nadějí, že šle-

chta, následujíc jeho příkladu, na cestě k němu přirazí, pomalu postupoval po Dunaji. Dne 22. rozloučil se na čepelském ostrově s královnou Marií, která se vrátila nejprve do Budína, majíc odtud, ukáže-li potřeba, uléci se do Prešpurka. Potom strávil král několik dní u dědin Erdu a Erči (Hansabeg), čekaje na hotovost pánů a žup; ale krom Ondřeje Bátora nikdo se nezjevil. V Penteli dostihl krále Jiří Bácsi, posel vévody Zápolského, který jménem pána svého vyřizoval, že hotov jest na vrub vyplniti rozkazy královny, ale že jich dostal již toliko, až neví, kterého by měl poslechnouti; | přejíli za Dunaj a Turkům do zad udeřiti že již pozdě a i nemožno, neboť prý od vévody valašského, který v zástavu své věrnosti Solimanovi musil syna vydati, ničeho se nadíti nelze; pročež že prosí krále o nové a určité rozkazy. Bácsi zejtlejšího dne s takovým uložením vyslán byl k Zápolskému, aby tento pod pokutou zrady bez prodlení se dal na cestu a dnem i nocí chvátal k Tolně a tam se v čas spojil s králem.

Sotva tento posel odešel, již tu byl druhý se zprávou, že Petrovárad po zmužilé obraně vzat, a že Soliman, měře k Budínu, s táborem k Oseku se hnul. Král na to v prvních dnech srpna s 4000 mužů vydal se k Tolně. Tu se konečně ponehlu scházelo uherské vojsko. Tam přibyli i také najatí od Burgia Poláci pod Gnojenským.

Palatin dostal rozkaz, aby honem táhl k obraně Oseka; pánové však, kteří se k němu měli přidružili, vzpouzeli se, pravíce, že podle svých svobod jen pod velením královým povinni jsou bojovati. Král, zahorev hněvem nad tím, zvolal v radě: „Vidím již, že každý mnou se vymlouvá, a já hotov jsem vydati život svůj za vlast i svobody vaše; aby tedy nikdo potom zbabělost svou nemohl mnou zastřáti, nuže půjdu s pomoci Boží tam, kam beze mne jíti vám se nechce.“ Dne 14. srpna hnulo se, proti radě některých, celé asi na 20.000 vzrostlé vojsko s 80 děly k Muháči. V Batě přidal se ku králi Tomory. Pro nehodu nebyl až posud žádný vrchní vůdce ustanoven. K tomu přistoupeno nyní. Většina klonila se k Tomorovi. Darma se zdráhal, darma navrhoval k důstojenství tomu palatina, mladého Peréně, nepřítomného vévodu sedmihradského, darma

se osvědčoval, že v malých bitkách sice je zběhlý, ale ve velkém válčení docela nezkušený; bylot mu poslechnouti. Přidán mu Jiří Zápolský, který též dlouho se vzpečovav, posléze se podvolil s tou výminkou, aby vůdcovství byl zproštěn, kdyžby bratr jeho ze Sedmíhrad přišel.

Sotva dorazili k Muháči a tábor řízením Gnojenského byl rozbit, již tu byla zpráva, že Soliman, vypáliv opuštěný Osek, a dne 22. přešel přes Drávu, k Muháči se blíží. Mezitím přišel posel od vévody Zápolského, že je s vojskem skoro 14000 silným již u Segedina, žádaje krále, aby se nepouštěl do boje, dokudby on nepřišel. To též vzkazoval Křištof Frankapan, který se z Charvat již s 15000 byl vypravil. Král to ze Szekcső, kdež byl zůstal, oznámil po kancléři Brodaričovi pánům u Muháče. Ale tam po přibytí nových sil, čímž tábor asi na 25.000 hlav vzrostl, taková se rozmohla bojechtivost a bujnost, že jí nebylo možná svládnouti. Obviňují Tomora samého, že vojsko rozněcoval, aby snad Zápolskému, když by přitáhl, předního místa pustiti nemusil. Křičeli, že nejudatnější Turci pohynuli při obléhání Bělehradu a Rhodu; z válečného krále uherského ať prý nedělají zbabělého mnicha; vítězství žeť jisté. V noci na den 27. přichvátal Michal Podmanický ku přibytí královu, zbudil krále a oznámil mu příchod Turků, prose, aby přišel k Muháči. Král kázal hned ještě jednou napomínati k strpení, až by Zápolský, Frankapan a Čechové přišli. Nadarmo. Ráno byla svolána vojenská porada. Král se tázal: Jak silné jest uherké vojsko? 25.000, zněla odpověď. A turecké? 300.000, mezi nimiž však jen 70.000 bojovníků, s 300 děly. Vůči zřejmě převaze této většina žádala bitvy; jen zkušeni vůdcové čeští radili k prodlení. V tom přijde poselství z tábora, zvěstující nejprve králi, pak radě: „Vítězství jest naše; nikdo králi nezrazuj bitvy; sic jinak spojíme se s nepřítelem proti špatným radcům královým.“ Šílené toto poselství tak rozechvělo celou radu, že uzavřeli svěsti bitvu. O pořádek bitvy byla rozličná mínění; mnozí radili, aby tábor od Gnojenského opevněn byl vozovou hradbou. Ale k tomu nezbývalo času, neb již dne 28. stál Soliman dvě míle od Muháče, čině přípravy k zejtřejší bitvě. Byla v uherském táboře velká porada i o to, neměl-li by se král s několika tisíci mužů z bo-

jistě vzdálení, anebo bylo-li by radno, někoho jiného do králova odění obléci. Obojí bylo zamítnuto, a ochrana osoby královy svěřena třem udatným vojínům.

Dne 29. srpna, za tichého, krásného letního jitra, sešikovalo se uherské vojsko, pod Muháčem jedné mile zdělí. Levému křídlu velel Petr Perényi, pravému Batthyáni a Tahy, v prostředku sám Tomory rozkazoval. Za prvním šikem a za děly stáli před králem v první řadě Mikuláš Tarczay, v druhé Petr Korlathkövi a Ondřej Trepka, Polák, v třetí Štěpán Šlik s Čechy. Za králem stálo 1000 pancéřníků a u prostřed nich judex curiae Jan Dragffy s královskou korouhví. Králi po pravé ruce byli arcibiskup ostřehomský, biskupové záhřebský, velkováradský, pětikostelský, sremský, bosenský, nitranský, probošt kralovo-bělehradský, pak královi komorníci a písari; po levé palatin s biskupy vacovským a rábským. Hned za králem byl podkoní jeho, Čech Cetryc, pokladník Štěpán Mailáth a Horváth. Všichni velmoži, okolo krále stojící, obklopeni byli svými životnými strážemi. Král a palatin projeli řady, dodávající srdce vojínům, a vrátili se zase na svá místa.

Turci na úsvitě hnuli se k Muháči a osadili návrší, která se naproti uherskému šiku poloukruhem táhla, jichžto Uhři k veliké škodě své opomenuli opatřiti. Soliman na návrší tato, odkud celý uherský tábor bylo přehlédnouti, přijel v poledne, a used na připravený lam trůn, po králově poradě, ruce k nebi vztah, zvolal: „Bože můj! u tebe síla i moc! Bože můj, u tebe pomoc i obrana! Pomoz věrnému lidu Mohamedovu!“ a slzy kanuly mu mezi modlitbou po tváři. Pohled na to nadchnul turecké vojsko důvěrou a odvahou; vojáci skákali s koní, vrhali se na zem, a dotknuvše se jí čelem, s novou silou vyšvihovali se v sedla. O třech hodinách odpoledne začali se pohybovati proti uherskému vojsku, již osm hodin v šiku stojícímu. Touž dobou pustilo se oddělení tureckých jezdců k Muháči, aby z týlu uherský tábor přepadli.

Tomory, zpozorovav to, vyslal proti nim ty, kterým ochrana osoby královy byla svěřena. Když vzezvučely trouby polní, král stavil si bojovní helm na hlavu; v tom polila ho v předtuše záhuby smrtelná bledost. Bleskem udeřili Tomory s je-

dné a Perényi s druhé strany na přední voj turecký, i rozrazil vše jej, jali se Turky stíhati. Za nimi král s druhým šikem. Ale pravé křídlo od tureckých děl, jichž se zmocniti chtělo, s ohromnou zbrátou vrženo nazpět; zmatek se zmáhal i v prostředku. V tom král zmizí. Tomory žene ještě jednou na turecká děla, i sám padne; vojsko pak, i od zadu jizdou sevřeno jsouc, v matném útěku prchá. —

Tak osud bitvy za krátké půl druhé hodiny byl rozhodnut. Turci, domnívajice se, že v zadu snad stojí druhý tábor a že útěk jen naléčen, teprve po nějakém čase, k večeru, počali stíhati prchajících, z nichž mnozí v močáru dunajském v levo od uherského tábora se utopili. Palatin Báthory, Brodarič, Perényi, Fr. Batthyáni a Jan Tahy šťastně vyvázli, ale 7 biskupů, 28 světských korouhevných pánů, 500 vyšší šlechty a asi 22.000 vojínův zaplatilo pošetilou pýchu svým životem. Král v průvodu Aczéla, Trepky a Celryce ujel z boje; ale byv od nich brzo oddělen, když bahnitý potok Čelji přeskakoval, spadl na znak s koně a utonul v bahně.

59. Ze žalmu třicátého.

(Od J. A. Komenského.)

V tvých rukou Bozských časové moji jsou;
Nech co chtí lidské raď zlého nesou,
Tvá silnější jest ruka než nepřátel
mne stíhajících.

Osvětiž tvát nad služebníkem věrným
Svým, nedej naň přístupu těm nevěrným,
Lásky tvé mocná přísíři jej pavéza,
ať zachován jest.

Ó budiž chválen, velebný ty Pán náš,
Mocně v ochranné ruce všecko jenž máš;
Svým jsa baštou sám hrazenou přepevně
k obraně silné.

Já strachem sevřín jsa, kdy jsem utíkal,
Že ztracen jsem již a zahynul, domníval:
Ty's pak aj hlas mé vyslyšel miloslně
prosby pokorné.

Ó milujtež jej jeho všickni svatí
 V stráž jeho věčnou spolu jsouc pojati,
 Onť vaším škůdcům za jejich slušnou dá
 odplatu zlosti.

Jen statečnými v Bohu stále buďte,
 Pod jeho stráží sebe býti sudte,
 V něm kdo svou skládá naděj', až do konce
 hanby nedojde.

60. Přijmutí Ferdinanda I. za krále uherského.

(Od Petra Jaszaje.)

V Prešpurku četně se shromáždila zvláště malá šlechta; ani přimluvci a poslové Zápolského, ani krutost zimy, ani nejistota cest, ani nebezpečnosti turecké nebylo slo, aby je odvrátilo. Ona předtucha, která nejednou v dobách právě nejtěžších v národech se projevuje, a pudem téměř je vede k poznání toho, co jim spasitelného, co záhubného, vládla nižší šlechtou; citilít, že není spásy od Turkův leč jediné uznáním Ferdinanda za krále. Když se sněm počal, bylo v Prešpurce tolik šlechticův, že daleko převyšovali počet oněch, kteří v Kr. Bělehradě k volbě Zápolského se byli sebrali; a přece se Zápolský o přízeň nižší šlechty velice, Ferdinand nevelmi byl zasazoval.

Byla neděle (16. pros. 1526). Velmoži říšští a šlechta, plnomocníci Ferdinandovi, zastupci královny vdovy Marie, ona sama s komonstvem několika oštěpníkův, uherských sluh, měšťanův prešpurských a šoproňských, sešli se v prastarém františkánském klášteře P. Marie. Dle zákonného obyčeje zahájil sezení palatin Štěpán Báthory. Z krátka vylíčil velikost porážky muháčské, strašné zpusošení země, zničení vojska uherského, ztrátu všech příprav válečných, a jak nepřítel, proraziv hranice, hradů a tvrzí buď mocí buď smluvami se zmocniv, volný sobě průchod do Uher otevřel. „Když takto“ — doložil, řeč svou konče, — „hradba říše prolomena, tak velice i široce, žeť sřla jediného člověka nestačí, aby průlom tento zahradil anebo uchránil: potřebuje země uherská mocného krále, kterýby s to byl, aby nejen vyloupené pevnosti děly a všelikou potřebou

válečnou opatřil, ale i také v minulém letě ztracených opět dobyl; krále, kterýby Turkům, by opět přišli, na suchu i na moři odolal. Mezi mocnáři sousedními neznám leč jediného, který všechno to dokonati může, a jediný tento jmenuje se Ferdinand.“

Po palatinovi vstali plnomocníci Ferdinandovi; bylot jich šest. I promluvili v takovýto rozum: „Král český Ferdinand že vyslal je, nejprvé aby shromážděné stavy pozdravili, a jim oznámili, že po bitvě muháčské pilnou o to péči měl, jak by skličené zemi, a přáteli i švakrovi svému, králi Ludvíkovi, mohl býti nápomocen. V tom ho došla zpráva, že král zahynul a vévoda sedmihradský že nezákonným sněmem v Královském Bělehradě na království se dal vyvoliti. Král český vzkazuje tedy stavům, že k zachování svobody zemské, k obnovení starých hranic, nejen moc svou, nejen moc římského císaře, říše německé a všech mocnářství příbuzných a přátelských propůjčiti, nébrž že sám krev i život obětovati jest hotov. Poslové žádali stavův, nechať rozváží, jsou-li Uhry s to, aby v nynějším stavu věci odolaly Turkům, a jakýby osud země neminul, kdyby kromě Turkův jí zahrozil jiný nepřítel; zdali Zápol-skému důvěřovati mohou, aby země uhájili dovedl? Vyčetli porážky, které Zápolský za Ludvíka od Turkův utrpěl, připomenuli na záhubný sněm v Hatvánu, podotknuli, kterak, po několikráte volán byv od krále, k Muháči přece najíti se nedal, a po bitvě svatou korunu, kteroužto chrániti byl povinen, samu sobě zůstavil. Ferdinand, ačkoliv by se mohl odvolávati na smlouvy císaře Fridricha s králem Matiašem, císaře Maximiliana s králem Vladislavem, a dědickému právu svému zjednati průchod, že neučinil ani kroku nepřátelského proti Uhrům. On že všecko vzkládá na jednomyslnost národu, touže po lásce, ne po nenávisti lidu uherského. Pověsti, které protivníci na ujmu Ferdinandovi rozsévají, že jsou pouhé klevety. Ferdinand bude usilovati o to, aby nepřátelství, které zlomyslní lidé mezi Němci a Uhry roznítiti se snažili, proměnilo se u vzájemnou náklonnost a lásku; buďet spravedlivý, milostivý a štědrý, jak se na krále sluší.“ Domluvivše předložili stavům smlouvy, na kterých se zakládalo dědické právo domu Habsburského ku koruně uherské.

Nyni se chopili slova řečníci královnini, mužové bystrého důmyslu, zběhlí v dějích uherských, prohlédající jasně do budoucnosti. Přímluva jejich zbudila obecné podivení. Počalť řeč svou, chválice staré obyčeje, zděděné od předkův, s chloubou vynášeli věrnost a upřímnou oddanost Uhrův ku krvi a potomstvu králův svých. Jediný Matiaš Korvin že nebyl příbuzen žádnému rodu královskému, nébrž pozdvižen na trůn vítězstvími otce svého nad nepřátely, zásluhami jeho o vlast a o křesťanstvo. Připomenuli, že Petr, druhý král uherský, nástupce svatého Štěpána, byl sestřenec svatého krále, že Aba, třetí král uherský, jediné tím dosáhl království, že byl manžel sestry Štěpánovy. V tak vysoké úctě vždy zůstával u Uhrův původ z krve králův uherských. Když oba tito králové smrtí sešli, připadla koruna opět synovcům krále Štěpána i zůstala po několika století v domě árpádském. Když r. 1301 Ondřejem III. kmen árpádský vymřel, přiveden byl do Uher Karel, syn sicilského krále Karla Martella, Štěpána V. z dcery vnuk, a r. 1310 korunován. Od toho času, krom Matiaše Korvina, každý král dostal se na trůn příbuzenstvím po přeslici. Anna, manželka Ferdinandova, jest dcera Vladislava krále, a pochází v pátém kolenně od onoho krále Karla. Ferdinandovi tedy tím méně lze trůnu upíratí, ještoť králové Aba, Sigmund a Albrecht rovným právem trůnu došli. Ku konci napomínali stavy, aby na zřeteli měli římského císaře a českého krále moc i rozlehlá panství, a raději přijmuli jich laskavost, ochranu a pomoc, nežli aby za nynějšího bídného stavu země nechali rozhodovati zbraň. „Vězte, že Ferdinand svého i manželčina jasného práva bez umenšení slávy svých předkův a slávy své vlastní opustiti nemůže, aniž poupuštěti míni.“

Po řeči této nastalo dlouhé rokování stavův, zvláště o to, zdali vyvolení vévody sedmihradského dle práva lze a třeba uznávati za platné? Tu pozdvihl hlas zemský sudí Frant. Révay. V celé zemi pokládán byl za nejzběhlejšího v zákonech, právech a obyčejích zemských. Důkladnou řeči vyložil, že umřeli král, věc jest palatinova, aby vypsal sněm, a při volbě královské že palatinův hlas jest první a nejvážnější. Volba Zápolského, při které toto bylo opomenuto, že není tedy ani zákonitá

ani po právu platná. Na to stalo se jednosvorné snešení, že vyvolení Jana Zápolského spolu se všemi nálezy shromáždění břežhradského po právu platnosti nemá.

Po snešení tomto dal Štěpán Báthory, podle práva palatinovi příslušícího, hlas svůj Ferdinandovi. Po palatinovi následovalo nějakou chvíli pravidelné hlasování, ale brzy nastalo přísvedčování obecným voláním. Jasání, zvonění a rány z děl oznamovaly městu, že Ferdinand přijat za krále a pána uherského.

61. Předvěká Čech podoba.

(Od Karla Vinařického.)

Jezero před věky vlálo
 Země české kotlinou,
 Až prorvatí se událo
 Sypkou vodám skalinou;

Až tam v koutě k saské zemi,
 Děčinský kde strmí hrad,
 Jezero skal strhlo lemy,
 Volný vodám sdělo spád.

Dlouho vír tam boural vzteklý,
 Dlouho brody vlnité
 Odplývaly, než vytekly
 Z úřně jezerovitě.

Do dna moře pak vypráhlo,
 Když ten otevřel se kout,
 A řečiště vod se stáhlo
 V jeden valný labský proud.

62. Zeměznalecký přehled Cech.

(Od Jana Krejčího.)

Země česká nejen dle horopisné, ale i dle zeměznalecké své povahy jest samostatný celek.

Kolem dokola obstoupena jest nejstaršími útvary, granitem a starými břidlicemi, z nichžto se skládají hraničná pohorí: Šumava, Krkonoše, Žďárské a Krušné Hory. Hory tyto jsou prastaré a bezpochyby vytvořené dávno před nastáním rostlin a zvířat, neboť se v nich tvorstva ústrojného nenachází ani památky. Právem je tedy jmenují *prahory*.

V úžlabích a v rozsáhlých prohlubinách usadily se v době, když krajiny naše ještě byly pokryty mořem, rozličné vrstvy, ježto nyní pokrývají větší díl středních a severních Čech. Část těchto vrstev zavírá v sobě skamenělé zbytky a otisky zvířat mořských, nyní docela vymřelých, a bezprostředně spočívá na prahorách. Látka vrstev těch objevuje se nám co kamení břidličnaté nebo křemenité i vápnité, a obyčejně bývá silně nakloněna. Celá krajina od granitových vrškův u Českého Brodu a Říčan až k Janovicům u Klatov, od Příbrami až za Rakovník složena jest z nich, a zkameněliny zde obsažené, nevyskytují se v Čechách v žádném jiném kamení. Soujem všech těchto vrstev slove *útvár silurský* po národu Silurův, bývalém v Anglicku, kde útvár tento jest rozšířen. — Dle dosavadních zkušeností v útvaru silurském v Čechách kamenného uhlí není. Pochopitelně to z toho, že se v něm výhradně téměř nacházejí skameněliny zvířat mořských; jestli tedy usazeninou, a rostlinstvo v době jeho růsti nemohlo. Skameněliny rostlinné v silurském útvaru velmi jsou vzácné, a vyskytují-li se, mají podobu mořských řas.

V jednotlivých prohlubinách a úžlabích útvaru tohoto, zvláště v Plzensku a Rakovnícku, jakož i na úpatí krkonošském hned na prahorách nalezáme vrstvy pískovce, větším dílem hrubého, v němžto vrstvy kamenného uhlí jsou uloženy. Útvár tento, prozvaný *kamenouhelným*, spočívá na prahorách nebo na vrstvách silurských pod malým úklonem. Skameněliny zvířecí v něm jsou převzácné, ale za to v uhlí převládají otisky rostlin takových, které jen na zemi nad vodou, v sousedstvu řek a močálův, v teplém povětří mohly růsti. Poznáváme z toho patrně, že útvár ten není usazen z moře, nýbrž z vod říčních a jezerých. Rostlinstvo v něm pohřbené jest látkou vrstev uhelných a na zemi docela vyhybnulo. Zde hlavní jsou skladiště kamenného uhlí.

Nad ním spočívá na mnoha místech, jmenovitě na podnoží Krkonoš, u Žaclěře, Trutnova, Náchoda a j. pískovec červený, s vrstvami uhelnými a vápennými, ve kterých mimo otisky rostlin, podobných ku předešlým, vyskytují se otisky zvláštních ryb. Útvar tento znamenitě rozšířen jest v Rusích, zvláště v gubernii permské, odkudž se jmenuje *permským*. Po skamenělinách soudic, utvořil se na březích pravěkého moře, kdež se rostliny pozemské smísili mohly se zvířaty mořskými. V něm dle posavadních zkušeností také sice jest kamenné uhlí, ale *slabé* a k dobývání *nevydatné*. Vrstvy jeho rovněž jsou nakloněny, jako vrstvy útvaru kamenouhelného.

Nad nimi leží téměř vodorovně vrstvy pískovce a nečistého vápence (opuky), obsahující znamenité množství mořských zvířat: lastur, plžův, rakův, i mořské ryby a sem tam malé sloje jilu s otisky rostlin pozemských, které z části se podobají jihozemským sosnám. Jmenovitě jest tu množství drobnohledných skořápek zvířat, jaká podnes v mořích toliko žijí. Útvar tento kryje velikou část středních Čech, i nazývá se po křidových vrstvách, ne v Čechách sice, ale v severnější Evropě se objevujících, *útvarem křidovým*. Chovaje v sobě skamenělé zbytky mořských zvířat vedle otiskův rostlin pozemských, ještě se též utvořoval na březích pramoře, kdež se mořská zvířata usaditi mohla s naplavenými rostlinami zemskými. Kamenné uhlí je i tu slabé a nevydatné.

Z části nad křidovým útvarem, z části na jiných vrstvách leží v Loketsku, v okolí teplickém a ústském, jakož i na rovině budějovické vrstvy pískovce a vápence s mohutnými sloji *hnědého uhlí*, které dle hojných otiskův a zkamenělin patrně povstalo z lesův ořechových, olšových, vrbových, sosnových atd. z krátka ze stromův podobného dnešním stromům. Útvar tento slove *hnědouhelný* a náleží k nejbohatším skladistim mineralného paliva.

Konečně tvoří se na povrchu země nade všemi útvary *rašelina*, z rostlin dole odhnívajících a nahoře stále rostoucích. Na Krkonoších, v Šumavě, okolo Ranska a jinde jsou mohutná ložiska tohoto posud málo oceněného paliva.

63. Obraz české vlasti.

(Od Fr. Turinského.)

Kde vlast je má?
 Víš, kde dubův čelo oblak dosahuje?
 Kde se orel vzhůru k slunci točívá?
 Víš, kde hustolistá lípa ochlazuje,
 Sosna se štíhlá šumně se skal zachvívá?
 To vlast je má!

Tam mi bylo dobrým Bohem přáno
 Pozdraviti světlo růžové;
 Tamtě ve radosti májové
 Bylo dítě matkou odchováno:
 Tams, vlasti má!

Kolo kolem mocně vrchy ověncena
 Stojí pevně jako hradby skalnaté;
 Jediná k ní jenom brána otevřena,
 Ježto vede v údolí tě bohaté:
 Tak vlast je má!

Arci nemá háje citrýnové, vděčné,
 Pomoraně tu chladná nebydlí:
 Za to najdeš v každém obydlí
 Duše dobré, milé, přesrdečné!
 Modrá do nebes se v prostřed věnci skalném
 Jako perla — vrchol krkonošské bání;
 Z kořen věčných, z mechovitě stráně
 Čerpá mnohý potok vodu v zdroji valném;
 Labe širovládné váží v jeho boku
 Nevybraném křišťál k zámeznímu toku!
 To vlast je má! —

64. Andrea Schiavone.

(Od J. B. Müllera.)

Uvádíme-li tohoto umělce slovanského pod jménem cizokrajným, neděje se to proto, jakobychom si lehce vážili pít-

vodu našeho soukmenovce, nébrž spíše za tou příčinou, že pod svrchu vytčeným jménem po všem světě uměleckém pověst jeho rozhlášena jest; k tomu přistupuje, že původního slovanského jeho přijetí s úplnou bezpečností a určitostí ustanoviti nelze. Nazývají ho rozliční spisovatelé jednak *Medula*, jednak *Medola* a *Medulič*, kteréžto poslední zdá se k pravdě býti nejpodobnější. Ostatně svědčí i jméno „Schiavone“ dostatečně o slovanském rodu jeho.

Skrovné jsou bohužel zprávy, které se nám o životě jeho zachovaly, čehož tím více litovati, poněvadž skutečně velice v umění svém proslul a živ byl prostřed nejznamenitějších vrstevníkův, o nichž nás došly zprávy mnohem obšírnější a důkladnější. Dajíť se pak příběhy života jeho, chudého na zajímavé události, ale bohatého na nesmrtelná díla, těmito několika řádky naznačiti.

Narodil se náš Ondřej v Dalmacii v městě Šibeniku l. 1522: z rodičů nezáměrných. Již v útlém věku dostal se s nimi do Benátek, kamž se za onoho času mnozí Dalmatinci k vůli obchodu přesídlovali. Toulaje prý se co chlapec po městě, často pozoroval, jak rozliční malíři ve svých dílnách a před nimi vykonávali práce své, i citě v sobě neodolatelnou k umění tomu náklonnost, též se odhodlal, že bude malířem. Otec Ondřejův prý se z počátku opíral tomuto úmyslu, nemaje dostatečných prostředkův, aby syna svého v této snaze jeho mohl podporovati; posléze však přivolil. Ale nemoha ho dáti k žádnému znamenitému mistru do učení, dožádal se nepatrného umělce, aby jej přijal za učennika v obyčejném slova toho smyslu. Tu byl přinucen mladý Dalmatinec krušně si dobývati vezdejšího chleba, konati nejsprostší práce, jakož jsou: tření barev, natírání skříní a lavic, líčení stěn a pod., místo coby se byl měl cvičiti v prvních základech zvoleného sobě umění, ve kreslení, v malbě a vědách k tomu pomocných. I začal tedy malovati bez předběžného k tomu důkladného návodu ku kreslení. Po několika let neměl jiných příznivců a podporovatelů, leč některého mistra zednického, který jej schválil k obilnění nějaké zdi, anebo některého natěrače, jenž jej přijal a za pomocníka potřeboval.

Vznikající v něm vědomí krásy přivedlo jej však prodlením času k nápodobování a kreslení rytin Františka Mazzuoliho, příjmím Parmeggianino, jež tehdá velmi byly rozšířeny. Z nich mnoho sobě v malbách získal půvabnosti a něžnosti, ozdobu pozdějších prací svých. Dále se vdělával co samouk podle maleb Giorgionových a Tizianových, nepozbuda tím však nikterak samostatného rázu svého.

Brzo se naň obrátil zřetel proslulých tehdá mistrů benátských, a když senát oné republiky na tom se ustanovil, aby vymalována byla bibliotheka sv. Marka, schválil věhlasný Tizian mezi jinými i našeho umělce k práci této. Vykonav ji Schiavone s obecnou pochvalou a spokojeností, vysoce se tím proslavil, a od těch dob pokládati jej lze za umělce samostatného.

Další činnost jeho velmi byla rozmanitá. Dočítáme se, že maloval brzo velikolepé obrazy kostelní, buď olejem, buď na obmitce; brzo menší předměty, čerpané dílem z posvátných, dílem ze světských dějův, jako mythologické, allegorické, řídicí však události skutečné nebo podobizny; brzo zase zdobil štětcem svým komnaty a síně v palácích vznešených rodin benátských. Ale pozemské štěstí nehrubě mu přálo, i častěji přibezděčen býval vraceti se k prvotnímu zaměstnání svému a propůjčovati divné své síly umělecké sprostým ličiteliům skříní, kteréž po smrti jeho co vzácné památky u veliké vážnosti měli a bedlivě chovali.

Co se dotýče malby jeho, největší její přednost záleží v kouzelné barvitosti, kterouž se vyrovnává všem souvěkým malířům. Podivuhodná je skvělá lesklost její. Každý prý malíř, pravil slavný Tintoretto, měl by v dílně své míti některý Schiavonův obraz, hledě si jen lepšího kreslení. A toť jest jediná vada, kterou mu vylýkali lze. Těž Agostino Caracci uznal veliké zásluhy Schiavonovy, žehraje na nespravedlivý výrok Vasariho, že prý se onomu jen náhodou tytýž něco podařilo.

Schiavone patří k nejznamenitějším nápodobitelům Tizianovým; na obrazech svých spojuje všechny jeho a Giorgionovy přednosti. V samých zběžnějších, méně promyšlených pracech jeví

veliké vlohy malířské; jediné nedokonalá kresba jim na ujmu bývá. Kompozice jeho velmi jsou ušlechtilé; zvláště postavy ženské nepřekonatelně bývají něžností svou. Nacházejí se od Schiavona hlavy krásných paní a starcův, kterých by sám Tizian byl lépe nedovedl.

Slavný spisovatel vláský Lanzi praví o něm, „že spojoval v sobě Tiziánskou barvitost s jakousi původní živostí. Málo schopných hlav vyšlo z rukou přírody s takovými vlohami k malířství. A skutečně, kromě kreslení, všecko ostatní u Schiavona chvály je hodno: krásné kompozice, důmyslné postavy, nápodobené z rytin Parmiggianinových, půvabná barvitost, příbuzná libeznosti Andreově del Sarto; vedení štětce jako u velkého mistra.“

Při všech těchto výtečných přednostech štěstí nikdy mu nehovělo; zemřel co šedesátiletý kmet l. 1582 v Benátkách a opustil tuto královnu adriatického moře, tak jsa chudý, jako k ni před lety co chlapec byl zavítal. Kmotr a někteří přátelé jeho dali jej beze vší slávy pochovati u sv. Lukáše.

Co se dotýče povahy Schiavonovy, byl, dle slov Ridolfiho, mravů čistých a prostých, jak to s sebou přináší přirozená povaha národu jeho. Šatil se tak hrubě a jednoduše, žeby nikdo byl nepomyslel, kolik se pod sprostým rouchem taji výtečnosti. S velikou pokorou snášel bídu svou, vděčně přijímaje od dobrotivosti Božské, co mu koli uštědřiti ráčila.

Ve Vídni císařská obrazárna na Belvederu chová vlastně dělnou podobiznu našeho umělce. Krásná to mužská hlava, jižto zdobí velebná bráda a krátké těsně přilehlé šediny; tvář jest táhlá, oko bystré a temné, čelo široké; ráz celé té hlavy takový jest, s jakýmž se často potkáváme u Jihoslovanů.

65. Smrt Zrinovíče bána.

(Od Ondřeje Kačiče.)

Turci strašný vypálily podkop,
Přil Sigeta vyhodili pračem,
V tom na Siget rázem udeřili.
Aj tepou je Uhři hrdinové,

Zrinoviče po výboru reci;
 Kolik dní do roka počtem vchází,
 Tolik hlav Zrinović Turkům sráží,
 I pohubí dva ohnivé draky,
 Bulvi-pašu z macedonské země,
 Tilip-pašu z bagdadského města.
 Ale starý Siget přec ztratili,
 Do nového zavřeli se hradu.
 Chladná voda stála kolem hradu,
 Suchou zemí zasuli ji Turci,
 Třeskná děla postavili na ní;
 V nový Siget bijí bez ustání,
 Bez ustání na něj útok činí,
 Ode zory až do šeré noci.
 Tu pohyne Turkův třicet tisíc;
 Leč i vojsko Zrinoviče hyne,
 Až mu zbývá vojinův jen šest set.

Když to spatří Zrinović Nikola,
 Uzavře se do přepevné tvrze.
 Sulejman mu bílé písmo píše:

„Zrinovići, ruko císařova,
 Bláhově své neutrácej hlavy,
 A otevři ode tvrze bránu!“

Bán Zrinović na to odpisuje:

„Dokud u mne na ramenou hlava,
 Neotevru tobě brány tvrže;
 Mámtě dosti olova i prachu,
 Stravy tolik, kolik potřebuji,
 Zatím dobrá pomoc brzy přijde,
 Dobrá pomoc od císaře mého.“

Cár Sulejman když odpověď slyší,
 Žluč mu vzkypí, choroba ho sklíčí;
 Volá k sobě Sokolović-pašu:

„Ahmete, ty pravá moje ruko!
 Jestli že mne soudný den dostihne,
 Hned mne polož na vůz rychlojízdný,

Do bílého Cáhradu mne zavez.
 Pochovej mne, věrný služebníče,
 Tam kde devět cárův pochováno,
 Kde korouhev svěťce Mohameda.“

To vyustí a dušici pustí
 Na náručí Sokolović-paše,
 Aníž z vojska kdo co zvěděl o tom. —
 Zvraždí paše cárovy dvořany,
 I Mojžíše cárova lékaře,
 Aby smrt zatajil sultanovu;
 Vloží tělo na vůz rychlojízdny,
 Do bílého Cáhradu je veze,
 Tam je zliha paše pochovává,
 Kde již devět cárův pochováno,
 Kde korouhev svěťce Mohameda.
 V noci odjel, v noci zas se vrací,
 Aníž z vojska kdo co zvěděl o tom.

Když se vrátí pode Siget k vojsku,
 Pustí paše hlásače po vojsku,
 Ať hlásají od jitra do noci,
 I od noci až do dne bílého:
 „Rozkazuje přísně cár Sulejman:
 Pevné tvrze rouče dobývejte;
 Mé-li vůle brzo nezplníte,
 Živé chci vás nabíjeti v děla
 A tak tvrze dobývati vámi!“

Uslyšíc to Turci janičáři,
 Pádem na tvrz pevnou udeřují,
 Dlouhé k ní řebříky přistavují,
 Rouče na hradbiska vyskakují,
 Dní patnácte útok neustává.
 Svě tu Turci marně tratí hlavy,
 Neb je sekou hrdinové. Uhti,
 Bán Zrinović nejvíce jich seče.

Ale vojsko napořád se tenčí,
 Zůstalo mu jen vojínů dvě stě.

Ejhle, bratře, i horší žalosti!
 Prach mu Turci náhle zapálili. —
 Když to vidí Zrinović Nikola,
 Takto ke družině své promlouvá :

„Turci prach nám všecken zapálili,
 Stravu podkopem nám vyhodili;
 Od černého prachu zčernali jsme:
 Od živého ohně osmahli jsme.
 Od nikud nám pomoc nepřichází!
 Ubránit se Turkům nemůžeme,
 Nuž, hrdinsky dílo dokonejme!
 Otevřeme bránu ode tvrze,
 A na šavle dočekáme Turky.
 Lépe nám je zahynouti slavně,
 Nežli živi dostati se Turkům;
 Nahé nás po vojsku vodit budou,
 Naposledy odírat na měchy.
 Ale prvé nežli zahyneme,
 Pojďte, bratří, ať se obejmeme!“

Všichni klekli a se políbili,
 A za hříchů svoje zaplakali.

Aj poslechni, pobratime drahý,
 Co učinil Zrinovič hrdina!
 Obleče se co nejlépe může,
 Vezme na se šaty z zlatohlavu,
 A na hlavu kápu z ochranostaje,
 A za kápu šest per jestřábových;
 V kapsu vloží sto dukátův zlata,
 A k nim lístek s takovým připsáním:
 „Kdo pochová Zrinoviče bána,
 Nech za to má sto dukátův zlata.“
 Pak otevře bránu ode tvrze,
 I vytrhne šavlicí od bedra.
 Na tvrz Turci lítě udeřují,
 Ale prvním hlavy odletují.
 Když pak bána dopadnuly rány,

Poklekne rek na koleno levé,
 Do rukou se Turkům nepodává,
 Než rusé jim hlavy odsekává,
 Až ho rázem udeřila puška
 Ve zlé místo, ve hrdinské čelo.
 Mrtev bán na černou zemi padá,
 Na zem padá, Bohu duši vzdává. —
 Zrinovčí! pokoj tvoji duši!
 Kdože Turkům rubat bude hlavy?

66. Celovec.

(Od Karla V. Zapa.)

Jediná větší rovina v Korutanech prostírá se nad řekou Glanem, a ta jest takorčka jádrem celé země; neboť tam se někdy nacházela zašlá města římská, *Virunim* a *Flavium Solvense*, později staré karantanské hlavní město *Krnski grad, Karnburg*; podnes tam stojí někdejší sídlo korutanských vévod sv. Vít, a trochu jižněji tam nalezáme v okolí slovinském nynější hlavní město korutanské, *Celovec*, po německu *Klagenfurth* (vlastně *Glanfurth* od řeky *Glanu*).

Za časů vévod z domu šponheimského, věrných to císařům z domu hohenštaufského manův, když město sv. Vít vévodským sídlem bývalo, byl Celovec ještě pouhý městys s loveckým zámkem vévodským. Teprve r. 1220 udělil mu městské právo a zdmi jej ohradil zeť českého krále Přemysla Otakara I, vévoda Bernard. Když v Korutanech hrabata goričtí a hrabata tyrolští panovali, dobyli ho r. 1307 spojení Rakušané a Salcburčané právě tou dobou, co vévoda Jindřich Korutanský na českém království upevniti se snažil. Starodávné hlavní město sv. Vít zbourilo se r. 1518 při selském povstání proti zemským stavům: tito pak obdrželi k prosbám svým od císaře Maximi-liana I. město Celovec darem, a udělali z něho hlavní město, dádouce mu nynější podobu. Ve vojnách proti Francouzům Celovec od samých Francouzův dvakrát, l. 1797 a 1809, pevností učiněn byl; a však Francouzi, když odtáhli, hrabdy sami do povětří vyhodili a zkazili. Rozvalin po dlouhy čas užíváno ke-

stavbám, čímž město sice se rozšířilo, ale v pravidelnosti ulic předměstských nic nezískalo. L. 1804 přestal Celovec býti sídlem vlastního gubernia, podřízen byv jako již jednou za císaře Josefa II. i s celou zemí guberniu štyrskému; po vojně r. 1809, když horní Korutany k francouzskému království illirskému přivtěleny byly, zůstaly dolní Korutany s Celovcem při Štyrsku, až teprv r. 1815 celé Korutansko k novému rakouskému království, illirskému připojeno a lublanskému guberniu bylo podřízeno. Nyní jest Celovec sídlem zemské vlády korutanské.

Celý obzor města obmezen jest vysokými horami. K jižní straně zdvihají se klikaté vápenné Alpy *karnické*, k severní rozkládají se odnoží Alp *norických* útvaru prvohorského. Jezero vrbské (Wörther See), jen několik hodin od Celovce vzdáleno a s ním průplavem spojeno jsouc, celé krajině propůjčuje půvab nejkrásnějšího okolí švýcarského.

Výstavnost města jest pěkná a pravidelná; stavěno jest do čtyř úhlův, i počítá šestero prostranství, z kterých nové náměstí prostřed města ozdobeno jest sochou císařovny M. Theresie. Ze znamenitých stavení zvláště vyniká hlavní farský chrám s vysokou věží, chrám knížete biskupa a kapituly kreké (Gurk) a vévodský hrad. Hospodářská společnost celovecká, založená r. 1764, nejstarší je v celém Rakousku.

67. Kletba.

(Od Simeona K. Macháčka.)

Co se bělá na rovině?

Stádo-li či kamení?

Co se bělá na rovině,

Stádo jest i kamení?

Za dne dávno minulého

Louka tamto zkvétala,

Louka Bočka Dechtovského

Mile oko vítala.

Na ni v smělé výtržnosti

Ovčák vžene stádo své:

Boček zhlédne to a zlostí
Rozkacený zakleje:

„Bohdejž s ovcemi ty svými
Na tom místě zkameněll!“
Jak to pronesl ústy svými,
Kletbu vyplněnou zřel.

Vizte stádo zkamenělé:
Jest to pestré kamení,
Ovčáka hle v jeho čele,
I psa jeho znamení.

Palouk v kameniště pusté
Všecken se jest proměnil,
Boček želel louky husté,
Pykal kletby, dokud žil.

68. Praha v XVI. století.

(Od Stigm. mladšího z Pouchova.)

Praha, město hlavní v království českém, stolice císařův, králův a arcibiskupův, jest na tři díly rozdělena. Jeden díl slove Menší Praha, jinak Malástrana, a leží s jedné strany řeky Vltavy, připojena jsouc k vrchu, na němž hrad krásný a velmi veliký královský a kostel znamenitý Vito svatého stojí, v kterémž mnoho těl mrtvých svatých, císařských, královských a knížecích v Kristu Pánu odpočívá. Na tomto hradě jest palác královský vyzdvížen, velikosti nevidané, všecken mistrovským dílem klenutý bez sloupův všelikých. Při paláci královském jest zahrada veliká a rozkošná, v níž se rozličné štěpy, ovoce a byliny ušlechtilé, domácí a z jiných dalekých zemí, velmi pořádně rozsázené spatřují. K tomu dům královský velmi nákladně a mistrovsky obyčejem římským vystavěný, s jinými některými domy kratochvílem královským a knížecím oddanými. V této zahradě rour a kašen drahně teče, kterýmiž se zahrada tato zvlažuje. V ní jsou také rozličná zvířata z Asie, Afriky a

Evropy sebraná, ptactvo též z zemí rozličných. Mezi ní a palácem královským leží příkop od přirození učiněný širokosti a hlubokosti nevidané, přes nějž od paláce královského až k zahradě jest most na třech sloupcích velmi vysokých postavený. Za zahradou, čtvrt míle podál, leží obora královská veliká, zdi kamennou všecka obehnaná, a při ní dům královský veselý. V kteréžto oboře jest zvěř rozličná, a Jeho Královská Milost své potěšení a kratochvíle někdy tam mívati ráčí. =

Palác královský v místě velmi rozkošném leží. Od východu, poledne a půlnoci má veselé vinohrady. I na západ jsou vinice, mezi nimižto spanilé roviny a v nich dotčené zahrady a obora královská se nalazají.

Stará Praha s Novým městem spojená, však příkopy, zdi, věžemi, branami a fortnamei od města Nového oddělená, jest po jedné straně, na východ od půlnoci až na poledne, zdi kamennou vysokou a na západ též řekou Vltavou zavřína. Od půlnoci zeď a voda se spojují. Na poledne mezi zdi a řekou zámek císařský Vyšehrad, někdy krásný, na vysokém vrchu nad Vltavou nad lukami, rovinami, vinohrady velmi vesele leží. Nad příkopem, kterýž Staré město od Nového dělí, jest postaven veliký dvůr královský a podle něho též veliký dvůr králové, pavlačemi vespolek spojení příbytkové předešlých králův a královen českých, mezi nimižto věže kamenná vysoká stojí, a před ní veliký sklep klenutý, pod nějž skrze příkop dotčený voda šla.

Stará Praha s Malou stranou jest spojena mostem kamenným, sedmnácte velikých sklepův majicím, nákladně a mistrovsky udělaným přes řeku Vltavu, na kterémžto mostě od města Starého věže veliká velmi nákladně a mistrovsky na dvou pilířích skrovných pod sedmi zlatými makovicemi stojí.

Praha leží podle řeky Vltavy mezi vinohrady a vztahuje se až na Vyšehrad skoro na dél na půl veliké míle. Město toto jest velikým, znamenitým a nákladným stavením ozdobeno: hrady, paláci, zámky, rathouzy, kostely, kláštery, velikou Karla císaře kollejí, špitály, rynky, placy a jinými domy rozličnými,

obecnými i obzvláštními, nákladně a krásně vystavěnými, tak jakž jeden každý na oko může spatřiti.

Cisár Karel čtvrtý, král český, odcizil kostel prazský od biskupství mohučského a v arcibiskupství jej vyzdvihl.

V tomto městě hojnost všech věcí k životu lidskému náležitých jest veliká velmi. Vína domácího tak se mnoho okolo něho rodí, že přes celý rok obyvatelům stačí, ač na jiných mnohých místech v zemi české také roste a v Litoměřicích zvláště. A jest víno dosti lahodné a kořenaté, však ne tak silné, aby směšování s vodou potřebovalo, protože v mírnosti samo od sebe beze škody pito býti může. U Oustí města nejlepší víno české roste, kteréž se uherskému vyrovnati může. Obyvatelé prazští jsou obdařeni na svá vína touto svobodou, že od svatého Havla až do svatého Jiří žádný vin jiných krom prazských v městě šenkovati nesmí. Piv rozličných a velmi dobrých v něm hojnost, zvláště piva bílého. Masa nejčistšího hovězího, telecího, skopového, jehnátkového, vepřového a jiného všelikého tak se mnoho dne každého přes celý rok vždycky v tomto městě a zvláště v sobotu prodává, též zvěři, ptactva a vaření všelikého s jinými rozličnými potravinami mléčnými, že se spravedlivěji čemu jest podiviti, než o tom vypravovati; neb se v žádném městě křesťanském toho nikdež nenalezá, ani v Římě, kterýž se tomu diví a praví, že ve čtvrti letě tolik masa nestráví, co se ho jediný den sobotní v Praze na trhu spatří. Ač v Gdanště někdy na dva tisíce volův i více za jeden týden zbijí, ale to za některou málo neděli stojí, k tomu se do tůn klade a na loď prodává. Než aby den ode dne, sobotu od soboty přes celý rok jako v Praze vždycky jednoduše nejlepší, nejčistší a nejvýbornější maso býti mělo, k tomu bez váhy se prodávalo, chudý neb bohatý kdožbykoli přišel, aby sobě vybral, co chtěl: toho se v křesťanstvu nikdež nenachází, nad to v pohanstvu.

Rybníkův v zemi české, věc k víře nepodobná, jak jest mnoho, v nichž kaprův, štik a jiných ryb rozličných velmi mnoho se drží. Protož v tomto městě ryb všelikých nazbyt ku koupi na trhu se nachází, jak štik, kaprův, parem, mřenův, lososův, pstruhův, okounův a tak dále. A netoliko z samých

rybníkův, ale ze všech také řek, ježto zemi českou svlažují, ryb dosti pochází, neb jsou rybné velmi, ač není-li více na škodu, tak velice zemi dopouštěti zatopovati; nechť to vrchnosti soudí.

Dále jaká hojnost v městě tomto bílého i režného chleba každého dne jest, může se po tom porozuměti, jak po zemi a po vodě několika stranami každého téměř dne množství veliké obilí do zemí okolních germanských vychází. A taková tato hojnost netoliko v tomto hlavním městě prazském království českého, ale ve všech jiných městech a městečkách v zemi této se nachází.

69. Pěvec v cizině.

(Od B. Jablonského.)

Zpívej, zpívej! tak voláte
 Stále, moji přátelé!
 Stále k zpěvu vyzýváte
 Dálky obyvatele.
 Ale ach! jak těžko zpívat,
 Jsou-li nádra ztísněna!
 Jak přetěžko se ozývat
 Tam, kde duše sklíčena!

Vraťte mi otcovské nívy,
 Vraťte mi rodinnou zem,
 Odkryjte mi její dívy
 S jejím sterým obrazem:
 A mé srdce hned své tísně
 Jako kouzlem pozbude,
 A já budu zpívat písně,
 Jimžto rovných nebude.

Až zočím zas ony hory,
 S nichžto viděť světa půl,
 Až zočím ty svaté bory,
 Posetý ten kvítím důl:

Pak se srdce mé rozšíří,
 Jak po rose svadlý květ,
 Duše má se s losem smíří,
 Ústa počnou sladce pět.
 Až mi zas ty města, hrady
 Před oči se postaví,
 Až ty háje, luhy, sady
 Zpráhlou duši zotaví:
 Pak mé srdce, žalem spjalé,
 Rozkoší se rozplyne,
 Z ust mých zavzní hymny svaté
 O Bohu i o lčině:

Až mne zas, ó vlasti moje,
 Ve své přijmeš naručí,
 Až ty písně, žalmy tvoje,
 Vůkol mne se rozzvučí:
 Ó v té rájské, slastné chvíli,
 V té nadzemské útěše
 Vyzpívám vše ducha síly —
 A pak umru z rozkoše.

70. Porovnání kardinála Khlesla s Wolseyem.

(Od J. bar. Hammera z Purgstalla.)

Kardinál Khlesl, ministr císaře Matjáše, byl syn pekařův, kardinál Wolsey, ministr krále anglického Jindřicha VIII., syn šlechticův, kterýž se chováním dobytka zanášel. Výtečný duch jevil se u jednoho i u druhého hned za prvního mládí. Ve čtrnácti letech, kdež Khlesl od protestanství přestoupil ku katolické církvi, byl Wolsey již bakalářem. Onen vyznamenal se co chovanec seminárský pokrokem v theologických studiích a velikým nadáním kazatelským; tento co farář levingtonský veřejnou potrzkou, pro kterou od smírného soudce by uvězen. Nicméně stal se dvorským kaplanem královým, jako Khlesl pro katolickou svou horlivost dvorským kaplanem a kazatelem císařovým. Wolsey zjednal si důvěru Jindřicha VII. obratností,

kteron vedl jednání sňatek savojský; Khleslovi získalo vysoké mínění u císaře Rudolfa tajné poselství k arcikněžně Marii štyrské v příčině povýšení syna jejího Leopolda na biskupství pasovské. Khlesl, ustanoven býv správcem biskupství novoměstského, velikou prací a vytrvalostí toho dovedl, aby špatné duchody biskupské zlepšeny byly několika tisíci ze zrušeného panenského kláštera ve Frankirchu, kdežto Wolsey požíval příjmův sedmera biskupství. Khlesl nevedl většího domu, než se na postavení jeho příslušelo; komonstvo Wolseyovo počítalo osm set hlav, mezi nimiž mnoho rytířův a šlechticův. Zlatem a hedvábem nejen že sebe odíval, ale i pochvy a sedla jeho koní byly jimi ozdobeny. Stěny paláce jeho ověšeny byly zlatem i stříbrem, na stole jeho třpytily se nádoby od zlata a stříbra. Oba bažili po hodnostech a důstojenstvích. Khlesl povznesl se z pasovského oficiála za propošta, dvorského kaplana, kancléře university, biskupa, ředitele tajné rady a posléze na kardinálsství. Wolsey vynikl mnohem výše, stav se z faráře levingtonského dvorským kaplanem, tajným radou, arcibiskupem, kancléřem, kardinálem a doživotným legátem papežovým, kdežto důstojnost legáta papežského v Rakousích udělována byla k sňatkům arciknížat a arcikněžen jediné kardinálovi z Dietrichšteina, a to ne do života, nýbrž jen k oněm slávnostem. Wolsey vymohl od papeže bulli, kterou mu dáno bylo právo, povyšovati na rytířství a hrabství, udělovati všeliké hodnosti čtyř fakult a jiné výhody. František I., král francouzský, i císař Karel V. ucházeti se o jeho přátelství; od onoho byv podkoupen, zjednal navrácení města Tournay Francouzům, později pak stranil císaři. Spůsobil schůzku krále francouzského a anglického v Calais, vložil se jako prostředník mezi Františkem a Jindřichem a jako rukojmně umluvy jejich, ale brzy polom jménem papežovým závřel smlouvu s císařem proti králi francouzskému, jemuž Anglie vypověděla vojnu. Jak nepatrné naproto takovéto podkupnosti, nádhernosti a rozmařilosti anglického kardinála jest strannictví Khleslovo k Benátčanům, jejichž zlato prý jej, jakož nepřítel jeho klevetili, pohnilo k větší povolnosti v uzavírání míru, a jak pěkně naproto Wolseyově popouzení k válkám vyniká vyjednáváním Khleslovo dvojího

míru s Turky. Oč však zase Wolsey převyšoval Khlesla co milovník staveb, ochránce věd a příznivec učených! Několik palácův svých postoupil králi, a v jeho paláci yorském při uvítání poselstva francouzského uhoštěno bylo šestnácte set osob. V domě jeho, jakožto vrchu všelikého vzdělání, vychovávání bývali synové vysoké šlechty. K vůli stavbě skvostných jeho dvou kollejí v Oxfordě zrušeno bylo několik klášterův, kdežto se Khleslovi pro rozmnožení důchodů biskupství vídenského nepodařilo zrušiti ani jediného kláštera. Wolsey vládl daleko neobmezeněji a velikolepěji nežli Khlesl. Moc jeho trvala po dvacet let (1509 do 1529), kdežto Khlesl jí užíval jen po deset let, od první smlouvy Matiaše s Rudolfem II. až k svému uvězení (1608—1618). Wolsey, pad v nemilost u svého panovníka, již příštího potom roku skonal; Khlesl nepozbyl přízně svého císaře, nébrž uvězen byl od arciknížat, jejichž válečným úmyslům byl na závalu, bez vůle a vědomí Matiašova. Wolsey, když klesl, choval se s nedůstojnou ponížeností; Khlesl ani u vězení nad hodností svou ničím se nezapomenul, a deset let trpěv, opět od Ferdinanda II. usazen byl v důstojenství své jako kardinál-biskup vídenský. Jméno Khleslovo zvěčňuje kámen nad hrobem jeho u sv. Štěpána a pohrobný nápis v Novém městě; jméno Wolseyovo hlásá čtyry sta stop dlouhé, na obou stranách věžmi zakončené průčelí nádherné koleje jeho, kostel a knihovna v Oxfordě.

71. Tři ptačata.

(Srbská národní.)

Tři ptačata horu přeletěla,
Každé neslo v zobanu znamení:
Jedno neslo klásek pšeniceový,
Druhé neslo révu vínoplodnou,
Třetí neslo zdraví i veselí.
Které neslo klásek pšeniceový,
Zaletělo na rovinu báčskou,
Proto Báčka obilím bohata;
Které neslo révu vínoplodnou,

Zaletělo na fruškou hořici,
 Proto Fruška vínem je bohata ;
 Které neslo zdraví i veselí,
 Zaletělo mezi nás sem na stůl,
 Bychom zdraví byli i veselí!

72. O pokoře a skromnosti.

(Ze synonym sv. Isidora od Sixta z Ottersdorfu.)

Budiž pokorný ; buď v pokoře založen a utvrzen ; buď ze všech nejposlednější, mezi všemi nejnižší. Jsa utvrzen v pokoře, za nejmenšího sám se pokládej, nad žádného se nevyvyšuj, žádnému se nepředkládej, ale pokládej všechny jiné nad tebe vyšší býti. A by nejvyšší mezi nimi byl, však snižuj a skloňuj se, zachovej pokoru ; neb zachováš-li ji, slávy dosáhneš a cti dojdeš. Čím budeš pokornější, tím také budeš i slavnější. Všemi obyčejí varuj se marné chlouby. Vystříhej se chvály, nestůj o lidskou a světskou chloubu : nevyšuj se, nevypínej se, nehonos se, nenadýmej se, nechlub se, nezmítěj sebou a nelitej jako v oblacích. Neroztahuj křídel pýchy své, nepýchej, nesmyslej vysoce a víc, než jest, o sobě. Nic sobě sám dobrého nepřipisuj. V spravedlnostech a v ctnostech svých se nechlub. Tak se niž, aby byl povýšen ; tak se hled skloniti, aby mohl zase povstati. Kdož na hůru a na vysokost leze, dolů upadá ; kdo se vzpíná, snázeji pádu poddán bývá, a co se nadýmá, to se také rozpukává. S vysokosti těžší pád bývá, s vysokosti větší klesnutí, hroznější zboření a škodlivější uražení.

73. Práce tichá.

(Od Frant. L. Čelakovského.)

Ne horoucnost poválečná
 Zjedná duchu potravu,
 Práce tichá a společná
 Ziská vlastní oslavu.

Jedno-li by zrnko zdravé
Každý v půdu položil,
Brzo by, můj Krasoslave,
Dvůr se pustý ostožil.

Kdo však marnou chloubou práší,
Koše plev na trh vynáší,
Vítř času odvěje
Jej i jeho naděje.

74. Plitvická jezera.

(Od Viléma Duš. Lambala.)

Znamenitou a svého způsobu jedinou odchylku od pustého rázu hor malé Kapely činí krajina okolo plitvických jezer, jichž je sedmero, asi dvě hodiny na sever od Korenice položených. Jezera, zejména: Milanovo, Kozjak, Galovac, Okrugljak, Črno jezero, Ciginovac, Proščansko jezero, činí kotle kolkolem horami obkličené; voda se jako po schodech čili patrech z jednoho vylévá do druhého. Mohutné hvozdy rozkládají se na vše strany v okolí jezer; břehy jejich ozdobují vysoké topoly, buky a ztepilé sosny; po příkrých stráních a skalnatých stěnách chrastim a travou pokryty jsou šedé balvany. A tak je liduprázdná krajina při vši tichosti své čarokrásně oživena, pravý obraz tajemné krásy přírody, která se hlučnému světu ukrývá.

Nejmalebnějšího divadla poskytuje návrší na cestě z Příboje nad jezerem Kozjakem. Odtud se i s krásnými vodopády přehledne šestero jezer, mezi nimiž jeden ozdoben jest v prostřed ostrovem jedlemi porostlým. Voda řine se hřmotně a s divným šumotem do propasti pěnivé, zde přes rozervaná skaliska náhle a prudce, tam zase v četných pramenech a obloucích, tu hrkotem v drobném skoku přes menší kamení, všude ve hlučné kouzelné harmonii, až pak se v zrcadlové hladině prozračně zeleného plesa nasbírání a na druhém konci podobnou scenu opakuje. Konečně tato zajímavá hra najednou přestane; jako ve fantastické opeře propadne se celý proud u ponor, a teprva z druhé strany malé Kapely přichází zase na světlo hotová řeka,

ubírající se odtud co Korana během klidným, odměřeným, na sever ku Karlovcí, kdež se do Kulpy vlévá.

75. Na lochotinské sady.

(Od Jana Pr. Koubka.)

Roztomilí sadové, zelenejte a dále se dařte,

Ať v stínu vlnadném najde si poklid i chlad,

Kdožkoli octne se v líně vašem vábném, okotěšném ;

Kéž Lochotín a Plzeň s myslí nesejde jemu!

76. Záhuby války třidcileté.

(Od Václ. Vl. Tomka.)

Veliké války, které z povstání protestanských stavův v Čechách proti císaři Ferdinandovi II. vznikly také v jiných zemích, až velká část Evropy do nich byla potažena, přeháněly se odtud častěji i přes zemi českou s neslýchanými záhubami.

Sotva se Tillymu a jiným vůdcům císařským podařilo v Němcích přemoci Mansfelda a jiné spojence jeho, utvořen nový spolek knížat protestanských, kterému ku pomoci přispěl Kristian, král dánský (1626). Ve válce, proti němu zdvižené, vynikl nad jiné vojevůdce svého času Albrecht z Waldšteina, pán český, kterýž hned v bitvě bělohorské bojoval ve službě císařově a vypínal se vždy k vyšším důstojnostem a většímu bohatství. Zdaru zbraně jeho a Tillyho podařilo se opět přemoci protivníky císařovy. Král dánský přinucen byl k míru pod těžkými výminkami (1629). Waldštejn, byv již prvé jmenován od císaře vévodou fridlanským, v odměnu dostal vévodství meklenburského, i strojí se nyní zjevně k uvedení celých Němec v podobné poslušnosti císaře, jakové již zavedeno bylo v zemích jeho dědičných. Tomu na odpor postavila se sama knížata katolická, nad čímž císař ulek se, musil konečně uleviti v žádostech svých, a Waldšteina propustiti z velení nad vojskem (1630).

Než v tom postavil se proti císaři nový mocný nepřítel, Gustav Adolf, král švédský. Vtrh do Němec (1630) a mocně poráží vojska císařská, vzbouřil znovu všecka protestanská

knížata, až i Jan Jiří, kurfirst saský, odhodlal se opustiti stranu císařovu a vešel s ním ve spolek. Tilly, nejvyšší vůdce císařský, poražen od Gustava velikou bitvou u Breitenfelda. Tu se dal Gustav v další pronásledování jeho až do Bavor; kurfirst pak saský vtrhl do Čech. Nenašed nikde velikého odporu, přitáhl až ku Praze a vpuštěn do města pod umluvou; u Norimberka porazil Arnheim, vůdce jeho, lid císařský pod Götzem a Maradasem, kterýmžto vítězstvím země byla v rukou jeho (1631).

Císař v největší nouzi své povolal znovu Albrechta z Waldšteina k velitelství nad vojskem. Waldštejn přijal důstojenství, jemu podávané, jen pod těžkými výminkami, kterýmiž velice popudil proti sobě závist a hněv mnohých sokův svých u dvora, zvláště Vlachův a Španělův, jichž ode dávna nenáviděl. Jakž ohlásil, že miní postaviti se v čelo vojska, hrnuly se zástupy vojinův, slávy a loupeže dychtivých, pod vítězné jeho prápory. Od Znojma, kdež sebral nové vojsko své, vtrhl do Čech, dobyl Prahy po krátkém boji se slabou posádkou a s touž rychlostí vyhnal Sasy bez velké práce z celého království (1632). Potom obrátil se proti samému Gustavu Adolfovi, jenž padl v bitvě u Lützena. Vítězství v tomto boji nebylo sice na straně Waldšteina; což přičítaje nedbalosti nižších vůdcův svých, dal 18 důstojníkův a jiných vojinův odpraviti v Praze na náměstí staroměstském. Potom obrátiv se do Slezska, smlouval se Sasy a Švédy o pokoj, chtěje mezi nimi způsobiti nesvornost. V jednání to dal se i Richelieu, ministr krále francouzského, skrze vyslance svého jménem Feuquiera, kterýž nabízel Waldšteinovi korunu království českého, kdyby se spojil se Švédy a Sasy proti císaři. O tom zvěděvše něco nepřátelé jeho u dvora, hleděli jej císaři uvéstí v podezření. Avšak Waldštejn z nenadání udeřil na 10.000 Švédův, kteréž vedl Matiaš Thurn, odtrhl je od Sasův a přinutil ke vzdání. Potom, poněvadž zima nastávala, vrátil se s vojskem svým do Čech na odpočinutí (1633).

Bernard Weimarský, vůdce Švédův, obléhal mezitím Řezno, nejpevnější město Maximiliana, vévody bavorského. Císař žádal, aby mu Waldštejn bez odkladu táhl na pomoc. Což když on učiniti se zdráhal, jsa osobně nepřítel Maximilianův, jelikož tento předním byl původem předešlého ssa-

zení jeho, našli závistníci Waldšteini tím více příčiny k osočení jeho u císaře. O tom zvěděv, ohlásil Waldštejn nejvyšším vojska svého, shromážděným v Plzni, že se mívá dobrovolně poděkovati z velitelství. Nad tím oni užasnuvše, upsali se mu všickni, že jej hrdly a statky svými chtějí zastávati proti všem jeho nepřátelům, i chystali se k tomu skutkem. Zpráva o tom donesla se však nade všecko nadání rychle ke dvoru; císař, překvapen jsa velikostí nebezpečství, ihned Gallasa nejvyšším velitelem vojska ustanovil, Waldšteina s těmi, kteříž se mu byli upsali, za rebelly a zrádce prohlásil a tajné rozkazy k zajetí neb usmrcení jeho, kdežby byl postížen, vydal. Všecko to se stalo spěchem velikým. Waldštejn, prvé než o tom zvěděl, vypravil Adama Trčku s oddělením vojska do Prahy, aby se města zmocnil, a však již předešel jej Baltazar Maradas, general vyslaný tam od Gallasa. Tu se obrátil Waldštejn s nejoddanější částí vojska svého do Chbu, chtěje se tam spojití se Švédy, s nimiž byl učinil srozumění. Ale v noci přepaden jest v domě, kdež bydlil, a zabit uložením Buttlera, generala věrného císaři, a Gordona, velitele hradu chebského (1634, 25. února). Přátelé jeho jsou zjímáni a 24 jich státo v Plzni na náměstí. Statky jeho všecky císař zabavil, i podělení jimi Gallas, Aldringer, Piccolomini, Colloredo a jiní generálové, kteří přispěli ke zkáze jeho, za odměnu.

Po krvavém tomto příběhu odevzdal císař nejvyšší velitelství synu svému králi Ferdinandovi III., kterýž s malou mocí táhl k Řeznu, již od Švédův dobytému. Mezitím však vtrhli Švédové pod vůdcem svým Bannerem společně se Sasy s druhé strany do Čech, a poplenili zemi až ku Praze. Teprv když Colloredo, velitel nad vojskem v Čechách, obdržel posilu, bylo se Švédům zase obrátiti ze země. Po veliké porážce, kterou téhož roku (1634) utrpěli u Nördlingu, povedlo se císaři, odtrhnouti od nich některá knížata protestantská, mezi nimi i kurfirsta saského, s kterýmiž mir i spolek uzavřel v Praze (1635). Mírem tímto odcizena jest Lužice docela od koruny české a postoupena kurfirstovi saskému až do vymření rodu jeho. Dvě léta potom umřel Ferdinand II., a syn jeho již korunovaný nastoupil panování.

Zúřivost války, na některý čas poulevivši, zasáhla znovu království české. Banner, hlavní vůdce švedský, zatištěn byv prvé až k baltickému moři, zmohl se opět, a poraziv Gallasa, stíhal jej až do Čech (1638). Nikdež nenalezaje dosti mocného odpůrce, dobýval jednoho města po druhém, při čemž vojsko jeho pálilo a hubilo zemi způsobem neslýchaným. Kněží katoličtí, zvláště Jesuité, byli chytáni a zabijeni, kostely hanobeny, obrazy bořeny; vše, co se koli odnésti dalo, nakládali nepřátelé na lodě a vyváželi po Labi ze země; co odnésti nemohli, kazili a rušili. Několik tisíc městeček a vsí bylo od nich vypáleno neb vydrancováno, úrody na polích zničeny; lidé bezbranní utíkali před nevázanou chasou do lesův a do hor, kdež hladem a zimou pomírali. Dvakrát přitáhl Banner před Prahu, vyzýváje ke vzdání, nemoha však města dobytí, vždy se znovu zemi pleniti jal. K míru s císařem nabízel se toliko pod výminkou, kdyžby jak v říši tak v Čechách a jiných zemích císařských všecko navráceno bylo v starý pořádek, jakž bývalo do roku 1617. Výminky této nechtěl císař přijmouti. Konečně, když nepřítel celý rok setrval v zemi při hrozném tomto řádění, podařilo se novému vojsku, sebranému nejvíce v Uhrách a Rakousích, vypuditi jej ze země (1640).

Druhého roku potom umřel Banner (1641), jehož nástupce u velitelství, Torstenson, poraziv arcikníže Leopolda, bratra císařova, v bitvě veliké u Lipska (1643), dvakrát po sobě vtrhl do Čech, vždy s velikou záhubou zemskou. Hatzfeld a Götze, přední vůdcové císařští, poraženi jsou od něho na hlavu u Jankova, kdež 4000 vojákův padlo a tolikéž bylo zajato (1645).

Mezi tím časem shromážděni byli poslové všech mocností evropských v Münsteru a Osnabruku ve Westfalích, aby se smluvili o konečný pokoj; avšak jednání příliš zapletené táhlo se po několik let, než došlo žádoucího konce. Císař Ferdinand po bitvě u Jankova sám poslal se v čelo vojska svého a přitáhl do Čech. Wrangel, Torstensonův u velitelství nástupce, dobyl Chbu (1647); vida však vždy rostoucí počet vojska císařského, odstěhoval se konečně do Bavor. Císařští jsou od něho znovu přemoženi, i chystal se nyní ke vpádu do arciknížectví rakouského (1648). V tom, když se všechna síla obrátila na

tuto stranu, přepadl Königsmark z nenadáni Prahu. Arnošt Ottowaldský, někdy důstojník ve službě císařské, vyzradil mu místo ve zdech hradčanských, kdež spravovali hradby a v noci nedbale hlídali. Königsmark dnem i nocí pospišiv ze Chbu, vešel mezerou touto nočního času do města, a zmocnil se Hradčan i Malé strany beze všeho odporu (1648, 26. července). Avšak Staré a Nové město, ještě v čas probuzeno byvši k obraně, povstavilo se Švédům statečně na odpor. Posádka vojenská, měšťané, studenti, mniši z klášterův chopili se zbraně a hájili město déle než tři měsíce proti zúřivým útokům Švédův, až konečně radostná zpráva o uzavřeném míru westfalském vysvobodila je od nepřitele.

77. Staroměstská věž.

(Od Fr. B. Trojana.)

Tam u mostu nad Vltavou
Se vážně věž vypíná,
A Čecha na seč udatnou,
Na starou slávu, lásku ctnou
Ke vlasti upomíná.

Byl trudný den, kdy Švédův pluk
Se přes most k věži tlačil,
A divý křik a braně zvuk
A střelby válečný pohluk
Zisk vítězství již značil.

Tu srdce Čechův zplanula,
Udatných vlasti synů;
Smrt s věže zhoubně litala
A kruté řady vítala
Nepřátelských vojínů.

I rozvětil se Švédův hněv,
Že most pod nimi trnul;
Ku předu vlála korouhev,

Na bílém poli černý lev
A za ní dav se hrnul.

Již již se krutí Švédové
Až k věži protlačili;
Než tu se státní Čechové
Ze brány jako orlové
Na zhoubece vyřítili.

Bylť Plachý to se sborem svým,
Se studenty statnými.
„Ku předu, děti!“ zvolal k nim
A oni úprkem za ním,
Kdež jistá smrt před nimi.

Švedská se chasa ulekla
Před Čechy udatnými;
Jak by se smrt jí dotekla
Na malou Stranu utekla
S hlavami krvavými.

Tam u mostu nad Vltavou
Věž vážně se vypíná,
A Čecha na seč udatnou
Na starou slávu, lásku ctnou
Ke vlasti upomíná.

78. Visla.

(Od Vincencla Pola).

Visla prýští se z osmi zřídél v Beskydech, na hoře Beraní (Barania) pod Černým vrchem. Od pramenů k městečku Strumění plyne severozápadně, dále až po ústí Sánu nejprvé východně, pak severovýchodně; odtud dává se na půlnoc, pod Varšavou zatáčí se k severozápadu a od vtoku Varty opět k severu, ve kterémžto směru vpadá do Baltu.

Vrchoviště Vislino zakončuje se ve Slezsku. Až po Ustroň

nazývá se *Viselkou*. Hořejší její tok dosahuje až po ústí Sánu, prostřední po ústí Brdy (Varty), dolejší až k moři. S počátku teče hlubokým úžlabím horským, a údolí její až k rovinám slezským divoce jest protrháno náhlými vodami. Mezi ústím Soly a Dunajce plyne podél podnoží hor karpatských, dále až po ústí Sánu širokou rovinou. Mezi Sandoměří a vtokem Věpře i Pilice prorývá hřbet polských výšin, sestupujíc na rozlehlé polské nížiny. Nedaleko od ústí svého, pod městem Gněvem, dělí se na dvě ramena: pravé, řečené *Nogat*, vlévá se do zátoky frižské, levé teče ještě dále a dělí se znovu na tři ramena: *Škarpavu*, *Novou Vislu* a *Lenivku*. Škarpava též vpadá do frižské zátoky, obě druhá dvě ramena do širokého moře. Mezi Novou Vislou a Lenivkou rozkládají se marienburské a gdanské zúlavny; nade vtokem Nogatu a Škarpavy vztahuje se ostrožna *Meřeje*, povstalá z mořského náplavu.

Ze všech 40 hlavních řek, které vpadají do Ballu, drží Visla první místo, nesouc největší množství vod do moře. Na hořejším toku sbírá vody horské, na prostředním lesní, na dolejších jezerní. Hlavní síla přítoků Visliných je po pravém břehu, největší řeky přijímá na prostředním toku.

Na hořejším toku Visly, pokud připadá do Rakouska, vlévá se do ní množství struh, potoků a řek, nemajících jednak rovné důležitosti co do délky toku a hojnosti vod.

Třeba tu rozlišovati *nejprvé*: řeky splavné, jejichž prameny vyřínají se pod hřbetem samého Beskydu (Sola, Skava, Raba, Dunajec s Popradem, Visloka, Sán s Vislokem). Vycházejíce z hor vysokých a plynouce v popříčných údolích, rvou břehy v běhu svém a snášejí k Visle rumoviny ze skalných strží, hrubý náplav a ostré křemeně. Čas po čase vylévá se jimi veliké množství bouřlivých vod. Povaha všech těchto řek jest jednaká: s počátku spád velmi prudký, koryto kamenité, na přič pažené malými prahy skalnými; dále koryto široké, ale mělké, nestálé, kroucené, kamením zasuté, břehy obervané, stav vody nerovný: na konci, když přecházejí již v roviny, mívají údolí široká, ale po březích často rumoviskem pokrytá, koryta hlubší, ale bahnitá, stav vody rovnoměrnější, spád povlovný.

Ke *druhým* náležejí podhorské potoky a strouhy, jejichž tok kratší, vody nestálé, dno měkké, často hlinaté a prudkost v čas rozvodnění veliká; tehdež rozrývajíce dno své, skládají kal rozmoklé hlíny na ústí svém a v údolí Visly.

Ke *třetím* počítají se říčky, povstávající již v rovinách: dno jejich větším dílem jest písčité, spád malý; ale v čas rozvodnění vlekou veliké pískové závaly k Visle, vzpěraji se o vysokou vodu a osazují na údolí jejím záměli pohyblivého písku a lesní prst.

Troji tyto vody nepříznivě působí na řečiště a údolí Vislino, a doložíme-li ještě, že dno Visly samo jest písčité a nestálé na celé prostora od Krakova až po Sandoměť, pochopíme, proč se nalezají mělčiny v korytě jejím a v korytě řek, kteréž přijímá, proč již od vtoku Raby končiny okolní tak často se rozbahňují. Přítoky Visliny, zanášejíce ji rumem, bahnem, pískem a prstí, jsou příčinou, že nemohouc vod svých sebrati do stálého koryta, po každé povodni běře se jiným nurtem, prostřed řeky pak že povstávají mělčiny a ode břehu odervané ostrovy. Starému korytu Vislinu říkají *Vislisko*; korytu, kterým Visla i za menší vody plyne, *Samice*; novému, ale po povodních opouštěnému, *Lacha*. Největší mělčiny nalezají se před vtokem větších řek z pravého břehu, jmenovitě nad ústím a pod ústím Visloky. Vody totiž, ve spádu svém již zvažavělé, vzpěraji se tu o hlavní proud a osazují pohyblivé jespy, a ješto nejsou dosti silné, aby je prostopádně mohly proraziti, obtékají je; ale tím se spád jejich ještě více znenahluje, tak že nelekou již prostopádně, nébrž příčně na proud Visly, zastavujíce tím svůj i její odtok. Spůsobem takovým zdvihá se řečiště i údolí Vislino čím déle tím více; poříčí pak její i přítokův jejich divočí pořád hůře, hubeno bývajíce buď povodněmi anebo, pro nedostatek jistého odpadu vod, proměňujíc se v bařiny a porostliny.

Mimo mělčiny a nestálý nult Visly jsou v řečišti jejím ještě jiné překážky plavbě na závalu, jako: častá pod vodou bradla, koly starých hrází, trčící nad střední vodu, horské jezy strhané a v korytě jejím osazené, prondoviny čili staré duby v bahnu napolo zellelé, anebo topoly z ostrovů pokácené; nena-dále tůně, vysoké strmé břehy, na něž lodě v okřikách narážejí,

posléze silné západní větry, které nebezpečné jsou plytkým a ploským lodím, a někdy tak prudce vějí, že lodě vytrhují z nočních přístanišť.

Plti a lodě počínají na hořejší Visle choditi hned od ústí Přemše. Od Krakova na Visle, od Jaroslavi na Sánu jdou galery, škutý, dubasy, berlínky; proti vodě jdou plachtové lodě až po ústí Nidy a po Jaroslav.

Plti skládají se z 6—8—10 okrouhlých kmenů, 4 sáhy dlouhých, spolu svázaných, opatřených opačinou a naložených nad to ještě prkny (deskami), šindelem, latěmi a uherským vínem. Kromě toho se na Visle vozí: obilí, anyz, sůl, zinek, kamenné uhlí, vápno, sádra, hrnčírské nádobí, ovoce a menší potraviny.

Plavba se odbyvá za střední vody okolo sv. Jana, sv. Jakuba a někdy sv. Michala většími loděmi a pltni; menšími trvá od ledu do ledu. Za pohodlného počasí a dobrého větru uráží lodě denně 8—9 mil po vodě; proti vodě ne více než tři míle. Led zdvihá Visla nejprve na hořejším toku někdy již v únoru, kdež se záhy na horských jezzech prodírají vody. Povodeň vystupuje někdy na 12—16' nad obyčejnou vodu.

79. Nic pod sluncem dokonalého.

(Od Bolesl. Jablčnského.)

Nic pod změnným luny bleskem
Není, synu, stálého;
Nic nenajdeš pod nebeskem
V pravdě dokonalého.

Marna jesti všecka žádost,
Nalézt růži bez trní;
Marno tu hledati radost,
Jízto žalost neskvrní.

80. Ferdinand III. v Čechách po třicetileté válce.

(Od Fr. M. Pelcela.)

Země česká a zvláště Praha velice byla zhubena třicetiletou válkou. Dobrotivý Ferdinand snažil se, aby věrným svým poddaným podniknuté škody poněkud aspoň nahradil. Tímto úmyslem veden jsa, daroval Starému a Novému městu pražskému třikrát sto tisíc zlatých, z čehož si obě obce koupily statky, Staré město totiž *Líbeň*, Nové pak *Chřestějovice*. Císař, chtěje vděk i lásku svou Pražanům ještě více projevit, s celým svým dvorem přijel do Prahy (1652). Pozval i kurfirsty a mnoho jiných knížat říšských, aby se též dali tam najíti. I přišli, každý s četným a skvělým komonstvem. Císařský dvůr a vzácní hosté strávili v Praze několik neděl všelijakými radovánkami, kterých se i česká šlechta i měšťanstvo účastnili, zapominajíce tak ponenáhu na nesnáze války. -

Úrodné Čechy vůči hledě pookřivaly, jakkoli válkou byly zpustošeny, vylidněny a na mizinu přivedeny. Obecný pokoj jedině rušen byl rozepřemi učitelstva university karolinské a jezuitské. Ferdinand uzavřel, že nesvornostem těchto konec učiní spojením obou vysokých učení v jedno. I poslal nařízení svá do Prahy, ustanoviv den 4. března 1654 k důležitému tomuto předsevzetí. Toho dne odebral se kardinál-arcibiskup pražský Harrach ve průvodu stavův zemských a mnozství šlechty do kostela týnského. Tu se shromáždili doktoři, mistři a učitelové obojí university, i byly čteny rozkazy císaře i krále českého jazykem latinským a českým, aby v Praze budoucně jen jedna universita byla, zvaná *Carolo-Ferdinandea*, pod jedním kancléřem a rektorem magnifikem, a povyšování na doktorství aby se dalo přístě jen v Karolině. Po přečtení Marcus Marci, toho času učitel a děkan fakulty lékarské, měl řeč ku pánu Křištofovi z Lobkovic, posavadnímu ochránci učení karolinského, děkuje mu za ochranu Karolinu prokazovanou. Potom vyhlášen byl arcibiskup za kancléře a jezuita Molitor za rektora magnifika university. Po dokonaném sjednocení sjeli se kancléř university, mnoho šlechty, všickni professoři a učitelové do klementinské kolleje k hostině.

Nedlouho po této slavnosti přijel Ferdinand III. opět s celým dvorem do Prahy. Císařovna Eleonora byla tu korunována korunou českou. I syna svého Leopolda Ferdinand s sebou přivedl, chtěl ho dáti korunovati na království české. Oznámil vůli svou stavům na sněmu k tomu svolaném, a stavové budoucímu svému králi učinili přísahu věrnosti. Leopoldovi s obyčejnými obřady byla koruna vstavena od kardinála Harracha.

Ferdinand s radostnou myslí odebral se z Prahy. Místy ještě spatřil smutné stopy zbrani švedských, což jej tak dojalo, že si umínil Čechy před smrtí svou na Švédech pomstiti. Kristina, královna švedská, tehdá postoupila koruny Karlu Gustavovi, který rozepře měl s kurfirstem brandenburským. Toho chléje použití, hleděl císař spůsobiti obecný spolek s králi danským a polským a s kurfirstem brandenburským ku pokoření Švédův. V tom jej smrt zastihla ve Vídni v 49. létě věku jeho.

Ferdinand miloval nejen národ ale i jazyk český, kterým dobře mluvit uměl. Kdykoli byl v Čechách, vždy býval při službách Božích a zpíval s lidem starobyrou píseň církevní: „Svatý Václave, vévodo české země atd.“ se zvláštní pobožností a tak hlasitě, že bylo hlas jeho mezi všemi dobře rozeznati.

81. Příchod jara.

(Od A. J. Puchmajera.)

Ajhle, jaro mladé vstalo,
Luzné vstalo jaro zas!
V libý zpěv se ptactvo dalo,
Zníť až mílo jeho hlas.

Slavík hlučně v stráni pěje,
Květohlavý vítá máj;
Zefyr sladkou vůní věje
Z pestrých lučin v tmavý háj.

Mračna plodná často blaží,
Co se klíčí, dub i bez;

Teploučkými suchý vlaš
 Krůpějemi les i mez.

Širé luhy šatí kvítí,
 Stromy šatí list i květ:
 Vše, co žije, rozkoš cítí,
 Z jara celý mladne svět.

82. Rostlinstvo dalmatské.

(Od VII. Dušana Lambala.)

Ze zemí jihoslovanských ty, ježto nám jsou nejbližší, Charvatsko, Krajinsko a Hranice vojenská, neliší se hrubě zvláštní povahou svého pokrovu rostlinského od našich krajin. Ale za to celý pruh země po východní straně adriatického moře od zálivu terstského až po Albanii tak rozdílným jest pokryt rostlinstvem, že nabývá rázu původního, nám neobvyklého. Trávy a ostřice, které louky a dráhy naše zelenou houští pokrývají; naše obilí (žito, ječmen, pšenice, oves, pohanka atd.), které na rozsáhlých rovinách větrem se vlní; naše píce rostliny (jetel, vojtěška, víčenec a j.); zeliny zahradní: vodnice, tuřín, mrkev, chmel a podobné, kterých denní potřeba takové množství sázeti a hleděti káže; ovocné stromovi, které v našich sadech zvláštní tvářnosti dodává obydlí lidskému (jablň, hruše, slíva, třešně a višně); naše poříčné křoviny, něžná rokyta a její posestrima, stromovitá někdy vrba; stromové silných a vysokých kmenů: pyramidální topol s příbuznou osykou, sličná bříza a olše, košatá lípa, velebný dub ve společnosti lísky, jilmu, habru, buku, javoru, klenu; posléze všechny téměř druhy našich sosen, štíhlá jedle, smrk i borovice, kterými hory naše oděny jsou v roucho vždy zelené, proslulé poetickým jménem „černa lesa“: — to všechno činí obraz břehům adriatického moře zcela cizí.

Na místě ovocných stromů našich potkávaš se s jihomorskými, jako je citron a pomoranč, maruše, vlaský ořech, smokvoň, mandloň a oliva, která hojností svou poněkud nápodobuje naše slívové sady a šedo zeleným listím obživuje krajiny i přes

zimu. Kromě toho dosahují výšky našich stromů a stromovitých křů i vavřín, myrta, keř zvláště na ostrovech rostoucí, řečík, dub cer jen ještě na Velebitě, a česmina hlavně na ostrově Rabu, porůznu také jižněji, jamovec, planika, réva vinná, zde onde pěstovaný oleander a rohovník, zvláště na ostrovech Visu (Lissa) a Chvaru (Lesina). Mezi obyčejné, ač velmi porůznu stojící, ale oku velmi příjemné výjevy náleží cypřiš, který jedním svým druhem k našim topolům, druhým pak k našim borovicím se podobá. Vedle něho je tu z jehličnatých ještě jalovec a řídká bohužel sosna, druhdy bohatství ostrovů, poskytovavši za času benátské a dubrovnické republiky dostatečného staviva nádhernému loďstvu, nyní již ledva skrovným palivem ostrovanům přisluhujíc. Jediný ostrov Korčula černá se chvojovím z daleka nad hladinou mořskou a zastává posaváde starožitné své jméno „Corcyra nigra.“ Částečně honosí se touto okrasou panenské země také ostrožna Pelješac (Šabioncello), Mlět (Meleda), ostrovy dubrovnické, zvláště Šipan (Giuppana) a hora Petka nad krásným přístavem gruškým všechno to v obvodu bývalé republiky dubrovnické. Velikolepý a nade všechny jiné vynikavý jest starožitný vodoklen (platan) v Trstenu blíž Dubrovníka a palma, která v nevelikém počtu povrch jihoevropských krajín šlechtí. Podle východní obruby adriatického moře rozpostavena jest vznešená tato forma rokytovitá v několika jen exemplářích, a vzácnost spolu každé její stanoviště činí znamenitým.

Nedostatek vysokého stromoví nahrazují nižší chrastiny, keřnaté byliny a traviny. Hojného rozšíření dosáhla čeled' ožankovitých. Již ve Kvarneru vyplňuje šalvěj skrovné mezery suchopárných křů. Z ostatních rodů čeledi této jsou četné a lidu známé: levandule, máta, meduň, rozmarina, zvláště na ostrovech blíže města Spletu, kdež se z ní dělá voňavka, nazvaná acqua di regina, aj. Hustý pokrov ostrovů utvořen jest kromě toho z hojného cistu, z planiky, z jamovce a jalovce, také z vřesu, zvláště v bokách kotorských. Zde onde jsou také jihoevropské tvary tvrdolistných: ruscus aculeatus a buxus sempervirens. Posléze bujným vzrůstem na ostrovech vyniká skilla a tlustolistá agave, kterýžto člen čeledi ananasovitých mnohon zahradu přirozeným plótem nepřístupně ohrazuje.

Květena dalmatinská zvláště podle zeměpisné polohy kraje tohoto má pro rostlináře největší důležitost, činíc přechod od rostlinstva vlastního střední Evropy k rostlinstvu, patřícímu ku květeně východní a jižní. V Dalmacii totiž přestávají a ztrácejí se mnohé rostliny, které jsou nejobyčejnější ve květenách severních, ustupující ponenáhlu jiným útlejším, lahodnějšího ponebí žádostivým. Rostliny udomácnělé ve Francouzích a v Němcích, přestupující Italii a Uhry, počtem neustále se zmenšují, tak že se jich v Dalmacii — leč s některými výnimkami — zvláště druhů tak nazvaných kosmopolitických, — nenalezá více, než ty, které dosahují do pomezí čáry nejvlažnějších končin oněch dvou zemí. Naproti tomu začínají se zde ukazovati některé rostliny Řecka a přímoří berberského. Rostliny rostoucí i také po ostrovech okolo Italie, nalezá se ovšem i na přímoří dalmatinském a po ostrovech západních, kdežto některé jiné, v Italii cizí a toliko ve květeně orientalské domácí a v severní Africe bydlící, zvláště po východních ostrovech dalmatinských se objevují. Zahrnuje tedy květena dalmatinská mimo některé rostliny méně mírného zeměpásu i ty, které náležejí břehům moře středozemského a adriatického (soubor čeledi z říše ožankovitých i koukolovitých), i ty, které od severu z říše okoličnatých a řeřichovitých přes Charvatsko do Dalmacie dosahují, a konečně i ty, které z Řecka a z Malé Asie přes Bosnu a Albanii sem zabloudily.

Při této okolnosti nikdo se nebude diviti, že počet rostlin cévnatých jevnosnubných v Dalmacii v poměru k povrchu a prostoroře země této rovná se nejbohatším květenám ostatní Evropy. Počítá se v ní asi 25000 rozmanitých druhů, živoucích na prostoroře, která o nemnoho přesahuje 240 □ mil. A předce Dalmacii scházejí všechny hory první vysokosti, — nejvyšší vrcholy nedosahují 6000 stop nad mořem, — pročež tu dokonce chybí nejvyšší pás rostlinstva, chybí všechny alpské rostlinky, které tak znamenitě obohacují a ozdobují květeny sousední, podunajskou a balkanskou, jihoitalskou a řeckou. Takoví jsou na př. rodové: lomikam, dmucha, podléška, dřípalka, hořec, husenik, peluň, hladovka, vrba a j. v., hlavně pak trávy, houby a mechy, ježto, jsouce jinde tak čelné ve družích svých, v Dal-

macii toliko naznačeny jsou několika a to velmi řídkými druhy, těmi totiž, které se dařiti mohou v zeměpásech teplejších. Mimo to není v Dalmacii hvozdů rozsáhlých a stromů vysokého kmene, zvláště sosnovitých, které jinde bývají domovem tolikerých rostlin, milujících vlhko, stín a čerstvý pramen; není tu luk a rovinatých pastvišť, oblíbených to obydlí veliké čeledi travin a ostric; není tu hrubě ani vody, a tudy také mnohočetných rostlin, které si libují ve vodách.

Tím nabývá květena dalmatinská spolu jakéhosi vnitřně vyššího rázu, že na suchopárném krši, na pustém břilovišti zplodila více druhů, nežli flora severní na tučných nivách, jelikož na mohutné prsti našich luhů při skrovném počtu druhů jednotvárné množství sobě libuje.

Krajiny, které největším bohatstvím vzácných rostlin se honosi, jsou pobřežné, mořské, zvláště na ostrovech, krajina výslunných strání a pahorkův, krajina kamenitá a břilnatá, čili tak nazvané krše, a posléze krajina horská čili podalpská. Rozličné tyto krajiny co do rozsáhlosti v šířku velmi jsou skrovné, a postupujeme-li z ostrovů na přímoří a odtud přes pahorky v pás podalpský, shledáme, kterak kvapně jedna ustupuje druhé.

83. Obležení Vídně od Turkův roku 1683.

(Od Ondřeje Kačice.)

Záhy ráno bán Tököli vstane,

Bílá psaní na vše píše strany;

Jedno píše Erdeličí bánu

I celému charvatskému panstvu:

„Erdeličí, nad Charvaty báne!

Hle, již mnoho rokův uplynulo,

Co vlast' naše pozbavena krále

Ze slavného národu našeho.

Kam se dějí staré obyčeje?

Kde je sláva uherského panstva?

Nuže čas již, ať se probudíme,

I svého si krále vyvolíme,

Jenž nás bude věrně milovati.

Jako matka jediné své syny.
 Ejhle, rada Tökölie bána:
 Vídenského císaře ostavte
 A za krále mně okorunujte.
 Dosti já mám krásného bohatstva!
 Shromáždím své statné bojovníky,
 Osvojím si všecka bílá města,
 Bílá města až po slavnou Vídeň.
 Podělím vás lukami i polmi,
 Vesnicemi, bohatými městy,
 I bílými tvrzmi i pevnostmi,
 Což jest vaše prastaré dědictví.
 Nechcete-li však uposlechnouti,
 Zdvihnu na vás vojinstvo uherské,
 I podmaním krajiny charvatské
 Až po Lublaň, až po bílé město.
 Nuže marně netrácejte hlavy,
 Ale mé se koruně podložte!
 Druhé píše cáři tureckému:
 „Sultán-cáři, milý hospodáři!
 Ejhle, zvěstuji ti pověst dobrou:
 Za krále mne vyvolili Uhři.
 Než bojím se nepřítele tvého,
 Leopolda císaře římského,
 Proto prosím, přeslavný tě cáři,
 Abys sebral silné vojsko svoje;
 Já seberu mladé své Uhřiny.
 Zdvihneme se rázem k bílé Vídui,
 Velešnadno dobudeme Vídně,
 Germanie i vši Italie,
 Až do Říma, města prastarého.
 Nyní čas jest, přeslavný můj cáři,
 Abys pomstil janičáry padlé,
 A zahubil nepřítele svého,
 Leopolda císaře římského.
 Dokončuji, nízko se ti klaním,
 Líbám obrubu ti i kolena.“

Odpisuje světlý Erdelić-bán,
 Odpisuje s ním charvatské panstvo :
 „Nebud bláhov, hrdopyšný chlapče!
 Jinému se nekoříme králi,
 Než císaři starci Leopoldu,
 Kterýžto je milá matka naše,
 Jak o tom ví i dobrota vaše.
 Spíše chceme hlav svých utratiti,
 Nežli tebe uznati za krále.
 Který nemáš víry ani Boha.“
 Odpisuje Mehmed, cár turecký:
 „Sluho věrný, Tökölie báne!
 Nežli minou dva měsíce krátké,
 Ode všech stran tobě přijde pomoc.“

Co jest řekl, v tom se neprořekne.
 Mohutné hned shromažďuje vojsko
 Od Bagdada po cátova vrata;
 Shromažďuje po výboru reky
 Z Palestiny i z Asie royné,
 Z Romanie, ze všeho Bulharstva,
 Z Albanie i z Macedonie,
 Z Bosny slavné i z Hrcegoviny,
 Z Karavlaška i z Karabohdanska,
 Z Slavonie, z Krbavy i Liky,
 Z rovných Kotor i z krajiny seňské.
 Když turecké pohnulo se vojsko
 Skrze krásnou krajinu uherskou,
 Počítati nemohl ho nikdo,
 Dočekati nezdolal ho nikdo.
 Táhne vojsko valně k bílé Vídni
 Zpívající, s koni harcující;
 Před vojskem jsou paši i vezíři,
 Líti draeci cáře tureckého.
 Kudy vojsko turecké prochází,
 Všudy sinou Mořanu provází:
 Staré sekou, mladé děti kolí,

A děvice vodi do otroctva,
 Nežli došli až po bílou Vídeň,
 Sto tisíc otrokův zotročili,
 Hlav nemnoho méně posekali.

Málo zatím vypršelo času,
 Leopolda bílé psaní dojde
 Od knížete Karla Lotrinského: //
 „Jasný Pane! vznešený Císaři!
 Ejhle, táhne na Tě turská síla;
 Vojevodi nad m^í velký vezír,
 Velký vezír, Karali Mustafa,
 Přehej, Pane, kam jen rychle můžeš!“
 Když to psaní císař koncem přečetl,
 Od žalosti polily ho slze.

Volá k sobě hrabě Štaremberka
 I jme se mu takto hovřiti:
 „Štaremberče, staroslavný hrabě,
 Ty jsi ke mně vždycky věren býval.
 Oddávám ti korunu i přestol,
 Vídeň, bílou i císařství celé;
 Vezmi vojska, kolik tobě libo,
 Braniž města, jako vlastní hlavy!
 A já půjdu od města do města,
 Hledat pomoc od starých i mladých.
 Nestrachuj se, siyý můj sokole,
 Brzo tebe dobrá pomoc dojde.“
 A když se noc zšeřila nad městem,
 Císař z města smuten ubírá se,
 S sebou vede dítky i manželku,
 Služebníky i dvořany mladé. —
 Ve Vídni se černý zrádce našel,
 Který vzkázal Tököli bánu:
 „Zle jsi lehl, dennici jsi prospal;
 Uprehnul ti císař se svým dvorem.“
 Když Tököli uslyší tu zprávu,
 Rouče vskočí na bujného ore,

Za císařem, co kůň stačí, pádí,
 Dostihnouti císaře nemůže;
 Neboť císař po hoře zelené
 Zdravě došel Lince dunajského.
 V Linci zase přinesou mu zprávu:
 „Prchej; Pane, Tököli tě stihá!“
 Císař vstane dříve jitřní zory,
 I uprchne do Pasova města.

Než hle hoře ještě i horšího!
 Turci vše po Vídeň podmanili.
 Vypalují Tatařini města,
 Boří tvrze, ruší pevné hrady;
 Sloupy dýmu k nebesům se šíří.
 Od Budína až po bílou Vídeň.
 A když noc se temná rozprostírá,
 Každého tu žalost zkormucuje,
 Vidoucího ohnivě plameny,
 Ježto vyslehuji do výšiny
 Od onoho pekelného ohně,
 Kolem bílé Vídně rozžatého.
 Těch žalostí Vídeňané spatříc,
 Hořce kvílí, slze prolévají;
 Než těší je Štaremberk udatný,
 Silný voják, staroslavný hrabě:
 „Nebojte se, vídeňští měšťané!
 Však nám Turci nijak neuškodí;
 Do rukou se Božích odevzdáme
 A tak snadno přemůžeme Turky.
 Za Krista my boj svůj bojujeme,
 I za něho krev svou prolejeme,
 Za našeho dobrého císaře,
 Za otčinu, za rodiny naše.“
 Ještě hrabě nebyl dohovorel,
 Až, tu uzbí pěších i koňákův,
 I korouhví jako mračen širých

Kolem Vídně, kol bílého města. > -
 Velký vezír rozbíjí své stany
 Přímo proti císařovu dvoru,
 Kávu pije, bílé psaní píše,
 Posílá je mladému vojvodě
 Štaremberku, náčelníku Vídně;
 Tursky píše, takto jemu hrozí:
 „Kaurine, vídenský vojvodo,
 Nevěřící, zapěrači Boha!
 Kam chceš nyní? na kterou-li stranu?
 Boží hněv hle všude tebe stihne,
 A i tvého krále nevěrného,
 Leopolda císaře římského,
 Jenžto prchá od města do města,
 Aby nšel hněvu Mehmedova.
 Ale tuto věruji se tvrdě:
 Nech se skrývá, kde mu koliv libo,
 Po horách i doubravinách hustých,
 Neujde nám, neodnese hlavy!
 Tebe, hrabě, i tvé městěninny,
 Vás vyzývám jako vlastní syny,
 Odvrhněte orly kříženosné
 O dvou hlavách, zlou to spásu vaši,
 A císařské vyvěste korouhve
 Na náhradbi Vídně běloglenné.
 Půl dne chci vás očekávat v míru,
 Jsa já vezír milá vaše matka.“

Psaní čítá vojvoda vídenský,
 Psaní čítá, i směje se jemu;
 Odpovídá Mustafě vezíru
 Černým prachem i olovem těžkým.
 Když to vezír Mustafa uvidí,
 Jme se kolem nahazovat náspy,
 Stavěl na ně přehromná děla.
 Ode všech stran živý oheň dává,

Bije Vídeň, nikdy neustává,
 Boří věže, dvory císařovy.
 Bílá Vídeň švárně odpovídá,
 Nebojíť se tureckého cáře:
 Živý oheň také z ní se sype,
 Řady Turkův rozprašuje šmahem.
 Ale kdože odolá přesile? —

Trne země pode městem bílým,
 Podkopníci podhrabují podkop,
 Děsí město smrtí nenadálou.
 Tu promluví štaremberský hrabě:
 „Kdo donese bílé moje psaní
 Knížeti světlému lotrinskému,
 Odměním mu stem dukátův zlata.“
 Všichni reci mlčky umlknuli,
 Neumlknul Michalovic Jiří,
 Mladý jonák srdce hrdiňského:
 „Piš jen psaní, milý vojevodo,
 Donesu je knížeti z Lotrinka
 Středem vojska cáře tureckého,
 Mluvit budu tursky i arabsky.“
 Když uslyší jeho slavný hrabě,
 Psaní píše, slzami polévá,
 I v něm takto s knížetem rozmlouvá:
 „Vojevodo, můj přesvětlý kníže!
 Buď že nevíš nebo nedbáš o nás!
 Pro Turky již žítí nemůžeme,
 Ani bránit Vídně císařovy:
 Hle, minulo již dnů padesáte,
 Co nás Turci bijí bez ustání!
 S jedné strany pŭmy i bombardy
 Věže boří i paláce bílé,
 S druhé strany podkop podhrabují,
 S třetí strany útok nepřestává;
 Pohynuli moji vojvodové,

Kapitáni, mladí plukovníci.
 Kéž bys viděl, můj přesvětlý kníže,
 Jakových komoňů Turci mají:
 Tuhou by jich nedrželi uzdou,
 Městu by skočili až na hradby.
 Turci kruté dávají nám rány.
 Přispěš s vojskem co nejskůře můžeš,
 Nebo v těžké žijeme nevíli.“
 Odpisuje kníže lotarinský:
 „Nestarej se, mladý Štaremberče!
 Neuplyne ani krátký týden,
 Přijde tobě ode všech stran pomoc.
 Dvanáctého dne měsíce září
 Zaracholí bubny od východu,
 Polského to krále bubny břeškné,
 S kterým táhne vojska třidecet tisíc.
 Zarachotí bubny od západu,
 Mé to bubny, mé to vojsko silné,
 Třidecet tisíc po výboru Němcův.
 Zarachotí bubny od severu,
 Bavorského knížete to síla,
 Dvacet tisíc statných bojovníkův.“

Sotva bílé psaní v město dojde,
 Oltěse se pole kol do kola,
 Dunaj řeka, kameny i stromy,
 Bílá Vídeň i vysoké hory,
 Dým se zdvíhá zhůru do výšiny:
 Živý podkop podpálili Turci,
 Tvrdou hradbu vyhodili prachem.
 Veliký tu otevřel se průlom
 V šířkosti do dvaceti loket,
 Břítké šavle Turci vytasili,
 Ode všech stran k městu udeřili.
 Ejhle, bratře, boje velikého!
 Tu se sekou pěšci i koňáci,

Tu se bodou silní kopinníci ;
 Líté kosa točí kosinníci
 I po poli vytínají Turky ;
 Tu se brání malí i velicí,
 Kněží, mniši, děvice i ženy
 Bijí Turky kladami, kamením,
 Vřelou vodou, roztopenou smolou ;
 Tu se kolí noži i handžáry,
 Tu těžkými tepou buzdohany.
 Ba i žáci hrđinsky se zdvihli,
 Srđnatě na Turky udeřili,
 Krvavíce bílé sobě ruce.

Tu zhynulo vojska císařova,
 Než i Turkův, že se počtu nezná.
 Bílé Vídně Turci nedobyli,
 Rvouce brady zpátky utřkali.

Když se potom prostřela noc tmavá,
 Vycházejí měšťané na střechy,
 K nebi vrhou ohnivé plameny
 Ze zvonice svatého Štěpána,
 Zvěstující knížeti z Lotrinka
 Stav přeusmutný obklíčené Vídně.
 Pěkně na to kníže odpovídá,
 Od rakouských vysokých pohoří.
 Že jde pomoc, znamení jim dává,
 Nech se Turkům několik dní brání.

Když zasvítal z rána den dvanáctý,
 Ukáže se vojsko císařovo
 Na svatého Leopolda hoře:
 Silné vojsko knížete z Lotrinka
 Červeně je všechno oblečeno ;
 Silné vojsko knížete Bavora
 Bíle jesti všechno oblečeno ;
 Silné vojsko krále Soběského

Zeleně je všechno oblečeno.
 Zaskví se vše pole kolem Vídně,
 Zaskví se vysoké na něm chlumpy
 Od pancéřův i od pancéřníkův,
 Ode pušek, oštěpův i mečův. >

Vojvodové spolu radu vzali,
 Jak by měli udeřit na Turky:
 Pravé křídlo vésti poručili
 Velikému králi Soběskému;
 Levé křídlo vésti poručili
 Velikému knížeti z Lotrinka;
 Do prostředku vůdcem postavili
 Velikého knížete Bavora.
 Tři se silná pozdvihnula vojska
 Dolů horou svato-leopoldskou;
 Vůdci voje v šiky postavili.
 Se svým křídlem udeří na Turky
 Chrabrý vítěz, kníže lotarinský;
 Jan Soběský na dvanácte pašův,
 Na Mustafu velkého vezíra,
 I na mladé Turky janičáry;
 Udeří houf knížete Bavora
 V samý středek voje tureckého.
 Ejhle, bitvy, ohně zúřivého!
 Ejhle, bratře, pole bojovného!
 Pro prach ničeho již neviděti,
 Pro děla ničeho neslyšeti.
 Po všem poli krev potokem teče,
 Slévají se do dunajských proudův.
 Bojováno od rána do půldne,
 Vítězství se nikamo nekloní.
 Když to spatří kníže lotarinský,
 Bodne oře stříbrnou ostruhou,
 Zajede do vojska císařova
 S holým mečem ve pravici ruce;
 Za ním letí celé jeho křídlo:

V útěk žene vítězíci Turky.
 Rozežene Bavor střed turecký,
 V nosnázi jen král Polanův vězí.
 Ale tu mu dobrá pomoc přijde
 Od Lotrinka i od Bavorína;
 Vrazili jedním honem v Turky,
 Rozehnali mladé janičáry,
 I tepou je až do noci šeré.
 Tu uteče sám Mustafa vezír,
 Zanechav svá ohněmetná děla,
 Bílé stany, bubny i píšťaly,
 Zanechav své stětelivo i poklad.
 Prchá vezír od města do města,
 Jedva dýchá, v Bělehrad dopadá;
 Než tam jeho zlé dočkalo štěstí —
 Rusá jemu odsečena hlava.

84. Bouře na moři adriatickém.

(Od Vil. Dušana Lambála.)

Za škarcedého šera zimního dne opustila loď naše přístav
 města Hvaru. Přátelé se s námi loučili se zrakem zasmušilým,
 dávající nám buď přísnou výstrahu před výpravou noční,
 buď úzkostlivé „s Bohem!“ —

I věru, moře činilo podivné přípravy k večeru. Slabounké
 pruhy úsvitu nesměle se prodíraly z hustých mračen, i
 zdálo se, jakoby soumrak na západě ukrýval v sobě ne slunce
 s dnem se loučící, ale bouři k výbuchu připravenou. Jakoby
 se dnes všecka zlá znamení sřekla: od samého rána oblaka
 a déšť, moře v přístavu zakalené, na širé tůni ani vesla ani
 plachty; jen prudká vichřice neobmezeně vládla nad spoustami
 vod. K tomu hluboké kolébání velikých korábů zakotvených,
 sténání stožárů, a vůkol, kam se koli oko mimo přístav obrá-
 tilo, čiré polotemno. Po skalnatých stěnách menších ostrovův
 neustálým proudem řinula se stříbrná pěna rozkacených vln.

Kapitán, v jehož očích vyobrazena všecka neohrožená smělost
 a odvaha dálmatských námořníků, bedlivě dohlížel k pořádku

na palubě, z místa svého ani se nehýbaje. „Chcete-li, pane,“ pravil ke mně, „zůstati na palubě, třeba abyste se lanem přivázel ke stěžni; sic jinak nejste jist svým životem.“ Poslechna ovinul jsem se v půli provazem a dobrovolně jsem se upoutal ke stěžni, chtěje raději v mokru promrznouti, nežli v dusných kajutách mořské nemoci se vydati.

Sotva jsme poslední ostrůvek, jenž nás před bouří poněkud poukřýval, minuli, již nastalo strašné divadlo. Loď se potácela jako stéblo na vlnách, které ji brzo do oblak vymršťovaly, brzo zase do hluboké propasti vrhaly. V povětří zmitala loď vichřice jako dětskou hračkou, v hlubině vlna za vlnou ji pohlcovala. Co chvíli vychrlila se spousta vody na palubu, kde co pohyblivého bylo, splakujíc; kdo chtěl býti očitým svědkem hrozného divadla, tomu bylo se podrobiti slané lázni, jenž se přivalem ustavičně naň sula.

Marináři s počátku dobré byli myslí; hluk a pokřik, skoky a mrštné rejdy svědčily nezvyklému divákovi, že se nachází v bezpečných rukou. K tomu nebyla při vši nehodě úplná tma; šero časem aspoň dopouštělo rozeznati blízká skaliska, jež nám bylo minouli. Ostrůvky, na nichž při pohledu z ostrova Hvaru oko mile uvyklo odpočívati, útesy, jež nám za pěkné pohody bývaly za cíl a přitulek při rybolovu, mizely nyní jako drobné hroudy v pěnivém vlnobití i ztrácely se v rozjařeném živlu. Posud se nemohu zázračnému štěstí nadiviti, že jsme zde nikde nepřišli k úrazu. Každou chvíli mohla loď naše, z propasti do oblak jsouc zmitána, zavaditi o některé nízké bradlo anebo uváznouti na suchu.

Bylo asi osm hodin, když jsme se vplavili do průlivu mezi dvěma ostrovy: v pravo nám byl ostrov Korčula, v levo poloostrov Pelješac. Zde se bouře na chvíli poutišila; vlnobití nám aspoň v lésnině léto méně bylo burácné. Ale jak náhle jsme vypluli za východní konec Korčuly, hned nás novou hrůzou děsiti se jalo.

Blížili jsme se ke skalnatým břehům a útesům ostrova Mletu, vyhlášeným za nejhorší všech nebezpečných míst po celé plavbě adriatické. Mlet, v novější době proslulý podzemskými výbuchy (detonacemi), ježto strachem naplnily veškeré obyva-

telstvo a valné stěhování způsobily, v myslí se mi slučoval s pověstí, že prý zde sv. Pavel, plavě se do Říma, tonul a vyvážna po některý čas pobýval. Sami marináři utichly a pozorně napínali všechny smysly, jakoby v každém okamžení odněkud z čiré tmy očekávali katastrofu, s níž by se pustili do zápasu na život a na smrt. Nebylo slyšeti nežli fičení a hvízdání větru v lanech, sykot a strašný šumot rozezlených vln, sténání lodě a onen pronikavý loskot po celé budově její, jakoby všechna břevna rázem se měla z vazby vymknouti a rozrouchati.

V tom u všeobecném hluku zahučela silná rána; všemi to trhlo, jakoby se podzemným nějakým výbuchem nová bezedná propast před námi byla rozevřela. Tak zle ovšem nebylo, ale událo se něco jiného, co cit neméně dojmalo jako nebezpečnost vlastního života. Cizí koráb, zahnán byv ke břehům neznámým, potácel se mezi životem a záhubou v bludišti zdejších skalín. Rána z děla byla volání o pomoc. Rána za ranou, a již s naší strany odpovídali střelbou, světlem a troubou. Brzo jsme se dověděli, že to sardinský koráb kupecký, který dnešní bouří od břehův apulských až k pomorí dalmatskému byl zanešen. Bylo k půlnoci, když jsme při měsíci, an chvílemi z protrhaných oblak zasvítal, koráb i celé okolí poněkud rozeznávali. V levo byl Pelješac, se stráněmi zde onde chvojí porostlými; v pravo osudný Mlet, jehož lysé skály jako ocelové stěny kolmo do moře se spouštěly. Mnozství tmavých slují prorývá tyto svislé útesy a veškeren břeh ostrými hroty svými zápasí s vlnobitím, v prudkém jekotu syčícím. V této zasmušilé úžině kolébal se nádherný koráb trojstěžňový, plachty maje svinuté, lana zatažená a mužstvo v zoufalém zápasu o pomoc volající.

Náš kapitán povel, a ihned loď naše počala kroužiti okolo korábu sardinského, vždy blíž a bližej jej kruhy svými opasujíc, až se podařilo dvě silná lana vyměnití a stěžen ubohých cizinců k lodi naší upoutati. Jak mile to dokonáno, aj již se z obou stran ozvaly radostné hlasy, a zvolna táhl náš parostroj obě náhodou združené lodě. Za hodinu otcnuli jsme se již v průlivu ostrovův dubrovnických — canal di mezzo —, a tu jako za přirozenou hrází skoro bylo vyhráno; plavba šla

beze všeho strachu před se a bez překážky dospěli jsme k cíli.

Když nám z daleka přístav Gruž (Gravosa) zavítal, vystupoval pocestný za pocestným na palubu: na všech tvářích viděti bylo známky probdělé noci. U veselém spěchu hleděl se každý co nejrychleji dostat na pevninu. V blaženém citu spásy ohlíželi jsme se po mořské hladině, na níž ve přístavu nebylo viděti než vlny z hluboka se dmoucí, kdežto z venku pořád ještě hučení a dunění k sluchu našemu doráželo.

85. Žalm dvacátý sedmý.

(Od J. A. Komenského.)

Dlouho volám, má skálo Bože, k tobě, až již umdlévám :

Proč se neohlásíš? Ozvi se, ozvi, nemlč.

Jestliže tak chceš věčně mlčet, bude po mně konečně:

Octnu se jak mrtvý již v hrobu jámé brzo.

Proč neslyšíš, Pane, proč hlasu mé modlitby pokorné,

K tvé když stále rukou svatyni pozdvihuji?

Či's mne pak, ach! zahrnout s těmi bezbožníky umínil,

Srdce jejichž zavilé, jichž mysl fašše plná?

Ústy lahodně pokoj s bližními svými mluvících,

An v zradném lestné podvody srdci kují?

Dej, Pane, jim skutků dle jejich, dej odplatu zlosti:

Příslušnou mzdu svou nech bere práce jejich.

Nebť nechť k skutkům velebným tvým myslí obrátit:

Podvrát trošty jejich, podvrát i dílo jejich.

Pochválen buď Pán na věky: nebo vím, že pokorných

Mých k sobě tak vroucích hlas modliteb vyslyšel.

Hospodin on Bůh jest, silný můj štít a pavéza:

V němžto samém skládám doufaje vždycky pomoc.

Tož z toho plésání ustavičné srdci přichází,

Ústům pak zpěvové často radosti plní.

Síla svatých bude svých sám Hospodin, ozdoba věčná:

Králi, jehož pomazal, sám bude na spasení.

Spas lid svůj, Pane náš, a požehnej svému dědictví,

Pas je tu stádo své, pak je vyvyš na věky.

86. Kosba na Slovensku.

(Od Boženy Němcové.)

V Uhrách není tak, jako u nás, aby si hospodář na své pole, coby chtěl a kamby chtěl, zasadil nebo zasil. Majit pole na dvě strany rozdělená: na jedné straně sije se jen obilí, na druhé sází se rozličná sadba, a tak se to ob rok mění: kde bylo obilí, sází se sadba, a kde sadba, obilí. Stranou dědiny na úsluní sází se tabák. Tak i luka celého chotáru v jednotě jsou, rozdělená jen mětami, jež si hospodáři kladou na znamení.

Jak nastane čas senoseči, přicházejí Slováci pohorští na kosbu. Na svěžích lučinách nastane veselý život. Tu jde dvanact kosců jednou řadou, chlapi jako hory; kulaté na hlavách klobouky, široké okolo těla opasky, plátěnné nohavice, krátké košile a na nohou krpce — všecek jsou jejich oblek. Krátké dýmky v ústou držíce, krok za krokem ku předu kráčeji, a když se jim lehce kosí, libují si, „že je travička povolná, že se jim pěkně pod kosu přikloňuje.“

Hrabačky hrabou, dávají do kup, podávají na vůz a při vši té práci jim hrdélce jako zvonky zvoní. Celé rozhovory vedou ve zpěvu; čeho jedna neví, druhá jí povi.

Na požaté louce hrají děvčátka: „Hoja ďunda hoja,“ chlapi lámou kola, t. j. v pověří kola metou, a větší chasa robotníkům přináší vody nebo kyselého mléka pro občerstvení.

Pacholci na nízkých řebřinových vozech, seno buď odvážejíce buď o ně přijíždějící, bičí práskají, neustále na koně a voly křičíce, byť i dosti utíkali.

Když přijde hospodář na louku, sběhnou se hrabačky okolo něho a jedna ho šátkem nebo tkanicí obváže okolo pásu, i musí jim dáti něco na zpropitnou, aby si mohly urobiť „dobrú vuoli.“

Když je vše sklizeno, uvíjí děvčata ze sena věnec, jeden z chlapců nastrčí jej na týčku a v čele ostatních, kteří nesou hrábě a podávky, jdou do hospodářova dvoru, kdež na ně s večerí čekají.

Seno dá se buď do stohu, buď se uloží do *pajet* (t. j. prostranných bud s proutěnými stěnami a šindelem nebo došky

krytých); *mloza* č. *kosenka* (otava), když se klidí, též se do stohu dává.

Po senoseči vrátí se horané domů, aby práce své odbyli, nežli přijde žatva.

87. Sirotek.

(Píseň slovenská.)

Hora zelená, cesta kamenná :

S kým se já těšit mám?

Těšila by se so svým *otcom*;

Ale ho já nemám.

A muoj je otec zelený dubec

Pri mori stojací;

More pribudlo, otca mi vzalo :

Jaj Bože, Bože muoj!

Hora zelená, cesta kamenná :

S kým se já těšit mám?

Těšila by se so svojou *matkou*;

Ale ju já nemám.

Moja je matka rajska zahrádka

Pri mori stojací;

More pribudlo, matku mi vzalo :

Jaj Bože, Bože muoj!

Hora zelená, cesta kamenná :

S kým se já těšit mám?

Těšila by se so svým *bratom* :

Ale ho já nemám.

A muoj je bračok zelený hrabčok*)

Pri mori stojací;

More pribudlo, brata mi vzalo :

Jaj Bože, Bože muoj!

Hora zelená, cesta kamenná :

S kým se já těšit mám?

Těšila by se so svojou *sestrou* :

Ale ju já nemám.

*) hrab — habr.

Moje je sestra zelená bresta*)

Pri mori stojací;

More pribudlo, sestru mi vzalo:

Jaj Bože, Bože muoj!

88. Královský hrad v Praze.

(Od K. VI. Zapa.)

Při pohledu na staroslavnou Prahu vždy utkví zrak nejprvé na velikolepé stavbě královského hradu, kterýž na západním vrchu hrdě a důstojně vévodí celému městu. Tot jest onen hrad sv. Václava, kterýž nám o tisíciletých osudech země české svědectví vydává, v jehož obrovských síních, dalekých chodbách pověst mnohých hlučných a bouřlivých příběhův se ozývá.

Původní svatováclavský hrad stál na východním nižším konci zámeckého vrchu, ješto nynější královské sídlo hlavně zaujímá západní jeho část, kde teprve Karel IV. l. 1333 založil první stavení. Z věku Karlova pochází část hradu, nyní mezi kostely sv. Víta a všech svatých stojící, kdež později Vladislav II. prozvaný po něm sál vladislavský a další k městu hledící křídlo přistavěl. Ferdinand I. po velikém ohni l. 1541 stavby obnovil a rozšířil. Rudolf II. přistavěl se strany Jeleního příkopu obrazárnu a komnatu pro věci umělecké, a naplnil je takovým množstvím nejvzácnějších starožitností, historických památek, výtvorův nejslavnějších umělcův a nejpodivnějších věcí přírodních, že sláva pokladů těchto zavzněla po vši Evropě, a že ani troji drancování: od Bavorův (1620), Sasův (1631) a Švédův (1648) vyčerpání jich nemohla. Rudolfův nástupce Matiaš z 20 tisícův kop míšenských, jež od stavů na přestavění královského hradu byl obdržel, pozdvihнул celé nynější jeho průčelí k Hradčanům, kterážto část „rajským“ dvorem se zvala, pak zadní část až k prašné bráně; ale když, opustiv Prahu, přesídlil se do Vídně, zůstalo dílo začaté nedokonáno. Kr. hrad osaměl, až císařovna Maria Terezia rok po ukrutném obležení Prahy od Prusů (1757) uzavřela, valně porouchanou budovu

*) bresta — jilm.

přestavěti, a hlavní části její z rozličných dob povstalé a v nejednotném slohu stavěné, uvéstí v jeden souměrný a nadherný celek. A tak byl v 17 letech hrad pražský (1758—1775) dostavěn v té podobě, jak jej spatřujeme nyní; jediná část jen zachovala starobyloou podobu svou.

Celá stavba má troje poschodí, na srázných stranách k městu i patero. *První* náhradí ke Hradčanům zavřeno jest piliři a mřížemi, kterýmiž vede trojí brána. Vysoký hlavní portál stojí ještě tak, jak jej Matiaš vystavěti dal (1614), a má vedle hlavního průjezdu čtyry průchody menší. V průjezdu jsou hlavní schody, vedoucí přímo do královských komnat. Za portálem rozkládá se ohromný čtverhran *druhého* náhradí, prostřed s velikou kašnou a vodometem. Do jihozápadního rohu postavena jest prostranná zámecká kaple. Na severní straně nacházejí se cí. sláje na 200 koní. Dvě brány na východní straně vedou na *třetí* náhradí, které k severu zavřeno jest přebohatou gotickou stavbou chrámu sv. Víta, velikou věží a kapitolním proboštstvem. Naproti chrámu nalezají se cí. komnaty. Prostřed náhradí toho zdvihá se bronzová socha sv. Jiří na koni, nejvzácnější to památka litéckého umění v Čechách ze čtrnáctého století.

Vnitř hradu počítá se 440 světnic, menších i větších; mimo to jsou tam tři veliké sály a mnohé předlouhé chodby. Co do pohodlnosti a prostrannosti vyniká pražský hrad bez odporu nad vídeňský: co do polohy a výhledky daleko široko rovného sobě nemá. Komnaty královské zaujímají celé první poschodí zámecké k jihu s výhledkou na město. Nábytek v nich jest jednoduchý. Nejzajímavější jsou malby po stěnách krásných velikých salóňův, které v skutku jsou výtečné. Spatřují se tu historické obrazy od Lukáše Giordana, Paola Veronského, Bruigela, Lukáše Kranacha, Spagnoletta de Ribera, Martina de Vos, měsíčná počasi v krajinách od Bassana, sv. Martin od Rubensa a j.

S příbytkem královským hned souvisí starší část hradu, kde veliké podobizny všech panovníkův z domu rakouského i starších králův poutají pozornost. Z komnat těch vstoupíme malou chodbou do velikého sálu vladislavského, ježž Beneš z Loun I. 1502 v bohatém gotickém slohu dokonat. Zdělí má 212', zšíří 54' a klenutí pne se 42' zvýší. Zvláště památka jest

propletávaná vazba gotických pásův, kteréž se po každé straně sbíhají v patero sloupův. Celý sál vymalován je modrošedě, což architektonickou zvláštnost jeho ještě výše povznáší. V sálu tom odbývají se veliké slavnosti dvorské, i tak pevně jest stavěn, že v něm mnohdykráté i turnaje koňmo i pěšky držány byly, jako k. p. 26. února 1527 při korunování Ferdinanda I., kterýž k velikému Čechův zalíbení sám kolby statečně se účastnil.

V pozadí sálu vladislavského na levo vstupuje se do bývalé *soudné síně* a pozdější *stavovské sněmovny*, která rovnou se sálem dobou a v podobném k němu slohu od Beneše Lounského vystavěna byla, a nyní zvláštním skvostem, královským trůnem, podobiznami mnohých králů, praporci české legie pod arciknížetem Karlem a t. d. jest ozdobena.

Z vladislavského sálu vcházelo se druhdy do síně starých desk zemských, odkudž teprv l. 1784 dolů na Malou stranu přenešeny byly. V jiném křídle hradeckém, nedaleko odtud proti městu postaveném, bývala druhdy kr. dvorská kancelář, a až do r. 1674 místodržitelstvo, komora, účelárna a jiné úřady zemské. Jedna část oddělení tohoto zachována jest zcela ještě v starobylé podobě, majíc po jednom širokém okně v každém patře a silně se opírajíc o základy, hluboko do boku zámeckého vrchu vpuštěné. V druhém patře se nacházela druhdy kancelář královských místodržících, jenž podnes bez proměny tak zůstává, jak byla l. 1618, když odtamtud od povstalých stavův návodem Thurnovským pánové čeští Jaroslav Bořita z Martinic a Vilém Slavata z Chlumu oknem 28 loket zhloubi svrženi byli.

Z císařských komnat jde se dlouhými chodbami do severní části zámku, kdež se sál španělský a německý nacházejí. Německý sál povstal z bývalé obrazárny a klénotnice císaře Rudolfa, a jest velmi dlouhý, ale méně široký. Španělský náleží mezi největší sály v Praze, moha pojmuti více než 2000 osob. Řada vysokých oken jeho jde do Jeleního příkopu, a stěny protiokenné pokryty jsou zrcadly jednorozměrné velikosti, což velmi dojemně působí. Malování a architektonické ozdobení obou spolu souvisejících sálův jest jednoduché. Zde obyčejně slavné bály dvorské bývají.

89. Časové.

(Od Pavla Jos. Šafaříka.)

Brzkým kvapí nazpět časy letem
 Do bezedné věkův hlubiny;
 Mizí, lehkým zhrdajíce světem,
 V temnou říš a v širé doliny:
 Náš pak život, když um s vyražením
 Divné jejích cesty sprovází,
 Sotva jedním porozkošiv zřením,
 S nimi v plném blesku zachází.

Jako řeka, tokem ježto skalným
 Pořád žene vlnky ječící,
 V moře, z něhož vznikla, s hlukem valným
 Řídí kroky spěšně běžící:
 Takť i časův původ mlhy husté
 Kryjí nevystihlé věčnosti;
 Zátok doly tamto tají pusté
 Mdlému oku naší křehkosti.

Kam jsou, přátelé, kam jasní dnové
 Zaletěli prošlé radosti?
 Kam se, medle, s tváří liliové
 Poděly ty růže mladosti?
 Kde jest oheň, ježto malovala
 Živá čilost vzhledu libého?
 Kde jest síla, která vynikala
 Z krokův jinocha vždy bystrého?

Vše to polkla propast nelitostné
 Doby, ježto světu panuje!
 Ta, ta krásy utěšené, skvostné
 Rozmanitých tvorův zničuje!
 Silný topol, k hvězdám vznášejší
 Přellustá svá pyšně ramena,

Hrdý rek a červík v zemi spící
Rovně křiví před ní kolena.

Táť-liž všecko časův moci couvat
Musí tvorstvo viditelné?
Nemůže-liž sobě člověk troufat
Sklíčit soky nesmrtedlné?
Zdaliž vždycky bude nářikati
Nad osudem tímto zůřivým?
Neustále hlasem teskným lkáti
Pode jařmem příliš důtklivým?

Ha! již vidím stezku, již jda budu
Úkladům se časův vysmívat!
Zvýšenější nad právo osudu
Vidím byt, kde mohu obývat!
Ona stezkou moudrosti a ctnosti,
Tento chrámem slove zbožněných;
Ty vně pomezí jsou smrtelnosti: —
Kéž se stanu jedním z blažených!

90. Mír karlovecký.

(Dle J. Hammera z Purgstallu.)

Mír karlovecký ze všech s Osmany zavřených jest nejznamenitější. Není sice tak hanlivý Turkům jako požarevecký a kajnardžský, ale mnohem nad oba je slavnější. Jím zajisté učiněn jest konec veliké již po šestnáctý rok se táhnoucí krvavé válce; jím naši Uherska a Sedmihradská, Benátčané pak Morey a Dalmacie dosáhli a tureckého jařma zprostili; v něm účastnilo se čtvero států křesťanských (císař, Benátky, Polsko a Rusko) a Turci poprvé přijali a uznali prostřednictví moci evropejských; jím se klesání státu osmanského objevilo světu, a od něho počítá se nové položení Turecka ke druhým vladám evropejským.

Prvé než do Karlovec přibyli, žádali poslové polský a ruský, aby jim dána byla obydlí, kteráby se rovnala důstojnosti

dvorův jejich. Odpověděno jim, že měřiči, jenž tam byli posláni, jiného příkazu nemají, než aby vyměřili byt poslancům císařským; ostatně že každému zůstaveno na vůli, aby si vybral místo tam, kde se mu bude viděti nejpríhodněji; všecka prý místa jsou jednaká. Ruský vyslanec, první došed do Karlovec, usídlil se v pravo od poslanstva císařského a vypudil polského úředníka, kterýž se v místo ono pro svého poslance byl uvázal. Poslanec polský, citě se tím uražena, nechtěl nikterak vystoupiti z lodě, dokudby nedostal nápravy. Poslové prostředničních dvorů, anglického a hollandského, žádali, aby poselstvo císařské stan svůj o něco posunulo nazpět; neboť si i oni i turečtí poslové přáli, aby stáli blížeji Karlovec. Byla tedy místa ku příbytkům znova vyměřena. Před Karlovci vytčen byl čtveruhelník, na jehož každé straně jedno poslanstvo: císařské, benátské, polské a ruské, usedlo. Za Karlovci položilo se bytem poselstvo turecké. Na prostředku mezi oběma byty stál dům rokovací, u kteréhož s jedné strany anglický, s druhé hollandský prostředník rozbili své stany. Tím se konečně všechny nesnáze ulahodily. Dům rokovací vystavěn byl z prken a měl čtyry světnice. Tři byly položeny pořadem jedna vedle druhé a čtvrtá jim po boku. Prostřední určena byla k rokování; poboční sloužila poslům prostředničních dvorů, kdykoli od porad obecných poustupovali, aby se sami spolu smluvili; z ostatních dvou užívali jedné poslové císařští, druhé poslanci turečtí. O návštěvách bylo umluveno, aby ti, kdož dříve přišli, chodili navštěvovat později přibylých. V takových případech stráž vždy vstupovala pod zbraň a hudba hrála: před posly císařskými bývala korouhev rozvinuta, pozdvížena a spuštěna; před prostředníky rozvinuta a pozdvížena, ale ne spuštěna; před ostatními jen rozvinuta.

Prostředníci nejprve plnomocenství svá s druhými poslanci vyměnili. Ruského posla sotva přemluvili, aby plnomocenství své předložil; neboť nechtěl ani osnovy míru uznati, dokudby pánu jeho Kerě postoupena nebyla. Tlumočník turecký Mavrokordato žádal, aby ho nenazývali tlumačem, ale plnomocným poslem a tajným radou. I toho mu povolili. Potom se stalo písemné snešení, aby budoucně všechny ceremonie při návštěvách

přestaly, aby se nehledělo k tomu, kolikrát kdo koho navštíví, ale aby každý ze vsí síly se snažil mír co nejdříve k místu přivést a v komonství svém dobrý řád zachovati. Třetího dne, když plnomocenství byla vyměněna, odevzdali poslanci, císařský, benátský a polský žádosti svých dvorův do rukou prostředníkům a tito opět doručili jim jednací řád, na kterýž všechny strany byly přistaly.

Hned v červnu l. 1698 umluveno bylo mezi císařem a Turky, aby základem smlouvy o mír bylo to, co kdo drží. Nemálo tedy všickni užasli, když Turci přednesli žádost, aby Sedmihradý dány byly zvláštnímu panovníkovi pod ochranou tureckou. Poslové císařští vzkázali se Turkův optati skrze prostředníky, zdali toho žádají opravdu, načež Turci odpověděli, že ano. Ale prostředníci doložili, že nemají chuti, podporovati zpozdilé žádosti, nébrž že Turkům položiti míni po římsku určitou lhůtu, podávajice v pravici válku, v levici mír. Turci na to vyjádřili se, že se ani o Sedmihradech ani jaké za ně náhradě zmiňovati nechti. I bylo tedy jednání dne 13. listopádu slavně zahájeno. Prostřed světnice stál podlouhlý stůl, na jehož jedné straně seděli oba poslové císařští, hrabata Öttingen a Šlik, na proti nim pak oba plnomocníci turečtí; na jedné z úzkých stran stolu seděl prostředník anglický, na druhé hollandský. Za jedním poslancem císařským byl stůl i stolice pro tajemníka císařského poslanstva, a za anglickým prostředníkem druhý stůl pro jeho tajemníka, kteřížto dva psali protokol; turečtí poslové a hollandský prostředník protokolu nepsali.

Nejprve se poslové pozdravili, jevíce radost svou, že se tu společně sešli, aby tak spásonosné dílo konali, načež smluvili se, aby na uznaném základě nejprve z hruba hranice vyměřovati počali.

Řečníci v poradách byli jen Šlik a Mavrokordato; obadva první poslanci, hrabě Öttingen a reis-effendija Rami, větším dílem mlčeli; málokdy jen něco nepatrného pronesli. To pak bez pochyby dalo se z úmyslu; neboť i Öttingen i Rami byli mužové znamenití. Rami později byl velikým vezírem i proslavil se důmyslným státníkem, a Öttingen co vyslanec u Porty slavného jména si dobyt.

Ode dne 13. listopadu 1698 do dne 23. ledna 1699 bylo 36 sezení. V posledním zasedání vyrovnány byly všechny sporné věci mezi císařem, Polskem a Turky, i smluven mír; mezi Rusy a Turky ustanoveno dvouleté příměří v ten způsob, aby se po tomto čase ujednal mír někde na jiném místě prostřednictvím námorských mocností anebo chána tatarského; mezi Benátčany a Turky zůstáno na tom, jestli do dne 26. ledna 1699 benátský posel bude moci mír podepsati, aby byl mír; pakli do té doby příkazu nedostane aby bylo příměří.

Dne 26. ledna konečně o desíti hodinách sešli se poslanci největší slávou. Před císařským šlo sto pancéřníkův v brnění a za ním jel skvostný vůz a jízdné komonstvo; poslové turečtí měli janičáry a spahije v průvodu svém. Prostředníci a polský posel přišli z Petrováradu, kamž se po sjednání smlouvy byli odebrali; poslanec benátský nepřišel. Tři smlouvy, císařská, polská a benátská, byly přečteny, načež čekali až do tří čtvrtí na dvanáctou. Toho si posel turecký byl vyžádal, pravě, že ode dávna hvězdy tak příhodně k podpisování smluv nestály, jako tohoto pondělí o třech čtvrtech na dvanáctou; druzí jemu k libosti rádi nato přistali. Hodinky v ruce držíce, podepisovali listiny míru, načež se čtvero dveří ke čtyřem úhlům světa otevřelo, aby každý mohl vjiti a očitě se přesvědčiti, že listiny jsou podepsány, a aby se hlas o zavřeném míru roznesl do všech čtyř větrův. Rychlí poslové odkvapili se zprávou o tom do Vídně, do Anglicka, do Polska a Benátek, a poslancové celovali se navzájem. Pozdravení zahřmělo třikráte z děl váradských a bělehradských. Tak v šestkrátě dvanácti dnech, a třikrátě dvanácti zasedáních dokonán byl slavný mír karlovecký.

91. Zazdění.

(Od Karla J. Erhena.)

Všickni se lidé rozplakali,
 Když mladou paní zazdívali:
 Pán zasmušilý v okně stál,
 Sám jediný on neplakal.

Přilítla s nebe holubice,
 Snesla se k paní do ténnice;
 Zvala ji, zvala k veselí;
 A dvě pak odtud letěly.

Přilítla černá z pekla vrána
 I navštívila v okně pána:
 Zvala ho, zvala k veselí,
 A dvě pak odtud letěly!

92. Blatenské jezero.

(Od Jana Čaplovice.)

Blatenské jezero prostírá se mezi Salou, Šomodí a Bezpremskem, 10 mil zdělí a 1—2 mile zšíří. Nejširší je u Foku, nejužší u Tiháně, tuto sotva 200, onde 8000, ostatně v průměru 3000 sáhů. Hloubka na některých místech bývá až 6 sáhů. Severní břeh ověňují hory a pahorky, z části rozsáhlými lesy porostlé, z části vinnou révou posázené. Půda, složená jsouc větším dílem z vápence a z červeného i žlutého jílu, velmi je kamenitá. Do jezera vléká říčka Sala, pak devatero pobřežních pramenův a 31 větších i menších potůčkův; mimo to přibývá vody bezpochyby z četných vývařisk na dně jezerním. Řeka Šio u Foku způsobuje odtok do Dunaje. Jezero ustavičně, i za sebe tiššího povětří, pohybuje se a voda jeho pořád se obnovuje. K večeru zvláště s šumotem a pěněním vzdýmá vlny své a žene je ke břehům. Pozorovati jest i slabý příliv a odliv; v jisté totiž hodiny voda poněkud se zdvíhá a pak zase opadává; v tu dobu vývařiska na dně prudčeji a rychleji vodu vypryštíují, přinášejíce z blízkých vápenných hor velmi mnoho kyseliny uhličité, kteráž, vnikajíc do jezera, se vylučuje a tím šumot a zpěňování působí. Pro neustálé toto pohybování a pro kyseliny ony voda vždy zůstává tak čistá a čerstvá, že ani v rákosí nepáchne. Barva jezera je pěkně bílá a jasná; jen tehdá, když se vlní a pěni, anebo když se bouřka blíží, vypadá tmavě a modravě.

Ryb v jezeře taková je hojnost, že rybáři kostelští (Kesz-

hely) za jeden lov nachytají někdy až 150—200 centův. Ryby blatenské pevnější, zdravější i chutnější maso mají, nežli ryby jiných vod. Jeden druh nikde jinde se nenachází, totiž *fogaš* (perca lucioperca). Jméno *fogaš* (zuboun, maď. *fog* = zub) dostala ode čtyř velikých klů, které ven trčí, i když huba zavřena. Podobou svou rovná se štika, jen že štika má barvu světlejší. *Fogaš* bývá 10—15 liber ztíži a sněhobílé maso jeho velmi je chutné. Ještě jedna ryba pro náramné množství zasluhuje býti připomenuta, totiž *bělíce* (cyprinus cultratus). Malá tato a tenká rybka velice se podobá ke sledům, rovnajíc se jim i v tom, že se od jednoho konce jezera ke druhému v tak velikých hejnech přeplavuje, až téměř hladinu vodní zakrývají. Zvláště v listopadu síla jich bývá okolo Tiháně. Mohou se jako sledi nasolovati a po delší čas chovati. Lovení ryb nejlépe se daří v zimě, když jezero zamrzne. Rybáři nasekají do ledu děr na 3 sáhy do čtverce a na železné holi rozestrou síti pod ledem do kruhu. Po jistém čase se síť ponenáhu stáhne a otvorem vyndá.

Jiná památka jezera blatenského jsou tak řečené *kozí paznehty*. Voda totiž vyvrhuje na břeh kaménky, které jako půl paznehtu kozího vypadají. Nejednu pověst o vzniku jejich lid okolní vypravuje. Ondřej, strýc krále Štěpánův, vračeje se jednoho času prý v největší chudobě z války domů, v saladské stolici od pastuchy na blatenském jezeře peněz si vypůjčoval. Pastucha, dokládaje se Boha, zapíral, že peněz nemá. Ondřej mu odpověděl: „Trescí tě Bůh, jestli peníze máš!“ načež pastýř i se stádem koz do jezera ihned se propadl, a z toho prý pocházejí skamenělé kozí paznehty. Vlastně jsou to skameněli plži, jenžto neustálým přemíláním vlastní své tvárnosti pozbyly.

Břehy jezerní místy pokryty jsou čistým železitým pískem, což prý se nalezá také na některých pomořích, jako u Messiny v Sicilii, na ostrovech kanárských a na pobřeží koromandelském. Písek tento dobře se hodí za posypádko. V ohni se neproměňuje. Zkoušíme-li jej magnetem, zůstane ho asi čtvrtina Ipěti. Prohlížíme-li jej drobnohledem, jeví se na něm malá zrůčka drahých kamenův, jako granátův, rubínův, ametistův, topasův a j.

U Füredu při samém jezeře jsou kyselky a znamenité, hojně navštěvované lázně.

93. Ráno.

(Od Václava Štulce.)

Za horami za šedými
 Již slunéčko milé stojí;
 Než nestojí! — ono s nocí
 V boj se čaekým kvapem strojí.

Slyš! — na poli ve osení
 Tam skrivanek již se modlí;
 Háj i sad i luh to tuší,
 Za horou že slunéčko dlí.

Tu travička, tamo klásek,
 Pole, luh se na ně těší,
 A to kvítí sbírá perly,
 Diamanty na se věší.

V sadě květném, v háji šumném
 Sbory pěvcův již se budí,
 A na zvučné písně Pánu
 Hlasy ladí v zpěvné hrudi.

Viz tam vzhůru! — Zoře rudá
 Na hor skalných čela vzletá,
 Po obloze šiky svělla,
 V úval střely svoje metá.

Uklid', noci, bledé stíny,
 Mladý vítěz již se valí;
 Horské týny se mu koří,
 Klaní se mu plaň s úvaly.

Let jen — ulet' strachu chvatem,
 Noci černá! do svých skrýsí;

Jitro svítí — den tu Boží
S nebeských se kloní výši.

A to slunce — to slunéčko
Na vítězném kvapí voze :
Ples je vítá po vší zemi,
Radost zvučí po obloze.

Ze sadův a hájův jemu
Vítězné v střet písně letí ;
Doly, polmi parou k nebi
Zápalná se obět světí.

Aj skrivanek ten již nese
Ve blankytnou výši zvěstí,
Noci černá! že jest prosta
Sirá země tvé neřesti.

A ty synu siré země,
Člověče, ty její pane!
Díky pěj a plésej v světle,
Jež na jasném nebi plane.

94. Přechod prince Evgenia přes Alpy.

(Die Alberta Jägera.)

Půl čtvrtá měsíce po smrti posledního Habsburkovce na trůně španělském, Karla II. (umř. 1 list. 1700), v nejhlubší zimě daly se cisarské pluky na cestu do Italie. Vreční vedení vojska byl císař Leopold odevzdal největšímu mezi vojevůdci svými, princovi Evgeniovi Savojskému. Dokonalá znalost vojenstva, opatrnost u vymýšlení a provádění prospěšných plánův, odvaha a ostražitost v lomozu bitvy, nematná přítomnost ducha, přísný řád a kázeň, přívětivost k nadšenému vojínu, mírnost ku přemoženým národům, přístupnost radě jiných, vděčná uznalost k zásluhám, rozumnost bez sobělibé okázalosti, udatnost bez chvastavosti, knížecky vysoká mysl, věrnost v úřadování vzešlá z citu

povinnosti, tížadost, jakováž velikým duchům vlastní, synovská téměř k císaři Leopoldovi láska *) hlavní byly povahy velikého tohoto charakteru. Neméně veliká a uznaná byla sláva jeho válečná. Od vítězství u Senty, největšího nad vojsky nepřítelů a prvního pod jeho velením, rozléhalo se jméno Evgeniovo od jednoho konce Evropy ke druhému. On byl hrdinou křesťanstva.

Okolo polovice února 1701 vstoupily první voje císařské na půdu tyrolskou. Všech bylo 19.800 pěchoty a 12.000 jizdy, asi se 60 těžkými děly a s nepřehledným množstvím koní a družiny. Hlavní shromaždiště bylo Roveredo, kdež nejednou až deset i jedenáct tisíc lidu zároveň bytovalo. Dne 20. května přijel princ Evgen sám do Rovereda. Druhého dne obhlídal z Montebalda nepřátelská postavení u Chiussy a Ferrary, i přesvědčil se, že není možné, promknouti se po obyčejné silnici podél Adiže.

Francouzi totiž na začátku jara též byli vtrhli do Italie pod Catinatem, jedním z největších vůdcův svých, a zavřeli všechny východy z Alp. Nehrubě šetřice neutralnosti Benátčanův, osadili ku konci dubna od jezera iderského (l. d'Idro) až po veronské soutěsky všechny prosmyky a cesty, kterékoli vedou z Tyrol do Italie. I honosili se, s libostí patřice na příznivé postavení své: „Nemají-li křídel Rakušané, aby přišli povětrím, po zemi jistě dolů nepříjdou.“ Ale starý Catinat zmýlil se tentokráte, a mistr ve válce zšedivělý, s velikým svým překvapením a s úžasem Evropy, v pravém slova smyslu převýšena viděl se důmyslem a srdnatostí hrdiny ani ne čtyřicetiletého. Neboť jak mile se princ Evgen přesvědčil, že po obyčejné silnici vtrhnouti nelze, již smýšlil na jinou cestu do Italie.

V prvním okamžení okazovaly se dva východy: od Tridenta na východ dlouhým zákrutem Valsugany podél vrchoviště Brentina přes Bassano a Vicenzu, anebo od Rovereda na západ přes gardské jezero a Judicarie. Obojí však cesta po lepším rozvážení shledala se býti nevhodnou. Mimo to veliký Evgen, podobně bohatýrům starého světa, miloval smělá předsevzetí. Přečhod tedy měl se státi přímo z Rovereda nejkratší čarou

*) „Leopold,“ říkával později Evgen, „byl mým otcem, Josef mým bratrem a Karel mým pánem.“

přes pomezí Alpy, a Evgen vyhlédl si k tomu údolí a návrší alpská, ježto se rozstupují východně od Rovereda a Aly: samé to příkré, neschůdné doliny, kterými se tehda jen pro alpské pastevce a střelce osamělé pěšiny vinuly. Tudy myslil princ Evgen, že se přechod musí zdařiti, i vybral si k účelu tomu prostředek nejmoudřejší, sbíraje zprávy od horalův kraje povědomých. Kázal si přivésti několik sedlákův z oněch dolin a otazoval se jich co nejzevrubněji po poloze, směru a povaze hor a přechodův. Lidičky títo, vidouce děla, jízdu, prašné vozy, nesmírná zavazadla a vůbec spatřice vojsko 30.000 mužů, vrtěli nedůvěřivě hlavou a krčili ramenoma, „nebo prý za paměti lidské ani kára po Alpách nepřejela, nerci-li aby takovou výpravu bylo možné převésti; k tomu že nevědi ani rady ani prostředku.“ Ale hrdinský princ přestal na tom, když slyšel z ust jejich, že přechod naprosto nemožným není; píše, jakby jej vyvedl, a nechají jen jemu.

Přiložil tedy bez prodlení ruce k dílu. Co nejspěšněji mělo se dnem i nocí bez ustání pracovati na třech drahách pro pěchotu, jízdu a dělostřelstvo. Zvláště užil Evgen horlivosti horalův, kteří o závod usilovali pomáhati ku předsevzetí velebeného ode všech hrdiny. Listiny vypravují, že nadšení bylo takové, že hedvábnictví, jediná to výživa Tridentanů a Roveredanů, toho roku ani stý díl zisku z jiných let nevyneslo; neboť všickni mužští krajiny té lámáním, tesáním a trháním skal zaměstnání byli právě v máji, měsíci to k pěstování hedvábných červův nejdůležitějším.

Jelikož pak celý plán mohl přijíti na zmar, kdyby nepřítel o něm zvěděl, předčleně bylo, ošáliti jej a utvrditi jej v domněnce, jakoby Evgen přece zamýšlel hledati přechod přes jezero gardské a Judicarie. I jal se tedy Evgen pobízeti a podporovati lid v Judicariích a v okolních údolích, kteříž hned, jak se Francouzové blížili, byli se postavili na pomezí, listy a odřady vojska svého k důrazným výpadům na nepřitele; v údolí legerském bez ustání velel pracovati na dlažení cest, a již 21. máje na všechny strany poručil válečné výhledy. Tim dokonale dosáhl toho, čemu chtěl; Francouzové dali se zklamat, obsadili všechna návrší hory Mon-

tebalda od jezera gardského až k Adizi, stavěli rozsáhlé náspy a co nejrychleji stahovali tam všecko pomocné vojsko.

Nic nebylo Evgeniovi vitanějšího nežli toto.)

Dne 27. počalo se památné tažení přes Alpy.

Jízda a několik dní později těžká dělostřelba se zavazadly táhly cestou terragnolskou, i vstoupily na vicentinskou silnici. Pěchota se rozdělila. Menší oddíl vystoupil po stráních Vallarsy k pomezím vrcholům Alp; větší oddíl, s Evgeniem v čele, vylezl skalným údolím valfredským na vrch Breonio ve Veronsku. Jízda a pěchota na přechodu mnoho neutrpěly, ale zato přeprava děl a zavazadel velmi byla nesnadná. S plachými vojenskými koni nic se nemohlo počítati nad závratnými propastmi příkrých cest; proto musili z okolí sehnati množství volů, jichž opatrná, zdouhavá chůze lépe se tam hodila. Deset ba patnáct spřeží vleklo jedno dělo, a mimo to musilo ještě mnoho sedlákův a vojákův provazy vzhůru pomáhati a z důly zdržovati, aby se dělo nepřekotilo do propasti. Tím mnoho lidu a dobytka zhylo, zvláště v roklinách Valfredy, kde zápas s nesnáze tak byl veliký, že za den sotva tři hodiny cesty odbyli. Takovým způsobem přepravili za čtyry dny dvacet těžkých děl, načež později ostatní následovala. Na vrchu Breoniu sestaly se oba dva oddíly pěchoty, a položily se tam prvním na půdě benátské tábořem.

Jak náhle Francouzi v hloubi doliny dostali překvapující zprávu o příchodu císařského vojska na rovinu italskou, s počátku ani vlastnímu sluchu věřiti nechtěli, a když se přesvědčili, stáli jako omráčeni. Ani hlásku nedověděli se o ražení dráhy přes Alpy, v takové stojíce blízkosti! Ani hlásku, neboť nebylo zrádce v Tyrolích, a co ještě více váží, v celém vojstě! Pevně očekávali útok nad Adizi. Všecky jich záměry byly zkaženy, celé jich postavení zmařeno. U Chiusy a Ferrary vázli v nebezpečnosti, aby nebyli zaskočeni. I nebylo jim nic jiného, nežli že ošálení a se studem z prosmykův kvapili do nížin, aby císařským bránili přechodu přes Adizi. Evgen sám byl očitým svědkem zmatku jejich.

95. Žalm dvacátý druhý.

(Od J. A. Komenského.)

Můj Pán, můj pastýr, jeho já pak ovečka pokorná,

Nic se nedostatků netřeba báti při něm.

On mne na pastviskách zelených pase: on mne lichých vod

Pěkně veda k pramenům, žízni škodně nedá.

Tak duši mou všelijak rozkošmi očerstvuje svými:

Po stezkách přímých přímo mě vždycky vodě.

Byť mi se dostalo jít přes stín smrti neb samu jámu

Ukrutné smrti té, zlého se nic nebojím.

Proč? proto: vím, že milý svou stráží jest vsudy při mně

Můj pastýr; jeho hůl, prut jeho, tyť mne těší.

Zvláště vıda, stůl jak bohatý, můj králi, přede mnou

Připravuješ, sokové an moji to vše vidí.

Ještě i rozkošným olejem hlavu mou pomazal jsi:

A mně kalich štědré hojně milosti liješ.

Nad to ujistil's mne, tvá dobrota že zprovodí mne,

Až dokavad bydlení zde v světě mého bude.

Já tolikéž sluha tvůj v domě tvém zůstávaje věčně,

Rád tobě, svému Bohu, sloužití věčně budu.

96. Huculové.

(Od Jana Vahyleviče.)

Huculové jsou obyvatelé pohoří karpatského na Pokutí i v Bukovině, v částech dávného knížectví haličského i na jižním sklonu Karpat v Uhrách.

Vesnice huculské jsou veliké, chyše porůznu rozptýlené. Každá chyše o sobě stojí, sady, lukami neb lesinami a roklemi jedna od druhé jsouc oddělena. Co do výstavnosti jsou nízké, prkny pokryté, se dvěma okny k jihu, nejčastěji prkny zabe-
dněnými, a s dvěma dveřma, někdy se světnicí a komorou, a vnitř s dřevěnou podlahou. Vedle krbu často lze najíti několik větších obrazův. Vnitř proti veliké peci stojí police na kuchynské nádobí, potom u stěny dvě lavice, přikryvadlem zastřené lože a žerd, na níž se zavěšuje všední oděv; při tom stůl na

nohách křížem stojících, bílým ubrusem krytý, a někde truhla s bílým prádlem a šatstvem. Na dvoře stojí sýpka a chlév, včelnice, potom malá zahrádka na zeli a jařiny, okolo pak prostírají se luka a sady. Toť jest asi obecný obraz domácnosti huculské.

Z několika skupených chyši skládá se *konec*, t. j. díl vesnice, vlastním jménem nazvaný a postavený pod čeledním náčelníkem, *vatažkou*. Nad celou vsí zřízen jest *kněz* (rychtář) čili *ataman*. Tento s *vatažkami* činí radu starších v obci, rokuje s nimi a rovná právní záležitosti. Nálezův jejich poslouchají Huculové jako slavných výrokův dědičného učení, vidouce v nich věhlasnost lidského věku, mnoholetými zkušenostmi vyučenou, a z příčiny té sobě svých čeledních náčelníků velice váží; potkají-li se s nimi, vždy jim libají ruce a dávají se blahoslavití od nich. Svazek vzájemnosti všecky rodiny spojuje k důvěrnému mezi sebou obcování, a z té příčiny se rodiny rády scházejí ke společným svátkům (*komašnie*) a k *večernicem* (t. j. ke společným večerním pracem), kdež obyčejnými rozmluvami starcův s mládeží u této se připravuje první rozvíjení duševních darův a poněnáhlé vzdělávání rozumu.

Polní hospodárství u Huculův ještě jest na stupni dětinstva. Řidkokde viděti jest záhon zeleného ovsa, líhu lnu, někdy kukuřice, nejnověji zase zemčat, ale i to větším dílem pro nebdalost a neumělost na poli zas hyne; leč i málokdy lze bývá dočkatí se pozdních žni, poněvadž ostrá zima s mrazy a sněhem časně, někdy již v měsíci srpnu, na horách se roshošťuje a daru Božímu ani uzrati ani jeho skliditi nedá. Proto není u Huculův ani pluhu ani stodoly, jakož tam ani vozu ani saní zpatřiti nelze. Ale zato jsou pastýrství a včelarství hlavní jejich živnosti, jimiž oni, vidouce v nich jediný toliko způsob vyživení svého, starostlivě se obírají. Jestližež se zdaří nějaký dobrý stav spatřiti mezi nimi, ten se rozvinul jistě z chovu ovec; neboť ovčička, podle běžného horalského příslovi, odívá šatem, dojivem omašťuje a hnojem roli opravuje. Proto dobrý ovčák a dobrý pes u Huculův jest nejlepší majetností a největší chloubou.

Hucul je chudý, často jej slýchá nedostatek a bida, a přece nerád opouští příkré vrchy své, jenž pro něj jakýsi neobyčejný

půvab mají. V nížinách tesknota srdce mu svírá, nudnost a trdnomyslnost se ho zmocňuje i táhne jej nazpět k modrému chlumu a ke chladnému prameni. Jestli horák, divoký syn bujně, nadobyčejně přírody, plný života, a proto celou duší ku přírodě přilnul. Pyšný a veselý jsa, když skáče po větrných horách, přemýšlí a sny své snívá nad propastmi skalin neb prahův, a rád vzhlíží ke hvězdám nebeským, s nimiž si sestruje a bratruje.

Obchodu Hucul nemiluje; skrovný jsa ve svých žádostech, nezná velikých potřeb; nezřídka nalezneš tam lidi, kteří jak živi nikdy nevyšli ze své vsi, obojetně a spokojeně ve svém hnizdě sedíce. Jen hlad a nedostatek dohánívá je k činnosti; chudí pak hospodářové vláčeji se po nížinách s celými rodinami, dávajíce se najímati s kosou neb sekerou k rolnickým pracem. Zvláště z jara tlupy Huculův se svými malými koňmi sjiždivají do sousedních měst, kdež za surové zemské plodiny neb rukodělné rozličné výrobky své vyměňují oves a kukuřici. Podobně v létě někdy plaví po řekách klády a šindel do nížin ku podhořanům.

97. Mlčící slavík.

(Od Václ. Štulce.)

Proč že, slavíku, mlčíš, jak zavzní kráky krkavecův?
Rád vždy slavík umlká, když krkavec krakorá.

98. Marnotratnost.

(Od Jiříka Závěty ze Závětic.)

Nemoudře dělají, kteří nabyté bohatství marně utráceji, léšice se, že zase jiného znovu nabudou. Onen Themistokles, kníže řecké, nehrubé chvály po sobě zanechal, že, vyprázdniv svou pokladnici, objížděl po městech na ostrově Andru, chtěje z obyvatelů nějaké sumy peněz dostat, oznamuje jim, že s sebou veze dva velké bohy, žádost prý a moc, to jest, nebudou-li mu chtít z dobré vůle dáti, že je k tomu mocí přinutí. Ale oni mu zase odpověděli: My, prý, také dvě bohyně máme, pro kteréž dáti nemůžeme, čehož od nás máti chceš, totiž chudobu a nemožnost. A tak s hanbou odjeti musil.

< 99. Benátky.

(Od Václava Zeleného.)

Nevím, jest-li druhé město na světě, na které by člověk s takovou hrdostí hleděti mohl, jako na Benátky. Dříve, než se ruka lidská dotkla těchto míst, byly tu jen nepatrné písčité ostrůvky, s nimiž vlny mořské dle libosti hospodařily, je tvořice a ničiče; a na těchto hromadách písku vykouzlila ruka lidská město nádherné, mocné, slavné, město mramorových paláců a velikolepých chrámů, sídlo obchodu a umění! Nikde duch lidský krásnějších stop po sobě nezůstavil, nikde minulost zřetelněji k divákovi nemluví, nežli zde na půdě staroslavné královny mořské. A nikde se minulosti tak blízky necitíš, jako v paláci vévodském. Již při prvním vkročení do města spóčívá oko cizincovo s podivením na té vážné vysoké budově, jaksi přísně pohlížející kolem sebe, a kdo chce poznati ducha starobenátského, nechať spěchá přede vším do tohoto sídla bývalé vlády.

Přicházejí k němu od moře, kráčíš podle dvou pověstných sloupův. Na jednom stojí sv. Theodor na krokodilu, na druhém jest lev sv. Marka. Mezi těmito ohromnými sloupy konávaly se popravy. Kdo přišel s této strany k městu, musil jíti podle samého popraviště. Přímá spravedlivost, jižto republika vykonávala, přivítata přichozího. Ale již kráčíme ozdobnou branou do paláce. Po schodech obrovských jsme se dostali do široké chodby v prvním poschodí. Nad samými schody vítají nás dvě obrovské postavy — Mars a Neptun, strážní duchové starých Benátčanův, chrabrost válečná a podnikavost plavecká. Po jiných krásných schodech octneme se v sále veliké rady, snad nejslavnějším na světě. Jsou ovšem prostory ještě větší, ale kde jest sál, který po půl tisíciletí býval svědkem nejdůležitějšího rokování, kterýmžto nezřídka rozhodnuty jsou osudy celých národův? Hlasy rokujících umlkly, ale veliké Benátčanův činy žijí tu posud v dílech Tiziana, Pavla Veronského, Tintoretta. Veliké obrazy, zavěšené po stěnách, vypravují tu nejslavnější děje benátské. Tu vede devadesátiletý dože, slepý Dandolo, křížáky na zdi cárihradské, a dobyv mě-

sta, císařskou korunu novému císaři podává. Tam zase dože i lid benátský s potěšením patří na pokoření hrdého Fridricha Rudovousa, klečícího neb vlastně ležícího na zemi před vítězným papežem Alexandrem III., mocným zástupcem měst lombardských proti císaři. A nad těmito ohromnými obrazy viz tam při samém stropě tu dlouhou řadu ctihodných tváří; jsou to bývalí vévodové benátské. Ale divná věc, oko, rychle přeběhší tu čestnou řadu, utkví na prázdném černém místě: „Místo *Marina Faliera*, státního pro zločiny.“ Nepochopitelné jest srdce lidské: vidouc klesati velikána, náramně bývá potěšeno, ale lituje ho, sotva že klesl. Šťastnější byl tamten dobromyslný kmet ve ctihodných šedinách, Tomáš *Mocenigo*. Jest prý z rodiny původem slovanské, jako mnoho jiných mužů, kteří umem neb krví sloužili Benáťanům. Poslyšme, co nám poví o době své. Jest na smrtelném loži; přední mužové celé obce stojí kolem něho a poslouchají poslední slova hlavy své: „Pánové, za svého vládnutí zaplatil sem čtyry miliony dluhův. Tři tisíce lodí obchodních, tři sta velikých korábův a čtyřicet pět galer se třiceti sedmi tisíci plavcův, vedou obchod. Deset milionů dukátův posílá se každoročně za zboží do cizích zemí. Jeden milion dukátův zlatých, dvě stě tisíc peněz stříbrných a osm set tisíc měděných razí se v naší mincovně. Pět set tisíc dukátů zlatých vynáší ročně daň z domův; počítá se asi tisíc šlechticův se jměním 60 až do 400 tisíc dukátův. Pánové, vám jediným otevřena jest země i moře; vy vládnete bohatstvím všeho světa, vy opatřujete všelikými potřebami všechny národy, jenž posílají všechny peníze své do vašich rukou. Pokračujte takto, vy i synové vaši, a dokud budete vynikati nade všechny, budete šťastni. K tomu vám dopomáhej Bůh náš milostivý!“ Tak skončil Tomáš *Mocenigo*. Bylo to právě za těch časů když otcové naši vši silou hubili tu zemi, kterou jim prozřetelnost za přibytěk udělila.

Ale ti hrdí pánové uměli netoliko peníze vydělávati, uměli jich, a to jest umění vzácnější, i dobře užívatí. Jenom se tu ohlédní po těch sálech a prohlédni si ta díla umělecká. Nebylit to sprostí kramáři ti mužové, kteří dovedli oceniti díla, takýchž tu vidíš mnozství kolem sebe, kteří své dukáty ochot-

tně vyměňovali za díla Tiziana, Pavla Veronského, Palladia, Sansovina, uznávajíce, že na nich bezpečněji založí slávu vlasti své, než na zlatě. Historik nejslavnějších obchodníků naší doby, Macaulay, Italiány klade tak hluboko pod Angličany, jako obyvatele Hindostanu pod Italiány. Jsoutě opravdu Angličané obchodníci, jakých snad posud nebylo: podnikavi, stateční, chytrí a tak poctiví, jak toho zisk dovoluje; ale kdy a kde vykonali tolik krásného, co Benátčané v šestnáctém století? Kdy obraceli poklady své k svému povznešení, k zvelebení umění tou měrou jako Benátčané? Ano, obdivovati se sluší pružnosti ducha toho, kterýž, sháněje se za poklady všedními, vážil si i těch vyšších, kteréž jsou ozdobou člověčenstva.

Než vyjdeme z paláce, zastavme se v kapli vévodské — bylať to zajisté nejnádhernější kaple té doby — chrám sv. *Marka*! Jest tomu sotva padesáte let, co jest hlavním chrámem církve benátské; ale nejslavnějších dob dočkal se, pokud byl pouhou kaplí. Ze všech končin snášeli a sváželi bohatí kupci ty nesčíslné poklady tu nahromaděné, přinášejíce je sem za obět svému patronu.

100. Král duchů.

(Dle Götheho od K. J. Erbena.)

Ký pozdní to jezdec větrem a tmou?
 Otec to s dítětem, domů jedou;
 Synáčka milého v náručí má,
 A tiskne a hřeje a objímá!

„Mé dítě, což úzkostně tak se děsíš?“
 „Tatičku, což krále duchů nevidíš?“
 Hle krále se srstí a s korunou?“
 „Mé dítě, jen vodní to páry jsou.“

„Pojď, dítě milé, pojď ke mně sem!
 Zde krásně si spolu pohrajem;
 Má louka je pěkná květnatá,
 A máti moje má šat ze zlata.““

„Ach táto, tatíčku, slyšíš-li nyní,
Jaké mi král sliby tajně činí?“

„Spokoj se, mé dítě, a bázně nech;
Suchét to listí šumí po sadech.“

„Pojď, dítě zlaté, pojď jen se mnou,
Mé dcerky ti pilně sloužit budou;
Mé dcerky, ty v noci tance mají,
Ve spánek tě tancujíc uzpívají.““

„Ach táto, tatíčku, což nevidíš
Ty dcerky královy tam vody blíž?“
„Vidím, vidím to, mé dítě milé;
Vrby jsou to šeré a vyhnílé.“

„Aj rád tě mám, jsi švárný, musím tebe mít;
A sám-li nepůjdeš, chci síly užít.““

„Ach táto, tatíčku, již po mně sahá!
Král duchů již v moci své mne má!“

I hrůza jest otcí, a dává se v oval,
Své úpící dítě v náručí jal;
Přijíždí do dvorce v myslí traplivé,
Leč dítě v náručí již — neživé.

101. Zápas o kosírek.

(Od A. V. Šembery.)

U Slováků, jenž v dolních Rakousích usedlí jsou, obyčej jest, že chasníci klobouk sváteční okrašlují pérem pavím, z červených pentlí do oblouku od pravice k levici se vznášejícím. Péro toto, po slovensku „kosírek“ nazvané, smějí však jen ti nositi, kdož vítězstvím v zápase se svou rovni osvědčili srdnatost a sílu. Jak mile mladík dojde 18. nebo 20. roku a dosti silným se cítí, že by v pútcě se soudruhy obstál, koupí si pavi péro, i zatkna si je za klobouk, jde s nim mezi chasu. Ihned vyzvou jej závodníci, a vyšedše na prostranné místo,

jmou se s ním u přítomnosti četného diváctva jeden po druhém zápasiti, který kterého porazí. Prohrá-li nováček, utrží si notný posměch i musí kosírek s klobouku sejmouti; pakli zvítězí, odevšad mu tleskají, chasa jej přijme ve svůj spolek a hlučně si s ním přijíjí. Zápasové tito druhdy bývají velmi nebezpeční, a ne jeden mladík při nich úraz vezme.

Oženi-li se jinoch, kosírkem ozdobený, sejme jej s klobouku, a zavěsiv jej na památku ve světnici za obraz, dá si místo něho na klobouk stříbrnou nebo zlatou portu.

102. Všedobr.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Dobrotu tvou zkušenost předkládá jaksí pochybnou:

Kdo dobr ke všemu jest, ten věru málodobr.

103. Bavoři v horních Rakousích.

(Od Fr. X. Pritze.)

Dne 18. máje 1741 uzavřeli Francouzi s Bavy a Španěly úmluvu o rozdělení mocnářství rakouského. Francouzsko zavázalo se postaviti dvojí vojsko po 40.000 mužů. Dne 5. července přistoupil potajmu ke spolku tomuto král Fridrich II. M. Theresia, pořád více jsouc tísněna, nepozbyla ani srdnatosti ani rozvahy; obrátil se ke svým národům, a krásný svazek důvěry a lásky mezi panovnicí a lidem čím dále tím více se utužoval.

V horních Rakousích oznámil zemský hejtman nepřátelské přípravy Bavorův dne 7. července, a nařídil chystati se k obraně. Bavoři zatím, zmocnivše se dne 31. července úskokem města Pasova, zjednali si pevné stanoviště i přístup do Rakous. Kurfirst nicméně hned do země nevrhl, ale utábořiv se u Schærdinka, čekal na příchod Francouzův. M. Theresia zpravila stavy hornorakouské o blízkém nebezpečí a nařídila, aby hotovost zemská se zdvihla a zbrani opatřila ze zbrojnice linecké. Kristian kníže z Lobkovic, ustanovený za velitele Čech a horních Rakous, přijel do Lince a uložil generálu Pálfovi,

aby co možná k obraně se strojil. Hotovost zemská se pozdvihla a Josef Wiellinger von der Au zřízen byl vrchním vůdcem jejím. Osady Enshagen a Spielberg s velikým nákladem a spěchem opevňováno.

Ale přípravy tyto daleko nestačily proti přemoci nepřátelské, ješto řádového vojska v zemi nebylo více než dva pluky dragounů, 250 husarův a 2000 Varaždincův. Kristian z Lobkovic, odebíraje se do Čech, rozkázal, aby Pálfi neodvažoval se bitvy, ale za Travnou a pak za Enži ustupoval. Dne 1. září poslali stavové k M. Therezii Karla z Hohenfelda, aby jí vylíčil smutný stav země a vyprosil rozkazův, jak by se zachováti měli. Královna byla pohnuta a odpověděla, že jí láska poddaných při všem neštěstí nejkrásnější jest útěchou a že stavům za oddanost jejich srdečně děkuje. K řízení věcí stavovských měl z každého stavu jeden zůstatí v Linci, ostatní měli se rozejeti, všech schůzi se vzdalovati a holdování pokud možná se vyhýbati. Dne 15. srpna byli zatím Francouzové přešli přes Rýn, spojili se s Bavorsy, a část vojska táhla na Čechy. Dne 10. září přijel do Lince dvorský trubač bavorský. Odevzdav stavům manifest válečný a spis padesátiarchový, v němž právo kurfirstovo k zemím rakouským bylo dokazováno, ohlásil příchod vojska bavorsko-francouzského s příkazem, aby 11 poslancův vypraveno bylo do Payerbacha, ježtoby pečovali o stravování 30.000 mužův. Což se i stalo. Spisy však stavové poslali M. Therezii do Prešpurka.

Při takovém stavu věci a při nemožnosti ubránění země s tak malým vojskem, byla hotovost zemská rozpuštěna, a zbrojnice i zámek linecký vyprázdněny. Pálfi vzkázal stavům, že s vojskem ustoupí za Enži, i poručil dohotovené nedávno hradby u Spielberka a Enshagena rozbořiti, aby jich nemohl užiti nepřítel.

Od 18. do 18. září přitáhlo nepřátelské vojsko do Lince, dne 15. vjel tam sám Karel Albert s francouzskými a bavorskými generály a s vyslanci francouzským, pruským a saským. Země v krátce byla obsazena až po jižní hranice, kdežto štyřští sedláci a měšťané obsadili horské prosmyky. Dne 2. října přijal kurfirst holdování jakožto arcikníže rakouské. Dálo se to s ve-

likou slávou, ale s nevelikou radostí Lineckých a stavův. Slavnostem ještě nebylo konec, ale holdování již odbyto, když zemského hejtmana hraběte Thürheima a jiných stavův došly tištěné patenty Marie Therezie, dané z Prešpurka dne 28. září, kterýmiž je královna vyzývala, aby kurfirstovi neholdovali, a kdyby násilou něco k ujmě její se bylo stalo, prohlásila to za nijaké a neplatné.

Karel Albert trávil čas marným slavením, a nikam nepostupoval. S počátku měl v úmyslu, z Lince přímo udeřiti do Čech a země této dobytí; ale v Linci radil se znova, a po dlouhém rokování uzavřel obrátiti se k bližší Vídni.

Prodlévání toto M. Therezii neocenitelně bylo vhod, a nemálo přispělo k zachování mocnářství. Bavoři sice bez odporu postoupili za Enži, ale M. Theresia zatím času výborně byla užila. V největší tísní, když nepřátelé s několika stran se hrnuli, obrátila se k Uhrům, i svolavši stavy uherské do Prešpurka, promluvila k nim (11. září) onou proslavenou, srdečnou a důvěry plnou řečí, která hluboce všech dojala a povzbudila k nadšenému volání: „Vitam et sanguinem pro domina et regina, pro corona et patria nostra!“ Veřejná hotovost byla nařízena; šlechta i obecný lid ozbrojili se; kmenové, ani po jménu dotud neznani, povstali; lidé strašlivě ozbrojení, ve zvláštních krojích, úžasem naplňovali přátele i nepřátele, děsíce Bavorů a Francouze náhlými přepady a neobyčejným způsobem bojování. Vždy četněji shlukovaly se houfy tyto k Vídni; i radového vojska pořád více se shromažďovalo; počala se činnost zřídka kdy viděná.

S Prusy učiněno narovnání dne 9. října; díl vojska, jednoho nepřítele zbaveného, bral se do Čech, díl dolními Rakousy. Kurfirstovi nekvětly tu již žádné vavříny; opustil myšlenku na dobývání Vídně a jal se ustupovati. Dne 3. listopadu již nebylo Bavorů v dolních Rakousích. V horních zatím strojili se k odporu.

Rakouské vojsko pod velkovévodou Františkem Štěpánem, nemohši zachrániti Prahy, lehlo polem u Budějovic, převalo spojení Bavorů v Čechách se spojenci jejich v horních Rakousích a plukům, z dolních Rakous pod Ludvíkem Khevenhül-

lerem táhnoucím, usnadnilo vypuzení nepřítele. Tomuto na začátku ledna 1742 nezbyl leč Linec. Tu přirazil i velkovévoda z Čech, a dne 23. ledna vzdala se posádka na mírné výminky pod závazkem, že celý rok proti M. Therezii bojovati nebude. Dne 24. odtáhlo 8100 pěších a 1500 jezdcův pod generály Segurem a Minuccim po levém břehu Dunaje ze země; téhož dne slavil svůj vjezd do Lince veliký vévoda. Stavům, ačkoli na ně s počátku pro povolnost v holdování Bavorům velmi byla rozhořčena, Maria Therezia odpustila. —

Veliký vévoda opustil Linec dne 30. ledna, a odebral se do Vídně, kamž dne 2. února i také preláti kremsmünsterský, svato-floriánský a wilherinský byli odejeli, aby královně přání a díky stavův za osvobození země nadenžské v nejhlubší úctě vzdali.

Téhož dne, když Bavoři s Francouzi odtáhli z Lince, vyvolen Karel Albert za císaře římského ve Frankfurtě. Ale radost tuto brzo mu ztrpčily pokroky Rakušanů ve vlastní jeho zemi. Dne 24. ledna vzdal se Pasov, dne 3. února Brounov a dne 13. stál generál Menzel před Mnichovem. I Mnichov na výminky se podal. Co Karel VII. ve Frankfurtě byl korunován, hospodařili Charvaté mezi lidem jeho. Na začátku března byly celé Bavyry až po Dunaj v rukou rakouských. Tak se věci změnila! Maria Therezia, nedávno ještě na kraji propasti vážnuvši, zvítězila, pluky její stály v zemi nejurputnějšího nepřítele jejího, týmž osudem jemu hrozíce, jakýž on byl připravoval jí!

104. K mečíři.

(Od Matěje Havelky.)

Chop, mečíři, chop se díla,

Nabrus ostře, savliči!

Smrtonosná břitká síla

Ozbrojž nám pravici!

Vstáti k vojně král nám káže,

Pojdme hájit vlast drahou,

Ostrou zbrání zbrojme páže,

Srdce chrabrou odvahou!

Ať se na nás odkudkoli

Vrahův voje přivalí,

My je přivítáme v poli,

Až se zrak jim zakalí.

Dvojzvukem je přivítáme:

„Vlast a král náš hrdinný!“

Pak jim sečnou zacinkáme,

Zahyne vrah otčiny!

105. Hanšág.

(Od Mich. Uhroveckého.)

Polourodny bralr neziderského jezera — Hanšág — je plovcoucí drnovisko, které se u Eszterháze stýká s jezerem, a až do rábské stolice zasahuje. Na prostore asi 6 čtvereových mil neroste tu nic jiného, než samé rákosí, šarína a síť. Jen mezi říčkami Jikvou a Rabnicí je olšový les. Značná část Hanšágu pokryta je síce lučnou travou, z které za suchých let dělají seno, ale seno to je kyselé a koním nechutné. Za mokrých let je senoseč velmi obtížná a nevyplácí se; hospodáři obyčejně pouštějí pak dobytek jen na pastvu.

Drnovisko Hanšágu není tlustší než asi tři stopy; pod ním protéká čistá voda, která se barvou i chuti rovná vodě jezerní. Když se drn opatrně prorazí rákosem, může se jím voda nahoru vyssáti; s počátku přichází síce kačná, ale po chvíli čistá. Lidé na Hanšágu pracující nezřídka takovýmto způsobem zahánějí si žízeň. S těžkým nákladným vozem přejetí nelze, leč za tuhého mrazu; ba i lehčí vůz kolébá se a převezení jeho nebývá bez nebezpečnosti. I člověk, není-li cesty dokonale povědom, nezřídka až po pás se proboří. Voda pod Hanšágem patrně souvisí s jezerem; neboť jak jezero vystoupí, i Hanšág se zdvihá, a na obrát, jak jezero opadne, i Hanšág vklésá. Jen olšina je nepohybná, nébrž bývá potopena, když v jezeře a

pod drnem vody přibude. Otevřených jezírek v Hanšágu je mnoho. Největší a nejhlubší je královské jezero, které velmi bývá bouřlivé a vysoké vlny vrhá, pročež se na ně obyčejnými malými čluny neodvažují. Po různu se i malé pahorky vyskytají.

Řičky Jikva, Rabnice a kapuvárská Rába ztrácejí se pod Hanšág, z kterého jen Rabnice vytéká a pod Rábem v Dunaj se vlévá. Ostatní přebytek vody odchází do jezera, buď prosikajíc pod drnem, anebo přes hráz se přelévajíc.

Přemnoho jezer v Hanšágu ani za největší zimy nezamrzá; proto se na něm zdržuje hojnost divoké pernaté zvěři, jmenovitě divokých hus a kačen, lysek, potápek, sluk, volavek, nejasytův, bukačův, jeřábův a čápův bez čísla. I vysoká zvěř vyskytá se tu; jelenův však a srncův je nemnoho, protože je vlci v olšíně pelešící silně hubí. Zato četnější jsou lišky, divoké kočky a vidry, které pěknou kožešinu dávají, ale rybářům velikých škod natropí, prohlodávajíc proutěné sádky, jak mile v nich vyčenicají ryby.

Z rostlinstva pamětihodné jest jedovaté býlí, které zhusta po Hanšágu se nalezá, *kónský kořen* (konyi gyökér), tak řečený po rybníku kónském. Býlí to velmi jest jedovaté a zvířata i lidi rychle usmrcuje. Dobytek, sežera několik listů, za okamžení se k puknutí nadme a zdechne. Člověk, položí-li kus kořene na ruku, hned až k omdlení bývá omámen. Hodí-li se kořen rozdrobený do vody, mihne se na hladině záře podobná ku plamenu hořícího líhu; záře ta pozoruje se i tehdá, když se kořen rychle prosekne. Kónský kořen nic není jiného než veliký rozpuk (*cicuta virosa*), který zde tak bujně roste, že dosahuje výšky stromu, při čemž ovšem otravnosti rovnou měrou přibývá. Zápach jeho je ošklivý a omamující.

106. Podzim.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Zas vidím vás na doběrku,
Luk a hájů okrasy
Zbaven sad již jarých šperků
Podzimními nečasy.

Po dřevech jen plápolají
 Barvy žluté, růžové:
 Či někdejších květin hrají
 Ve větvích to duchové?

Dnové krásní slasti čisté,
 Dnové květní, tak i vy jste
 Zmizli a jen v záletí
 Skvíte se v mé paměti!

107. L a u d o n.

(Od Jana Pezzela.)

Zdalo se, jakoby Laudon měl dvě duše; Laudon na koni, v čele vojska byl nejdívnější opak, byl docela jiný muž, než Laudon v městské společnosti.

Ke dvoru chořoval, jen když povinnost a způsob toho žádaly. A tam nikdy se nevpínal, nikdy před jiné se nedral. Naopak, rád zůstával nepozorován a do pozadí ustupoval. Známo, co v takovém případě vévoda Ahremberský jednou řekl k císařovně Marii Therezii. Byla veliká slavnost u dvora, všechny sály naplněny šlechtou v největší nádheře. Therezia všude se ohlíží po Laudonu, a nevidí ho nikde. „Kdež pak je Laudon?“ táže se nejbližších. „Zdaž ho neráčíte zde, jak obyčejně, viděti za dveřmi, plného studu pro veliké své zásluhy?“ vece Ahremberk.

Laudon nikdy o své ujmě nemluvil o válce, ještě méně o svých činech, a jen tehda se pustil do takové rozmluvy, když snažným přátelským pobídkám slušně toho nemohl odepřiti.

Ale hle! týž Laudon, který v šumotném sále dvorském skrývá se za dvěře, a málomluvně, báživě téměř sedí u veliké tabule, týž Laudon vsedá na kůň a staví se v čelo vojska. — Najednou všecken jest proměněn. Všechno žije a hoří na něm. Mohutné slovo jeho hřimá stotisícům, každý hlas jiný umlká před hlasem jeho, každý ozbrojenec třesa se čeká na jeho kynutí.

Nevyslovný byl oheň Laudonův, jak mile stál co vůdce v poli. Bleskem proletoval řady a šiky, hromem rozkazoval zástupům; běda tomu, kdoby byl projevil neposlušnost, bázeň anebo vzdor; v okamžení byl zdrcen. Zdálo se, jakoby Mars byl vstoupil do hrdiny. Nejstarší vojáci, nejzkušenější generálové trnuli uctivou podejností, když je Gideon rovnal k boji.

Jestliže pravdiva jsou vypravování souvěkých spisovatelův o slavném Turennovi, byl Laudon velice k němu podoben. Hlavní povahy Turennovy byly: Turenne plány své osnoval s chladnou krví, s nenáhlým rozmyslem, bedlivě klada na váhu všechny vedlejší okolnosti a možné překážky. Jak mile však úmysl jeho dozrál, vykonal jej s neodolatelnou prudkostí, nic se neřada poplašiti nesnáze a překážkami, kteréby jiný byl měl za nemožnosti.

Nejinak jednal Laudon. Činy jeho u Kunnersdorfa, Lands-huta a Lehnice, u Kladska, Svidnice a Bělehradu jsou toho důkazem. Rozvážlivost v odhodlávání-se, rychlost u vyvádění byly jeho způsob. Co se nepoddalo moci, zlomil lstí.

Jako Turenne, tak Laudon, čím starší, tím v záměrech svých byl odvážlivější, v provádění jich neustupnější. Výjimka tato z obecného pravidla u oboudu pocházela snad z přirozené skromnosti a nedověry ve vlastní síly. Teprve zkušenost a vědomí častého zdaru vzpružilo u nich duševné síly k oné smělosti, která ohnivému duchu mladickému, neznajcímu nebezpečství, jest vlastní.

Mezi válečnými vlohami Laudonovými nejvíce vynikala ona neohrožená přítomnost ducha, ona bystrá odhodlanost, která udalostí sebe nenadálejších ku prospěchu umí obracet. Pronikavost tato neopustila ho ani u vysokém věku. Rovně sloužila mu u Bělehradu, jako třicet let dříve u Domštädtla.

108. Historie.

(Od Fr. Sušila.)

Historie Božská učitelka,

K níž má národ chodit do školy

A ty tajné vnímat hlaholy,
Jež vynáší vštkyně ta velká:

Nehluboká mysl, duše mělká

Vidí dějův jenom vrcholy,

V jádro jejich vnikat nezdolí:

Mořem jedouc, nezná, co to střelka.

Chod' v tu školu učelivou duší,

Ty má touho, lide milý český,

A tam uě se, coť činiti sluší.

Thebánské-li sfingy neznáš stezky,

Jak vždy toho v propast vmetat spěší,

Kdo pohádky její nerozřeší?

109. Prohlášení rakouského císařství.

(Od Jos. Jirečka.)

Dávno předtím, nežli navždy zůstaly sjednoceny, sblížovaly se vlasti naše vespolek. Nejednou dělily se o rovné osudy v radostech i žalostech, nejednou spojena byla vrchní vláda nad nimi v ruce jednoho panovníka. První takové spojení u větší míře spůsobil Přemysl Otakar II., kterýž se psal králem českým, markrabím moravským, vévodou rakouským, štyrským a korutanským, pánem Krajiny, slovinského krajiště a Chebu. Když od říše německé, kteráž, zotavivši se z dlouhého bezvládí pod Rudolfem Habsburským, moc svou v zemích východních ještě jednou obnovila, přemožen byv zhynul: ujali se domové Habsburský a Lucemburský té myšlénky, aby ze zemí našich učinili mohutný spolek, jenž by při slábnoucí vládě císařství římskoněmeckého sám silou svou vlastní obstál a odolal zvláště návalu tureckého barbarstva. Již Albrechtovi II., dědici domu Lucemburského, podařilo se s Rakousy spojití Čechy a Uhry. Raní smrt synajeho rozvázala síce na čas nový stát; nicméně nezadlouho dosáhl toho výtečný duch Maximiliana I., že obnovením dědické smlouvy s domem Jagel-

lonským pojistil rodu svému právo ku koruně uherské a české. Vnuk jeho Ferdinand I. právo to učinil skutkem.

Od té doby srůstaly země naše pořád úžeji v jediný mocný celek. Veliká byla rozdílnost vnitřního zřízení jejich, povah a národností; veliké byly nehody, které vnitř i vně na ně naléhaly, usilující neustále o jich roztržení: ale všemu tomu navzdory čím dále tím určitěji utvrzovala se vzájemná jednota; ba vše, co ji koli míněno bylo na záhubu, obrátilo se v největší její podporu.

Vnitřní spojení zemí našich na počátku minulého století tak bylo již pevné, že, když Karel VI. stavům jednotlivých zemí předložil *pragmatickou sankci*, všickni s ochotou uznali za základní zákon, aby nápotom všechny části celého státu na věky považovány byly za *nerozdílný celek*. A přece vždy ještě celek tento společného, moci své přiměřeného názvu neměl. Panovníkové naši, nesouce jako dědičně na hlavách svých korunu sv. římské říše, přestávali na tomto po křesťanstvu druhdy nejvyšším důstojenství, připojujice k němu tituly královské korun uherské a české a ostatních zemí svých dědičných. Ponenáhlu jen udomácňoval se zvyk, nazývati mocnárství domu Habsburského podle země, ve kteréž hlavní jeho město leží, *→ rakouským*.

Teprve když nastaly převraty, které před půlstoletím roztráslly veškeren bývalý stav věcí v Evropě, když císařství římské snahami knížat německých o neodvislost vždy více hynulo, zvláště pak když ono důstojenství po přijetí názvu císařského v Rusích a ve Francouzích pozbylo dávné své velebnosti, a vlasti naše, vytrženy jsouce ze starých svazkův s Německem, všecku sílu a všecku ochranu samy v sobě musily hledati: uznal císař František za potřebu, aby starožitnému domu a mocnárství svému dal vlastní název a příslušnou důstojnost.

„Ačkoliv jsme“, dí v patentu, dne 11. srpna 1804 o tom vydaném, „řizením Božím a svolením kurfirstův říše římsko-německé takové hodnosti dosáhli, vedle kteréž nám pro Naši osobu nezbyvá žádati nových titulův a důstojenství: nicméně starost a péče Naše, jakožto vládaře domu a mocnárství rakouského, k tomu musí býti obrácena, aby dokonalá rovnost titulu

a dědičného důstojenství s nejčelnějšími panovnicí a mocnostmi evropskými zachována a udržena byla, která suverénům rakouským nejen pro prastarou slávu Jich arcidomu, ale i pro velikost a lidnatost státův Jejich, tak rozsáhlá království a neodvislá knížectví obsahujících, přísluší a obyčejem mezinárodným i smluvami jest pojištěna.“

„K vůli trvanlivému upevnění této dokonalé rovnosti v důstojenství, vidíme se pohnuty i oprávněny, podle příkladův, kteréž v minulém století císařský dvůr ruský, a nyní také nový vládce francouzský dali, abychom i My domu rakouskému, co se dotýče neodvislých jeho státův, propůjčili dědičný titul císařský.“

Věčně památný tento děj, kterým jeden z posledních kamenův položen byl ke zbudování jednoty státu našeho, přijali národové rakouští s vděčností a vlasteneckou radostí. Po celé říši světili jej velikými slavnostmi. S citem spravedlivé hrlosti spatřovali všickni v lesku nové koruny rakousko-cisarské zori, zvěstující krásnou budoucnost společné otčiny naší.

110. Žalm šedesátý.

(Od J. A. Komenského.)

Slyš, Bože, modlitbu mou, pozoruj hlasu mého volání,

Od končin země aj! já k tobě stále volám!

Skálu mi někde ukaž vysokou a na ni mne uveď sám!

Sám mi buď ochrannou, jak's byl i jindy, věží!

V stánku mně před zlostí, Bože, skryj nepřítele mého,

V křídél tvých přemilá skryše mi stínu bude.

Vím, Bože, vím, že slyšíš a pomůžeš zas mi k dědictví,

Těmto danému, kteříž jména se tvého bojí.

Dejž a přidejž (žádám) k duům krále i dlouhověkosti,

Ať jak běh nebe jest, tak jeho léta plynou.

Pravdu nastroj a milost, aby jej ostříhaly věčně!

Tvou ať před tváří bydliti můž na věky!

Já zato pak věčně, Pane můj, tobě zpívaje žalmy,

Věčně plnit činěné své sliby všecky budu.

111. Step bukovinská.

(Od Vin, Pola.)

Na meziřící Dněstru a Prutu rozkládá se step bukovinská, která na západu přechází v Pokutí a na jihu dobíhá až k bukovinským podhůřím. Vesnice velmi jsou řídké, příbytky čisté ač malé, dostatek chleba veliký. Lid, dobře jsa oděn, sám si strojí látky na oděv z vlny ovec, kterých četná stáda chová; kroj ženských má cos orientálského do sebe, tak jako celý kraj i svahem i povahou myslí k jihu se přiklání. Dobytek a koně jsou rázu valašského. Kůň i vůl plachý a kalného oka. Lesův téměř není. Hospodářství docela stepové, přiměřené k chovu dobytka. Část stepí se kosí, část vypásá; osení větším dílem jest toliko jarní, zřídka jen viděti kus oziminy. Hlavně se sází kukuřice, kterouž se celé obyvatelstvo zdejší ba i hora-lé živí. Siji tu *návlakou*, t. j. za dvě léta jednou orajíce a dvakrát sijíce, což nejlepší dáva míru o nízkém stavu hospodářství a veliké úrodnosti země. Zemáky, kterých pro kořalku sázeti začali, nedaří se; ale zato docela dobře se hodí pod zdejší nebe burák, kterýž zvláště v západní a půlnocní části Kolomyjska pěstují. Na ohromných lánech okolo Tlumače roste cukrová tato rostlina, a fabrika na cukr v Tlumači je nejznamenitější toho způsobu závod v celé Haliči.

Podobné povahy jsou široká otevřená údolí jižní Bukoviny, kterýmiž rovnoběžné řeky bukovinské unášejí vody své k Dunaji. Krajiny tyto mají v úrodnosti své veliký základ bohatství; kdyby jen měly větší lidnatost a větší příležitost k vývozu svých plodin.

112. Vřes.

(Od Fr. L. Čelakovského.)

Táž ruka, jenž lesní suchopár květem opjala vřesním,
Skrácena-liž v dáni z úšše radosti chudým?

113. Bela brda.

(Od Ant. Friče.)

Mezi Alibunarem, Pančevem a Bělou Crkvou prostírá se na sedmi čtvercových mílich písková pustatina, od Srbů nazývaná bílými brdy. Jeť to veliké množství malých kopců, složených ze samého drobného písku a jen na některých místech po vrchu drnem; někdy též jalovcem a jiným křovím pokrytých. Mezi kopečky jsou malé kaluže neb bahna rákosem zarostlá, která skrytými hlubinami svými nebezpečna bývají nepovědomému poutníkovi. Písek, nejednou větrem býváje zdvižen, zasypává okolní polnosti a činí je neúrodnými. Silnic tudý vésti nemožno; neboť vítr, kdy se mu koli zlíbí, buďto je zavěje neb podmele a odnese. Nezbývá tedy hraničářům nic jiného, nežli po každé jinou drahou jeti, při čemž na delších cestách hodně zablouditi lze, zvláště proto, že pískové kopce vždy po některém čase místo své mění. Vláda nakládá ročně velikou sumu na upoutání zlého živlu. Poutání děje se sázením vrbového nebo jiného proutí, mezi nimž se v prodlení času usazuje drn a země, až písek, byv takorůž korou pokryt, větru se stane nepřístupným.

114. Prach a drahé kamení.

(Od Václ. Štulce.)

Ve prachu byť by ležel diamant, přec zůstane, čím jest:

Byť v nebe prach vyletěl, zůstane věčně prachem.

115. Ondřej Hofer.

(Od Jos. Rappa.)

Rodina Hoferova pochází z horské krajiny Magfeld řečené, v údolí řeky Passery. Ondřej narodil se dne 22. listopadu 1767, a přejal hospodu „zur Krone am Sand“, čtvrt hodiny od hlavní osady passerské, St. Leonhardu. Byl v nejlepší síle věku mužského, asi 42letý, když r. 1809 vystoupil na dějiště bojův tyrolských o zachování vlády rakouské.

Ondřej Hofer byl postavý veliké, zavalité, ač ne herkulské,

širokých plecí a pěkně rostlých nohou; obličej měl okrouhlý, lící červených, oči bystře sivé, vlasy černé a plné dlouhé vousy, které mu s brady po prsou splývaly. Vlaši jej proto obyčejně nazývali: general barbone. Chůze jeho byla přímá, nenáhlá a vážná, pohled přívětivý, hlas jemný a jasný, celá pak jeho osoba dojmavá a důvěru vnukující. Hofer se vždy stejně šatil: kazajka zelená, červený náprsník a na něm zelené šle, široký kožený opasek, okovaný a začátečnými písmeny jména jeho A. H. v prostředku ozdobený, černé kožené nohavice po kolena jdoucí, modré vlněné punčochy se střevíci, na krku černý flor a na hlavě černý klobouk se širokou střechou, po straně zahnutý, obrazem Panny Marie a kvítím i peřím okrášlený. Jep-tišky kláštera sv. Voršily v Innsbrucku vyšily mu širokou pásku na klobouk s nápisem: *Andreas Hofer, Oberkommandant von Tyrol*. Na krku nosil na šňůře zavěšený mosazný křížek, na druhé šňůře peníz s obrazem sv. Jiří. Zbraň jeho s počátku byl důstojnický kord, ježž nyní chovají ve Ferdinandeum v Innsbrucku, později šavle, darovaná od generala Chastelera.

Vychován a vzdělán byl podle stavu svého, mluvil a psal německy i vlasky, ačkoli obojím jazykem po sprostou a nepravdělně. Hospodská živnost, ještě pak více obchod, kterýž vedl s dobytkem, vínem a kořalkou, zjednali mu velikou obratnost v obcování s lidmi, jakož i rozsáhlé známosti po zemi.

Sandwirth, jak ho obyčejně nazývali, tak vynikal dobromyslností, statečností, poctivostí, věrností a hlubokou nábožností v rodině své i v jednání s jinými, že nejen v Passersku, ale všude, kde ho koli znali, požíval úcty i důvěry. Celá země, zvláště pak město Innsbruck, kdežto déle než po dva měsíce co vrchní velitel Tyrolska sídlil, měly příležitost, obdivovati se prostému, poctivému jeho spůsobu, střídmosti v jídle i pití, jakož vůbec ušlechtilé jeho povaze.

Láska a oddanost jeho k císařskému domu, zvláště k osobě císaře Františka, i k otčině tyrolské byla rovně čistá jako vroucná; vycházel z nejhlubšího srdce, vytrvala pevně i neoslábla přese všecko převabování, prostřed všech bouří až do poslední chvíle života. S radostí chvátil při každé příležitosti, která se mu od r. 1796 do 1805 naskytila, protine přátelům

Rakouska do pole, i býval od střelcův svého údolí obyčejně volen za hejtmana. Toť byla vojenská jeho škola.

Žádný scestný popud nepůsobil na Hofera v důležitém jeho postavení, jehož zlé užití tak bylo na snadě. Jím nevládla ani žádost cti, ani chtivost jmění, ani pýcha, ani náruživost. V čelo povstání postavil se jedině k obraně zděděné po otcích víry, kterou církevní novoty a stihání kněžstva, od bavorské vlády provozované, zdály se podkopávati, k obhájení drahé vlasti, úpějící pod nátiskem bavorským a francouzským, konečně pro arcidům rakouský, pod jehož mocným a mírným žezlem Tyroly po tolikero století v blahu květlly. Účelům těmto Hofer obětoval všecko — i život. Taková byla povaha srdce jeho.

Vědomostí jeho nevynikaly nad jeho stav: nedostatečnost jejich nahrazoval zdravý rozum, dopadná soudnost spojená s jadrným vtípem, který při žertovnosti jeho často se projevoval a příjemně překvapoval. Vždy uměl shromažďovati kolem sebe počestné, rozšafné a zběhlé muže, kteří kroky jeho řídili a zlých rádcův ho oslířhali. Pokud vládl vrchním velitelstvím nad Tyrolskem, panovala vůbec a všude svornost, pokoj, pořádek a bezpečnost.

116. Mír I. 1815.

(Od Ant. Marka.)

Blízká, Otče, tvého obličej
 Hoří duše plápoem,
 Teskné srdce tobě píše
 Díky vroucným hlaholem!

K tvému hledí vzhůru trůnu
 Vděčných synů jasný zor,
 Vykoupených millionů
 Velebí tě valný sbor.

Černé svíraly nás péče
 Skrze strastných dvacet let,
 Boje, války, vraždné seče
 Dlouho kormoutily svět.

Hubila smrt nelitostná
 V synech otečím podporu,
 Pustly vsi a města skvostná
 Od ohně i od moru.

Ó kdož vyčte všechny psoty?
 Kdož dá jméno rozbroji?
 Kde jest oddech od lopoty?
 Jaký lék nás ukojí?

Nuže již je po žalosti,
 Konec přišel našich muk,
 V celé světa veškerosti
 Rozléhá se míru zvuk.

V rumu stojí pustých říší
 Tvůj, ó Bože, pevný hrad,
 Dechové tvé lásky dýší
 K blaženosti odevšad.

Ty's se zjevil v blahém míru,
 Světlem zjasniv temnou noc;
 Ztracenou zas našla víru
 Prozřetelné lásky moc.

K tvému slovu vše se mění,
 V pošvu tulí meče hrot;
 V libé kos a srpů znění
 Obrací se zbraně hřmot.

Pokoj všechny rány zhojí
 Lékem sladké naděje,
 V radostnějším míru znoji
 Truchlá mysl okřeje.

Žalostivé pokoj stírá
 Slzy s uplakaných líc,

Pokoj žádných nesevirá
Kormutlivých prsou víc.

Pokoj z pústiny a rumu
Nové rodí tvoření,
Pokoj schopnost ostří umu,
Oběhod, dílny plemení.

Pokoj tam, kdež hrdin těla
Pro vlast svou a svobodu
Na bojišti krvácela,
Hojnou množí úrodu.

Rozloučené svádí z dálky
Pokoj pod otcovský krov,
Těch, jenž zašli během války,
Z cizin vrací rád v domov.

Syna sází matce k boku,
Chotěm vrací snoubence,
Slzou při shledání v oku
Sestra vítá bratřence.

Slávou Bohu na výsosti
Zněte světa obory,
Mír ukájej v blaženosti
Nebes, země prostory.

117. Alpský prales.

(Od Josefa Veselého).

Z rozsáhlých pralesův znám v rakouských Alpách jen jeden; jest to proslulý Neuwald v nejhořejším potočce Moravice (Mürz) v dolních Rakousích. L. 1851 stálo ho ještě 2000 jiter.

Přepamatná je velická, bujná a dobře chráněná kotlina nepřehledné této pouště lesní, pravý to obraz nádherné divokosti a veikliolepé přírody. Sebe otrlejší mysl sklání se tu s bázlivou uctí-

vosti před mohutnými díly Božími. Příroda, kteráž zde ode dnův nynějšího utvoření světa, samotna a bez překážky působila, shrnula sem k neuvěření velikou hojnost rostlinné síly; početí i skonání rostlinného života úžasně sestavila zde v obrovských útvech vedle sebe.

Sosny, jedle, ba i modřiny v této kotlině dosahují výšky 150—200 stop; kmen bývá u důly 5—8 stop zhroubí, a mívá 1000—2000 stop obsahu hmotného. Buky mívají 120—150 stop výšky, 3—5 stop dolejšího objemu a 300—1000 stop drva. Daleko tedy převyšují všecko, co jsme koli v novověkých doubravách našich vídati uvykli.

Ale velebnost vysokého stromovi zdejšího jest děsná; neboť prostřed mezi kmeny, nejbujnější silou životní se honosícími, všude leží odemřelí pamětníci dávných věkův s ulámanými větvemi a vrcholy, holé vybledlé pně, mnohonásobně proklubané od datlův slidících po hmyzu, nezřídka i oštípané u konců, vichřicí byvše vypáčeny.

Příčinou obrovského vzrůstu není jen to, že kmeny až do přirozeného svého skonání, mnohem déle tedy, než do obyčejného mýtění, růsti a mohutněti mohou, něbrž hlavně k tomu působí přítomnost všech okolností, které věk stromův až po nejkrajnější meze prodloužiti mohou. Surovost podnebí, rovnoměrnější vlhkost vzduchu, prstnatost země, zvláštní, nikde téměř nepřetržená sevřítost lesa, která vzrůst stromův v mládí opozduje a kořeny jejich ustavičně chrání, to všecko zespolka nad obyčej podporuje věk stromův, tak sice, že stromoví tito velikáni, dřive-li jich bouře nezachvátí, 300—400, ba někdy i 600 let dosahují.

Tisíce kolosálních kmenův, jak jich věk i vichřice ponenáhlu nakácely, pokrývají, často jako změtená hať, beztravnou zemi. Tu leží čerstvý kmen, v plné síle právě bouřkou byv vyvrácen, s celou svou jadrnou tmavozelenou chvojí; vedle něho holý bledý peň zhynulého praotce bez větvi a s uraženým vrškem; vedle a navrchu opět tli ostatky bývalých pokolení, potaženy jsouce hustou plstí mechu rozličné barvitosti, ve všech stupních hniloby.

Prekoti-li se kmen přes jedinou pěšinu, která skrže poušť lesní se vine, vsekávají veň schůdky, aby jej lze bylo překročiti; neboť k odvalení náramného by potřebí bylo násilí. Asi

prostřed hvozdu vrazili jsme na skácenou právě jedli. Šestistopový peň ležel jako násep napříč přese stezku; největší z nás nemohli přeseň přehlédnouti; čilejší mládež marně zatínala do něho čákaný, aby se odvážným skokem přešvihla; muselat posléze následovati rozvážlivějších starších a strom obejítí.

Znameníť je bohatost nového rostlinstva, ježto se na všech skácených kmenech rozvíjí. Hustý kožich nejbujnějšího mechu peň odevšad odívá, v něm výborné kličeni nalezají semena stromová, z otevřených šáchův se vytrusující, v prsti pak, ježto se kolem zpukřelého pně utvořuje, naskýtá se mladým rostlinám půda nad míru živná.

Tak v mrtvolách zahynulých pokolení stromových milliony dorůstajících sazenic pustilo kořeny a statečně se vypíná ke sporým světlíkům, kteréž kmeny pádem svým otevřely ve vysoké chvojnaté klenbě obrovského hvozdu. Na některých padlých kmenech našli jsme sta mladých sosen, z nichž nejedna vyrůstala již v 60—70letou mlád. Omšené pně tak dobře se hodí dorůstkům, že se často jediné na nich vyskytají. Nežřídka nalezají se staré kmeny, jichžto oddenky několik stop zvýši nad půdu lesní vyčnívají. Povstalyť na silných zmrtvělých stromech, kořeny jejich vzláhly se pak po stranách kmene až do země, a poněvadž později peň od nich obemknutý docela zpráchnivěl, stojí nyní s jedním dílem kořenův svých v povětří.

Neustále svabovalo nás cosi ze stezníka, po kterém jsme šli: vnikání do pouště této, na pohled nikdy ještě nohou lidskou netknuté, mělo do sebe nevýslovný půvab, jemuž nikdo odolati nemohl; byl to cit, který veliké světoplavce asi ponoukal, když nových dilův světa objevovat vyjeli.

Ale což bylo vlastně vnikání naše! Několik krokův, a ohromné hmoty navrstveného stromoví trčely nám v ústřety. S nesmírnou prací dostali jsme se přes jeden neb druhý peň, trapně prolezli jsme na jiném místě skrze skácené vrcholky, nebo protlačili jsme se mezi zemí a kmenem; nejednou vskočili jsme na hustě omšené kmenisko, a ono prolomilo se pod námi, my pak probořili se až po kolena do práchniviny. Byly to pně dočista ztrouchnivělé, které jen ještě mechová plst v jedno vázala.

Sotva že jsme se dostali přes jednu hať, již stála druhá

před námi, a po půlhodinovém namáhání urazili jsme sotva sto sáhův cesty. Nicméně viděli jsme se již v krajině zcela nové, patrně proto, že nám překročené hatě zamezovaly zpátečný pohled na stezku. Ještě několik set krokův, a již jsme se všickni bezděčně rozptýlili, ba přes nejnapnutější pozornost ztratili jsme všecken rozhled. Nyní teprva pochopil jsem děsné pověsti, které mi starý strýc v přádelně mého děda vypravovával o pustém lese.

Abych snad ještě dále od stezku nezahloupl, posadil jsem se na omšný kmen, chtěje trpělivě vyčkati volání, které jsem přece uslyšeti musil. Podíval jsem se na hodinky, bylo čtvrt na jednu. Venku, jak jsem později se přesvědčil, svítilo slunce v nejjasnějším lesku poledním. Ale ani jedinký paprsek tohoto parného srpového slunce nepronikl do věčné temnoty, aniž porušil neproměnný vlhký prochlád pod vysokou klenbou hvozdů. S těžkou myslí zíral jsem na temná, stínuprázdná sloupění jeho, která šedivě na zeleném pozadí do konce šířiti se zdála.

Všeliké hnutí jakoby široko daleko bylo vymřelo; ani pták nezašveholil, ani motýl křídlo nezatřepal, ba ani větéřkové, kolébající se vysoko ve vrcholcích stromův, neprodíraly se do oboru pňův. Bezhlavná tišina kolem do kola! Tím více poděsil mne najednou pronikavý skřek osamělého datle a po druhé zase příšerné vrzání dvou kmenů, větrem hnutých a vespolek se troucích. Žádná stopa práce lidské nezmírňovala tesklivého dojmu této úžasné pustoty. Věděl jsem, že od přátel svých nemohu býti hrubě vzdálen, a přece přemáhal mne cit skličující samoty, neodolatelné tesknoty. Což je člověk v domnělé své slávě naproti opravdú velikému stvoření Božimu?

118. Láska k přírodě.

(Od Boleslava Jablonského.)

Pohled, synu, na to pláče,
 Jak se v písku popelí,
 Jak zas radostně si skáče
 A se z jara veselí.

Až pak bude v poli zrání
 Zlatoklasné obilí,
 Bude s plesem zalétati
 Pro zrnka si do polí.

Až však jeseň slunce lesku
 Ublednouti povelí,
 Neuslyšíš jeho stesku;
 Lehceť léto oželí.

A až zima v spěchu čilém
 Přiletí v to okolí,
 Na ubruse jejím bílém
 Rádo ptáče postolí.

Takto žijíc v zimě v létě,
 S všemi živly zápolí,
 Aniž je kdy na tom světě
 Neduh jakýs zabolí.

A když je kdy něco zlého
 V zenském potká údolí,
 Příroda mu ránu jeho
 Matersky zas zacelí.

Budiž přítelem přírody,
 Věren buď jí, roznílý;
 Neutrpíť od ní škody
 Ten, kdo se s ní *spřátelí*.

119. Josef Dobrovský.

(Od Frant. Palackého.)

„Abbé *Josef Dobrovský*, starosta kritického dějezpytu v Čechách, neobyčejný tento muž, který záhy již obecné studium jazykův a dějin slovanských vedl důmyslnou v knihách pilností a herodotskými cestami, neustával obracet se zalíbením

všeliký výtěžek svůj na zvelebení známosti národu českého a země české, a spojoval takto největší slávu vědeckou s řidší slávou obecné oblíbenosti. K čemužkoli přistoupil, hned bylo viděti mistra, který předmět svůj odevšad obsáhnul a jemuž se zlomky honem pořádají v celek.“

Případněji, kratčeji a rázněji sotva mohl proslavený Nestor německé literatury*) vyličiti „patriarchu literatury slovanské“. I měli oba tito mužové, přese všecku rozdílnost postavení svého, študii a prostředkův svých, mnoho vespolek podobného. Oba zajisté působili co nejrozhodněji déle než půl století na své soukmenovce, onen živě vzdělávaje, tento hluboce skoumaje a třibě. —

Předkové Dobrovského byli měšťané v Solnici za Králové Hradcem. Otec jeho sloužil co desátník, později co strážmistr u dragounů. Pluk stál právě v Uhrách u Děrmetu bliže Rábu, když prvorozený jeho syn *Josef* přišel na svět dne 17. srpna 1753. Polní kaplan, neuměje bezpochyby česky, jméno novorozence do křestné knihy zapsal *Dobrovský* místo *Doubravský*, při kterémžto způsobu psaní i později zůstáno. Brzo potom dostal se pluk do Klatovska. V Horšově Týně, kdež se otec, vyslouživ, usadil, byl chlapec docela německy vychován; česky se později teprve naučil v Německém Brodě.

První příčina, která jej vůbec uvedla na učenou dráhu, byla zvláštní. Otec jeho, dobrý jsa hospodář, byl v Německém Brodě půjčil peníze příbuzným, od kterýchž nikterak vymoci je nemohl. Když mu tedy katecheta, poznav výtečné vlohy chlapcovy, přimlouval, aby syna dal na študie, přivolil konečně a vypravil ho l. 1763 do Něm. Brodu, aby tam dluh vytrávil a zároveň augustinské gymnasium navštěvoval. Poesii a rhetoriku študoval, též příčinou zadržalého dluhu, na jezuitské kolleji v Klatovech. R. 1768 odebral se na vysoké učení prazské, kdež se vyučováním ve měšťanských domech a později opakovaním s kandidáty filosofie živil. Jako vždy nade všecky své spolužáky předčil, tak i zde študoval filosofii s tavou horlivostí a s takovým prospěchem, že mezi mistry filo-

*) Gölhe.

sofie, I. 1771 promovovanými, prvního místa dosáhl, ba i samého „nobilem de lauro *),“ který podle obyčeje býval ze semináře svatováclavského a filosofii mívál zastávati, předstihnul. I také při veřejných cvičeních v hádání proslul brzy co nejstrašnější odpůrce „quoad quintum et sextum argumentum“ (**). Tehdejší ředitel studií filosofických, Josef Stepling z tovaryšstva Ježíšova, zamiloval si nadějného mládence a přál mu. Schválil ho jesuitskému provinciálovi, a když Dobrovský po přísné zkoušce ze všech částí filosofie dne 9. října 1772. v Brně vstoupil do noviciátu, předpovídal v něm Stepling někdejší chloubu řádu svého. Nedlouho potom, dne 21. července 1773, řád byl vyzdvižen a Dobrovský se navrátil zase do Prahy, kdež v počátcích již dříve studiích bohoslovných na universitě až do I. 1777 pokračoval.

Mohutný a ohnivý duch mladikův časně a samostatně razil sobě vlastní dráhu. Maje od přírody tělo rovněž pevné jako slíčné, nadán jsa převzácnými vlastnostmi mysli i srdce, spojoval již v první mladosti ušlechtilou ctížádost s neobyčejnou činností a horoucnou vědochtivostí. Živá jeho letora, rozsáhlá věrná paměť, vedená bystrým důmyslem a šťastným darem sestavováním, chránily jej záhy již, aby nepřestával na samém sobě, což ducha umrtvuje a marnou jen povrchnost vzdělává. Proto již co posluchač bohosloví hlouběji než obyčejně vnikal zvláště do studia písem sv. a spojených s tím starožitných jazyků. Prázdné své hodiny trávil v knihovnách; pozoren jsa na všechno, co koli v oboru filosofie, církevního dějepisu a bohoslovného písemnictví vůbec tehdá v Evropě se dalo, čítal vždy okem zkoušejícím a s pérem v ruce. Ve studiích jazykův orientalských

*) Nejlepší chovanec semináře svatováclavského na universitě karlo-ferdinandské býval pasován na jistý způsob akademického šlechtictví, a slul „nobillis de lauro.“

***) Pravidlem bylo při těchto hádáních, že od předsedy po pořádku povolávaný odpůrce aspoň čtvero důvodův uvéstí musil proti větě, kterouž obránce zastával; ale potom komukoli povoleno bylo, aby vystoupil s důvodem pátým a šestým. Více než těchto odvarovali obránce povinen nebyl. Dobrovský a přítel jeho Scheppel bývali obyčejně odpůrci quoad quintum et sextum.

byly pokroky jeho tak znamenité, že již l. 1777 nejlépejší své spolužáky, kterým veřejná čtení nestačovala, v arabštině, chaldejštině a syrštině mohl vyučovati.

Ještě byl svých studií na universitě nedokonal, když mu bylo nabídnuto učitelství filosofie a matematiky v domě Nostlickém. Přijav pozvání, prožil v domě tomto tehdá skvělostí, vážností a činným pěstováním umění vynikal, nejkrásnější léta svého života od r. 1776 do 1787.

Zde seznámil se mnohonásobně s nejvýtečnějšími vlasti, zde nabytí dvorného vzdělání společenského, nad učenými svého věku tak vyznamenával, že až do posledních dob svých býval velevitaným a hledaným společníkem vysokých i nízkých.

Piarista Jaroslav Schaller, známý svým mistopisem Čech, byl spoluučitelem jeho v hraběcím domě, a velezasloužilý o českou historii Fr. M. Pelcel řídil co pěstoun celé výchovy a študování jeho žákův. Pelcel, zanášející se právě tehdá skládáním třetího a čtvrtého dílu životopisův českých učencův a umělcův, pak spisem svým o králich Karlu a Václavovi, uměl jej povzbuditi ke studiu českých dějin a literatury české. Přiměl ochotného mladíka, aby mu sbíral v knihovnách pražských dějepisná a literární dáta, a obrátil nadšenost jeho pro biblický jazykozpyt a kritiku ke věcem, v nichžto se bádání obou shodovala. Takž se Pelcel a druhý přítel Dobrovského, P. Fortunát Durich, stali příčinou, že se dal na dráhu, jižto s počátku pokládal za obcházku, která jej však brzy přivedla k jménu nesmrtelnému.

První spisovatelský pokus jeho bylo l. 1778 kritické vydání pražského zlomku evangelia sv. Marka, prastarého to rukopisu, kterýž za Karla IV. r. 1354 z Aquileje metropolitanskému kostelu v Praze se dostal a spolu se zlomky v Benátkách zůstalými pokládán byl za vlastní pismo sv. evangelisty. S překvapující učeností dokázal Dobrovský lichost domněnky této a určil nepopíranou jinak cennost rukopisu toho. Dílo to působilo pohnutí doma i v cizině, ač v rozdílném smyslu.

Následujícího roku 1779 jal se vydávati učený časopis,

kteřýž se měl obíratí současnou literaturou českou i moravskou ve všech odvětvích.

Dobrovský získal si způsobem tímto zanedlouho rozhlášenou pověst a vysokou úctu. Učené jeho dopisování šířilo se znamenitě; slavní mužové cizojazyční, Michaelis v Göttingách, Rossi v Parmě, Denis ve Vídni a. j. užívali vědomostí a ochoty jeho k dílům svým; domácí spisovatelé (Pelcel, Monse, Tomsa) vyžadovali si od něho učených předmluv ke svým spisům; spisy jeho čítaly se chtivě a mnoho se o nich mluvilo.

Nemoha se k veřejnému úřadu odhodlatí, zůstával i po dokonání výchování v domě Nostickém. Teprve r. 1786, když císař Josef II. přijel do Kr. Hradce, ujal se tamní biskup Háj přítele svého Dobrovského a obrátil zřetel mocnářův na nadějného učenice. Dne 17. prosince 1786 byl Dobrovský na kněžství vysvěcen, a nedlouho potom stal se mistorem obecného semináře v Hradišti u Olomouce.

Posavad byla učená činnost Dobrovského rozdělena mezi bohoslovím a vlasteneckým děje- i jazykozpytem, a se zvláštním zalíbením zanašel se jmenovitě takovými předměty, ve kterých se tato odvětví setkávala. Počátkové křesťanství v Čechách, otázka, kolik k tomu působilo apoštolování sv. Cyrilla a Methodia, věk a poměr českého překladu písma k staroslovanskému, daly mu hojných podnětův k učeným rozpravám s Dobnerem, Durichem, Ungarem a j. Velmi časně ustanovil se na tom názledu, že slovanská liturgie kromě sázavského kláštera nikdy v Čechách se nevkořenila; že se české církevní záležitosti a písemnictvo od jakživa vzdělávaly pode vplyvem církve západní; že nářečí slovanská již před devátým stoletím se různila co do podstatných známek rozlišovacích, a že obecného pranářečí slovanského za paměti lidské nebylo atd. — Rozmrzev se nad nepřijemnostmi, jež mu některá učená badání způsobila, uzavřel, že nic více k tisku psátí nebude a vědy že chce pěstovati jen ke své zábavě. Toho však následek byl, že se od té doby pořád výhradněji věnoval českému a slovanskému písemnictví, dějepisu a jazykozpytu.

Ve správě semináře vyplňoval Dobrovský dokonale prání mocnářova, kterýž jej již 1789 ustanovil rektorem. Nedlouho

však trvala činnost jeho na tomto poli; brzo po smrti císaře Josefa byly všechny generalné semináře zrušeny, a Dobrovský dán na odpočinek. Odevzdav seminář, chvátal do Prahy, kamž dne 1. ledna 1791 přijel a v Nostlickém domě podruhé útočiště našel.

Česká společnost nauk, založená l. 1784 a l. 1790 od císaře Leopolda II. titulem *královské* ozdobená, přidružila si hned při založení svém Dobrovského; zůstala až do smrti jedním z nejhorlivějších a nejčinnějších členův jejích v třídě historické a přežil konečně všechny své první vrstevníky. Když císař Leopold po korunování svém na království české veřejné sezení společnosti dne 25. září 1791 přítomností svou poctil, a členové dílem zkouškami dílem krátkými přednáškami vědecké své snahy osvědčiti usilovali, obral si Dobrovský za předmět přednesení svého „*oddanost a věrnost národů slovanských domu rakouskému*“; prosba, kterou k závěrce jménem stotisícův připojil, aby Jeho Císařská Milost „*národ český při materském jeho jazyku, drahocenném tomto dědictví po praotcích, od neskromného útisku ráčila chrániti,*“ jest charakteristická známka jeho smýšlení. Dva dni potom bylo společnosti nejmilostivější zalíbení císařovo v chvalitebném zeměštnání vlasteneckém oznámeno, a dar 6000 zl. „*k vedení užitečných cest, zkoušek a popisův míst*“ vykázán.

Společnost usnesla se na tom, aby se část sumy této obrátila na cestu do Šved, chtěje konečně nabyti jistoty o počtu a způsobu písemných památek, za třicetileté války z Čech a Moravy tam odvezených. K cestě té vyvolen byl Dobrovský.

Ve spolku s učeným hrabětem Jáchymem ze Šternberka vydal se v květnu l. 1792 z Radnic do Němec. Přes Hamburk a Lübeck, kdež se hrabě, jda po jiných cílech, oddělil od něho, přijel Dobrovský do Kodaně. Tu neopomenul seznámiti se s prameny nordické historie, a študovati i také památky runské. Dne 5. července přibyl do Štockholma. Bibliotheka královská však pro opravy právě byla zavřena, tak že se Dobrovskému teprvé po mnohém usilování podařilo, dostati žádaných kněh a rukopisův. Navštívil i Upsalu a některé jiné hrady a města. Výtěžky nerovnaly se sice velikým očekáváním krajanův jeho; nicméně poznal, co tam jest, a to již byl zisk.

Ze Štockholma odplavil se dne 3. srpna, a přistál po nepříznivé plavbě po čuchonském zálivu dne 8. srpna v Abo, kde též nalezl některá Bohémica a Moravica ze švedské kořisti. Výdatnější pro pozdější jeho práce byl dvouměsíčný pobyt v Petrohradě, kdež mu Pallas a Stritter usnadnili přístup nejen ke všem knihovnám, ale i také k archivům. Zde a v Moskvě, kdež po tři měsíce, pracuje v knihovnách a archivech, pomeškal, zanášel se nejvíce staroslovanskou literaturou. Mimo to obrátil pozornost svou zvláště k jazykům národův kmene čudského. Nakoupiv mnoho staroslovanských a čudských kněh vrátil se přes Varšavu a Krakov, a již dne 4. února dojel do Olomouce ku přátelům svým, kdež se dočkal té bolesti, že brzy po příjezdu svým byl svědkem smrti nejmilejšího z nich, šlechtného Monse.

Na začátku r. 1794 provázel Dobrovský bývalého svého žáka, hr. Fridricha z Nostic, na cestě po německé říši až na Rýn. Pozdrževše se v Karlsruhe, obrátili se k potamskému jezeru, viděli vodopád rýnský u Schafhausena, dali se Tyrolskem do Benátek, a právě byli v lázních abanských, chystajíce se do Florencie, když k rychlému návratu do domova nemocí starého hraběte z Nostic byli povoláni. I na této cestě nepromeškával študovati památky slovanského jazyka a literatury, kde je koli našel, zvláště v Benátkách, prvotním tomto sídle jihoslovanského tiskarství a hlavním skladišti kněh hlaholských, cyrilských a dalmatských.

Tyto dvě větší a některé menší cesty, předsevzaté s důkladnou přípravou, a vyvedené s badavostí neustávající, k tomu věrná jeho paměť, bystrý vzhled a neunavená činnost vysvětlují neobyčejnou rozsáhlost a hlubokost vědomostí jeho jakož i obecnou pravost jeho náhledů.

Od l. 1803 žil Dobrovský kromě domu Nostického, trávívaje každé léto v kraji, nejobyčejněji na statech nejmladšího svého chovance, polního podmaršála hr. Jana z Nostic, a svého důvěrného přítele, hraběte Frant. ze Šternberka; za pozdějších let i také v Chudenicích u hr. Evgenia Černína. Učená díla jeho z této doby, z nichž *Slavin* (1806) a *Slovanka* (1814), způsob to časopisu pro slovanskou filologii, starovědu a dějepis, pohnuly více učených společností, aby jej přijali co člena.

Prátele Dobrovského nabyli ode dávna předsvědčení, že on naprosto jediný s to jest, aby slovanský jazykozpyt založil sepsáním mluvnice církevního jazyka staroslovanského, kterým v IX. století mezi Bulhary a moravskými Slovaný poprvé bylo psáno; i neustali přimlouvati mu, až r. 1820 vydal se do Vídně a zde v prodlení 18 měsícův sepsal a vytisknouti dal své: „*Institutiones linguae slavicae dialecti veteris.*“

Dokonav velikou tuto práci, vrátil se stařec nyní již sedmdesátiletý opět do Prahy. Tu zatím bylo vstoupilo do života české národní museum, již l. 1818 od tehdejšího nejvyššího purkrabí, pozdějšího státního ministra hraběte z Kolovrat založené a od svého prvního praesidenta hraběte Kašpara ze Šternberka velikolepě nadané. Dobrovský, hned s počátku do řídicího výboru byv povolán, radou i skutkem novému ústavu byl pomocen. Když museum l. 1827 začalo vydávati časopis v oboj jazycích zemských, byl Dobrovský jeden z prvních a nejpilnějších spolupracovníkův, a dokázal několika články, do českého časopisu vloženými, svou mistrnost ve spisování českém.

Veliké podněti společnosti pro známost starších německých dějin, l. 1819 ve Frankfurtě nad Mohanem sestálé, „*Monumenta Germaniae historica,*“ nalezlo v Dobrovském nejvroucnějšího účastníka. I zavázal se, že knihy Jordanesovy „*de Gotorum orig. et rebus gestis*“, pro středověké dějiny předůležité, kriticky připraví do sbírky této. Avšak slovu svému dostáti již nedospěl.

Roku 1828 v létě byl v Chudenicích. Zde přetrpěl prudký a trvalý záchvat duševné nemoci, ku které pohříchu již za mladších let byl náchylen. Na sklonku jeseni odebral se do Jindřichova Hradce, a odtud do Vídně. Po čtyřdenním pobytu ve Vídni dal se opět na cestu do Čech. Dne 17. prosince přijel do Brna i uhostil se u milosrdných bratří na Starém Brně. Vykonal ještě některé návštěvy. Dne 1. ledna 1829 četl u milosrdných mši svatou. Odpoledne však stav jeho nenadále se zhoršil, a již z lože nepovstal. Dne 6. ráno o 10³/₄ hodině opustil duch jeho smrtelnou schránu, ve kteréž pro vědu tolik a tak velikých věcí vykonal.

Železný obelisk, na starobrněnském hřbitově od hraběte

Hugona Salma postavený, kryje místo, kdež ostatky Dobrovského
odpočívají.

420. U hrobu přítele.

(Od Fr. Palackého.)

Okem slziám ke hrobu přítele
Přistupte, bratří! Aj tuto ve chladu
Z mládí usvadlá různolící
Schrána ducha v pokoji spočívá!

Jej více žádné jitro nevyzvolá
Z temného lůžka; více nepozbudí
K radosti jasné světlo denní:
Jej studená kryje zem pověčně.

Avšak ne raní být obětí smrti
Mládec nezasloužil; jej mile krásila
I srdce přímostí, i světlejší
Pallady láska i Musy přízeň.

Bozský v prsou mu časně zaplápolal
Oheň, a krásný, vzhůru se nášeje,
Duch se svatou tam horlivostí
K cíli letěl; k ideálům těší.

A vezdy přísný los mu na úsvitě
V srdce mladistvé šíp studený vbodí,

A z objetí vyrvav bratrských,
Mrákotě jej za kořist odeslal!

Nebráňte, bratří, volně linouti se

Slzám útrpným! Ach osudův ruka

Krutá nešetří nic plačící

Prosby, ani květu mládí úllé.

Tvé zbytky smutné, příteli, nekryje

Zemí domácí matka žalostivá;

Ni rámě sestry hrob posypá
Kvítky, — slzou skropený tužebnou :

Cizí zavírá kraj tebe v lůno své,
Nevšimanou tvou schránu nemá zoře
Skrápí, a chladný vítr kvíle
Na hrobě mutnotíchém zavívá.

I pojďme, bratří! — Ve smrti hájoví
Svatém na místě tom, kde žalostivě
Druh zasnulý pohřben, svatého
Spolku družebně památku sadme!

Tu vezmi každý z posvěcené země
Poklad posvátný : že v světě nic není
Trvanlivého! ni květoucí
Růže mladosti, ni síla mužská!

A zvěčnělý druh, nezkaleným okem
Jenž tam jiných zří končiny teď světův,
S výsosti jasné sám milostné
Zploditi sejde památky sémě.

121. Jezdění o závod při českých svatbách.

(Od Jaroslava Langera.)

Čeští sedláci, když dovážejí nevěstu do domu ženichova, v takovémto jedou pořádku: Ženich jede se svou družinou na koni a to zcela na předu; potom následuje vůz nevěstin a za ním ostatní vozy hostinské. Sotva že několik set kroků za ves vyjedou, již hned počnou svatebčané na koni i na vozech předjížděti se, avšak takto toliko se škádlivají; pravé zajisté předjíždění počíná se teprv na místě, k počínání takovému příhodném.

Každému vůbec povědomo, že namnoze v Čechách od dědiny k dědině široká pustá místa se táhnou, kterých sedláci nikdy neorají, aniž jinak užívají, leč k pasení. Ačkoli i takto

jim užitečna jsou, přec ne tak pastvě k vůli, jako proto jich ponechávají, aby se o svatbách projížděti mohli. Chcet tomu starý obyčej, chtělť tomu jich pradědové, a jen proto jim toho zanechali; i jistě se nepohněvá sedlák tak velice, když mu soused uorá meze, jako by se hněvali všickni, kdyby se kdo osmělil, užiti jim cesty této.

Kolaje ze vsi jdou jednoduché, brzo se však počnou dvojití, i dvojí se několikrát po sobě, až pět i více voznic viděti bývá, kteréž pořád vedle sebe běží a teprva zas u druhé vsi všecky do jedné se trátí.

Když tedy již přijedou na místo, kde voznice se rozcházejí, aj tu jsou již všecky vozy i koně — jakž říkávají — ve větru! Sedlák, kterému náleží čtverospřež u nevěstina vozu, nesmí zůstatí v hanbě, to jest, musí, staň se co slaň, první s vozem nevěstiny do dvoru ženichova vraziti. Nabídna se jim k čestné té službě, dává tím vůbec na srozuměnou, že koně jeho od koní všech zde přítomných ani v kráse ani v běhu dostihnouti se nedají. Této cti mu ostatní soupeřnickové tak snadno popustíli nechtějí, i předjíždějí se s ním i s ostatními o závod.

Český sedlák zvláštní je milovník koní svých, i obětuje druhdy raději zdraví, ba i života svého se odváží, jen aby koně jeho posměchu neutřžili. Až pravdě nepodobné se to zdáti bude tomu, kdo se sám očitě nepřesvědčil. Jednou, když jsem předstihání takového byl přítomen, stala se podivná náhoda. Vrata do dvora ženichova byla otevřena a na blízku stáli zástupové netrpělivých divákův, čekající toužebně na svatebníky, ani se v plném letu předhánějí. Vůz jeden, dvěma koňma tažený, letěl v čele; za ním, takořka v patách, letěl nevěstin. Cíl běhu jejich již příliš byl blízký. To zdivočilo koně u vozu nevěstina. Brzo viděti bylo oba vozy, any v rovné podle sebe letí míře. Chvilí takovým divokým úprkem se hnaly, jakoby spolu byly spaty. Rázem se oba vřítily vztekle do otevřených vrat, a jelikož jim tato oběma nepostačovala, uvázly, po obou stranách podrceny jsouce, mezi veřejemi. Vítězoslavným výskáním skončil se výjev tento, neboť část vozu nevěstina zůstala celá.

Když pak již i ostatní vozové dokvapili, následovala ještě řada těch, ježto na cestě úraz byli vzali, a kteréž oni nazý-

vají mrzáky. Ačkoli dva z nich na cestě kolo ztratily, a když hosté vysedli, po zemi plouženy býti musely, přece se nezastavily; žádný zajisté nechce s vozem svým zůstatí poslední, a byť i on chtěl, koně toho nedopustí.

122. Požár. *)

(Od Jana Pr. Koubka.)

Věje vítr od západní strany,
Teplý větrík to přes holé lány!
Zda se zapálilo v horských lesích,
Či dvě slunce planou na nebesích,
Že tak horko, větríku, povíváš,
Nívy podzimní teplem odíváš?

„Nezapálilo se v horských lesích,
Neplanou dvě slunce na nebesích;
Žhár oheň tvé rodné město zajal,
A mne do své zhoubné služby najal!
Vrhnul se na moje ústa dmoucí
A z plamenův uvil věneč žhoucí,
Po královsku město jím okroužil,
Srdce zvonův žalostí roztoužil!
Jeden z nich zalkal pohřebním hlasem,
Naš se mrštil vrah dračím ocasem,
Jím jej kolem do kola ovinul —
Zvon se v stříbrných slzách rozplynul!
Za ním jeho bratří kvílili
A pak hranu si odzvonili.“

„Kde tvůj dům stál — černé spáleniště!
Kde tvé stodoly — pouhé smetišťe!
Kde tvoje pole — holé strniště!
Kde tvé seypky — hnusné popeliště!

*) L. 1834, 13. září, vypuknul v Blatiné, Koubkové rodišti, požár, který celič téměř město položil popelem.

Viděl jsem tvou dobrou rodnou matku :
 Stála nad popelem svého statku,
 Nezoufala sobě, neplakala,
 Na tě myslíc, zkamenělá stála.
 Chumel dýmu kolem ní se vinul,
 Leč před dechem mým jak se rozplynul,
 Políbil jsem ji ve chmurné čelo,
 Pak zmizev — nevím, co se tam dělo,
 Ještě v dáli zaslech' jsem tvé jméno,
 Z ust materských bolem vyraženo!“

Vítej rodielský souvěrníku,
 Vítej větře, žhářský společníku !
 A pak tamo vrať se nad Úslavu,
 Nesa jim tam blahověstnou zprávu :
 Zazelenají se vaše pole,
 Naplní se perny ve stodole,
 Dům pod střechou usměje se rudou,
 Zvony lid do chrámu volat budou,
 Slavíc pěkné města odrození
 Ráno i večer ve hlasném znění!“

123. Plavba z Terstu do Benátek.

(Od Valentina Chledovského, přel. K. V. Zap.)

Tichý večer, vážný poklid moře dodávají zvláštního kouzla výhlídkám a předmětům pomorského města. Středem přístavu terstského jest hráz *di san Carlo*, stanoviště větších korábů Tu již stojí parolod' přichystaná na noční výpravu a lanem k železnému kruhu na kamenné hrázi přivázaná ; již i můstek položen jest z loďe ke hrázi, a pocestní pomalu se scházejí. Jednotlivé lodě se spuštěnými plachtami nepohnuté tkvějí na vodách jako přimražené k mořské tůni, kterou poslední paprsek zapadajícího slunce pozlácuje ; jiné lodě zase usilují dostatí se na širé moře, zapřahše několik menších lodic ku předním stranám svým. Lodice, provazy připevněné k obru, jako Tritony plovou a jako bujni ořové Neptunovi bítí vesly, ale koráb sotva

sebou hýbe. Na břehu obyčejně ještě jest hluk a činnost, křik dělníkův, pronikavý hlas lodnických píšťalek a rachocení těžkých for, z nichž bečky a bedny skládají, šoupají nebo kutálejí se do lodí. Jenom od mořské strany jest ticho a pokojno, žádný větřík nebrázdí zrcadlové plochy. Zde onde jen rybářský člun pracuje ke břehu, a bílá mořská vlaštovka, hledajíc nějakého lupu, prohání se lánaným nepokojným letem nad vodami, tu si zkouhá prs, tu jako střela ostrým křídlem oblíbený svůj živel zčeří.

Slunce zapadlo, na hladině mořské odbijela se krvavá záře západu, smrákalo se ponenáhlu. Najednou rozlehne se ze strážné lodě rána z děla, svolávajíc námorskou čeládku na palubu lodní. Malé lodice a člunky, jako děti připevněné ke své materské lodi, rozběhše se na všechny strany, konají každodenní večerní objíždku. Na konci *mola di sanla Teresa* veliký maják zapálil své mihavé světlo na ukazování bezpečné cesty nočním plavcům *).

Téměř ještě zajímavější jest pohled na přístav při velikoleposti obrazu nočního. Soumrak pokrýl prostoru mořskou, na obloze vždy nové hvězdičky prokmitají, po černých vodách rozsévají lodní lucerny bledé světlo okolo sebe, a oblesk jeho klade dlouhé stíny blízkých stožárů po vodě. Jako příšerní obrové stojí koráby vedle sebe: všecko na břehu, na lodích, na vodě splývá v jediný dojmavý poetický obraz.

Tam naproti veliké lokandě běží *mola di vino* a místo kde se skládá dříví. Tu stojí istriánské a dalmatinské lodice, a okolo nich jest ještě plno hluku a hovoru; vynášejí z nich v bečkách červené vino, a tisícero hlasů rozličného jazyka, rozmanitého názvuku rozléhá se podél břehův přístavových. Na palubách mňhají se nescíslná světélka, a plavci, jako duchové okamžitým světlem do polou jsouce ozářeni, tu v celých kupách, tu o samotě buď po lodích se procházejí, buď spal se ukládají mezi bedny, baliky a bečky. Pomalu se výjev ten mezi dnem i nocí proměňuje v slavné ticho; mlčení noční protřubí pak

*) Lucerna terstského majáku točí se, a tím se plamen v ní ustavičně mění, aby z lodí snáze mohli býti rozeznáni od jiných ohňův.

jen jednotliví hlasové a černou temnotu zde onde světélko na palubě neb z kajuty.

Tu v sousedstvu parolodě stojí větší koráby; poznáš je po vysokých stožárech, po barvách praporův vlajících a po způsobu večerní činnosti jich posádky. Tam jest ještě živo na palubě, rum a cyperské víno koluje ve sklenicích, lodníci pijí na zdraví kapitána; jsou to právě přípluli Američané a hodují do pozdní noci. Tam s druhé strany hráze sv. Karla vznášejí se nad poklidnými vodami hlasové jako nějaký kostelní zpěv; zádušně, slavně a temně z daleka zní zpěv jednohlasný, umlkuje a opět zaznívá po rovně odměřených přestávkách; jest to hymna k Matce Boží, pocházející od posádky korábu řeckého. Tu mezi nimi jako vryt stojí zakotvený ohromný kupecký koráb; na palubě svítí ještě několik lamp; spatříš na něm několik postav v podivném obleku s nohama podloženými, nepohnutě, pokojně a němo vedle sebe sedících na divaně; kadidlo vzhůru se vznáší a v povětří se rozplývá, černý otrok roznáší černou kávu, do každého koflíka vpouštíje několik kapek opojující tekutiny, která již věrným synům prorokovým začíná otvírati všechny rozkoše ráje Mohamedova; jsou to Turci.

Pomalou i tylo obrazy se tratí. Noční tišina spouští se na moře a na přístav, lehký větřík jen donáší šplouchání vln odražejících se v jedностejném laktu o neustupné hráze. Ještě jen jediná rybářská loď, opozdilá nějakou příhodou, k bezpečným břehům pospíchá, rychle hladinu vodní prorývá a prorýtu dráhu světlými jiskrami znamená. Přibývající měsíc jako tenký srp vyskytnul se nad vrcholky skalnatého Krasu, bledým zlatem pokrývá věže kostelův a tvrze a prostoru morskou živým polévá světlem. Vážně spustila noc spočinek svůj na celou přírodu; jediný maják jen tam na konci hráze pořád bdí neustále měnicím se okem.

Na zvon jezuitského kostela udeřila desátá: hluk děl rozlehl se po přístavě a po celém kottinatém chobotu terstském. Veškerá společnost pocesných stojí na palubě v napnutém očekávání; rychle zašumí kola a parolod' vyhrne se na širé moře. Prápor její z černého dýmu široce za ni povívá a jiskří se jako na černo zlacený chochol zakletého jezdce; zubatá její

kola jsou jako ostruhy obra, kterými moře bodá po vlnitých žebrách, a zmítaný a pěnící se živel jako bujný oř pod statným jezdce svíjí se a hází sebou, ale poslušně přece dále stoupá.

Světélka po výšinách a na pozadí vždy těsnějšího půlkola hasnou jedno po druhém, tajemná temnota pokrývá pohyblivé postavy ve přístavu, Terst se zmenšuje a nikne; jenom maják se míhá jako zapadající hvězda a zdá se zápasiti na obzoru se světlem Orionu neb Kassiopeje v podobě malé dušičky, když následovati chce duchů velikých. Vítr se silněji vzednul, parolod' klade se buď na tu buď na onu stranu, hned to hned ono kolo hlouběji ponořuje. Takovéto chvění podivně i tělu se sděluje; ale parolod', jsouc sobě povědoma síly sta koní, nedá se tím másti, postupuje bezpečně, plave jako velryba, a přesilným během drtí odpornou sílu morských vln. Noc vždy tmavěji klade příšernou svou tajemnost na všecko, co nás obstupuje, zrak se ostří a namáhá; vlny, rozbité zobem parolodě, polité září světla se stožáru proudícího, rozestupují se po obou stranách; po hřbetech kypících spoust tančí fosforické jiskry a posypávají stříbritou dráhu, která jako zlatolkaná stužka za parolodí se táhne.

Na zadní části paluby jako socha stojí veslár při svém vesle v černé široké hůni, bílou šňůrou jsa opásán; stojí jako neživý tvor, promluv k němu, neodpoví, ani hlavou nekyvne, ani krokem nepostoupí; tak utkvěl okem na magnetovou střelku při světle lucerny. Tam s předu zas, opíraje se o zábradlí palubní, druhý pohlíží do temné dálky, zpívaje plaveckou píseň. Oba bdí nad bezpečností lodě. — Na palubě plouží se celá kupa pocesných. Již se půlnoc blíží; řídnou kupky na palubě, jedni oddávají se ještě rozjímání, druzí odpočinku v kajutě. U vesla jiná socha již stojí, rovněž tak zakuklená; z ostatních lodníkův jedni chodí volným krokem, pilně pozorující běh i směr lodě, druzí leží okolo teplého kotle, všickni pak prozpěvují nebo pomrkuji sobě písničky pro zažehnání snu. U vnitř parolodě podněcuje cyklop oheň, sopka se vzmáhá, kypí a vaří se v kotli, kypí a vře okolo lodě. Všichni cestovníci již se byli odebrali do kajuty.

Může-liž býti co spanilejšího nad tichou jasnou noc na

moři? Jaký to pohled! Nade mnou nesmírný strop z lazuru, vytkaný millionem hvězd v nevidané posud jasnosti, do kola nepřehledná prostora bezedných vod, v jichž lůně milliony neznámých bytostí přebývají. Jak malým se člověk cítí, vida všecko okolo sebe bez hranic! a přece jak veliký jest zároveň, že tento smysly nevystihlý celek přírody duchem svým spojuje a přehlédá!

Po velikolepých obrazech nočních začaly přicházeti vděkné obrazy bližícího se rána. Slunce zvěstovalo svůj výstup na obzoru na východě zlatým lemováním, a hle tu jiná podívaná! Vzdálené břehy istriánské, Alpy tyrolské, ostrovy oznamující blízkost Benátek začaly se vydobývati zpod záslony noční; kolysavé zrcadlo posud pokojného moře začal hladiti východní vítr, nachem obarvené vlny kolébaly se do nedostihlé dálky.

V pět hodin ráno zalpýtí se vysoký vrchol věže sv. Marka, a dlouho, dlouho samojediný pluje po purpurové hladině; na náramném obzoru zjevují se lodě jako kachničky, jako labutě a velryby; vítr se vzedmul silněji, moře stává se vždy nepokojnější, kola se namáhají, šumí a lomcuji se, rozrázejíce návalné vlny; břehové pevniny rozkládají se jako úzký černý pruh na pravo, a za nimi blýští se pokryté sněhem vrcholky Alp tyrolských; všecko okolo nás tančí, vše nabývá vždy větší určitosti. Z moře vystupují vzdálenější břehy Palestriny, a bližší ostrovy Lido, Malamocco, jich tvrže a domy; prostora vždy obmezenější nabývá pořádku a spojitosti obrazu, kterého s ničím porovnali nelze.

Již jsme prostřed lagun; parolod' žene se průlivem, bedlivě se vyhýbá těžkým nákladným korábům; pěkná sicilská loď pozdravuje naši parolod'; il padrone na vyvýšeném místě pozoruje bedlivě běh lodě, a sáhodlouhý lodník uchopuje žerď číslu poznamenanou, a každou chvíli měří hlubokost průplavu, a ustavičně vyvolává míru hloubky. *Ecco Venezia!* ozývají se hlasové; věž sv. Marka již celá se vynořila na kraji obzoru, a tu vedle ní druhá, třetí, čtvrtá; obraz obzvláštních barev, nadobyčejných výkresův, tak slavný, tak fantastický, tak čarovný, rozvíjuje se před námi, že se všecko zdá býti jako sen;

věže, paláce, kupole, tvrze, stěžně, plachty, prápory, ohromné nepřehledné město, jako koruna z drahých kamenů na moři osedlá, plyne, blýští a zhlíží se ve stříbrné tůni, jako by do své vlastní krásy zamilováno bylo. V celé rozsáhlosti leží stará Venecia před zrakem naším; neviděti a na čem spočívá prostřed vody, jsouc jako řádová loď zakotvena na vlnách prostřed oceánu. Obraz ten cizí jest našemu oku, v duchu našem nemáme naň míry; podobných forem nemáme v paměti, jako jich nemáme o ledovci, kterého jsme neviděli, o sopce, jejížto ohnivý sloup nás neozářil; všeliký cit jest pouze podiv a úžas; skoro s úzkostí myslíme na opovážlivost člověka, který tu v lůně bouřlivého živlu sobě sídlo vystavěl; divíme se té nádhře, tomu přepychu, a kdybychom ani nevěděli, musili bychom tušiti, že místa tato veliké osudy měla a velké lidi zplodila.

Dojem pohledu toho tak jest silný, že ani nepozorujeme, jak parolod' chvat svůj zmirňuje. Zastavila se. Jako drobné ptactvo, když hrdě vznášejícího se orla spatří, jej stíhá, obletuje a naň doráží, tak i gondoly a čluny všelikých forem, když dýmový prapor parolodě spatřily, odevšad se hromadí, jedna nad druhou pospíchá, jako vlaštovky krouží a k ní se dobývají.

Vstoupím na jednu z nich. Za každým udeřením vesla otvírají se nové, vždy dojímavější výhledky. V levo S. Giorgio a Giudecca, v pravo Riva degli Schiavoni, paláce, mosty, vězení Ponte dei sospiri, dále palác dožův, Piazzetta s dvěma sloupy, v pozadí Piazzetty skvělý chrám sv. Marka a počátek velikého průlivu. Tento shluk předmětův tak docela nám cizích, tak nepodobných ke všemu tomu, co jsme kdekolivěk viděli, jímá mysl naši, cit náš ne tak nenadálým úžasem, jako spíše blahou radostí.

Jsmo u velikém zálivu prostřed Benátek mezi hrdými paláci slavných jmen Grimani, Pesaro, Contarini, Cornaro, které tu v pravo, tu v levo tiše, slavně jako zjevení nějaká okolo nás se pousouvají; průliv se neznačně úží; po novém obratu na pravo ukazuje se v pozadí světoznámý most Rialto, nad kterým se trojnásobná řada domův zdvihá. Lodka naše sklouzne do postranného průlivku. Hrobové ticho vůkol, jen šplecht vesla

nebo jednozvučný hlas mijejících se gondolierův odbijí se časem od uší; pusté domy, jako bezživotné obrovské kostry, myjí podnoží svá v černých vodách průlivu, jehožto husté výpary oddech téměř zastavují; žádné tu stezky, žádného chodníku ne-
spalíš, nikde nezelená se stromeček, nikde nezašustí listeček ranním větříkem, ani motýl nepřeletí, ani ptáček nezazpívá, ani vůz nezarachotí, ani kůň kopytem nezadupá, z vnitra domu žádný hlas se neozve; všechno němo, pustó, mlčelivó; vysoké dvěře, balkony a okna zabeďněna jsou prkny, tu onde z nich čouhají bidla s rozvěšeným na nich roztrhaným prádlem. Tyto žalostné obrazy chudoby a pustoty, smutný opak nouze, nádhery a přepychu hned na první vejítí svědčí, že Venecia, někdy tak slavná, tak pyšná nevěsta adriatického moře, teď již jen vdovou jest, v šaty smutečné oblečenou.

124. Mlčení a mluvení.

(Od Fr. Sušila.)

Příteli, už se mlčet! Řeč bývá k stříbru podobná,
Leč znát dobře mlčet, tož zlato jesti ryzí.

125. Ochrana katolické církve v Orientě.

(Ze Světozora Sl. N.)

Rakousko vykonává ochranství nad církví katolickou v zemích tureckých. Odtud ona příchyllost k říši naší, ona oddanost k dynastii naší, s kterouž se polkáš v katolických missích, kostelích, školách a klášterích oněch zemí zhusta bez patrné pobudky. Tak zřídili, abychom jen jeden příklad uvedli, l. 1844 v Trapezuntě katolickou missi řeholníci řádu kapucinského, kteří, vyhnáni byvše z ruské Georgie, našli tam útočiště a malou kapli sobě postavili. Ačkoliv je v ochranu přijal konsul francouzský, přece neopominuli, ucházeti se o přízeň vlády rakouské a s přísnou pravidelností slaví jmenoviny pánovníkův rakouských.

I nelze tajiti, že od Rakouska mnoho se děje k zachování příchyllosti léto. Po celém Orientě nalezají se školy, kaple,

kostely, kláštery, hospice, špitály, které dílem i znamenité od něho podpory požívají. Jeť u nás i vlastní fond, k účelům takovým určený. Císař Josef II., zrušiv řád křížákův čili trinitátův, kázal, aby z jmění jeho založen byl tak řečený „*fond k vykupování otrokův.*“ Prvotní úkol fondu, totiž vykupování křesťanských otrokův v Orientě, stal se nyní, chvala Bohu, již nepotřebným; jen mezi Kabyly v Africe a mezi Čerkesy v Kavkazu udály se za nejnovějších časův některé případy. Za to obrací se důchody jeho hlavně k tomu, že se jimi vydržují dobročinné a náboženské ústavy v Orientě. V řadě těchto ústavův první jest nemocnice v Peře, postavená pod ochranou generálního konsulátu rakouského v Cáhhradě. Mimo to dostávají hospice Mechitharistův ve Smyrně, klášter na hoře Karmel, katolická obec v Kairu, katolické bohoslužby v Jerusalemě atd. dílem stále výroční, dílem příležitost podpory.

126. U hrobu Josefa Jungmanna.

(Od J. E. Wocela.)

Tam jsme stáli v teskné noční době
 U rakve již na hrob vložené,
 Jenž zavírá srdce věrné v sobě,
 S českou slávou věčně snoubené.

A nad námi luna zahalila
 Jasně líce smutku závojem,
 A pod námi černá země kryla
 Těla bratrův ležkým pokrovem.

V rukou věrných kolem hrobu svíce
 Tresoucí-se blesk vylévaly,
 Blesky vůkol slze, bledé líce,
 Na rakvi kříž svatý líbaly.

Truchlozpěv pak u hrobu tmavého
 Jako chorál věčné lásky chvěl,
 Přes ty rovy pole slzavého
 Pláč co anděla do dálky zněl.

Zpěv ten ohlas na pahorecích hledal,
 V něžto smrt svou kořist složila, —
 Hřbitov odpovědi žádné nedal :
 Ozvěny nehostí mohyla !

Tu se zvučně do nebeské bány
 Věčné naděje hlas pozdvihnul,
 A co cherub na kynutí Páně
 Měsíc tvář svou jasnou odhrnul.

Zpěv umlknul a nad svatým polem
 Opět měsíc v mraku temném zhas',
 Tu se ozval nad rozpjatým hrobem
 Kněze velebného zbožný hlas.

Velebil hlas skutky bojovníka,
 Jenž, když národ téměř zahynul,
 Opět praporek českého jazyka
 Vítězně svým duchem pozdvihnul.

Jenž co přítel myslí skromnou, jemnou
 Sobě srdce k srdci přidružil,
 A co slavný rek svou volí pevnou
 Základ příštím věkům položil.

Hleděli jsme v slzách k nebi tiše
 A když k rakvi zem jsme sypali,
 Zachvělo se, jakby z duchův říše
 Temné hlasy „amen“ volaly.

127. Císařská klenotovna ve Vídni.

(Od Ant. Rybičky.)

Klenotovna císařská nachází se v té části hradu, jenž slove dvůr švýcarský. V jedné gallerii a ve čtyřech komnatách obsahuje tolik a tak skvostných vzácností všelikého druhu,

nářadí, ozdob, šatstva, soch ald. od zlata, stříbra, perel a drahých kamenů, jakových sotva kde jinde nalézli.

Nejnovější zde schované klenoty jsou obě koruny zhotovené k českému korunování, které v Praze l. 1836 slaveno bylo.

Historicky důležité zvláště jsou cis. rakouské domácí insignie a znaky důstojnosti bývalých císařův římskoněmeckých. Onyino zhotoveny byly za císaře Rudolfa II. velmi uměle a okrášleny hlazenými safiry, rubiny, diamanty a perlami, i váží v zlatě a sice koruna 1189 zrn, říšské jablko 484 dukáty, žezlo 194 dukáty; užíváno jich při korunování ve Frankfurtě, a po zavedení císařství rakouského považují se co domácí klenotové císařské hodnosti rakouské. — Klenotové někdejší sv. římské říše jsou: koruna, z ryzího zlata přeměle zhotovená, drahým kamením a perlami, pak nápisem: *Conradus Dei gratia Imperator* ozdobená; zlaté říšské jablko, stříbrné žezlo; korunovací naskrz z těžké hedvábné látky zhotovený, zlatem vyšíváný a perlami posetý oblek, totiž dalmatika, alba, štola, plášť, rukavice, punčochy a pás; konečně meč Karla Velikého, jehož rukověť orlem a lvem ozdobena jest.

Dále chovají se zde též četné a skvostné svátosti sv. římské říše; staré, na modrém pergameně psané sv. evangelium s jednou zlatou deskou s vyobrazením císaře Karla Vel., šavle císaře toho se zlatými jílci a j.

Co historické památky znamenité jsou: mešná roucha, od Filippa Burgundského ustanovená ke slavnostem řádu zlatého rouna; zlatá mísa ztiží 642 dukátův, pocházející od Michala Feodoroviče, velikého knížete ruského († 1645); talisman Waldštejnův z křišťálu se znamením lva; Timurův palaš, od šacha perského darovaný císaři Františkovi I.; stříbrné nádobí a sošky, ve kterých videnští pořádkové císaři Františkovi podali dobrovolné své příspěvky l. 1793, když císař, nechtěje zemí svých tížiti velikými daněmi, sám z vlastního jmění zapravil útraty válečné proti Francouzům; korunovací ornát Napoleonův jakožto krále italského a z pozlaceného stříbra udělaná kolébka syna jeho; koruna někdejších cářův srbských, ježto. po pádu říše srbské chována byla v Drenopoli a v Cárhradě; Soliman I. poslal ji Janu Zápolskému, později pak dostala se do Vídně.

Mezi předměty uměleckými vynikají kostěné sošky Leopolda I., Josefa I. a Karla VI.; umírající Kristus od Benvenuto Cellini; mnoho váz a čiší z drahého kamení neobyčejné velikosti, řemeslně utvořených; sbírka hodin, mezi nimiž nejstarší norimberské kapesné hodinky, tak zvané norimberské vejce, pak jedny veliké stojaté hodiny v ceně 500 hřiven, v dar podané císařovně Marii Terezií od landhrabí hessen-darmstadtského.

Z nescíslných ozdob, k. p. křížův, hvězd, řetězův řadových a jiných zde chovaných drahých okras, nejpamátnejší jest diamant florentinský, nálezevší někdy Karlovi Smělému, vévodě burgundskému. V bitvě u Grançonu dostal se do rukou sprostému žoldnéři, který jej prodal za pětku; váží 532 1/2 zrna; z florentinské komory přenesen byl od císaře Františka do Vídně. Pak znamenitá nádoba, vyřezaná z jediného smaragdu, ztiží 2552 karátův, s víkem 448 karátův těžkým.

Zde se konečně chovají klíče k rakvím v císařské hrobce u Kapucínův.

128. Minulost, přítomnost a budoucnost.

(Od Jindř. Marka.)

Sladko a volno mi jest, minulých pomním-li radostí,

V přítomnou mile rád slast i žalost se dělím;

Vítejtež mi v jasnu libém, ó chvíle nadějná,

Vás co budoucnost má v lůně chová zakrytém.

129. Tažení Radeckého do Piemontu.

(Dle Jos. sv. p. Schönhalsa.)

Bylo r. 1849 dne 16. března, asi ve 2 hodiny odpoledne, když do dvora villy, kdež byl Radeckého hlavní stan, přijel piemontský stábový důstojník jako kurýr. Maršál, jakmile mu zprávu o tom přinesli, ihned uhodl příčinu návštěvy. Když tedy důstojník s neutajitelnou rozpačitostí, depeši nesa v ruce, vstoupil do pokoje, šel mu přívětivě vstříc, řka: „Již vím, co mi nesete, a děkuji Vám.“ Pokojně pak přečetl poselství, dal za ně důstojníkovi potvrzení a zval jej, aby zůstal u oběda, z čehož se tento arci děkoval. Odcházeje mohl býti svědkem vý-

jevu polou k pohnutí, polou k smíchu. Když totiž maršál vstoupil do předpokoje se slovy: „Mili pánové, příměří nám vypověděli!“ ordonanční důstojníci padali si radosti okolo krku. Jeden z nich vskočil na koně a hnal se na cvičeliště, kdež četná posádka milánská byla pohromadě, zvěstovat jí radostné zprávy. Nastalo náramné jásání. Vojáci hned si zatknuli polní znamení, o něž se i důstojníci musili s nimi sdělit. Večír přišly všechny hudební sbory před byt maršálův, sprovázeny jsouce tisíci vojáků. Povětrí trnulo tisícohlasnými viváty císaři a Radeckému. Se slzami v očích vstoupil šedý vojevůdce mezi vojiny své, kteří ho obstoupili jako děti; i on si musil nechat zatknouti polní znamení. Zpívajíce národní hymnu, dali se odtud ulicemi milánskými, jejichžto obyvatelé poděšení přehali do domův, nevědouce sobě vysvětliti takového plesání vojska.

Radecký na obnovení vojny dávno byl připraven. Vojsko jeho tak bylo rozloženo, že za osm dní kdekoli na hranicích strhnouti se mohlo. Za několik hodin letěli kurýrové na všechny strany, a druhý den již po všech silnicích táhly odřady vojska na stanoviska svá. Prvnímu sboru velel hrabě Vratislav, druhému baron d'Aspre, třetímu baron Appel, čtvrtému hrabě Thurn, záloze Woher. Plány své choval maršál v největší tajnosti; ani generálům, v důstojenství jeho nejbližším, nebyly povědomy.

Dne 18. ráno vyjel Radecký s hlavním bytem z Milána, tou stranou k Lodi. Cesta do Lodi jde branou porta romana, kdežto do Turina vede zrovna na opačné straně brána vercellinská. Avšak místo do Lodi, z nenadání obrátil se maršál v pravo, a odpoledne hlavním bytem stál v Sant Angelu. Hustá řada předstráží podél Tičina zacláněla hnutí toto. V Sant Angelu uhostil se na středověkém zámku, kterými Italie posud velmi je bohatá. Zde opakoval se jeden z výjevů, v jakých se tak rázně vyjadřoval duch našeho vojska tehdá ve Vlaších. K večeru hrála pluková hudba v zámecké zahradě. Zahrada se naplnila vojáky. Veselili se v bratrské svornosti a v babylonské směsici jazyků, „v nížto se — dle slov básníkůvých — k nebesům vznášejí modlitby za císaře.“ Brzo se veselost zmocnila všech: vojáci tancovali, důstojníci procházeli se mezi nimi, ba ani staří generálové nezůstali prosti obecného záchvatu; byla

to scéna, jakou jen roh Oberonův přikouzlití a musa Wielandova opěvati by dovedla. Vesel, jakoby šlo o vojenský svátek, ne pak za několik dní o panství Itálie, díval se maršál na rozkošné hemžení.

Dne 19. nocoval v Torrebiance a dne 20. ráno octnul se, s překvapením vlastního svého vojska, v Pavii.

U Pavie odštěpuje se úzké rameno od Tičina, řečené Gravelone, tvoříc ostrov hustým chrastím porostlý; ostrov tento náleží k našemu zemišti, i byl od nás obsazen a dal nám příležitost, že jsme, nerušíce příměří, přes řeku mohli klásti mosty. Maršál stál na balkoně své hospody, dívaje se pochodu vojska. Sotva že ho první řady zočily, zahláholilo jásání, jakéhož zřídka kdy slyšeti, ode sboru ke sboru se rozléhajíc.

V těsných tlupách stálo vojsko při řece pohotově, čekajíc na okamžení, ažby dvanáctá hodina zvěstovala konec příměří. Jako elektrická jiskra působilo udeření hodiny polední s věže pavesské. „Na Turin!“ zavznělo jakoby jedněmi ústy, a začal se přechod. D'Aspre se svým sborem udeřil na zástup nepřátelský, stojící na druhém břehu, ten pak se zanedlouho rozprchnul.

Rychlým tímto postupem protržena jest linie nepřátelská a levé křídlo její odděleno od pravého.

V piemontském ležení zatím myslili pořád ještě, že jsou Rakouští přes Lodi na útěku k Addě, a na domněnce této stávil generál Chrzanowski celý svůj plán. Dne 20. ráno stálo vojsko, v jehož čele král sám vtrhnouti měl do Lombardie, připraveno ku přechodu přes Tičin. Poledne minulo. Marně čekali na protivníka; neukázala se ani hlídka. Na té straně k Pavii panovalo nejhlubší ticho. Žeby maršál síly své byl spolčil nad dolejší Tičinem, o tom nebylo ani pohádky; kde tedy mohl býti, než na útěku za Addu?

Král chtěl býti prvním, kterýby přešel přes Tičin. S odkrytou hlavou, jako druhdy Gottfried Bouillonský, když spatřil Jerusalema, kráčel Karel Albert v čele setniny bersalierův (myslivců) přes most, vstupuje ještě jednou, a to naposledy, do země někdejšího svého přítele a věrného spojence — jako nepřítel.

Zástup husarův, které v dálce zahledli, hned zmizel. Byli již v Magentě, a posud ani slychu vidu o nepříteli! —

Obyvatelé magentští přijali krále chladně, odepřeli potravu, a o Radeckém nebylo možná ani slova z nich vynutiti. Přivítání toto velmi překvapilo krále, i začal se obávati něčeho podobného i v Miláně. Nechtěl tedy dále, dokudby se nepřesvědčil, nevtrhnul-li snad nepřítel přece někde do Piemontu. Zůstaviv v Magentě díl vojska, vrátil se král s Chrzanowským do Treceate. Ale ani tam nebylo zpráv; i uzavřeli tedy čekati. O 9 hod. večer přijel konečně posel, ohlašuje vrchnímu generálovi, že Radecký přešel přes Tičín u Pavie.

Zpráva tato, z čista jasna přišlá, zmařila všechny plány Piemontských. Zmizel klam, že Radecký na útěku, a místo toho nastala potřeba brániti domov na vlastní půdě. Dva oddíly hned byly poslány, jeden k Vigevanu, druhý k Mortare, za kterýmiž dne 21. postupovalo ostatní vojsko.

Naši neměli o postavení nepřítelů téměř žádné vědomosti. Maršál ustanoviv sestřediti síly své u Mortary, jal se dne 21. dále hledati nepřítel. O 2 hodinách zvěstovalo hřmání děl na pravém křídle, že první sbor na nepřítel vrazil. Před Vigevanem a San Sirem setkal se přední voj prvního sboru pod Strassoldem s předním vojem nepřátelským. San Siro bylo dobyt a nepřítel k útěku přinucen. Čím se však naši, stíhající jej, přibližovali k Vigevanu, tím tvrdší a nepřátelší odpor. Chrzanowski sám byl v místě tomto. Nastal večer, tmavá noc, a Chrzanowski odložil útok k ránu. O půlnoci došly zatím zprávy o porážce u Mortary, a Chrzanowski uzavřel odtáhnouti k Novaře.

U Mortary totiž léhož dne bylo se sestoupilo asi 24.000 Piemontských pod generálem Durandem a vévodou Savojským. D'Aspre, který touto stranou byl poslán, neměl více než 15.000 mužův. Piemontští sešikovali se před městem; že však den již značně se byl nachýlil k večeru, neočekávali nepřátelší vůdcové žádného útoku. Neznalí veliké činnosti a bojovnosti muže, jaký byl d'Aspre. Ještě šik jejich nebyl v pořádku, a hle tu již přední voj našich!

Přední voj vedl arcikníže Albrecht, za ním velel hrabě

Schaffgotsche: Nastala silná střelba harcovací, podporovaná prudkou kanonádou, která ihned část Piemontských uvedla ve zmatek a v couvání; ale brzo se opět sporádali, i obnovil se boj velmi krutý. Jedna piemontská brigáda, nemohouc mohutnému návalu našich dlouho odolati, pomatla se a prchla k městu, kamž ji Benedek s pluky Paumgartenovým a Gyulajovým v patách stíhal. U vnitř města strhl se přenáravný zmatek: děla, vozy, lid jeden přes druhého pádili k východům města. Mezitím rozmohla se černá noc. D'Aspre nebyl již s to, aby přehlednul výsledky svého vítězství, slyšel jen ještě hluk boje, a nechtěje se vydati v nejistotu nočního bojování po ulicích, poručil ustati, pakliby se nepodařilo, jedním útokem město vzíti. Ale Benedek v čele jednoho praporu svého pluku valně udeřil na Mortaru, vtrhl do hlavních ulic, honě nepřitele až k protějšímu východu, vedoucímu k Vercellům; zde se zatarasil. Najednou zavzní za ním nepřátelský pochod, i vidí, že je zaskočen. S odvahou jde nepříteli vstříc a v dešti kulí, jež mu s obou stran surti hrozí, vyzývá jej, aby složil zbraň; lest se zdaří, nepřítel, domnívaje se, že odevšad je sevřen, a ve tmě noční ani svého ani protivníkovu postavení nemohá posouditi, složí zbraň. Co se to dalo, vrazi také druhý prapor pluku Gyulajova do města a vyproští svého plukovníka z nebezpečení.

Bitva mortarská jistě jest nejskvělejší z celé vláské války a zdaření její pojistilo d'Asprovi jedno z předních míst mezi vojévůdci rakouskými. Ovšem že byl podporován nevyrovnanou udatností svého vojska, horlivostí a obezřelostí svých generálův. Arcikníže Albrecht šikoval své pluky co nejrychleji a vedl je s neohroženou poklidností a statečností k útoku, všude jsou první, kdekoli hrozilo nebezpečí, anebo kde přítomnost jeho mohla vojákům dodati srdce. Ale vítězství kromě vsí pochybnosti rozhodl plukovník Gyulajova pluku Benedek srdnatým vzetím Mortary a chladnou odvahou, kterou při tom ukázal.

Nejistota, kam by nepřítel se byl obrátil, v táboře našem trvala stále. Všecky zprávy ukazovaly k tomu, že ustupuje k Vercellům a že Novara jen slabě obsazena. Maršál dne 22. nařídil táhnouti v tu stranu k Novaře; v noci však na 23. když potvrzovaly se pověsti, že nepřítel s hlavní svou mocí

usadil se u Vercell, změnil pořádek pochodu pro příští den. Vratislav a Thurn měli se dáti k Vercellům, d'Aspre k Novaře, Appel a Woher za nim.

Chrzanowski dne 23. shromáždil všechny své sily u Novary. Město Novara bývalo druhdy opevněno. Okolí má týž ráz jako roviny lombardské: hustě prostříháno příkopy a pokryto stromovím; ale v měsíci březnu dopouštělo větší přehlednosti, neboť stromy ještě neměly lupeni. Jižně od města zdvíhá se návrší, přes kteréž vede silnice mortlarská. Prostřed návrší stojí kostel s několika domy, řečený Bicocca. Rovnoběžně po obou stranách Novary tekou dvě bystřiny horské. Mezi těmito po dotčeném návrší, tak že Bicocca byla v prostředku, postavil Chrzanowski vojsko své, počítající 53—54.000 mužů s 122 děly, asi hodiny cesty zdělí. Tak silní asi byli i naši, ale s tím rozdílem, že polovic našeho vojska nepřišlo do ohně.

O 9. hod. stálo vojsko piemontské v bojovném šiku. O 11. vyjel král z paláce, chtěje vojsko obhlednouti, když mu hřímání děl od Bicoccy zvěstovalo, že se boj počal. Král cválem jel k návrší; pomyslně prolétal okem řady svých; nastal den soudu, kterýž měl rozhodnouti nad krásnou jeho korunou.

O 10. hod. ráno zdvihl se d'Aspre s prvním sborem k Novaře. Arcikníže Albrecht vedl přední voj; za nim velel Schaffgotsche. Asi o 11. hodinách vrazili nejkrajnější z našich na nepřítel, pokládajíce jej však pouze za zadní voj. Ihned počala tuhá střelba harcovací. D'Aspre, nečekaje, ažby se o síle nepřítelově přesvědčil, hned na něj vší mocí udeřil uzavřel. Oddíl arciknížete Albrechta rozestoupil se po obou stranách silnice v útočné kolonny; útok nastal.

Harcování bylo již nějaký čas trvalo, když se naši zblížili k nepřátelskému postavení. Nepřítel měl zde batterii o 16 dělech, kteráž smrt a záhubu soptala do zástupův našich. Neustrášeně postupovaly pluky naše i vzaly domy montebellské, silně od nepřítelě obsazené. Jakkoli však arcikníže osobně útok vedl a všemožně usiloval, aby, čeho dobyl, toho i podržel: přece musil přemocné střelbě z děl nepřátelských ustoupiti a dobyté domy opustiti. Druhým útokem nejkrajnější domy opět byly vzaty, ale v tom nový odřad Piemontských pod králem

samým přirazil a naše opět vypudil. Arcikníže, dostav nějakou posilu, nový útok pořádal. Harcovníci naši vedrali se až na návrší, ba nejodvážlivější téměř až ku králi; byli však obklíčeni a jati. Dělostřelba nepřátelská pořád se množila, tak že ku konci 32 kusů zároveň na naše kolonny hřímalo. Ačkoli mezi tím Benedek s plukem svým na bojiště přispěl, hrabě Schaffgotsche arciknížeti nové posily poslal a útok ještě jednou byl obnoven: nicméně marné bylo všecko usilování proti převaze nepřítelově, kterýž každý prapor, poněkud utrpěvši anebo zmatený, hned jiným vystřídával. Arcikníže, jehož pluky již tři hodiny v nejzoufalejším boji stály, nemohl nikterak ku předu pokročiti.

Urputný boj tento a výpovědi zajatých otevřely d'Asprovi konečně oči; poznal, že s králem a celým jeho vojskem, nikoliv pak s pouhým zadním vojem pole vzal. Ihned poslal k Appelovi, aby kvapil k Novaře, i k Thurnovi, aby, nechaje Vercell, k Novaře se dal. Thurn zatím ze hřmotu děl, pořád silněji se rozléhajícího, již sám byl porozuměl, že se d'Aspre do bitvy pustil, a obrátil se, nesčekav návěští, přímo k Novaře.

Radecký, jsa hlavním bytem v Lavezzaru, očekával vědomosti od d'Aspra o tom, co tento u Novary shledal, chtěje podle toho rozhodnouti, třeba-li táhnouti za ním či za Thurnem. Brzo po 11. hodině bylo slyšeti děla a ačkoli od d'Aspra zprávy nepřicházely, přece maršál již tušil, jak věci stojí. I poručil Appelovi a záloze, aby blíže postoupili za d'Asprem a připraveni byli jemu ku pomoci. Thurnovi a Vratislavovi vzkázal, aby místo k Vercellům obrátili se k Novaře. Maršál sám vsedl na kůň a chvátal na bojiště. První zpráva d'Asprova nebyla hrubě znepokojující, brzo však byla vzkazování jeho více na pováženou; nezadlouho poznali jsme i beze zpráv ze silnějšího hřmání děl, že nepřítel není u Vercell, ale u Novary. Maršál přirychlil svůj chvat, ale rychlost jízdy jeho často byla zdržována vozy druhého sboru, kteréž na silnici stály. Věc tato opozdila i také příchod třetího sboru.

U Novary boj neustával. D'Aspre byl již všechny své síly přivedl do bitvy. Umdlénost dosahovala nejvyššího stupně, i nejmzužilejším klesala zbraň z rukou. Dlouho nerovný zápas

trvali nemohl; obnovil-liby nepřítel útok, bylo d'Asprovi ustoupiti. Taktický pořádek šiku jeho byl protržen; bojoval kde kdo stál.

Pochybujeme, žeby v novějších dějích byl jediný příklad, aby 15.000 mužův 50.000cům s takovou vytrvalostí po celých pět hodin, do nepřemožení, bylo odolávalo.

Uhodila třetí hodina; d'Aspre, zaměstnán jsa pořádáním svého lidu, obracel často toužebné zraky k silnici, kudy měl Appel přijíti: aj! v tom korouhve vzplápolají a předek třetího sboru kvapným krokem se blíží. Vítězství bylo pojištěno. Za třetím sborem v patách následovala záloha. Novou odvahou rozjařil se každý voják, která v nadšení se zvýšila, když zároveň se sborem Appelovým spatřili na bojiště přikvapovati samého maršála.

Proti šiku nepřátelskému vyjelo nyní 24 nových děl, boj po celé linii oživil. Právě křídlo, posíleno jsouc, dalo se v offensivu. Naši nepřítelé vyháněli z jednoho postavení do druhého. Levé křídlo nepřátelské v krátkce bylo zahráno k Novare. — Tu Chrzanowski uderiti velel pravému svému křídlu, sám veda útok. S počátku vrážeje na samé slabé odřady, postupoval; ale brzo počal boj se zobecňovati. Nežli však pole tuto bylo rozhodnuto, odvolán byl nemilými zprávami z levého křídla a ze středu.

Již se šelo. Maršál stoje v levě od Bicoccy chystal se s několika těžkými balteriiemi ze zálohy rozraziti nepřátelské centrum; tu zvěstovaly vystupující rakety příchod 4. sboru.

Arcikníže, sesiliv se, s větším důrazem obnovil boj; na celém návrší bojováno se střídavým šlěstím, on však pořád více půdy nabýval. Durando, s předu od arciknížete, s boku od přibylého právě Thurna tlačěn, ustupoval bojuje. V té chvíli asi přijede Chrzanowski do Bicoccy, aby byl svědkem jejího pádu. Hlavní toto místo celé linie, o něž celý den krev prolévána, bylo v našich rukou. Batterie naše, rychle přijíždějice, soptaly zkázu do zástupův piemontských: nesmírný zmatek vtrhl do nich, všecko v divém útěku pádilo k městu. Vévoda Janovský, ztraliv tři koně pod sebou, sebral ještě tři prápory a vedl je pěšky proti našim; avšak uvítán byv krutou střelbou ručnou a karláčovou, musil couvati.

Král nevyšel z nejsilnějšího ohně a byl jeden z posledních, kteří opustili návrší Bicocey.

Zatím ověnčily naše batterie výšiny, odkudž byly nepřítele sehnaly, a pustily prudkou střelbu na město. Piemontští odpovídali ze sstulých náspův; tam stál král mezi svými děly, docela jsa nevšimavý ke zpouště, kterou kule naše kolem něho tropily. Nejbližší, kdo u něho stáli, myslii každou chvíli, že sklesne. Generál Durando vzal prý jej za ruku, chtěje ho odvésti. „Nechte mne, generále,“ zvolal nešťastný panovník, „jet to den můj poslední, nechte mne umřít.“ Byl den 23. března, týž, kterého v loni manifest svůj vydal proti Rakousku a věrolomně vojsku svému kázal překročiti Tičin.

Setmělo se. Pod branami panoval nejhroznější lomoz. Temná noc a spouštějící se déšť usnadnily odtažení protivníkům našim. O 8. hodinách kromě mrtvých a umírajících ani muže před městem nebylo. Maršál čekal, ažby mu přinešena byla zpráva, že všeobecný útok se počal; zatím mu zvěštovali, že Bicocca vzala, brzo potom, že nepřítel na všech stranách prchá. Palba batterií přestala. Bitva novarská byla vyhrána!

Maršál pobyl ještě nějaký čas na bojišti, přijímaje zprávy odevšad se scházející.

V Novaře se mezitím rozmohl úžasný zmatek. Veliký díl piemontského vojska neměli po celý den ničeho v ústech. Voják, bojem i útekem zproštěn jsa kázně, vrhl se do domů. Nejprve hledali jen potravu, ale brzy nastalo hotové drancování; důstojníci byli bez moci, jízda musila se v to vložit, v ulicích stříleli na sebe.

Král, prve ještě než odešel z náspův, poslal k Radeckému, navrhuje mu příměří a neprodlené zastavení všeho nepřátelství. Toho však maršál z krátka odepřel. Němě přijal král odpověď tuto. O 9 hodinách obeslal vévody a nejpřednější generály. Pevným, ale temným hlasem ohlásil jim, že se vzdává koruny ku prospěchu nejstaršího syna svého, vévody Savojského. Rozloučiv se pak se všemi, zmizel z paláce.

Asi o 11 hodinách v noci přijel pocestný vůz, za kterým

jediný sluha seděl, provázen jsa od jednoho poddůstojníka, na dvůr sedlského statku, hlavního to bytu Thurnova. Z vozu vystoupil pán a vešel do kuchyně, kde hrabě Thurn s důstojníky svého generálního štábu seděl u ohniska. Postava jeho byla ušlechtilá; způsobem, kterýž jevil nevšedního člověka, přiblížil se k Thurnovi. „Jmenuji se,“ di, „hrabě de Bargé, jsem plukovníkem jízdy v piemontských službách; po bitvě vzal jsem propuštění, ubíraje se na své statky u Nizzy. Vy jste úplně zvítězili; Karel Albert složil korunu a již nastalo smlouvání s maršálem Radeckým.“ Začala se rozmluva, vedená od neznámého s velikou svobodou a vojenskou vážností, hlavně o událostech dnešního dne. Konečně podepsal Thurn pas, neznámý vstoupil do vozu a jel dále. Toť byl Karel Albert, někdejší král sardinský, nyní soukromý muž, an šel hledat útočiště na vzdálených březích portugalských, kdež po krátkém čase skončil. Jediný věrný sluha zatlačil mu oči; všelikou jinou pomoc, všeliký jiný průvod byl zamítnul!

Druhý den ráno mělo se postupovati ve stíhání. Hrabě Thurn, stoje nejbliže od města, začal střelbu na ně, jak mile se rozbřeskovalo. Parlamentáři jeden za druhým přicházeli, žádajíce pod záminkou uzavřeného příměří, aby střelení ustalo. Thurn jim odepřel, nemaje od nejvyššího svého žádných takových příkazův. Konečně přišli poslanci obce, zvěstujíce úplný odchod vojska. Ihned 2. i 4. sbor vtrhly zároveň do města, sledujíce nepřitele.

Dne 24. ráno přišli parlamentáři z piemontského hlavního bytu opět, oznamujíce odřeknutí-se Karla Alberta a úmysl nového krále, přijíti osobně do hlavního bytu maršálova a jednati o příměří. Zatím umluven odpočinek zbraně. O 11. hod. vsedl maršál na kůň, v ústřety jeda králi, kterýž jej za Novarou očekával. Jízda tato skrze vojsko, podél silnice rozložené, byla pravou vítězoslávou. Podnebesí znělo jásotem vojákův, i četní ranění připojovali slabé své; často mroucí hlasy k plesání šťastnějších bratří. Obyvatelstvo Novary pozdravilo vítěze, když jel městem, s patrnou radostí a úctou.

Rozmluva mladého krále s maršálem dala se ve dvoře ve

Vignale, malé to osadě na silnici do Borgomanera. My byli první na místě; cestou potkali jsme statečný oddíl arciknížete Albrechta, v malý houfec ztenčený. Konečně přijel král, asi sám osmý. Král, i maršál sesedli s koni a sestanuli se prostřed dvora. Serežání stáli na stráži. Rozmluva trvala asi půl hodiny. Usnesli se, aby umluva o příměří zejtrejšího dne v Novare byla zavřena.

Dne 25. přijel syndikus a měšťanosta turinský, odevzdávajíce město své velikomyslnosti maršálově. I sir Rudolf Abercromby, vyslanec anglický, přišel, než tentokráte ne aby vítězným korouhvím našim, jako nedávno na Addě, kázal státi, nébrž s osvědčením, že, nechťe se v naše věci plésti, jen hlavní město známé velikomyslnosti maršálově poroučí.

Dne 26. bylo příměří podepsáno.

Dne 28. opustil Radecký Novaru a téhož dne ještě v čele zálohového sboru slavil příjezd svůj do Milána.

130. Povzbuzení.

(Od Bol. Jablonského.)

Slavík slaví v šerém lese,
Stromův květ co ambra voní;
Pojď, můj synu, posadme se
Květoucí tu pod jabloní.

Ještě se tu všecky tvory
Na paprscích slunce sloní,
Ach! a ono tam u hory
Již se k hrobu svému kloní.

Jemu zde na rozloučenou
Vděčná kvítka slzy roní,
Jemu s duší zarmoucenou
Slavík smutnou hranu zvoní.

Budiž sluncem svojí vlasti,
Jako ono pečuj o ni,
Pak ti mnohé oko v slasti
Slzu díkův povyroní.

Mnohé vděčné srdce tobě,
Až tě smrti běh dohoní,
I až budeš snít v hrobě,
Zvonem prsou pozazvoní.

